

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET ALİ SARI: HAYATI, ESERLERİ VE
DİNÎ MUSİKİDEKİ YERİ

TUĞBA SAVRAN

2501140374

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. FAZLI ARSLAN

İSTANBUL-2016

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : TUĞBA SAVRAN Numarası : 2501140374

Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : İSLAM TARİHİ VE SANATLARI Danışmanı : DOÇ. DR. FAZLI ARSLAN

Tez Savunma Tarihi : 10.06.2016 Saati : 10:00

Tez Başlığı : "MEHMET ALİ SARI: HAYATI, ESERLERİ VE DİNİ MÜSİKİDE YERİ"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. FAZLI ARSLAN		KABUL
2- DOÇ. DR. ERHAN ÖZDEN		KABUL
3- YRD. DOÇ. DR. LEVENT DEĞİRMENCİOĞLU		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. NURETTİN GEMİCİ		
2- YRD. DOÇ. DR. ARDA GÖKSU		

ÖZ

MEHMET ALİ SARI: HAYATI, ESERLERİ VE DİNİ

MUSİKİDEKİ YERİ

TUĞBA SAVRAN

Ses insanın olmazsa olmazlarından. Bu bakımdan ses ve musiki insanlık tarihiyle var olmuştur ve insan her türlü hissine musikiyi yoldaş kılmıştır.

Günümüzde unutulmuş bir gelenek ve bir eğitim sistemi hâfız-musikişinas geleneği Merâgî'ye kadar dayanmaktadır. Bu gelenek ve eğitim sisteminin son temsilcilerinden biri de Mehmet Ali Sarı'dır.

Osmanlı sarayından kalan son üstatlara talebe oluşu, onlarla uzun yıllar geçirmesi, hatıraları, kendisinde topladığı meziyetler ve üstlendiği birçok görev, bizi bu çalışmayı yapmaya sevk etti.

Hâfız Mehmet Ali Sarı'nın hayatı hakkında bir çalışmaya rastlamamış olmamız ve kendisinin de göz önünde olmayı tercih etmeyişi, böyle değerli bir silsilenin son temsilcilerinden birini mutlaka kayıt altına alma gerekliliği, bizi bu çalışmayı yapmaya teşvik etti.

Kıymetli büyüklerin hayatlarıyla ilgili çalışmaların genellikle onların ahirete intikali ile yapıldığı acı bir gerçektir. Oysa bizatihi kendisinden daha doğru ve özgün bilgiler almak, hatıralarına ışık tutmak daha faydalı ve geçerli olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Ali Sarı, Dinî Musiki, İcra, Tavır, Kur'an Tilavetinde İstanbul Tavrı, Bestekârlık

ABSTRACT

MEHMET Ali SARI; HIS LIFE, WORKS AND HIS PLACE IN RELIGIOUS MUSIC

TUĞBA SAVRAN

Sound is one of the essential parts of human. For that reason, sound and music have existed since the beginning of human history and people have made the music companion to all their senses.

Today, a forgotten tradition and an education system “hâfız musician” is trace up to “merâgî”. One of the last representatives of this tradition and the education system is Mehmet Ali Sarı.

The reasons such as he is a student of the last masters of ottoman palace, spending years with them, his special merits and many tasks he has undertaken referred us to prepare this work.

The reason such as we haven’t found any work about his life his refusal being in the limelight and the necessity of taking one of the last representatives of such a valuable range into record have encouraged us to prepare this work.

It is a sad reality that the works about the lives of precious people are usually done after they have passed away. However, taking more accurate and specific information from himself, shedding light on his memories will be more useful and realistic.

Key Words: Mehmet Ali Sarı, Religious Music, Performing, Musical Style, Reading Quran in İstanbul Manner, Composition

ÖNSÖZ

Mehmet Ali Sarı, Türk musikisinde Osmanlının yetiştirdiği son gözde üstatlara ulaşma ve onlara talebe olma bahtiyarlığına ermiş bugün yaşayan ender şahsiyetlerden biridir. Adeta dönemine ışık tutan hatıraları, birikimleri, eserleri gelecek nesillere aktarmaya değerdir.

Hâfızlığının ardından memleketi olan Bolu'dan İstanbul'a talebe olarak gönderilişi ve buna mukabil Beyoğlu Ağa Camii'ne yatılı talebe olarak kabul edilmesiyle Kur'an, Arapça, fıkıh ve nihayet musiki alanında ilerlemesine kapı aralanmıştır. Meşk usulü ile başlayan ve yıllarca süren ciddi eğitimini ilahiyat ve konservatuar diplomalarıyla da taçlandırmıştır.

Kökleri Osmanlı'ya ve Enderun'a dayanan klasik üslupla yetişmiş son hocaların talebelerinden biri olarak meşk usulünü devam ettirmiş, bunun yanında konservatuar birikimini de hem sanatına hem öğrencilerine aktarmıştır.

Kârîlik, tanburîlik, mevlithanlık gibi meziyetler şahsında barındırdığı birçok ender özellikten birkaçıdır. Bu anlamda cami musikisi alanında söz sahibi bir isimdir.

Uzun yıllar İlahiyat fakültelerinde, Diyanet Eğitim Merkezlerinde ve özel meşk gruplarında sayısız öğrenci yetiştirmiş olup halen yetiştirmeye devam etmektedir. Her zaman öğretici vasfı ile öne çıkmış ve talebeleriyle adından söz ettirmiştir.

Çalışmamız başta Mehmet Ali Sarı olmak üzere, cami musikisi ve XX. yüzyıl musikisi alanında çalışma yapmak isteyenler için bir kaynak niteliğindedir.

Tezi hazırlama aşamasında gösterdiği özveri ve samimiyetinden ötürü günün her saatinde bilgisine başvurduğum saygıdeğer büyüğüm ve üstadım Mehmet Ali Sarı'ya, çalışmam boyunca desteğini ve emeğini esirgemeyen kıymetli hocam Doç. Dr. Fazlı Arslan'a teşekkürü bir borç bilirim.

Tez çalışmam boyunca ve hayatımın her noktasında fedakârlık ve özveriden kaçınmayan sevgili eşim ve aileme şükranlarımı sunuyorum.

Tuğba SAVRAN

İSTANBUL 2016

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM HAYATI ve ESERLERİ

1. Doğumu ve Ailesi.....	9
2. Tâhsil Hayatı.....	11
3. Eşi ve çocukları.....	33
4. Askerlik yılları.....	36
5. Resmî Görevleri.....	38
6. Beyoğlu Ağa Camii Yılları.....	49
6.1. Beyoğlu Ağa Camii.....	48
6.2. Beyoğlu Ağa Camii Müdavimi Musikişinaslar.....	52
7. Hafız Kemal Batanay'ın Talebesi Oluşu.....	55
8. Eserleri Hakkında Bilgi.....	61
8.1. Kur'an'ı Kerim ve Dinî Musiki Adlı Eseri Hakkında Bilgi.....	62
8.2. Bestelerinin Listesi.....	64

İKİNCİ BÖLÜM

MEHMET ALİ SARI’NIN MUSİKİ ANLAYIŞI

1. Sazendeliği.....	68
2. Bestekarlığı.....	69
3. Kur’an Tilaveti ve Mehmet Ali Sarı’nın Kur’an Tilaveti Öğretim Metodu.....	70
3.1. Kur’an Tilaveti.....	70
3.2. Kur’an Tilaveti ve Mehmet Ali Sarı.....	76
3.3. Mehmet Ali Sarı’nın Kur’an Tilaveti Metoduna Teorik Örnekler.....	87
4. Ezan ve Mehmet Ali Sarı’nın Ezan Okuma Tavrı.....	108
4.1. Ezan.....	108
4.2. Mehmet Ali Sarı ve Ezan Okuma Tavrı.....	109
5. Mevlid-i Şerif ve Mehmet Ali Sarı’nın Mevlid-i Şerif Okuma Tavrı.....	114
5.1. Mevlid-i Şerif.....	114
5.2. Mehmet Ali Sarı’nın Mevlid-i Şerif Okuma Tavrı.....	119

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAKKINDAKİ YAZILAR

BİRKAÇ HATIRASI ve YAPILAN MÜLAKAT

1. Hakkındaki Yazılar	126
1.1. Rahmi Şenses, “Mehmet Ali Sarı”, Bugünün Meşhur Huffaz-ı Kiram’ı ve Mevlidhaları, İstanbul, Hamle Matbaası, 1965, s.43.....	126
1.2. Hâfız Kemal Batanay’ın Mehmet Ali Sarı’ya Yazdığı mektuplar.....	127
1.3. Fuat Edip Baksı’nın Mehmet Ali Sarı’ya Yazdığı Şiir.....	137
2. Birkaç Hatırası.....	139
2.1. Hafız Ali Üsküdarlı ve Kâni Karaca ile Otobüs Hatırası.....	139
2.2. Mustafa Nafiz Irmak ile Hatırası.....	141
2.3. Mekke’de Uluslararası Kur’an Okuma Müsabakasında Jüri Üyeliği.....	143
2.4. Malezya Kur’an’ı Kerim’i Güzel Okuma Müsabakası’nda Türkiye’yi Temsîli.....	144
2.5. İran Uluslararası Kur’an’ı Güzel Okuma ve Hıfzetme Müsabakasına Jüri Üyeliği.....	146
2.6. Recep Tayyip Erdoğan ve Devlet Erkânına Kıldırıldığı Teravih Namazı...	148

2.7. Vehbi Koç'la Hatırası.....	149
2.8. 17 Aralık 1975 Mevlana İhtifalleri Anısı.....	152
3. Hakkında Yapılan Mülâkat.....	155
3.1. Tayyar Altıkulaç ile Mülâkat.....	155
3.2. Bekir Topaloğlu ile Mülâkat.....	157
4. İlâhi Notaları ve Güfterkârlar Hakkında Bilgi.....	158
SONUÇ.....	201
KAYNAKÇA.....	202

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo1. Mehmet Ali Sarı'ya Ait İlahi Bestelerinin Usul/Makam/İsim/Güftekâr Sıralı Tablosu.....	64
---	-----------

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Bayati Makamında Aşır.....	87
Şekil 2. Buselik Makamında Aşır.....	89
Şekil 3. Hicaz Makamında Aşır.....	91
Şekil 4. Hüseyini Makamında Aşır.....	93
Şekil 5. Hüzzam Makamında Aşır.....	95
Şekil 6. Segâh Makamında Aşır.....	97
Şekil 7. Saba Makamında Aşır.....	99
Şekil 8. Suzinak Makamında Aşır.....	101
Şekil 9. Rast Makamında Aşır.....	103
Şekil 10. Hicaz Makamında Aşır.....	106
Şekil 11. “Vücudun Mazhar-ı Nur-i Hüviyet” Acemaşiran İlahinin Notası.....	159
Şekil 12. “Menba-ı İlm-i Hüdâsın” Bayati İlahinin Notası	160
Şekil 13. “Fuzun Oldu Firakınla” Bestenigâr İlahinin Notası.....	161
Şekil 14. “Garîk-i Bahr-i İsyânım” Buselik İlahinin Notası.....	162
Şekil 15. “Şeksiz Gümansız Sen Benim Resulümsün”Buselik İlahinin Notası	163
Şekil 16. “Gönül Sevda-ı Aşka Müptela” Eviç İlahinin Notası.....	164
Şekil 17. “Ağardı Mûy-i Rîşim ” Hicaz İlahinin Notası.....	165
Şekil 18. “Cemalin Gülşen-i Feyz-i Atâdır” Hicaz İlahinin Notası.....	166
Şekil 19. “Bir Müznibim İtirafa Geldim” Hicaz İlahinin Notası.....	167
Şekil 20. “Zuhurun Âleme Lutf-u Keremdir” Hicazkâr İlahinin Notası.....	168
Şekil 21. “Neler Çekmekteyim Derdinle” Hisarbuselik İlahinin Notası.....	169
Şekil 22. “Yüce Rabbin İndirdiği” Hüseyini İlahinin Notası.....	170
Şekil 23. “Ey Hüdânın Sevgili Sultanı” Hüseyini İlahinin Notası.....	171
Şekil 24. “Yüce Rabbin İndirdiğin” Hüseyini İlahinin Notası.....	172
Şekil 25. “Ya Resulallah Cürmüm Çok” Hüzzam İlahinin Notası	173
Şekil 26. “Ey Vücudu Kâinata” Hüzzam İlahinin Notası.....	174

Şekil 27. “Aşkınla Yandır Sultanım Allah” Hüzzam İlahinin Notası.....	175
Şekil 28. “Kapıda Mülcâ’ Cümle Halâyık ” İsfahan İlahinin Notası.....	176
Şekil 29. “Canımın Canannı Sensin” Karcıgar İlahinin Notası.....	177
Şekil 30. “Bize Ümmetim Der misin?” Kürdilihicazkâr İlahinin Notası.....	178
Şekil 31. “Kerem Eyle Ey Yüce Rab Bizlere” Muhayyerkürdi İlahinin Notası	179
Şekil 32. “Habib-i Kibriya Ahmet” Nihavend İlahinin Notası.....	180
Şekil 33. “Gönül Aşk-ı habib-i Kibriyaya Aşına Olsun” Nikriz İlahinin Notası.....	181
Şekil 34. “Yüce Mevla Duyuruyor” Rast İlahinin Notası.....	182
Şekil 35. “Gönül Ceyş-i Sivadan” Rast İlahinin Notası.....	183
Şekil 36. “Hak-i Pay-i Mustafa’ya Yüz Süren” Rast İlahinin Notası.....	184
Şekil 37. “Uğruna Tende ki Canım” Rast İlahinin Notası.....	185
Şekil 38. “Bad-ı Sabaya Sordular” Saba İlahinin Notası.....	186
Şekil 39. “Sakın Terk-i Edepten” Saba İlahinin Notası.....	187
Şekil 40. “Senin Vasi Rahmetinden Ümit Keser miyiz Hiç” Saba İlahinin Notası.....	188
Şekil 41. “Sehv ile Olduysa Günah” Suzinak İlahinin Notası.....	189
Şekil 42. “Havz-ı Kevserden Su Ver” Suzinak İlahinin Notası	190
Şekil 43. “Vücudu Mazhar-ı Sırr-ı Ezeldir” Şehnaz İlahinin Notası.....	191
Şekil 44. “Mevlam Senin Huzurunda” Şevkefza İlahinin Notası.....	192
Şekil 45. “Gece Gündüz Secdelerde” Tahir İlahinin Notası	193
Şekil 46. “Gül Cemalin Gören Gözler” Uşşak İlahinin Notası.....	194
Şekil 47. “Derdinle Senin Handenüma Derde” Uşşak İlahinin Notası.....	195
Şekil 48. “Ta Ezelden Duyduğum Bir Sevgi Var” Uşşak İlahinin Notası....	197
Şekil 49. “Arz-ı Hal Etmek İçin Geldik” Uşşak İlahinin Notası.....	198
Şekil 50. “Nur İle Doldu Yine” Uşşak İlahinin Notası.....	199
Şekil 51. “İmam Hatip Marşı” Notası.....	200

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1: Bolu 1947 Mehmet Ali Sarı.....	215
Fotoğraf 2: 1947 Karadeniz Ereğli.....	216
Fotoğraf 3: Mehmet Ali Sarı'nın Annesi ve Babası.....	216
Fotoğraf 4: Saadettin Kaynak, Ali Rıza Sağman.....	217
Fotoğraf 5: Beyoğlu Camii İmam Hatibi Rahmi Şenses, yanda Ağa Camii'nin Şadırvanı (Mimar Sinan'ın eseri).....	217
Fotoğraf 6: İstanbul İmam Hatip Okulu.....	218
Fotoğraf 7: Yüksek İslam Enstitüsü Hocaları, 1960.....	218
Fotoğraf 8: Askerlik Hatırası, Mehmet Ali Sarı.....	219
Fotoğraf 9: Kemal Batanay ve Talebesi Mehmet Ali Sarı.....	219
Fotoğraf 10: Kemal Batanay Tanbur Çalarken.....	220
Fotoğraf 11: Mehmet Ali Sarı Tanbur Çalarken.....	220
Fotoğraf 12: Tanburi Naime Batanay, Kemal Batanay, Mehmet Ali Sarı.....	221
Fotoğraf 13: İmam Hatip Okulu.....	221
Fotoğraf 14: İstanbul Belediye Konservatuvarı'ndaki Hocaları.....	222
Fotoğraf 15: İzmir Yüksek İslam Enstitüsü Mehmet Ali Sarı ve Öğretmen Arkadaşları.....	222
Fotoğraf 16: Öğrencileri ile Birlikte İzmir Yüksek İslam Enstitüsü.....	223
Fotoğraf 17: İzmir İmam Hatip Lisesi Hocaları.....	223
Fotoğraf 18: Mehmet Ali Sarı Yakın Arkadaşı İhsan Sedef'le Beraber.....	224
Fotoğraf 19: Kualalumpur Kur'an'ı Kerim-i Güzel Okuma Yarışması.....	224
Fotoğraf 20: Kualalumpur Yarışma.....	225
Fotoğraf 21: İran Kur'an Okuma Jüri üyeliği.....	225
Fotoğraf 22: İsveç Malmö Camii, Yanda İsveç'te Üç Dilde Yayınladığı Hedef Dergisi.....	226
Fotoğraf 23: İsveç Malmö Camii Çocuklarla İlgilenirken.....	226
Fotoğraf 24: 2011'de Tayyibe Okuduğu Hocası, (Merhum) Mahmut Sarıcaoğlu İle.....	227
Fotoğraf 25: Diyanet Pendik Haseki Eğitim Merkezi Musiki Dersi, 2011... ..	227
Fotoğraf 26: Diyanet Pendik Haseki Eğitim Merkezi Musiki Dersi, 2011..	228

Fotoğraf 27: Bir Konserde, 2009.....	228
Fotoğraf 28: Mehmet Ali Sarı - Tuğba Savran, 29 Mayıs Üniversitesi, 2014....	229
Fotoğraf 29: Onuruna verilen bir yemekte 2012, Çamlıca Tepesi.....	229
Fotoğraf 30: Mülakattan sonra İSAM Yemekhanesinde 2015.....	230
Fotoğraf 31: Mülakat Sonrası Tanbur Fash 2016.....	230
Fotoğraf 32: Kemal Batanay'ın Mektupları (Osmanlıca).....	231

KISALTMALAR LİSTESİ

A.g.e.	: Adı geçen eser
A.g.m.	: Adı geçen mülakat
AÜ	: Ankara Üniversitesi
Bkz.	: Bakınız
bs.	:Basım
C:	:Cilt
Çev.	:Çeviren
D.İ.A.	:Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Haz.	:Hazırlayan
Hız.	:Hazreti
İTÜ	:İstanbul Teknik Üniversitesi
İSAM	:İslami Araştırmalar Merkezi
KTÜ	:Karadeniz Teknik Üniversitesi
ö.	:Ölüm tarihi
r.a.	:Radiyallahu Anh
S.	:Sayı
s.	:Sayfa
T.D.V	:Türkiye Diyanet vakfı
t.y.	:Yayın tarihi yok
Üni.	:Üniversitesi
vb.	:ve benzeri
Yay.	:Yayınları
y.y.	:Yayınevi Yok

GİRİŞ

İnsanoğlunun varoluşu itibariyle ses, insanın kendini ifade etmesinin en vazgeçilmez şeklidir. Bu itibar ile de musikinin, diğer sanat dallarına üstün olduğu söylenebilir. Musiki, yaşayan bir sanattır. Her devir ve her toplumda ve hatta aynı insanın farklı duygularında şekilden şekle girerek her zaman insanın duygusal ihtiyaçlarını karşılamıştır.

Bugün musiki denilince beraberinde birçok enstrüman ismi akla gelse de ilk enstrüman şüphesiz insan hançeresidir. İnsanın hançeresiyle nağmelere verdiği ahenk ve his hiçbir enstrümanla karşılaştırılamayacak kadar eşsiz bir ifade tarzıdır. Bu bağlamda sesin ve hançerenin yüce yaratıcı tarafından insana özel olarak bahşedildiğini, musikinin fitri olduğunu ve musikinin insanın ruhuna ulaşan bir sanat dalı olduğunu söyleyebiliriz. Şüphesiz Allah'ın insanoğlunu diğer bütün canlılardan ayırdığı en önemli özellik, akıl ve duygudur. “Akıl ve duygunun münasebetlerinden doğan harika sanata da musiki adı verilir.”¹ Sanat ve din gibi ihtiyaçlar sadece insana özel olan, ona ayrıcalık katan vasıflar olarak insanın doğuşundan gelir. Musiki de İslam dinî gibi tabii ve fitridir. Çünkü musikinin ilk maddesi olan sesi ve ritmi Allah, insan için yaratmış, insanoğlunun ruhuna yine bizzat kendi yerleştirilmiştir.²

Abdülkâdir Merâgî, *Cami'ül Elhan*'ında, Allah'ın emri ile ruh ilk insan Âdem peygamberin bedenine girdiğinde, onun nabzının harekete geçtiğini tabi bununla sesin ortaya çıktığını ifade etmiş, ses ve düzgün ritmin Âdem peygamberde bulunduğunu ve Allah'ın isimlerinden söylediklerinin çok güzel olduğunu belirtmiştir.³ Burada Abdülkâdir Merâgî, insana lütfedilen sesin ve ölçünün musikiye temel olduğunu, ilk müzik parçası olarak da Âdem peygamberin Allah'ın adını söylerken nabzının atışlarına uygun bir ritimle çeşitli seslerle beraber, küçük ikili nağmeler meydana getirilebileceğine işaret etmiştir.⁴

Ayhan Songar'ın ifade ettiğine gören Gaskon isimli müellif, “*Musikinin insanî bir hâdise olduğunu ve musikinin sadece insanlar tarafından keşfedilmesine bağlı değil, aynı zamanda insanların musiki ile münasebetlerini keşfetmelerinin bir*

¹Süleyman Uludağ, **İslami Açıdan Müzik ve Sema**, İstanbul, İrfan Matbaası, 1973, s.34

²Uludağ, **A.g.e.**, s. 11

³Ubeydullah Sezikli, “Abdülkadir Merâgî ve Camiu'l-Elhan'ı”, İstanbul, 2007, Doktora Tezi, s.263

⁴Erol Sayan, **Müziğimize Dair**, 1. bs, Ankara, Metu Press, 2003, s.11

*neticesi olduğunu ileri sürmüştür.”*⁵ Diyebiliriz ki, musiki insanı, insan musikiyi keşfetmiştir. Yine diyebiliriz ki, musiki insanı, insan musikiyi etkilemiştir ve etkilemeye de devam edecektir.

İnsan, akıl sayesinde diğer varlıklardan bir ayrıcalık kazanır akıl sayesinde konuşur, iletişim kurar, soyutu algılar ve musiki ile sözle yapılamayan ifade yolunu kullanır. Yani sanatsal yaratıcılık ve değerlendirme sadece insanlar için mümkündür.⁶

Musikinin kökeni hakkında araştırma yapan etno-müzikologlar, musikinin her devirde ve her toplumda mevcut olduğunu söylerler.⁷ İlkel cemiyetlere baktığımızda musikinin müstakil bir sanat olarak değil, dinî inançlarla kaynaşmış bir biçimde var olduğunu görebiliriz. İlk defa musiki ile ilgilenen ve insanların musiki ihtiyaçlarını tatmin için uğraşanların da din adamları olduğu görmemiz mümkündür.⁸ İnsanın iletişim ihtiyacı birtakım melodik sesleri kullanma gereğini hissetmesine sebep olmuştur. Bu gereklilikte iletişim teorisini ortaya çıkartmıştır. Bu teori, insanların ilk olarak tabiatüstü güçlerle iletişim kurmak istediklerini ve bu sebeple de ilk olarak bir iletişim aracı olan dinî musikiyi kullandıklarını ileri sürer.⁹ Rauf Yekta'nın, “Türk Notası ile Kıraat-ı Mûsikîyye Dersleri”nde dile getirdiği *“Denilebilir ki insanlar söylemeden evvel çağırılmışlar, anlamadan evvel duymuşlardır. Kulak, dil ve göz zevki, beşerin elinde musiki, şiir ve resim ibda eylemiştir. Musiki ile beşer, kisve-i maddiyattan tecrid eyler ve öyle anlar olur ki teganniyat, nevhalar, eninler, kahkahalar, nidâlar gibi manevi, esiri ve gayr-i maddi ihtizâzât halinde insanı düşar-ı istiğrak eyler, şiirin gösterdiğinden daha âlî bir âlem-i hayâlî de insana telkin mehâsin ve meâlî eyler. Semsar bir taam insanı öldürdüğü gibi nezih olmayan bir musiki de vicdânı jenkdâr eyler.”*¹⁰ sözleri bu teoriyi güçlendirir tarzdadır. Bilhassa dinî musikiye baktığımız zaman insanın Allah'a ulaşma çabasını görmek mümkündür. İnsanın maddi dünya aracılığıyla ulaşmasının mümkün olmadığı duygu

⁵Ayhan Songar, “Müzik Psikolojisi”, Haz. Fevzi Halıcı, **Türk Müsikisinin Dünü Bugünü Yarını**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1986, s.3

⁶Songar, **A.g.e.** , s.3

⁷Sayan, **A.g.e.** , s.11

⁸Uludağ, **A.g.e.** , s.21

⁹Songar, **A.g.e.** , s.5

¹⁰Rauf Yekta, **Türk Notası ile Kıraat-ı Mûsikîyye Dersleri**, Çev: Gönül Paçacı, **Musikişinas**, S.13 İstanbul, Boğaziçi Üni. Matbaası, 2015, s. 14, 15

ve düşüncelere, musiki ile ulaşması mümkündür. Fakat anlaşılan o ki musiki nitelikli değilse insana duygusal bir fayda vermek şöyle dursun musikinin çok büyük zarar vermesi de kaçınılmaz olacaktır.

Musikiye bir kelime olarak köken araştırması yaptığımızda Yunancadan geldiğini görürüz. Ancak bu kelime neredeyse tüm dillerde aynı yerden türediği anlaşılan, birbirine benzer şekillerde kullanılır.¹¹ Örneğin, İtalyanca ve İspanyolca musika; İngilizce music; Fransızca musique; Almanca musik şeklinde kullanılır.¹² Birçok dildeki kullanımı birbirine bu kadar çok benzeyen musikin tarifine baktığımızda yine birçok düşünür tarafından birbirine benzer şekilde tarif edildiğini görürüz.

İbn-i Sina'ya göre musiki, “Birbiriyle uyumlu olup olmadığı yönünden sesleri ve bu sesler arasındaki zaman sürelerini, bir melodinin nasıl kompoze edildiğinin bilinmesi amacıyla araştıran matematiksel bir ilimdir.”¹³ Safiyyuddîn Urmevi bu açıklamayı biraz daha genişletmiş ve musikiyi, “İnsan tabiatına hoş gelen, uyumlu ve sınırlı olarak tertip edilen nağmeler topluluğu.” olarak tarif etmiştir.¹⁴ Abdulkâdir Merâgî ise, “Mûsikînin ika devirlerindeki bir devirde olmak kaydıyla şiirde toplanan uyumlu nağmeler topluluğu olduğunu söyleyelim.” diyerek tarif etmiştir.¹⁵

Yabancı düşünürlerin musikiyi anlamlandırma çabasına baktığımızda, Fransız düşünür Jean Jacques Rousseau (1712-1778) musikiyi “Sesleri kulağa hoş gelecek şekilde birbiriyle kaynaştırma sanatıdır.” diye tarif eder. Yine Fransız musiki yazarı Jean d’Ortigue (1803-1869) “Sözle anlatılamayan bazı fikir ve duyguları seslerle anlatmak için insanlara tanrının verdiği bir lisandır.” der.¹⁶

Sufilerin, dilsizlerin dili olarak tanımladığı musiki, kelimelere dökülmesi mümkün olmayan, duygularla algılanabilen bir dildir. Tarih boyunca sevincini, matemini anlatırken, ibadet ederken musikiyi kullanan Türklerin, musiki ile olan ilişkisi her daim devam etmiştir. Türk musikisi birçok alanda olduğu gibi Osmanlı

¹¹Serkan Delice, “Kâse-i Fağfur”, **Musikişinas**, S.4, İstanbul, Boğaziçi Üni. Matbaası, 2000, s.65

¹²Mahmut R. Gazimihal, **Musiki Sözlüğü**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1961, s.160

¹³İbn-i Sina, **Musiki**, (Çev. A. Hakkı Turabi), İstanbul, Litera Yay. , 2004, s.6.

¹⁴Fazlı Arslan, **Safiyyuddin Urmevi ve Şerefiyye Risâlesi**, Ankara, Afşaroğlu Matbaası, 2007, s.9,10

¹⁵Ubeydullah Sezikli, “Abdulkadir Merâgî ve Camiu’l-Elhan’ı”, İstanbul, 2007, Doktora Tezi, s.51

¹⁶Erol Sayan, **A.g.e.** , s.10

döneminde doruk noktaya ulaşmıştır.¹⁷ Türkler göçebe, savaşçı, inançlı ve güzel sanatlara düşkün olma vasıflarıyla tarif edilegelmişlerdir. Güzel sanatlar deyiminin içinde de resim, mimari, süsleme, oymacılık, hat, tezhip, ciltçilik ve musiki bulunmaktadır.¹⁸

Musikinin en verimli yılları olan Osmanlı Devleti'nde, Fatih dönemine kadar resmileşmiş bir musiki eğitimi olmayan musikişinaslar, saraydaki özel derslerle medreselerde, tekkelerde özellikle Mevlevihanelerde ya da Mehterhanelerde yetişmişlerdir. Hatta denebilir ki Osmanlı musikisi Mevlevi ayinlerinde doruğa ulaşmıştır.¹⁹ XVI. yüzyılda Hatip Zâkiri Hasan Efendi (1545-1623) ve XVII. yüzyılda Buhûrizade Mustafa Itri Efendi (1640-1712), Osmanlı'da musikin zirvedeki isimlerinden olmuştur. XVII. yüzyıl Türk musikisinin büyük gelişme gösterdiği bir zaman dilimidir. Musiki, Itri'nin çalışmaları sayesinde özellikle beste alanında son derece ilerleme göstermiştir.²⁰

XVIII. yüzyılda Osmanlı padişahlarından olan III. Ahmed, I. Mahmud ve III. Selim musikiye yakınlıkları, musikiyi himaye edişleri ve bestekârlık taraflarıyla musiki tarihimiz içinde çok önemli bir yer almışlardır.²¹ III. Selim (1761-1808), Humparsum'a (1768-1839) ve Şeyh Abdülbâki Nâsır Dede'ye (ö.1846) iki farklı sistemde nota icat ettirmiş, bu kişiler padişahın eserleri ile birlikte birçok eseri notaya alarak bu eserlerin günümüze kadar ulaşmasını sağlamışlardır.²²

XIX. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı dönemi Türk musikisi bestekârlarından en önemli isim Hammamizade İsmail Dede Efendi (1778-1846)'dir. Dinî ve dinî olmayan her formda eser bestelemiş, birçok talebe yetiştirmiştir. Dellalzade İsmail Efendi (1797- 1869) ve Zekai Dede (1825-1897), Dede Efendi'nin en önemli talebesi arasında yer alır.²³

XIX. yüzyılın sonlarında Türk musikisine olan ilgi ve musiki çalışmaları iyiden iyiye azalmıştır. Bunda en büyük payın, her konuda yapılan reform

¹⁷Rıdvan Aydın, "Osmanlı'dan Günümüz Türk Tasavvuf Musikisi", **Musikişinas**, S.10, İstanbul, Boğaziçi Üni. Matbaası, 2008, s.243

¹⁸Cinuçen Tanrıkorur, **Türk Müzik Kimliği**, İstanbul, Dergâh Yay. 1998, s.204

¹⁹**Tarihsel Süreç İçinde Klasik Türk Müziği**, Editör: Mehmet Kalpaklı, Timuçin Çevikoğlu, Ankara, Kültür ve Turizm bakanlığı, Mert Matbaacılık, 2005, s.13

²⁰Tanrıkorur, **A.g.e.**, s.123

²¹Bayram Akdoğan, "Türk Din Musikisi Tarihine Bir Bakış", **AÜFİD XLIX**, Ankara, 2008, s.181

²²Tanrıkorur, **A.g.e.**, s.124

²³Akdoğan, Aynı makale, s.184

çalışmalarıyla devlet politikalarında olduğu bir gerçektir. Örneğin Mehterin kaldırılıp yerine Mızıkâ-i Hümayunun kuruluşu Türk musikisinin en önemli kurumlarından birinin ortadan kalkmasına sebep olmuş bu da Türk kültürü ve musikisinin, batı kültürü karşısındaki ilk büyük yıkımı olmuştur.²⁴ Daha sonra batılılaşmanın göstergesi olan, opera, tiyatro ve orkestraların resmi değeri giderek arttırılırken, milli musikinin hor görülmesi, eski klasik fasıl icralarının azalması, koro icrasının yerine solo tercih edilmesi, gazelin, taksim ve peşrevin değerini yitirmesi Türk musikisinde gerileme ve bozulmanın belli başlı sebepleri arasında sayılabilir.²⁵ Bu bozulmalara rağmen en büyük zararı XX. yüzyılda Cumhuriyet döneminde Türk musiki derslerinin okul müfredatlarından çıkarılıp, Türk musikisinin bir müze metnina dönüştürülmeye çalışılması vermiştir. Bunun sonucu olarak Türk musiki, konaklarda, evlerde, gönüllüler tarafından yaşatılmaya çalışılmıştır.²⁶ Tüm bunların yanında Türk musikisinin sözlü gelenekten gelmesi, meşk usulü ile aktarılması, bir kısım eserlerin notalarının olmaması, yetişen yeni talebe sayısında ciddi azalma, musikişinasların ahirete irtihaliyle eserlerin kaybolup gitmesi, Türk musikisinin gelecek kuşaklara aktarımını olumsuz etkilemiştir.

XX. yüzyılda akla gelen en ünlü musikişinaslardan bazılarını şu şekilde sayabiliriz. Tanburi Cemil Bey (1873-1916), Rauf Yekta (1871-1931), Ahmet Irsoy (1869-1943), Rakım Elkutlu (1869-1948), Saadettin Kaynak (1895-1961), Mesut Cemil Bey (1902-1963), Kemal Batanay (1893-1981), Münir Nurettin Selçuk (1900-1981), Yesari Asım Arsoy (1900-1992). XX. yüzyılda, saydığımız bu isimler ve daha birçok isim Türk musiki geleneğini devam ettirmiş, birçok esere imza atmışlardır.

Osmanlıdan günümüze uzanan hâfız-bestekâr geleneğinin son temsilcilerinden olan Mehmet Ali Sarı, Hâfız Ali Üsküdarlı, Rahmi Şenses, Saadettin Kaynak, Münir Nurettin Selçuk, Hâfız Ömer Aköz, Hâfız Hasan Akkuş gibi daha birçok isimden istifade etmiş onlara talebe olmuştur. Ayrıca yıllar boyu süren hem hoca-talebe hem baba-oğul diyalogları ile Kemal Batanay'la hemdem olma bahtıyarlığına ermiştir. Bu çalışmada Kemal Batanay'ın Mehmet Ali Sarı'ya musikiyi öğretme metoduna yer verdik. Aralarındaki samimiyetin ifadesi olan Kemal

²⁴Yalçın Tura, **Türk Musikisi'nin Meseleleri**, İstanbul, Pan Yay. , 1988, s.39

²⁵Cinuçen Tanrıkorur, **Osmanlı Dönemi Türk Mûsikîsi**, İstanbul, Dergâh Yay. , 2003, s.43

²⁶Tura, **A.g.e.** , s.40

Batanay'ın nadide hattat kaleminden çıkan Osmanlıca mektupları da istifadenize sunuyoruz.

Mehmet Ali Sarı, on dört yaşında hâfız bir Anadolu çocuğu olarak Bolu'dan göçüp geldiği Beyoğlu'ndan konservatuar mezunu tanburi, ilahiyatçı bir akademisyen olarak çıkmıştır. Hem musiki hem Kur'an alanında sayısız öğrenci yetiştirmiştir. Biz de bu çalışmamızda, bu uzun ve musikimiz açısından birbirinden değerli isimlerle geçen hayat yolculuğunu, döneme ışık tutacak bir biçimde ele aldık.

Bu çalışmada birinci bölümde Mehmet Ali Sarı'nın hayatı ve eserleri ele alındı. Hayatı bölümünde doğumu, ailesi, tahsil hayatı, Beyoğlu Ağa Camii yılları ve Kemal Batanay'a talebe oluşu, askerlik ve resmi görev hayatı kendisiyle yapılan mülakattan alınan bilgiler derlenerek aktarıldı. Birinci bölümdeki bu alt başlıklardan en uzun tutulan alt başlık tahsil hayatı olmuştur. Bunun sebebi çalışmamızın konu bütünlüğü bozulmadan, başlıklara göre doğumundan bugüne tüm hayatını kapsayacak şekilde oluşturulmuş olmasıdır. Birinci bölümdeki bir başka alt başlıkta, üçüncü basımı yapılan *Kur'an ve Musiki* adlı kitabının içeriği konusunda bilgi verilmiştir. Son olarak bu bölümde üçüncü bölümün son başlığında yer alan bestelerin makam, usul, güfte-kâr şeklinde sıralanmış tablosu yer almaktadır. Birinci bölümde Mehmet Ali Sarı'nın hayatı ve Türk musikisinin hafızası açısından önemli isimlere ait biyografi bilgilerine yer verilmiştir. Burada amaç çalışmamızdan faydalanacakların ayrıca bir kaynak olmaksızın bu kişiler hakkında genel bilgiye sahip olmasını sağlamaktır. Birinci bölümde dipnotların uzun olması bundan kaynaklanmaktadır. Ayrıca bu konuda şunu da belirtmekte fayda görmekteyiz: Biyografi bilgisi için kaynak taraması yapmamıza rağmen yazılı kaynaklarda biyografi bilgisine ulaşamadığımız isimlerin biyografilerini, ya bizzat kendilerine ait şahsi internet sitelerinden veyahut ilgili oldukları devlet kurum kuruluşlarının internet sitelerinden faydalanarak oluşturduk.

İkinci bölümde cami musikisi formlarından Kur'an ezan ve mevlidin form olarak özelliklerine yer verilmiştir. Mehmet Ali Sarı'nın bu formlar hakkındaki birikimlerinden istifade edilmiştir. Özellikle Kur'an'ı Kerim'i güzel okuma konusunda istifadenize sunduğumuz aşırılar notaya alınmış şekli bu alanda örneği olmayan bir çalışmadır. Bu aşırılar okuyucular için önemli teorik örneklerdir. Bu

bölüm içerisinde Mehmet Ali Sarı'nın Kur'an ve ezan okumakla ilgili yazdığı şiirlerde oldukça önemli eserlerdir.

Üçüncü ve son bölümde Mehmet Ali Sarı'nın adına yazılanlara, dikkat çekici hatıralarına ve hakkında yapılan iki mülakata yer verilmiştir. Kemal Batanay'ın Mehmet Ali Sarı'ya yazdığı mektupların Latin alfabesine çevrilmiş hali, adına yazılanlar başlığı altında bulunmaktadır. Mektupların Osmanlıca asılları fotoğraflar bölümünde verilmiştir. Çalışmamızın her bölümünde, anlaşılamayacak yahut bilinmesi lüzumlu görülen noktalar sık sık dipnotlarla desteklenerek istifadenize sunulmuştur.

Bu çalışma musiki alanında çalışma yapan, yapacak kişiler ve ilahiyat fakültesi öğrencileri ile din görevlileri için özellikle Kur'an'ı güzel okuma çalışmaları açısından önemlidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

HAYATI ve ESERLERİ

1. Doğumu ve Ailesi

Mehmet Ali Sarı ömrünü talebe yetiştirmeye adanmış hem bir din âlimi hem de bir musikişinastır.

1934 yılında annesinin ifadesiyle “arpalar biçilirken” mütevazı tek odalı çantı¹ bir evde, Bolu’nun Seben ilçesine bağlı Tepe köyünde doğmuştur. Mehmet Ali Sarı, “Arpalar bizim oralarda temmuz ayı ortalarına doğru biçilir.” diyerek, temmuz ayı civarında doğmuş olma ihtimalinin yüksek olduğunu belirtir. Babası (Işıldaklı Mustafa) ve annesi (Feride Hanım) evlendikten itibaren dört sene boyunca ümitle bekledikleri ilk çocuklarına böylece kavuşurlar ve bebeğe dedesinin adı olan Mehmet Ali ismini verirler.²

Babası, 1314(1898/1899) doğumlu olarak, 15’li birlikte Çanakkale harbi sırasında askere alınmıştır.

Hey on beşli on beşli

Tokat yolları taşlı

On beşliler gidiyor

Kızların gözü yaşlı,

diyerek o tarihi simgeleyen türkü içinde Mehmet Ali Sarı’nın babası da vardır. Arkasından da Kurtuluş Savaşı’na katılmış, her iki harbin çok zor ve yokluk yıllarını bütün acıları ile yaşamıştır. Harpten sonra uzunca bir zaman Emin Sazak’ın³

¹Ağaçtan yapılmış duvar.(çevrimiçi)<http://www.tdk.gov.tr> (12.06.2015)

Duvarları, yontulmamış ağaç gövdesi ya da kerestelerin üst üste oturtulmasıyla oluşturulmuş ev. (çevrimiçi)<http://kelimeler.net> (12.06.2015)Yöresel Ağız, (Bolu Yöresi)

²Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (09.06.2015)

³Emin Sazak, 1882 yılında Eskişehir’in Sazak köyünde doğmuştur. Asıl adı Mehmet Emin babasının adı Hacı Abdurrahman Ağa’dır. 1890’da Kuyucak Medresesi’nde Hacı İbrahim Efendi’den okumuştur. İstanbul’a 12 yaşında gitmiştir. Fatih medreselerinde 3 yıl eğitim görmüş, eğitimini yarım bırakarak köyüne geri dönmüştür. 1920 yılında TBMM’nin ilk dönem toplantısına Eskişehir mebusu olarak katılmış, 2.dönem seçimleri sırasında, fikir anlaşmazlığı sonucu Atatürk tarafından, Müdafaa-i Hukuk Grubu’ndan çıkarılmıştır. 2. Dönem de ilk bağımsız mebus olarak seçilmiş, bunun sonucu olarak tekrar Halk Fırkasına alınmıştır. Daha sonra yapılan tüm seçimlerde Eskişehir mebusu olarak Meclis’e girmeyi başaran Emin Bey, 1946 yılında, CHP’den ayrılarak Demokrat Parti’ye geçmiştir. 1946’daki seçimlerde, Demokrat Parti’den milletvekili seçilmiştir. Partinin merkez teşkilatı ile anlaşmazlığa düşünce, 1948’de Demokrat Parti’den de çıkarılmıştır. 1950 yılında siyasi hayattan çekilmiştir. Milli Mücadelede dönemindeki hizmetlerinden ötürü Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklal Madalyası almış olan Emin Bey, 1960 yılında vefat etmiş ve doğduğu köy olan, Eskişehir Sazak Köyü’ne defnedilmiştir. Bkz. M. Emin Sazak, **Emin Bey’in Hatıra Defteri**, Ankara, Tolkun Yay. , 2007, s.21, 41, 42, 52, 73

yanında çalışsa da daha çok rençberlik ve hayvancılık yaparak geçimini sağlamıştır. Annesi ise iki, üç yaşlarında öksüz kalmış içinde hep bu acıyı ve sıkıntıyı çekerek büyümüş bir hanımdır. Köy işlerinde eşine yardım etmiş evin geçimine katkıda bulunmuştur.

Mehmet Ali Sarı doğduğunda soyadı kanunu henüz çıkmıştır. Köyün ihtiyar heyeti bir evvelki hane insanlarına Ak, Mehmet Ali Sarı'nın babasına da benzer şekilde Sarı soyadını münasip görmüşlerdir

“Soyadı denen unvanın, aile fertlerinin bütün geleceğini nasıl etkileyebileceğini, nesiller boyunca ailenin peşini bırakmayacağını, o günlerde ve o şartlarda kim nasıl düşünecek ki? O Ak oldu, bu da Sarı oluversin demişler ve işi bitirmişler.” Mehmet Ali Sarı'nın, İsmet Akova diye Erenköy Zihni Paşa Camii cemaatinden Adapazarlı bir dostundan aktardığına göre, Soyadı kanununun çıktığı o tarihlerde Saadettin Kaynak, Selahattin Pınar ve Mustafa Nafiz Irmak – üçü de musikişinas – Boğaz'da oturan şair bestekâr Vecdi Bingöl'ü ziyarete giderler, “Üstat! Nasıl soyadı alalım?” diye sorarlar. Vecdi Bingöl, sen Kaynak, sen Pınar, sen de Irmak ol diyerek onlara halleriyle mütenasip soyadı tavsiye etmiş, onlar da aynen kabul etmişlerdir. *“Gerçekten üçü de soyadlarına mütenasip sanat hayatı yaşayarak kaynak olmuş, pınar ve ırmak olmuş çağlamışlardır. Ailemizin soyu ve fiziği ile ilgisi olmayan Sarı soyadının, eksi ve artısını hesap etmeden, fazlaca bir rahatsızlıkta duymadan o günlerin hatırası olarak sadakatle taşıdık ve taşımaktayız. Köyümüzde babama lâkap olarak Işıldaklı, ailemize de Işıldaklılar derler. Soyadımız da Işıldak ya da Işıldaklılar olabilirdi ve bir anlam ifade ederdi tabii.”*⁴

(çevrimiçi)http://www.haber10.com/yazar/sinan_tavukcu/emin_sazakin_cumhuriyet_donemi_hatiralar-i-27683(16.06.2015)

⁴Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, Kadıköy-İstanbul, (24.07.2015)

2. Tahsil Hayatı

Küçük kuş, küçük kuş ötüşün ne hoş ne güzel,
Gel kaçma, okula, haydi gel okula gel.

“Bu sözler ve sesler beynimin derinliklerinde bir yerde hâlâ durur.” diyor Mehmet Ali Sarı. 1938 yılı sonlarına doğru babası ve annesi köylerine yakın Kuyu Başı denen mahallede yeni evlerini yaparlarken, ev inşaatının yanında, inşaatı seyrederek sohbet eden köylüler arasında, köy öğretmeni de vardır. Henüz beş, altı yaşlarında bir çocuk olan Mehmet Ali Sarı yanlarında dolaşırken babasına, “Bu çocuk senin mi?” diye sorar. “*Babam, ‘Evet Mâlim Bey (Muallim Bey)’ deyince, öğretmen, ‘Gel bakiim oğlum! Aç ağzını dişlerini göreyim. Oooo! Sen artık büyümüşsün haydi okula!’ dedi. Bu söz üzerine büyük bir arzu ve hevesle, hızla koşarak, okula gittiğimi ve merdivenleri bir nefeste çıktığımı hatırlıyorum. Okula vardığımda arkamdan gelen Muallim Bey, bana ucu kalemtıraşla açılmış bir kurşun kalemle arka sayfasında kerrat cetveli (çarpım tablosu) olan el değmemiş, çizgili, bir ortalı, bir defter verdi, tanımadığım güzel bir kokusu vardı. O anda duyduğum sevinç, tarif edilemezdi. Köyümüzün öğretmeni, Bolu’nun merkeze bağlı Ağaççılar köyünden Mustafa Gültekin adında cüsseli, çakır gözlü, çıplak büyük kafalı yaşlı biriydi. Ondan çok çekinir, korkardık.*”⁵

Camiye bitişik evde yalnız yaşayan, cemaatle namaza katılan, köylülerle oturup kalkan, onlarla sohbet eden, köy öğretmeni (Mustafa Gültekin) köylüler çok sever, ona “Mâlim Bey” derler ve bir dediğini de iki etmezler. Mustafa Gültekin 1930’lu yıllarda açılan, sonra da çeşitli sebeplerle kapatılan imam hatip okulunda ve devamında medreselerde, okumuş bir öğretmen, Kur’an’ı Kerim’i de güzel okuyan iyi bir hâfızdır. Sonraki yıllarda da Mehmet Ali Sarı’yı hâfızlığa başlatacak ilk hâfızlık hocasıdır.⁶

Mehmet Ali Sarı, ilkokul günlerini anlatırken, okul kitapları dışında hiç kitabı olmadığı gibi gazeteyi de ilk kez kasketini dikerken terzinin araya sıkıştırdığı gazete kâğıdı sayesinde gördüğünü belirtiyor. O dönem mahrumiyet yıllarıdır. Yılın 1943

⁵A.g.m.

⁶Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, Kadıköy-İstanbul, (15.08.2015)

yılı olduğunu da ilkokul diplomasına düşülen tarihten anlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'na tekabül eden yılları, *“Bizler köyde fakirlik çektik ama zulüm görmedik, aç da kalmadık. Birçok dünya milletlerinin açlık ve susuzluktan telef olduğu günleri tabii ki hiç fark etmedik ve de duymadık. Zaman zaman camiden ‘Karartma olacak camlarınızı kapatın.’ diye seslenirlerdi. Ocak başında yanan çıralı çam kütüklerinin ışığında bizleri bu karanlıkta kim görebilir, hangi uçak gelip bize niçin bomba atacak diye düşünür, yapılan çağrıdan pek bir şey anlayamazdım.”* diyerek özetliyor.⁷

Kendisini Kur'an ile tanıştıran ve Kur'an öğreten kişinin annesi olduğunu belirten Mehmet Ali Sarı, annesinin o kadar yorucu köy işleri arasında kendisini okutmak için her zaman hazır bulunduğunun altını çiziyor ve ekliyor, *“Kimse bana hâfız olmak ister misin? Yahut bu işin altından kalkabilir misin? diye sormadı. İlkokulu bitirdiğimde ilkokul öğretmenim Hâfız Gültekin, her yaz köyümüze hoca olarak çocukları okutmak üzere tutulan Hâfız Muharrem Hoca'nın öneri ve ricası, babamın da kabulü ile ben hâfızlığa başladım.”*⁸

Hâfızlık yaparken unutamadığı bir hatırasında, Mehmet Ali Sarı'nın hocası Mustafa Gültekin, babası Mustafa Bey'e *“Bu çocuk zihin faaliyeti yapacak tatlı yemesi lazım”* diye tembihte bulunur. Ancak bağları olmadığı için pekmez, arıları olmadığı içinde balı olmayan aile ne yedireceğini düşünürken, evin babası bir çaresine bakarak yakın sayılan bir köyden, bağı olan birinden Mehmet Ali Sarı'nın yemesi için bir kilo kadar pekmez satın alarak annesine teslim eder ve pekmezi sadece Mehmet Ali'ye yedirmesini tembihler. Mehmet Ali Sarı'nın annesi de o pekmezi bakır bir tasa koyarak kardeşleri görmeden ona yedirmek niyetiyle, boş bir tahta sandığın dibine koyup, sandığı kilitler. *“Pekmezi taze bazlama, ekmekle ilk yediğimde çok hoşuma gitmişti. Evde bir ablam, iki kardeşim ile annemin erkek kardeşinin, bizim yanımızda kalan anneleri ölmüş iki küçük kız yeğeni daha vardı. O günlerde annemin bu yeğenleri ile birlikte evimizde altı çocuktuk. Annem sabahleyin erkenden öküzlerimizle, tarlamıza nadasa gidiyor, bizler evde kalıyorduk. Bir gün öğleye doğru uyandık ve acıktık. Evde soğuk ve kuru yavan ekmekten başka ağza*

⁷Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (05.09.2015)

⁸A.g.m.

atılacak hiçbir şey yoktu. İlk defa tatmış olduğum pekmez aklıma geldi. Kardeşlerim arkamda ben önlerinde, başladık paldır küldür köşe bucak pekmezi aramaya. Her yeri didik didik aradık. Sadece kilitli bir sandıktan başka bakmadığımız hiçbir yer kalmadı. Pekmez bu sandıktadır diye kilitli sandığı açmak için, kardeşlerim etrafımda, boş sandığı açılın diye sağa sola sallamaya başladım. Tabi sandığın içindeki pekmez kabı devrilmiş, pekmez sandığın tahta aralıklarından yerdeki tozlu taban tahtalarının üzerine akmaya, yayılmaya başladı. Hepimiz pekmezi parmaklarımızla biraz yaladıktan sonra ben, sus pus olarak annem gelince ne cevap veririm diye düşünmeye, daha çok da korkmaya başladım. Çünkü evde pekmez olduğunu, sadece ben biliyordum.” Pekmezin yayıldığı yerleri silen kardeşler pek de başarılı olamamışlardır. Annelerinin eve dönüşünü korku içinde beklemeye başladılar. Akşama doğru yorgun argın eve gelen anne, etrafa bakınca olup biteni hemen fark eder. Sandığı açar, pekmez kabının devrilmiş, pekmezin tamamen akmış olduğunu görür. “Annem beni azarlayacağı, döveceği yerde başladı sesli olarak ağlamaya, yas etmeye. ‘Evlatlarım, kuzularım! Bir tas pekmezi sizden esirgedim, size yediremedim, kilide koydum’ diye feryat ediyordu. Annem ağlarken bizler de ağlamaya başladık. Hepimiz birlikte bir müddet ağlaştık. Kardeşlerim yemeyince, o pekmez bana da nasip olmadı. Ne zaman market raflarında, pazarlarda, pekmez görsem, pekmez lafı duysam, o acı günü hatırlarım. Şimdilerde çocuklarımızın, torunlarımızın pekmez denen şeyi ağızlarına koydukları, ona dönüp baktıkları bile yok.”⁹

Mehmet Ali Sarı’nın ilk hâfızlık hocası aynı zamanda ilkokul öğretmeni olan Mustafa Gültekin’dir. Kendisi de hâfızdır. Fakat 1950’li yıllara kadar süregelen Kur’an okumanın, bulundurmanın yahut öğretmenin üstelik bunu bir resmî görevli olarak yapmanın kolay olmadığı hatta yasaklı olduğu yıllardır. Nitekim hocası bu baskılara dayanamamış hakkındaki Kur’an öğretmesi ile ilgili şikâyetten ötürü de öğrencisini yarım hâfız olarak bırakmıştır. Bu durumdan dolayı hâfızlık çalışması, Mehmet Ali Sarı için çok daha meşakkatli bir yolculuk olmuştur. Çeşitli hocalarda ve çeşitli yerlerde kalarak hıfzını tamamlamıştır. Hafızlık merasiminin ardından artık Bolu gibi küçük bir ilde yapacağı bir şey kalmadığı herkes tarafınca aşikârdır.

⁹Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (05.09.2015)

Bolu’da hâfızlık için yanında kaldığı aile tarafından İstanbul’a götürölme teklifinin ailesi tarafından itirazsız kabullenilmesi ile İstanbul’a yolculuğu başlamıştır (1947).

Terzi Mehmet Bey ve iki terzi arkadaşı, İstanbul’a terzi levazımatı almaya giderlerken, Mehmet Ali Sarı ve hâfızlığı bitiren iki arkadaşını İstanbul’a götürmek isterler. Bu hayırsever terzi beylerin amacı bu çocukların İstanbul tavrı ile Kur’an okumayı ve Arapçayı öğrenip, okuyup hoca olmalarıdır. Kalacak yer ve okutacak hocayı, bizzat gidip bulmaya karar vermişlerdir. O tarihlerde İstanbul’a gidişler Adapazarı’na kadar otobüsle oradan trenle Haydarpaşa’ya gidilerek gerçekleştirildiği için Bolu’dan otobüsle hareket ederek, Adapazarı’na, oradan da trenle Haydarpaşa’ya ulaşırlar. *“Haydarpaşa’ya vardığımızda hava kararmıştı. İskelede, içinde pırıl pırıl yanan ışıklarıyla bir vapur duruyordu. Kucağımda, ipini koyunlarımızın yününden annemin eğirip dokuduğu, ince bir yün yatakla yatağın içinde dürölü ince bir yorgan vardı. Garın geniş beyaz mermer merdivenlerinden iskelede duran vapura doğru birlikte inerek kıyıya iyice yaklaştık. Şaşkınlık içinde etrafa bakınıyordum. Arkadaşlarım da benden farklı değildiler. Deniz denen şeyi ilk defa yakından görüyor, önümde açılan bambaşka bir âleme dalıp gidiyordum. Terzi ağabeylerden şakacı biri olduğu söylenen Terzi Seydali Ağabey, ‘Oğlum atla bakalım şu hendeği’ diye bana, vapura binmem için muzipçe seslendi. Bende hemen kucağımdaki yatağımla, küçük bir inşaat işçisi gibi heyecanla vapura atladım. Sahanlıkta, ayakta etrafı seyrediyor ve ilk defa deniz kokusunu duyuyor ve denizden gelen hışırtılı seslere, köpüklü dalgalara, vapurda akşamleyin etrafı gündüze çeviren elektrik lambalarının sulara akseden hareketli ışıltılarına, dalarak ilerliyorduk. Vapurdan nasıl çıktığımı, Sirkeci’deki Büyük Postane sırasındaki Bolu Oteli’ne nasıl vardığımı, o şartlar ve yorgunluk içinde hatırlayamıyorum doğrusu.”¹⁰*

Kurs arayışında ilk olarak, Nur-u Osmaniye Camii’ne gidilir. Çünkü İstanbul’da tek yatılı Kur’an kursu orasıdır. Kursun hocası Hafız Hasan Akkuş Hoca Efendi’den¹¹, yanlarında Bolu’dan getirdikleri bu üç talebenin okutulması ricasında

¹⁰Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (22.09.2015)

¹¹Hacı Hâfız Hasan Akkuş 1885’te Kızılcahamam’da dünyaya gelmiştir. Babasının adı Osman, annesinin ise Kezban’dır. Babası genç yaşta İstanbul’a çalışmaya giderken çok küçük yaştaki oğlunu da götürmüştür. Dini bilgileri, ilk olarak babasından öğrenmiştir. Hâfızlık hocası Eyüp semtindeki Kızıl Mescit İmam-Hatibi Hâfız Hüsnü Efendi’dir. Ayasofya Medresesine gittiği sıralarda dinî hizmet mesleğini uygulamaya başlamıştır. I. Dünya Savaşında Yemen Cephesine gönderilmiş, burada İngilizlere esir düşmüştür. Kendi kendine kurtulursa kendini Kur’an hizmetine adayacağına dair

bulunulur. Hoca Efendi, ‘Yatacak yerleri varsa okutayım fakat yoksa yatacak yerimiz şuan yok’ der. Oradan ayrılıp Sultan Hamam’da Hacı Küçük Camii İmamı Hafız Hilmi Toros Efendi’ye giderler ve ondan da aynı cevap alınır. Sonra Fatih’e Hafız Fikri Aksoy Hoca’ya, ondan sonra da Yeni Cami İmamı Hafız Nuri Efendi’ye gidilir. Her biri Mehmet Ali Sarı ve arkadaşlarına Kur’an okutur hatta beğenirler fakat alınan cevap değişmez, “Yatacak yerleri varsa okutalım.”¹²

“O yıllarda nüfusu aşağı yukarı yedi sekiz yüz bin civarında olduğu söylenen, koskoca İstanbul’da üç küçük çocuğu barındıracak yer bulunamıyordu. Artık geriye memleketimize dönmek kalıyordu. Belli etmeden bu sonuçtan dolayı için için seviniyordum. Anneme koyun ve kuzularına dönecektim, İstanbul’dan korkmuştum. Terzi Mehmet Ağabey, bir ara otelde bana ‘Hâfız! İstanbul’a gelmişken şöyle bir Beyoğlu’na, Taksim Meydanı’na doğru gezip gezelim’ dedi. Kendimi toparlayarak, ‘Peki Ağabey’ dedim. Otelden ayrıldık, Terzi Mehmet Ağabey’in adeta izlerine basarcasına arkasından yürüyerek Eminönü’ne geldik, oradan bindiğimiz tramvayla, acayip gürültülerle uzun uzun giderek Taksim Meydanı’nda (imiş) orada indik. Terzi Mehmet Ağabey ‘Hâfız, buraya Taksim Meydanı derler’ dedi. Taksim Meydanı’ndan İstiklâl Caddesi’e yürüdük (müştüz). Yüksek binalar arasında âdeta oyuncak adamlar gibi geldiğimiz yöne doğru giderek ilerliyorduk. Nereden geldiğini kestiremediğim bildik bir ses ‘Haydin namazaaa’ diye caddede yankılanıyordu.”¹³

Terzi Mehmet Bey, “Şurada cami var, ezan sesi oradan geliyor, yatsı namazlarımızı orada kılalım.” der. Cadde üzerinde, yüksek kalın duvarlar içinde bir caminin önünde caddeye açılan büyük demir kapıdan girerek ileriye doğru yürürler. Caminin giriş kapısının karşısındaki küçük odadan, küçük yaşta çocukların, başlarında beyaz takkeleriyle namaza çıktıklarını görürler. Terzi Mehmet Bey, bunlardan ikisinin yanına yaklaşarak, “Oğlum siz burada ne yapıyorsunuz,

Allah’a söz vermiştir. 1918’te tutsaklıktan kurtulmuş, İstanbul’a dönüp Dizdariye Camii’nde görev başlamıştır. II. Dünya Harbi’nde de Doğu Cephesinde savaşmış ve terhis olmuştur. 1926 da Nur-u Osmaniye Hatibi ve 2. İmamı olmuştur. Seher Hanım’la evlenmiş ve bu evlilikten üç tane çocuğu olmuştur. Hasan Akkuş’un çok kibar, şakacı, insanlarla iletişimde karşısındakini rahatlatan bir karaktere sahip olduğu etrafındakiler tarafından aktarılmıştır. Talebe seçerken adeta zekâ testine tabi tuttuğu söylenmiştir. Öğrencilerinin hepsi birbirinden üstün son 100 yılın ünlüleri olmuştur. Hâfız Hasan Akkuş 8 Ocak 1972’de vefat etmiştir. Bkz. Halil Akıncı, **Son 100 Yılın Ünlü Hâfız ve Mevlidhanları**, 3.bs, İstanbul, Türkiye Hâfız ve Mevlidhanlar Cemiyeti, 2014, s.226-228

¹²A.g.m.

¹³A.g.m.

nerelisiniz?” diye sorar, Çocuklar, “Kütahya Simavlıyız, burada kalıyor, bu caminin imamından okuyoruz.” diye cevap verirler. Terzi Mehmet Bey bu cevabı sevinçle karşılar çünkü yanında getirdiği hâfızlar için alternatif bir yer daha gündeme gelmiştir. Mehmet Ali Sarı, bu namaz kıldıkları caminin daha sonra hayatında derin izlere sahip olan Ağa Camii olduğunu ifade eder. Kılınan yatsı namazından sonra otellerine dönerler. Ertesi gün cumadır ve terzi beyler sabahtan yine piyasaya, malzemelerini almaya gider.¹⁴

*“Biz üç yabanî kuş, Bolu Otelinin girişinde basamaklarla çıkılan yüksekçe ahşap sedirde oturuyor, küçük pencereden dışarıya, ara sıra otelin önünden geçen otomobillere bakıp onları o senin, bu benim diye çocukça paylaşıp duruyorduk.”*¹⁵

Başında beresi, elinde körüklü çantası, sırtı hafifçe kambur, orta boylu, sakallı, yaşlıca bir zat, sağı solu hızlı bakışlarıyla tarayarak otelin kapısından içeriye girer. Otelin giriş kısmındaki lobide üç küçük hâfızdan başkası yoktur. Hoca Efendi, “Oğlum siz kimlersiniz?” diye seslenir. Tamda bu sırada, Terzi Mehmet Bey ve arkadaşları otelin kapısında görünürler. Hoca Efendi’yi görünce sevinip, sarılırlar, elini öperler. Hoca Efendi, Terzi Mehmet Bey’e, “Bu çocuklar sizin mi?” diye sorar. O da İstanbul’a bu çocukları getiriş sebebinden itibaren anlatarak, kalacak yer bulunamadığından, memlekete geri götürüp sonra tekrar getirmeyi düşündüklerinden bahseder. Hoca Efendi, İstanbul ders-i âzamlarından Hafız Galip Gürses Efendi’dir.¹⁶

“Galip Gürses, Bolulu olduğundan, gelen giden var mı diye yolu düştükçe Sirkeci’deki Bolu Oteli’ne uğrarmış.” Galip Efendi üç küçük hâfıza bakar ve parmağıyla Mehmet Ali Sarı’yı işaret ederek ‘Bunun yeri hazır.’ der. *“Birden içim cızz etti. Kendimi memleketime dönmeye hazırlamıştım. Şimdi ise bu olamayacak, arkadaşlarımdan da ayrılmış olarak, tek başıma kalacaktım.”* Galip Efendi, Terzi Mehmet Bey ve arkadaşları, biraz Bolu’dan sohbet ederler memleket hasbihali yaparlar. Daha sonra Hoca Efendi, “Haydi oğlum, neyin varsa eşyalarını al da gidelim, benim cuma namazından önce vaazım var.” der. Mehmet Ali Sarı, Terzi

¹⁴A.g.m.

¹⁵A.g.m.

¹⁶A.g.m.

Mehmet Bey ve diğer terzi beylerin ellerini öpüp arkadaşlarıyla vedalaşarak, Hoca Efendi ile otelden ayrılır.¹⁷

Mehmet Ali Sarı ve Galip Efendi Karaköy Meydanı'na gider. Karaköy Camii'nde vaiz efendinin vaazı vardır ve camiye cemaat henüz gelmeye başlamıştır. Hoca Efendi vaaz etmek üzere kürsüye çıkar, Mehmet Ali Sarı ise kürsünün dibinde vaazdan önce Hoca Efendi'nin işareti ile kısa bir aşır okur. Bu, İstanbul'da okuduğu ilk aşırıdır. Cuma namazından sonra Hoca Efendi önde, Mehmet Ali Sarı arkada Beyoğlu İstiklal Caddesi'nden geçerek Ağa Camii karşısında Salih Efendi Lokantası'na varırlar.

Salih Efendi, Hoca Efendiye kapıda karşılar, saygıyla baş masada yer gösterir. Mehmet Ali Sarı da Hoca Efendi'nin yanına oturur. Hoca Galip Efendi ile Salih Efendi, Ağa Camii imamları izinli olduklarında, Galip Efendi Ağa Camii'nde vekâleten imamlık yaparken tanışmışlardır. Galip Efendi, Salih Efendi ile ahbab olmuş çocuklarını okutmuştur. Lokantacı Salih Efendi okutmak (maddi destek sağlamak) için Galip Efendi'den uzun zamandır hâfız çocuk istemektedir. Galip Efendi de bu sebeple Mehmet Ali Sarı'yı ona götürür. “Benden bir çocuk istemiştiniz, işte hâfız bir çocuk getirdim size bunu okutalım.” der. Salih Efendi de “Allah razı olsun hocam, iyi ettiniz, hoş geldiniz, şimdi sıcak bir çorba için, konuşuruz.” diyerek mukabelede bulunur. *“Yemeğimizi yerken Hoca Efendi ile hoş beş ettiler. Ben ise kendimi akıntıya bırakmış bir halde, olup bitenleri takibe çalışıyordum.”* Salih Efendi, Siirt-Şirvanlı, Kürt kökenli bir aileden geliyordu. Kısa boylu, ağır başlı, şişmanca ciddi tavırlı biriydi. Önünde dizlerinin altına kadar inen bembeyaz önlüğü ile lokantadaki servis trafiğini yönetiyordu. Çorbalarımızı içtik, yemeğimizi bitirdik. Hoca Galip Efendi, ‘Salih Efendi ben gideyim artık, çocuk size emanet, Allaha ısmarladık’ dedi ve süratle gözden kayboluverdi. Ben ise bir başıma kalakalmıştım. Olaylar çok hızlı geliyor, takip etmekte zorlanıyordum.”¹⁸

Mehmet Ali Sarı, doğup büyüdüğü köy hayatından ve küçük şehirden devasa bir şehre gelmenin, her gün yeni insanlarla tanışmanın zorluğunu tüm şiddeti ile yaşamıştır. Emanet edildiği Salih Efendi'nin evinde, ailenin yedinci çocuğu olarak

¹⁷A.g.m.

¹⁸Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (28.09.2015)

yatacak yer bulunduktan sonra, Beyoğlu Ağa Camii İmamı Hâfız Rahmi Şenses¹⁹ tarafından talebeliğe kabul edilmiştir. Bir müddet sonra Salih Efendi'nin Lokantasında kalmaya başlamış, ancak gecenin yarısında boşalan lokantanın tezgâhları üzerinde, uyumuştur. Üzerine sinen kemik suyunun kokusunun, çoğu zaman hocasını rahatsız ettiğini söyleyen Mehmet Ali Sarı, birkaç yıl sonra Ağa Camii'nde boş yer açılması ile de Ağa Camii'nde talebeler için ayrılan bölümde kalmaya başlamıştır.²⁰

¹⁹ 1950 İstanbul'u tashih-i huruf, aşere-i takrib ve makam üstatlarından olan Hafız Rahmi Şenses; Beyoğlu Ağa Camii Baş İmam-Hatipliğinin yanında aynı zamanda İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünde Kur'an'ı Kerim hocalığı da yapmıştır. Sanatın ve sanatçının ancak kabul gördüğü Beyoğlu gibi modern bir semtin hocası olan Şenses, tam bir İstanbul beyefendisidir. Atatürk öldüğünde, Dolmabahçe sarayında diğer nöbetçi kişilerle birlikte din görevlisi olarak bir arkadaşıyla beraber Rahmi Hoca'da katılmıştır. Bu bilgi bize onun konumu hakkında gerekli bilgiyi zaten vermektedir. Bkz. Mehmet Pelvan, **Tavşanlı Dergisi**, Kütahya, Tavşanlı Belediyesi, 2013 S.5 Ocak - Haziran, s.16-18

Rahmi hocam, 1906 yılında Gebze'de doğmuş, ilkokulu ve rüştiyeyi (ortaokulu) bitirirken hıfzını da tamamlamıştır. Sonra babası Hüseyin Efendi'nin isteği üzerine İstanbul'a medreseye gönderilmiş ise de Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile medreseler lağvedilince tahsili yarıda kalmış, tamamlanamamış. Benim ilk gördüğümde Hoca Efendi, kırklı yaşlarında görünüyordu. Kısa boylu, esmer tenli, hafif sakalıyla yakışıklı ve temiz giyimli biriydi. Gençliğinde değişik iş kollarında çalışmış, hatta Gebze'de küçük bir köfteci dükkânı bile işleterek ailesinin geçimine yardımcı olmaya çalışmıştır. Askerliğini yapıp evlendikten sonra İstanbul'a giderek Hafız Ömer Aköz Hoca'dan talim ve Mısır tariki ile kıraat ilmi okumuştur. Resmi hizmet hayatı, 35 yaşlarında 01.01.1940 tarihinde başlıyor. Sırasıyla Yakacık'ta, Hereke'de, Tavşancıl'da, Karaköy'deki Arap Camii'nde imamlık görevlerinde bulunduktan sonra Beyoğlu Ağa Camii'ne tayin edilmiştir.1947 senesinin son baharında İstanbul'a, Beyoğlu Ağa Camii'ne geldiğimde caminin baş imam ve hatibi idi. Kendisine daima Hafız Rahmi Efendi deniliyordu. Ancak hıfzını muhafaza edebildiğinden emin değilim. Benim kendisini tanıdığım zamanlarda gördüğüm kadarıyla mecbur olmadıkça okumaz, namazlardan sonra okuduğu mihrabiyele ve değişik meclislerde okuma durumunda kaldığı aşırıları da uzatmaz, kısa keserdi. Fâtır Suresi'nin 27-30. ayetleri ile İnsan suresinin 26-31. ayetlerini çok okurdu. Sigara içtiğinden nefes darlığı problemi vardı. Bununla beraber Kur'an'ı, ifrat ve tefrit denilen olumsuzluklara düşürmeden İstanbul tavrı ve edası ile okurdu. Derinliğine Arapça biliyor sayılmazdı. Musiki bilmediğini ise kendisi söylerdi. Buna rağmen, şimdilerde Enderun Usulü Teravîh diye lanse edilen usulü, kıldırıldığı bütün Teravîh namazlarında maharetle uygulardı. Ticaret hayatına atılmış fakat uzun sürmemiştir. Yüksek İslam Enstitüsünde Kur'an hocalığı yapmıştır. Kendi ifadesi ile 18 adet kitap yazmıştır. Yüzlerce talebe yetiştirmiştir. Uzun ve sıcak yaz günlerinin yaşandığı bir mevsimde, 3 Temmuz 1956 tarihinde ikindi namazından sonra, cemaatinden Yasin Uygunca'nın arabası ile yakın arkadaşlarıyla birlikte adetleri olduğu üzere Emirgan'a çay içmeye ve deniz havası almaya giderlerken Ayazağa yolunda trafik kazası geçiriyorlar. Kazada arabada olanlardan sadece hocamın ayağı kalçasına yakın bir yerden kırılıyor. Bu hadiseden sonra aylarca görev yapamadan evinde yatalak olarak yaşad. Uzunca bir zaman görevine devam edemediğinden kazayı yapan Yasin Uygunca'nın maddi katkısı ile evinde raporlu olarak günlerini geçirdi. Zaten çok sigara içiyordu. Had safhada şekeri de olduğundan sağlığı tamamen bozuldu. Kaza sonrası kısılan ayağı ile aksayarak bastonla bir müddet camiye devam etmeye çalıştı ise de sıkılıyor, günlerinin zor geçtiği her halinden belli oluyordu.1972'de 1 Şubat Salı günü İstanbul'da 63 yaşında vefat etti. Cenaze namazı çarşamba günü yıllarca imamlığını yaptığı Ağa Camii'nde kılınarak Eyüp Sultan Mezarlığı'nda caddeye yakın sol alt kısımdaki 9031 numara ile belirlenen yere defnedildi. Allah, taksiratını affeyesin, mekânı cennet olsun. Bkz. A.g.m.

²⁰ A.g.m.

Mehmet Ali Sarı, Rahmi Şenses'ten aşere²¹ okumuş, Kur'an'ın tamamının vücûhatını yazarak ve bakarak okuyup, iki senede aşereyi tamamlamıştır. Aşere cemiyeti Yavuz Sultan Selim Camii Baş İmamı Reisü'l-Kurra Varnalızade Hâfız Hamdi Efendinin riyasetinde, Ağa Camiinde, 1949 yılı Eylül ayında icra edilerek, kıraat okuduğuna dair belge verilmiştir. Rahmi Şenses'e 14 yıl talebe olduğunu belirten Mehmet Ali Sarı, Rahmi Şenses'in musiki bilmediğini söylediğini, buna rağmen şimdilerde Enderun Usulü Teravîh²² denilen her dört rekâtı sıra ile İsfahan,

²¹ Aşere: Meşhur on kıraat imamına nispet edilen kıraatler ve bunları konu alan ilim dalı için kullanılan bir terim. Nihat Azamat, "aşere", **D.İ.A.**, C:III, s.547

²² Köklü Ramazan geleneklerimizden biridir. Geçmiş Osmanlı Sarayı'na, Enderun'a dayanır. Ramazan ayına özel "Teravîh Tertibi ve Cumhur Müezzinliği" uygulaması, Ramazan Musikisi ve Bayram Sabahı geleneğinin eğitimin alınarak gerçekleştirilmesi gerekir. Ayrıca yapılan icraların kayıt altına alınması, gelecek kuşaklara aktarılması, yeni uygulayıcıların yetiştirilmesi, ibadet hayatımızdaki kültürel zenginliğin devamlılığına ve ihyasına önemli bir katkıda bulunacaktır (çevrimiçi) <http://www.enderunteravihi.com/> (25.09.2015)

Cemaatle kılınan teravîh namazları, imamın her birini ayrı makamlardan kıldırıldığı dört rekâtlar ve her dört rekât arasında müezzinlerin okudukları ilahilerle daha etkili olur. Her dört rekâtta ayrı makamlarda kıldırma ve aralarında yine makâm ve günlere göre okunan ilahilerle hepsine birden Enderun Usulü teravîh namazı denir. Enderun Usulü Teravîh Namazını kısaca tarif etmeyi gerekli görüyoruz. Genellikle yatsının son sünnetinden sonra müezzin başı "Sübhânallâhi vel-hamdülillâhi ve lâ ilâhe illallâhü vallâhü ekber ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhil- aliyyi'l azîm" tespihini İsfahan, bazen neva makamında yüksek sesle okur ve ardından müezzinler aynı makamdan "Sallûalâ Muhammed" der. Sonra bir kişi tekbir alır. Teravîh namazı, çoğunlukla dört rekâtta bir selam vererek kıldırılır. Bu dört rekâtlarda daha çok şu makam sıralaması takip edilir: 1- 1. dört rekât İsfahan (veya neva), 2. dört rekât saba, 3. dört rekât hüseyî, 4. dört rekât evîç, 5. dört rekât acemaşiran. Bir başka şekilde, 1. dört rekât rast, 2. dört rekât uşşak, 3. dört rekât saba, 4. dört rekât evîç, 5. dört rekât acemaşiran. Bu iki makam sıralaması dışında uygulanan bazı makam sıralamaları ise şu şekilde tespit edilmiştir: a) Neva (veya İsfahan), saba (veya uşşak), hicaz (veya muhayyer), evîç, acemaşiran. b) Saba (veya düğâh, bestenigâr), hüzzam, ferahnâk, evîç, acemaşiran Yukarıdaki tablodan anlaşılan, son 2 dört rekâttaki evîç (13-16. rekâtlar) ve acemaşiran (17-20. rekâtlar) sırası hiç değişmemektedir. İlk 3 dört rekâtın makam sıralaması ise zaman zaman değişebilmektedir. Camilerde cemaatle kılınan teravîh namazları, imamın her biri ayrı makamlardan kıldırıldığı dört rekâtlar ve her dört rekât arasında müezzinlerin okudukları ilahilerle daha da etkili olur. Dört rekâtlar arasında müezzinlerin hep bir ağızdan (cumhur) okudukları ramazan ilahilerinden her teravihte beş adet okunması adet haline gelmiştir. Bu ilahilerin güftelerinde, ramazanın, duaların kabul edilme ve af mevsimi olduğundan, her türlü günahın affının müjdelendiğinden, bu ayın gelmesinden duyulan sevinçten bahseder. Bu ilahileri 3'e ayırmak mümkündür. 1- İlk on günde Ramazan ayına ulaşmaktan duyulan sevincin dile getirildiği güfteler üzerine yapılmış besteler okunur, bu ilahilerin güftelerinin nakaratlarında "Merhaba", "Ya merhaba", "Dost merhaba" ifadeleri hâkimdir. Bu ilahilere örnek olarak "Donandı her yer kandiller ile / Doldu camiler müminler ile" mısralarıyla başlayan acemaşiran ilahi ile Muallim İsmail Hakkı Bey'in "Merhaba ey sevgili mah-ı mübarek merhaba / Merhaba ey âlemin feyz ü neşâtı merhaba" mısralarıyla başlayan saba-zemzeme makamındaki ilahisi bu tipe örnek olarak verilebilir. 2- "Mâh-ı gufrân (af ayı)"olarak da anıldığı için bu ayın ikinci on gününde, Allah'tan rahmet ve merhamet niyaz eden güfteleri olan ilahiler okunur. Bu tipe de, Zekâîzâde Hâfız Ahmed Efendi (Irsoy) 'nin: "Hamdı minnettir sana ey Hâlık-ı kevn ü mekân / Mürde diller oldu ihyâ geldi şehri Ramazan" beytiyle başlayan beste İsfahan ilahisi örnek olarak verilebilir. "Ya ilahi cümle sensin cümle sen / Sen dururken diyemezem bana ben" mısralarıyla başlayan, Hamâm-î zâde İsmail Dede Efendi'nin bestenigâr ilahisi bir başka örnektir. 3- Son on günde ise artık Ramazan'ın sonu yaklaşmıştır. Ramazanın uğurlanmasından dolayı duyulan üzüntünün dile getirildiği ilahiler okunur. Bu ilahilerin güftelerinde de "Elveda", "Dost elveda" gibi sözler içeren nakaratlar bulunur. Bu tipe de, Muallim İsmail Hakkı

Rast, Saba, Hüseyinî, Eviç, Acemaşiran ve vitirde Segâh makamları ile uygulanan teravih kıldırma usulü ile teravih kıldırıldığını belirtmiştir. Rahmi Şenses'in bütün teravih namazlarında Enderun Usulünü maharetle uyguladığını hatta dörtlük ünitelerin son rekâtlarında, gelecek dörtlükte icra edilecek makamı dahi vererek müezzinleri yönlendirdiğini ifade etmiştir.²³ Bu bilgidен Enderun usulü teravih geleneğini onların hocalarından yaparak-yaşayarak öğrendiklerini ve talebelerine yine model olma yöntemi ile aktardıklarını anlıyoruz.

Mehmet Ali Sarı, şimdilerde merak uyandıran Enderun Usulü Teravih Namazının, o günlerde zaten bir mecburiyet olduğunu, aksinin mümkün görünmediğini, caminin tüm imam ve müezzin kadrosunun da musikişinas olduğunu belirtmiştir.²⁴ Enderun usulü teravih namazı ile ilgili bir detayı da aktarıp tahsil hayatını yine sırasıyla anlatmayı uygun buluyoruz.

Enderun usulü teravih namazı ile ilgili Mehmet Niyazi'nin 1998 yılında bir yazısında:

“Geçen sene Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Camii'nde Tanburi Mehmet Ali Sarı'nın imamlığında ve bazı genç arkadaşların cumhur müezzinliğinde bir teravihte bulundum. O gün namazda bulunan Dursun Çakmak Hoca Efendi'nin²⁵, hem imametin hem de müezzin mahfilinin iyi ses alıp verdiğini söylediğine şahit oldum.” diyerek, imam olarak Mehmet Ali Sarı'dan ve o teravih namazında cumhur müezzini olanlardan, övgü ile bahsetmiştir.²⁶

Bey'in “Kullarında yok sana lâyıık meta / Elveda şehri Ramazan elveda” mısralarıyla başlayan eviç ilahisiyle “Elveda bizden sana ey şehri rahmet elveda/Sen gidesin ille bizi yaktı hasret elveda” mısralarıyla başlayan acemaşiran ilahi örnek olarak verilebilir. Bkz. Nuri Özcan, “Kültür Ve Geleneğimizde Teravih Namazı–Mûsiki İlişkisi”, **Din ve Hayat Dergisi**, İstanbul, TDV Yay. , 2008, S.5, s.61-63

²³Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (28.09.2015)

²⁴A.g.m.

²⁵1928'te Trabzon'da doğmuştur. Babasının ismi Şükrü annesinin Sabire'dir. Fehmiye Çakmak'la evliliğinden üç çocuğu olmuştur. Müzik matematiğini iyi bilen bir müzisyendir. Hüseyin Tolon, Mustafa Rona, Neyzen Halil Can ve Kemal Gürses'ten musiki meşk etmiştir. Kur'an eğitimini de Hâfız Hasan Akkuş'tan almıştır. 1940'lı yıllarda müezzinliğe başlamış, aynı zamanda kapalı çarşıda gümüşçü işletmiştir. 1950'ler de Çarşılı İlâhi Grubunu kurmuştur. Bu grupla beraber Enderun usulü teravih kıldırılmışlardır. Bestekârlığa genç yaşta başlamıştır. İlâhi formunda eserleri vardır. 24 Temmuz 2003'te Beylerbeyi'ndeki evinde vefat etmiştir.

İdris Melih Berse, “Dursun Çakmak” , Bitirme Çalışması, İTÜ Türk Müziği konservatuarı

²⁶ (çevrimiçi)<http://www.enderunteravihi.com/enderun-usulu-teravihin-tarihcesi/> (28.09.2015)

Mehmet Ali Sarı, aşere ilmini bitirdikten sonra Fatih Camii Baş İmamı Hâfız Ömer Aköz Hoca Efendi'den²⁷ Arapça okumak için müracaatta bulunduğunda Arapça âlet derslerini okumak için talebesi Fikri Aksoy Hoca'ya²⁸ gönderilmiştir. O sıralarda Çemberlitaş'ta ki Atıkali Paşa Cami'nin İmamı olan Hafız Fikri Aksoy Hocaya devam ederek *Emsile-Bina-Avâmil-Maksûd-İzhar* olarak isimlendirilen Arapça, sarf ve nahiv kitaplarını okumuştur. Sonra da *Nûru'l-îzah'ın* şerhi *Meraku'l-Felah* adlı fıkıh kitabını Hafız Ömer Aköz Hoca'dan Arapça metin ile okumak üzere İstanbul Müftülüğündeki Mushafları Tetkik Heyeti Reisliği makamına her gün giderek kitabı bitirmiştir. Bundan sonra Ömer Aköz'ün Fatih Camii'ndeki odasında, ferâiz okumaya başlamışlardır ki imam hatip okulu açılış haberleri duyulur (1951).²⁹

Rüştiyeden sonra medrese tahsili de görmüş, aşere-takrip okumuş ve okutmuş, bin küsur beyitlik manzum Tayyibe'yi ezbere bilen, kıraat ilmi dışında fıkıh, feraiz, matematik, astronomi konularını da bilen bir âlim olan Hafız Ömer

²⁷Ömer Aköz, 27 Haziran 1889'da Kastamonu'da doğmuştur. Babası Osman Efendi, annesi Zâhîde Hanım'dır. Hafızlığını ve rüştiye tahsilini Kastamonu'da yapmıştır. Kastamonu'da Nûmâniye Medresesi müderrisi Ahmed Efendi'den 1912'de hâfızlık belgesini almıştır. İstanbul'a gittikten sonra 1913'te Debbağ Yûnus Camii imam-hatibi Hasan Sabri Efendi'den aşere takrîb ve İbnü'l-Cezerî'nin *Tayyibetü'n-Neşr*'ini okuduğuna dair icâzet nâmesini almıştır. Tokatlı Osman Efendi'den de kıraat ilminden faydalanmıştır. Kastamonu'ya döndüğünde müderris Kırkbeş zâde'nin derslerine gitmiştir. Ömer Aköz, ilk defa memuriyete 1913 yılında Posta Telgraf Nezâreti imamlığı ile başlamıştır. Daha sonra Kastamonu Dar'ül hilâfesi'nin, riyâziyyât, cebir, hendese ve Kur'an'ı Kerim muallimliği, Dar'ül hilâfe Medresesi'nin, tefsir, fıkıh, Kur'an'ı Kerim müderrisliği, Kastamonu Nasrullah Camii hatipliği ve Sinan Bey Camii imamlığı yapmıştır. 1936'da tayin istediği İstanbul'da, Üsküdar-Beylerbeyi Abdullah Ağa, Büyük Selimiye ve Fatih Camileri'nde imamlık yapmıştır. Fatih Camii başıamamı iken aynı zamanda Mushafları Tetkik Heyeti azalığı ve reisliği de yapmıştır. Bu iki görevi ölümüne kadar sürdürmüş bu görevlerin yanı sıra İstanbul İmam Hatip Okulu'nda Kur'an'ı Kerim, Arapça ve fıkıh dersleri okutmuştur. Osmanlı döneminde, bir ramazan ayında Ravza-i Mutahhara'da mukabele okumak için Medine'ye gönderilmiştir. Kıraat ilmi yanında ferâiz, matematik, astronomi ve fıkıh konularında da iyi yetişmiştir. İyi bir hattat ve meşhur bir hatiptir. Arapça, Farsça ve Fransızca öğrenmiştir. Rahmi Şenses, Fikri Aksoy, Mustafa Göl, Mehmet Ali Sarı, Harun Soydaş ve İhsan Özen İstanbul'da kendisinden Arapça ve kıraat okuyan yüzlerce talebesindendir. Bkz. Abdülkerim Abdülkadiroğlu, "Aköz Ömer Fazıl", **D.İ.A.**, C:II, s.285

²⁸Fikri Aksoy, 1925'te Afyon'da doğmuştur. 1938'de ilkokulu bitirince din adamı olmak ve gerekli dinî tahsili görmek için medrese, imam hatip okulları, Yüksek İslam Enstitüleri ve İlahiyat Fakülteleri olmadığı için özel olarak yetiştirilmek amacıyla babası tarafından İstanbul'a getirilmiştir. Fikri Aksoy, Nur-u Osmaniye Camii'nde Baş İmam ve Hatibi Hâfız Hasan Akkuş'tan 1940 yılında hafız olmuştur. Aşere, Takrip, Tayyibe ve Arapça da okumuştur. Nur-u Osmaniye Camii müezzinliği, Hırka-i Şerif Camii imamlığı, İstanbul İmam Hatip Okulu hocalığı ve Mushafları İnceleme Kurulu Başkanlığı görevlerini yapmıştır. Neyzen Halil Can'dan ve Çarşılı Hüseyin Tolon'dan musiki meşk etmiştir. Bkz. Şenses, Rahmi, **Bugünün Meşhur Huffaz-ı kiramı ve Mevlidhanları**, İstanbul, Hamle Matbaası, 1965, s.52-55

²⁹A.g.m.

Efendi, imam hatip okulu hocası olarak göreve başlayınca Mehmet Ali Sarı ile başladıkları ferâiz dersleri tamamlanamamıştır.³⁰

1951’de imam hatip okullarının³¹ açılışı şimdilerde ilahiyat fakültelerinden emekli öğretim üyesi olan birçok ismi heyecanlandırmıştır. Her biri tefsir fıkıh ve diğer alanlarda oldukça iyi eğitimler almalarına rağmen resmî bir eğitim ve okul sıraları onları adeta çekmiştir.

Saim Yeprem³² ve bazı arkadaşları çoktan imam hatibe kaydolan Mehmet Ali Sarı’da kaydını yaptırıp, arkadaşlarıyla olmayı çok istemektedir. Fakat kaydını yaptırması, İstanbul’a gelişinden itibaren himayesinde bulunduğu hocası Rahmi Şenses’in rızasıyla mümkündür. Bunun o kadar kolay olmayacağını düşünen Mehmet Ali Sarı, hocasının kızmasından çekinmektedir. *“Bir eşref saatini yakalayarak ‘İmam hatip okulu açılıyormuş, orada okumak istiyorum’ diyecektim ama bunu nasıl söylemeliydim? Ya hayır deyiverirse? Epey düşündükten ve cümleleri ezberledikten sonra korkarak, çekinerek hocamın huzurunda, ayakta, o cümleleri seslendirdim. Bana olumsuz bir tavırla, ‘Neymiş, ne çıkıyormuş oradan, kaç seneymiş?’ diye sertçe, sorular sordu. Hocam haklıydı. Öyle imamlı, hatipli resmi bir maarif okulu tasavvuru, yıllardır zihinlerden silinmiş, kovulmuştu. Kimse öyle bir şey*

³⁰Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (28.09.2015)

³¹Mesleğinde yeterli imam ve hatipler yetiştirmek üzere, 1913 yılında açılan “Medrese-i Eimme ve’l Huteba” bugünkü imam hatip liselerinin ilk halidir. Mesleki din eğitimi vermek amacıyla kurulan, örgün eğitim kurumudur. Daha sonra Medresetü’l Vaizin ile birleştirilerek, Medresetü’l İrşad adını almıştır. Cumhuriyetin ilanı ile çıkarılan madde gereği 1924’te Maarif Vekâleti toplumun din eğitimi ve din hizmetleri ihtiyacı için Dar’ul Funun’a bağlı bir ilahiyat fakültesi ve ilkokula dayalı, dört yıllık olmak üzere imam hatip mektebi açmaya karar vermiştir. Başlangıçta 29 olan sayı giderek düşmüştür. Sonuç olarak, 1931-1932 öğretim yılında öğrenci bulamama gerekçesiyle kapatılmıştır. 1948 yılından sonra din hizmetleri yapacak eleman ihtiyacı çok daha fazla hissedilmeye başlanmıştır. 1950 siyasi seçimleri sonrası iktidar Demokrat Parti’ye geçince, imam hatip okulları (İHO) açma konusu uzun süre tartışılmış, açılmasının çok gerekli olduğu açıklanmıştır. 17 Ekim 1951 günü Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri’nin çalışmaları ve onayı ile İmam Hatip Okulu açma kararı yürürlüğe girmiştir. Kararnameye göre yedi ilde, her birinde bir tane olmak üzere İHO açılmıştır. İHO, 1954-1955 öğretim yılı sonunda ilk mezunlarını vermiş daha sonra üç yıllık lise kısmı da açılmıştır. Böylece 4+3=7 yıllık bir ortaöğretim kurumu haline gelmiştir. İmam hatip okullarının ilk hukuki dayanağı, Tevhid-i Tedrisat Kanununun 4. Maddesidir. Resmi kuruluş amacı; Türk Milletine hitap edecek, olgun, kültürlü hatip ve imamların yetişmesini sağlamaktır. Halkın beklentisine göre bu kurumların amacı insanların dinî ve manevi alanda içine düştüğü kötü durumdan, perişanlıktan kurtarmaktır. Halka manevi anlamda yardımcı olmak, kendilerine ve çocuklarına dini öğretecek, namaz kıldırarak, hutbe okuyacak, vaaz edecek, cenazesini dini kurallara göre kaldıracak, öldüğü zaman arkasından Fatiha okuyacak dini yönden halka hizmet edecek elemanların yetişmesini sağlamaktır. Bkz. Beyza Bilgin, **Kuruluşunun 43. Yılında İmam Hatip Liseleri**, İstanbul, Ensar Neşriyat, 1995, s.93

(çevrimiçi) <http://www.imamhatipokullari.org/tarihce.html> (25.09.2015)

³²Mehmet Saim Yeprem, Prof. Dr. Marmara Üni. İlahiyat Fak. Kelam Ana Bilim Dalı Emekli Öğretim Üyesi

düşünemez hale gelmişti. Din görevlilerine okul ne lazımdı? Orada burada kendi kendilerine, ‘Hüday-i nâbit’³³ yetişirler, buldukları hocalardan bir türlü okuyarak imam, müezzin, vaiz hatta müftü bile olurlardı. Onları devletin eğitim kurumlarına yaklaştırmak, öğretmenlerinden istifade ettirmek, oralarda yetiştirmek gibi şeyler rejimin ajandasından çoktan silinmiş, hatta din görevlileri olmasa da olur hale getirilmişti. Ayakta heyecandan titriyordum. Cesaretimi toplayarak, ‘Adından anlaşıldığına göre her halde imam-hatip çıkıyordur, yedi seneymiş’ dedim. Hocam, ‘Neeeh, oğlum sen deli misin, ’d’ harfini pekiştirerek yeddi sene, biter mi bu? Kaç yaşındasın, istersen seni istediğin camiye şimdi imam yapem’ dedi. Hocam haklı idi, doğru söylüyordu. Hâfızdım, sesim güzeldi, Arapça okumuş, talim, tashih-i huruf yapmış, ilm-i kıraatten ‘aşere’ bile okumuş sertifika almıştım. Böylece meslekî bilgim yeterliydi. Beyoğlu Ağa Camii gibi bir yerde namaz kıldırarak staj bile yapmış oluyordum. Bir fıkıh kitabını Meraku’l-Felah orijinal metni ile okuyup anlayabilecek kadar fıkıh meselelerine ve Arapçaya da vâkıftım. Yaşım on yedi-on sekiz olarak imamet için yeterli yaşlardı. Böylece İstanbul’da herhangi bir camiye imam olabilecek durumdaydım. Bu evsafımla ben imam hatibin orta kısmının birinci sınıfından başlayarak okumaya talip oluyordum. Hocamın ‘oğlum sen deli misin’ dediği gibi gerçekten bu bir âkil adam işi değildi, yine de bir an susup bekledikten sonra, duyulabilecek kadar yavaş bir sesle ‘Hocam ben okumak istiyorum.’ diyebildim. Hocam sertçe ‘Git, ne yaparsan yap.’ dedi, memnun olmamıştı. Kendisini böylece haberdar etmiş oluyordum. Artık İstanbul İmam Hatip Okuluna kaydımı yaptırabilirdim’’³⁴

Mehmet Ali Sarı böylece görev yaptığı Ağa Camii İmamı Rahmi Şenses’ten izin alarak, yaşadığı birtakım resmi sorunların çözümünün de ardından, henüz açılan İstanbul İmam Hatip Okuluna kaydını yaptırır. Dönemin şartları hem günlük yaşantı için hem eğitim öğretim ve hem de din eğitim öğretim sistemi için oldukça çetindir. 350 kişinin kaydolduğu okuldan, şartların ağırlığı, mezun olanların ne olacağının belirsizliği sebebi ile on kişilik, yirmi kişilik gruplar halinde sürekli ayrılanlar olmuştur.³⁵

³³Kendi kendine yetişme (Kendiliğinden) (çevrimiçi)<http://www.nedemek.org>(25.09.2015)

³⁴Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (02.10.2015)

³⁵A.g.m.

Zorluklara rağmen, ilk imam hatip okulları, dönemin en ünlü hoca ve âlimlerini kadrolarında barındırmak gibi bir şansa sahip olmuştur. Türkiye'nin ilk imam hatip lisesi, Müdür Celalettin Ökten³⁶ başta olmak üzere, Nurettin Topçu³⁷, Ali Rıza Sağman³⁸, Zekai Konrapa³⁹ gibi birçok âlime ev sahipliği yapmıştır.

³⁶Celalettin Ökten, 1882 yılında Trabzon'da doğmuştur. Küçük yaşta, önce babasını sonra annesini kaybetmiştir. Babaannesinin himayesinde hafızlığını yapıp, ilk eğitimini tamamlamıştır. 1911 yılında Dar'ül Fünun Edebiyat Şubesinden mezun olmuş ve öğretmen olarak İstanbul'da göreve başlamıştır. İlmî ve saygın kişiliği sayesinde kısa zamanda "Celal Hoca" namıyla meşhur olmuştur. İstanbul'un değişik semtlerinde birçok okulda edebiyat, felsefe ve mantık dersleri okutmuştur. Celal Hoca, imam hatip okullarının açılmasında çok büyük çaba sarf etmiş, bu okullarda hocalık ve idarecilik yapmıştır. Halk için yaptığı hizmetlerle "Celal Hoca" olarak anılmıştır. Arapça, Farsça ve Fransızcası iyi derecede olan Celal Hoca, 21 Kasım 1961'de vefat etmiştir. Bkz. Ramazan Alparslan, **İstanbul Ehli Kur'an ve Mevlithanları ve Bu Nesli Yetiştirenler**, İstanbul, Dört Budak Yay., 2013, s.214, 215

³⁷Nurettin Topçu, 7 Kasım 1909'da İstanbul Süleymaniye'de doğmuştur. Nüfus kaydında adı Osman Nuri olup Erzurumlu bir ailede dünyaya gelmiştir. 1922 yılında Büyük Reşit Paşa Numune Mektebini bitirmiştir. Türkçe muallimi Nâfiz Bey, Nurettin Topçu'ya Mehmed Akif'in bazı şiirlerini ezberletmiş, bu ezberler onda, hayatı boyunca süren Akif sevgisini aşlamıştır. Vefa İdâdisinde ortaöğrenime başladığı sırada, babasını kaybetmiştir. Lise tahsilini yaptığı İstanbul Erkek Lisesi'nde felsefeyle ilgilenmeye başlamıştır. 1928'de liseden mezun olmuştur. Avrupa'da öğrenim görmek amacıyla girdiği sınavı kazanmış, birkaç arkadaşıyla Fransa'ya gitmiştir. Avrupa'ya tahsile giden Türkler arasında ahlâk üzerinde çalışan ilk öğrenci olmuştur. Sorbonne'da felsefe doktorası yapan ilk Türk de yine Nurettin Topçu olmuştur. Tezini bitirdikten sonra Fransa'da kalması yönündeki teklifleri kabul etmemiş 1934'te Türkiye'ye dönmüş ve Galatasaray Lisesinde felsefe öğretmeni olarak göreve başlamıştır. Bu arada Hüseyin Avni Ulaş'ın kızı Fethiye Hanım'la iki yıl süren bir evlilik yapmıştır. Lise müdürünün bazı öğrencilere geçer not vermesi isteğine itiraz edip vermediği için düğün günü İzmir Lisesi felsefe öğretmenliğine tayin ya da sürgün edilmiştir. 1936-1937 tarihleri arasında askerlik yapmıştır. Fransa'dan döndükten sonra çocukluk arkadaşı Sırrı Tüzer sayesinde Nakşî Hasib Efendi ve Abdülaziz Efendi ile tanışmış, hayatı boyunca etkileneyeceği Abdülaziz Efendi'ye intisap etmiştir. Celâl Hoca'dan İslâmî ilimler, İslâm tarihi, kelâm ve felsefe yönünden istifade etmiştir. İmam-Hatip Okulunun kuruluşu sırasında programların hazırlanmasında, Celal Hoca ile beraber çalışmıştır. Fikrî ve siyasî faaliyetlerine Türk Kültür Ocağı ve Milliyetçiler Derneği'nde devam eden Nurettin Topçu Millî Türk Talebe Birliği, Aydınlar Ocağı ve Türkiye Millî Kültür Vakfı'nın bazı etkinliklerine katılmış, seminer ve konferanslar vermiştir. Nurettin Topçu'nun fikirlerinde, Anadolu'yu tarih ve kültür olarak Selçuklu-Osmanlı birikimini kaynak alarak en geniş daire olarak İslâm'a ve özellikle tasavvufa ulaşan, Batı dünyasına ve insanlık birikimine temas eden, bütüncül bir düşünce dünyası vardır. Meselelere ahlâk üzerinden yaklaşmıştır. Başta İstanbul İmam Hatip Okulu, Vefa Lisesi, İstanbul Erkek Lisesi gibi birçok okulda çeşitli derslere girmiştir. 1974'te emekli olmuş, 10 Temmuz 1975'te de vefat etmiştir. Nurettin Topçu, Fâtih Camii'nde kılınan cenaze namazının ardından Topkapı Kozlu Kabristanı'na defnedilmiştir. Bkz. İsmail Kara, "Nurettin Topçu", **D.İ.A.**, C: XLI, s.248,249

³⁸Ali Rıza Sağman, 1890 yılında Ordu'nun Ünye kazasında dünyaya gelmiştir. Babası Ömer Efendi'dir. İlk ve orta tahsilini Giresun'da yaptıktan sonra hâfızlığını tamamlamıştır. 1905 yılında İstanbul'a gelerek, Sultan Selim Camii'ne müezzin olmuştur. Yaz tatillerinde Giresun'a gittikleri zaman, Bayezitzâde Hâfız Ali Efendi'den tecvit, maharic-i hurûf, aşere ve takrip okumuş, 1910'da icazetname almıştır. 29 Mayıs 1916'da Sinop'a gitmek üzere Sirkeci rıhtımından hareket eden Sürgünler Vapurunda bulunmuş ve 27 ay Sinop'ta, 4 yıl Çorum'da sürgünlük cezası çekmiş sonra İstanbul'a dönmüştür. Bu cezanın sebebinin İttihat ve Terakki karşıtı tavrından ileri geldiğini gururla söylemiştir. İstanbul'a döndüğünde yaşadığı şiddetli mali sıkıntılara rağmen yarım kalan tahsilini tamamlamak için, kazandığı imtihanın ardından Şahin Medresesi'nin son sınıfına girmiştir. Mezun olduktan sonra Süleymaniye'nin imtihanını kazanmış, Kelâm, Tasavvuf ve Felsefe bölümüne girmiştir. Buradan 1922 yılında 'Aliyyü'l âlâ' diploma almıştır. İstanbul Hukuk Fakültesine başlamış, üç yılın sonunda yine 'Âlâ' derece ile burayı da bitirmiştir. Avukatlık stajı yapmış, fakat adliyede

Mehmet Ali Sarı, 1958’de imam hatip okulundan mezun olması gerekirken Beyoğlu Ağa Camii’ndeki ağır barınma şartlarından dolayı, şiddetli bir akciğer hastalığı geçirmiş bir müddet hastanede yatmış ve nihayet okulunu 1959’da bitirmiştir. “*Her şey de bir hayır varmış, o dönemde mezun olsaydım, diğer arkadaşlarım gibi bende askere gitmek zorunda kalabilir, 19 Kasım 1959’da açılan İstanbul Yüksek İslam Enstitüsüne kaydımı yaptıramayabilirdim.*”⁴⁰

İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü, 19 Kasım 1959’da İstanbul Draman’daki imam hatip okulunun geniş bahçesini dolduran çok kalabalık bir davetli huzurunda Bakan Tevfik İleri’nin⁴¹ uzun ve çok muhtevalı bir konuşması ile açılır. Yıllar sonra

görev yapmamıştır. Öğretmenliği avukatlıktan daha önemli görmüştür. Bir taraftan resmî okullarda öğretmenlik yapmaya başlayan Ali Rıza Bey, bir taraftan da devrinin en meşhur musikişinaslarından olan Sultan Selimli Hâfız Cemal, Âdî Ekrem, Muallim İsmail Hakkı, Âdî Yusuf ve Kemanî Hasan beylerden usul, solfej dersleri almış, birçok da fasıllar geçerek musiki bilgisini ilerletmiştir. Fatih Camii’nde İskilipli Atıf Efendi’den ders almıştır. İstanbul’da Beyanü’l Hakk mecmuasında, Giresun’da Karadeniz gazetesinde yazılar yazmıştır. 1923 yılından itibaren çeşitli okullarda, çeşitli derslerde hocalık yapmıştır. Dar’uş Şafaka, İran Okulu, Saint Michael Fransız Koleji ve İmam Hatip Okulunda, İngiliz Erkek Lisesi’nde tarih, Türkçe, din, Kur’an kelam ve teoloji hocalığı yapmıştır. Hafız Ali Rıza Sağman, 13 Eylül 1965 tarihinde Kara Gümrük’teki evinde kalp krizi geçirmesinin ardından vefat etmiştir. Mezar taşına kendisi sağlığında (Bu mezar Muallim Ali Rıza Sağman’a aittir.) ibaresini yazdırmıştır. Bkz. Mustafa Rona, **20. yy Türk Musikisi Bestekârları ve Besteleri, Güfteleri**, İstanbul, Türkiye Yay. 1960, s.235

³⁹ Zekai Konrapa, Bolu’nun Akmesicid (Tabaklar) Mahallesinde doğmuştur. İlk ve ortaöğrenimini Bolu’da yapmıştır. İstanbul Dar’ül Fünunu, Dar’ül muallimîn-i Âliye Edebiyat Şubesinden 1911’de mezun olmuştur. Mezun olduğu yıl Çankırı İdadisi tarih-coğrafya öğretmenliğine tayin edilmiştir. Çankırı, Şam, Bolu, Düzce, Yalvaç, Denizli, Uşak, Konya ve İstanbul’da çeşitli liselerde, öğretmen ve idareci olarak görev yapmıştır. 1953 yılında emekliliğinin ardından İstanbul İmam Hatip Okulu ve Yüksek İslâm Enstitüsünde ahlâk ve siyer-i nebi derslerine girmiş, öğretmenliğe devam etmiştir. Dar’ül Fünunun son sınıfında M. Kâmil adlı bir arkadaşıyla beraber hocaları Abdurrahman Şeref Efendi’nin ders notlarını *Târih-i Asr-ı Hazır* adıyla yayıma hazırlamıştır. Konrapa, Bolu’da yayınlanan Bolu, Dertli, Kürsî-i Millet gazeteleri, Millî Gaye, Altun Yaprak ve Abant mecmualarında, İzmir’de yayınlanan Fikirler Dergisi’nde, Konya Yeni Anadolu Gazetesi’nde meslekî makaleler yazmıştır. İstanbul’da yayınlanan, Tarihten Sesler, Bilgi, Öğretmen Dergisi, Her Hafta, Resimli Tarih, Hilâl ve Tohum mecmualarında İslâm medeniyeti tarihiyle ilgili makaleler yayımlamıştır. Eserlerine bakmak gerekirse, 1. *Bolu Tarihi* (Bolu 1960). İslâm öncesi dönemden başlayarak Bolu tarihini beş bölümden oluşan iki cilt halinde yazmayı düşünmüş fakat sadece, I. Cildini “Müslümanlıktan Önce Bolu, Müslüman Türkler Devrinde Bolu” ve “Osmanlı Padişahları Döneminde Bolu” adlı bölümü yayımlayabilmiştir. “Cumhuriyet Türkiye’sinde Bolu”, “Bolu’da Tarih Kaynakları” bölümleri yani II. Cilt, basılamamıştır. Konrapa, bu eserinde sadece Bolu tarihiyle ilgili bilgilerle kalmayıp dünya ve Anadolu tarihiyle ilgili geniş bilgi vermiştir. 2. *Peygamberimizin Hayatı* eseri, imam hatip okullarında ders kitabı olarak okutulmuştur. 3. *İslâm Âleminde İlim Hayatına Toplu Bir Bakış* adlı eseri, İslâm dünyasındaki ilmî faaliyetlere dair bir risaledir. 4. *Peygamberimiz, İslâm Dini ve Aşere-i Mübeşşere* adlı eserleri vardır. 15 Haziran 1969 tarihinde vefat etmiştir. Bkz. İ. Bedri Bilgin, “Konrapa Mehmet Zekai”, **D.İ.A.**, C: XXVI, s.175

⁴⁰ Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat İSAM İstanbul, (15.09.2015)

⁴¹ Tevfik (Celal) İleri, 1911 yılında Rize’nin Hemşin Kazasında dünyaya gelmiştir. Babası Hâfız Celal Bey, annesi Fatma Hanım’dır. “İmamogluları” diye tanınan aile geçim sıkıntısından dolayı İstanbul’a taşınmıştır. Baba Hâfız Celal Bey, ilk etapta eşi ve çocukları; Tevfik, Ömer ve Saadet’i İstanbul’a göndermiş, bu sıralarda Birinci Dünya Savaşı başladığından Hâfız Celal Bey İstanbul’a gelememiş ve

yüksek seviyede dinî derslerin okutulacağı ve imam hatip okulu mezunlarının okuyabileceği, dört senelik bir yüksek tahsil kurumu açılmış olur. *“Herkesten çok bizler seviniyorduk. Çünkü yüksekokul olarak gideceğimiz başka bir yer yoktu. Ankara’da tedrisata devam eden AÜ. İlahiyat Fakültesine bizleri almıyorlar, lise mezunu alıyorlardı. Enstitü, Arapça, Kur’an’ı Kerim ve İslami ilimler konusunda yapılan mülakatta başarılı olan 80 öğrenci ile öğretime başladı.”*⁴²

Henüz kendine özel binası olmadığından eğitim geçici olarak Draman’da İstanbul İmam Hatip Okulunda yapılmaya başlanır. Üç ay bu binada derslere devam edildikten sonra Fındıklı’daki Namık Kemal İlkokulunun Marmara’ya bakan üst katına yine geçici olarak taşınır. İlk idareci müdür vekilliği ile göreve başlayan Gündüz Akbıyık, müdür yardımcısı Behçet Gökmen’dir. Bir sene sonra (Mayıs 1960) idareye Kemal Edip Kürkçüoğlu getirilir ve Mehmet Ali Sarı mezun olurken Enstitü Müdürü Ahmet Davutoğlu’dur. *“Namık Kemal İlkokulu binasını, ilkokul talebeleri ile dört yıllık yüksekokul talebeleri olarak paylaşmak mecburiyetinde kaldık.”*⁴³

Yedi ile on iki yaş arası çocuklarla, yirmi yaş üstü üniversite öğrencilerinin farklı kapılardan girip çıksalar da sonuçta aynı çatı altında olmaları bazı öğrenci velileri ve bazı muhalifleri rahatsız etmiştir. Veliler, “Çocuklarımız selâmünaleyküm

baba ile aile uzun zaman ayrı kalmıştır. Tevfik İleri, savaşların bittiği sırada İstanbul Fatih’te eski bir sivil kaymakam olan büyükbabasının himayesinde yetişmiştir. Burada ilk önce ilkokul, ardından 1926’da Gelenbevi Ortaokulunu bitirmiştir. Tevfik İleri, zekâsı ve çalışkanlığı ile hocalarının dikkatini çekmiştir. Yine bu yıllarda ailesi ekonomik olarak zor durumda olduğundan Tevfik İleri, bir yandan okuluna devam ederken, diğer yandan da boynuna astığı bir kutu içerisinde sigara kâğıdı satarak ailesinin maddi durumuna katkıda bulunmaya çalışmıştır. 1928’te liseyi okumadan imtihanla Yüksek Mühendis Mektebine girmiştir. Mezuniyetten sonra 1933-1937 yılları arasında Erzurum’da karayolları mühendisliği, 1937-1942 yıllarında Çanakkale’de yine aynı görevi, 1942- 1950 yılları arasında Samsun’da bayındırlık müdürlüğü yapmıştır. 1950 seçimlerinde Demokrat Parti milletvekili olarak TBMM’ye girmiş ve uzun süre bakanlık yapmıştır. 1930 yılında kapatılan imam hatip liselerinin, yirmi yıl sonra yeniden açılmasına öncülük etmiştir. İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünü kurmuştur. Köy Enstitüleri’ni yeniden düzenleyerek öğretmen okullarıyla birleştirmiştir. 27 Mayıs sonrası tüm Demokrat Parti milletvekilleri gibi Tevfik İleri’de tutuklanarak Yassı Ada’ya götürülmüştür. Yassı ada duruşmalarında Tevfik İleri ile ilgili dikkati çeken en önemli nokta yaklaşık on yıl, devletin en üst kademelerinde çalışan Tevfik İleri hakkında görevine yönelik hiçbir suçlama yapılamamasıdır. En ciddi suçlama, birkaç öğretmenin yerinin değiştirilmesi ve birkaç ton demirin bir kurumdan başka bir kuruma ödünç olarak aktarılmasıdır. 27 Mayıs sonrası yapılan Yassı ada duruşmaları sırasında bu davalardan dolayı idama mahkûm edilmiş, daha sonra müebbet hapse çevrilmiştir. Bu sorunlar dolayısıyla hastalanıp kansere yakalanmasından sonra 31 Aralık 1961’de vefat etmiştir. Bkz. Abdurrahman Bozkurt, **Tevfik İleri Cumhuriyet’in İkinci Eğitim Mimarı**, İstanbul, İdil Yay. , 2012, faydalanarak yazılmıştır.

⁴²A.g.m.

⁴³Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (09.10.2015)

öğreniyorlar, takunya sesleri duyuyorlar, okulumuzda bunları istemiyoruz.” diyerek sokaklara dökülürler. Yüksek tirajlı gazeteler “Namık Kemal İlkokulunu gericiiler bastı” gibi manşetler atarlar. *“Arkadaşlarımızdan altmış kişi yatılı olarak aynı okulda kalıyorlardı. Ben yatılı olmayı hiç düşünmedim bekârken Ağa Camii’nden, evlendikten sonra da oturduğum Tepebaşı’ndaki evimizden zor da olsa, yürüyerek, derslere gelip dönebiliyordum.”* İstanbul Yüksek İslam Enstitüsüne uygun bir bina arama çalışmaları devam ederken Mehmet Ali Sarı ve arkadaşları Namık Kemal İlkokulundaki geçici binada okuyarak mezun olmuştur.⁴⁴

Yüksek İslam Enstitüsü hocaları yaşlı ancak kendi alanlarında deneyimli, bilgili kimselerdir. Hafız Ali Üsküdarlı, Hafız Rahmi Şenses, Ömer Nasuhi Bilmen, Celalettin Ökten, Mahir İz, Ömer Kirazoğlu, Şerif Hazım Bey, Kemal Edip Kürkçüoğlu, Ahmet Davutoğlu, Zekai Konrapa, Nihat Sami Banarlı, Halil Can, Mehmet Sofuoğlu, Bekir Sadak, Şayeste Erman, Şahap Şimav gibi şuan hayatta olmayan birçok isim enstitüde hocalık yapmıştır.⁴⁵

Bir taraftan Yüksek İslam Enstitüsündeki eğitimine başlayan Mehmet Ali Sarı, musiki Hocası Hâfız Kemal Batanay⁴⁶ üstadın teşviki ve tavsiyesi ile o dönemin

⁴⁴A.g.m.

⁴⁵A.g.m.

⁴⁶Kemal Batanay, 7 Şubat 1893’te İstanbul’un Fatih semtinin Hırka-i Şerif Mahallesinde doğmuştur. Babası Kayserili Müridoğullarından imam Mehmet Ziyâeddin Efendi, annesi Ayşe Hanım’dır. İlk tahsilini beş yaşında aynı semtteki Ağa Mektebi’nde başlamış, Zeyrek’ten Saliha Sultan Mektebi’nde bitirmiştir. Orta tahsilini Fatih Rüştîyesi ile Vefa İdadî’sinde yapmıştır. İdadide iken babasının yanında hafızlık çalışarak on dört yaşında hafız olmuştur. Bu arada cami derslerine devam etmeye başlamıştır. Zamanın meşhur hocalarından Tevfik Efendi ve Manisalı Mustafa Efendi’den Arapça, Farsça ve dini ilimler öğrenmiştir. İdadinin son sınıfında iken Dâr’ül Hilâfeti’l Aliyye Medresesi orta kısmına da devam etmiştir. Medresenin beşinci sınıfında iken Dar’ül Fünun İlahiyat Fakültesine girmiş fakat I. Dünya Savaşı sebebiyle askere alındığından devam edememiştir. Bu savaşta İstanbul, Bandırma ve Çanakkale’de üç yıl yedi ay süreyle levazım zabiti olarak görev yapmıştır. Savaştan sonra İlahiyat Fakültesi lağvedilince yüksek tahsili yarıda kalmıştır. 1920’de girdiği Şirket-i Hayriye Tâdât Kalemi’nde altı yıl çalışıp İstanbul Ticaret Odasına geçmiş ve II. Dünya Savaşı sırasında Kilyos’taki Karadeniz Boğazı Muhafızlığında yedek subay olarak görev yapmış olup yaklaşık otuz iki yıl memuriyet yapmıştır. 1958’de Ticaret Odasındaki görevinden emekliye ayrılmış, 1976’da açılan İstanbul Türk Musikisi Devlet Konservatuarına repertuar hocası olarak göreve başlayıp, ölümüne kadar bu görevini sürdürmüştür. Bu arada 1971-1980 yılları arasında Kubbealtı Musiki Enstitüsü’nde Münir Nurettin Selçuk’la beraber dersler vermiştir. Kemal Batanay, ilk eşi Ayşe Hamide Müveddet Hanım’dan sonra Tanburi Naime Hanım ile evlenmiştir. Tanburi Ercüment Batanay ilk eşinden olan çocuğudur. Kemal Batanay, musiki ve hat sanatındaki eserleriyle yüzyılımızın önemli sanatçıları arasında yer almıştır. Musiki konusundaki ilk bilgileri küçük yaşlardayken babasından öğrenmiştir. Daha sonra Kasımpaşa’daki Küçük Piyale Camii imamı Şeyh Cemal Efendi’den meşk etmiş olup I. Dünya Savaşı’nı takip eden yıllarda Galata Mevlevihanesi neyzen başı Mehmet Emin Efendi (Yazıcı), Yenikapı Mevlevihanesinde Hâfız Ahmet Efendi (Irsoy) ve Rauf Yekta Bey gibi musikişinaslarla tanışmıştır. Onlardan Mevlevi ayinleri ve dini eserler meşk etmiştir. Altı yıl kadar bir süre Galata Mevlevihanesinde ayinhanlık ve cuma imamlığı yapmıştır. Hamparsum notasını öğrenmiştir.

yegâne musiki eğitimi veren kurumu olan İstanbul Belediyesi Konservatuarının⁴⁷ yetenek sınavlarına girmeye karar verir, sınavdan başarılı olur ve konservatuar eğitimine başlamaya hak kazanır. Böylelikle yorucu ama bir o kadar verimli

Musikide en çok istifade ettiğini ifade ettiği hocası Rauf Yekta Bey'in 1935'te ölümüne kadar on altı yıl kadar talebesi olmuştur. Ömer Bey'den tanbur öğrenmiş, bu konuda Refik Fersan ve Kadı Fuad Efendi'den de faydalanmıştır. Musikide faydalandığı kişiler arasında Suphi Ezgi, Ahmet Avni Konuk ve H. Sadeddin Arel sayılabilir. Dinî ve dindışı sahalarda verdiği eserlerde klasik form ve motifleri usta bir şekilde kullanmıştır. Sanatkârların Batı'ya ve fantezi müziğe yöneldikleri bu dönemde klasik tavrın canlı kalmasında ve genç nesillere aktarılmasında önemli rol oynamıştır. Süleyman Çelebi'nin mevlidinin bestesi, nikriz Mevlevi ayini ve düğâh na't-ı Mevlana gibi on bir dini eseri vardır. Bugün elimizde bulunan tek mevlit bestesi olması bakımından mevlit bestesi eseri çok büyük önem taşımaktadır. Dindışı sahada ise otuz dördü söz, dokuzu saz eseri bestelediği bilinmektedir. 22 Haziran 1981 Pazartesi günü vefat eden Kemal Batanay Feriköy Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Muhittin Serin, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C:V, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 1992, s.139-140

⁴⁷Osmanlı İmparatorluğundan kalan iki büyük sanat kurumundan biri Dar'ül Bedayi (Güzellikler Evi) yani bugünkü Şehir Tiyatroları diğeri ise Dar'ül Elhan (Melodiler/Nağmeler Evi) bugünkü adıyla İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarıdır. 1914 yılında Cemil Topuzlu Paşa'nın çabalarıyla İstanbul Şehremaneti'ne (Belediyesine) bağlı olarak ilk resmi sahne ve müzik sanatları okulu olan Dar'ül Bedayi'nin kurulması çalışmalarına başlanmıştır. Dar'ül Bedayi'nin tiyatro, sahne müziği, Türk ve Batı müziği türlerinin hepsini bir arada bulundurmayı amaçlayan ulusal bir konservatuar olması düşünülmüştür. Dar'ül Bedayi Tiyatro ve Müzikten oluşan iki bölüme, Müzik Bölümü de Doğu ve Batı olmak üzere iki ayrı bölüme ayrılmıştır. Kuruluş çalışmaları hazırlandığı sırada 1. Dünya savaşı çıkınca, Ağustos 1914 tarihinden sonra okuldaki eğitim ve öğretime, ne zaman dönüleceği bilinemeyen bir ara verilmiştir. Eğitim-öğretim devam edememesine rağmen okulun öğretmen ve öğrencilerinden bir kısmı Ferah Tiyatrosunda zaman zaman temsilere devam etmiştir. Bir süre sonra Batı Müziği Bölümü çalışmalarına devam edememiş, Türk Müziği Bölümü ise az da olsa müzikli temsillere katkıda bulunarak icra çalışmalarını bir süre daha sürdürmüştür. Savaş devam ettiği için şartların güçlüğü ile ağır mali sıkıntılar 14 Mart 1916'da Türk Müziği Bölümünün de tamamen kapanmasına sebep olmuştur. Dar'ül Bedayi'nin Müzik Bölümünde sürdürülen bu çalışmalar sonraki yıllarda Dar'ül Elhan'ın temeli olmuştur. Savaş sürerken Dar'ül Bedayi'nin kapanmasından sonra yeni bir müzik okulu açılması için çalışmalara başlanmış ve 1 Ocak 1917 tarihli Meclis-i Vükela (Bakanlar Kurulu) kararı ile daha çok Türk Müziğine ağırlık vermesi planlan, dört yıllık bağımsız bir okul, Dar'ül Elhan kurulmuştur. Dar'ül Elhan adı da anlamca "Konservatuar" Melodiler/Nağmeler Evi anlamına gelmektedir. Dar'ül Elhan Osmanlı Döneminde İstanbul'da kurulmuş olan ilk resmi müzik okuludur. 14 Eylül 1925'te İstanbul Valisi Haydar Bey'in katkısıyla Dar'ül Elhan, Musa Süreyya Bey'in yönetiminde Belediyeye bağlanarak tekrar kurulmuş, yönetmeliği değiştirilerek Batı Müziği Bölümü eklenmiş ve Batı türü bir konservatuar olarak düzenlenerek "İstanbul Konservatuarı" adını almıştır. Alınacak öğrencilerin hazırlık sınıfından sonra bölümlere, uzmanlık sınıflarına ayrılmasına karar verilmiştir. Hazırlık sınıfından sonra üç yıl süreli Batı Müziği Bölümünde şan, piyano, keman, alto, viyolonsel ve diğer saz sınıfları yer almıştır. 1926'da Türk müziği eğitiminin yasaklanmasından sonra yönetim ve öğretim programı tamamen değiştirilmiştir. İstanbul Konservatuarı, 1927'den itibaren teorik ve pratik olarak Batı müziği eğitimi veren bir kurum haline getirilmiştir. Verilen dersler, solfej ve musiki nazariyatı, armoni, kontrpuan, füğ, kompozisyon, enstrümantasyon-orkestresyon, koro, şan, genel musiki tarihi ve enstrüman dersleri (piyano, arp, yaylı, nefesli ve vurmali sazlar)'dır. Şehzadebaşı'ndaki dersler ile birlikte Cemal Reşit (Rey), Muhittin Sadak ve Ekrem Besim'den oluşan üçlü ile başlayan oda müziği konserleri büyük ilgi görmüştür. Bu bölüm de Şehir Bاندosu yetişmeye başlamıştır. İstanbul Konservatuarı'nda 1930 yılından itibaren çok değerli sanatçılar yetişmiştir. Bu sanatçılar, İstanbul Şehir Orkestrası ve Devlet Senfoni Orkestrasının ana kadrolarını oluşturmuşlardır. 5 Şubat 1944 tarihli bir yönetmelik ile İstanbul Konservatuarı "İstanbul Belediye Konservatuarı" adını almıştır. Kurum, 1986 yılında İstanbul Üniversitesine bağlanarak, "İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı" adını almıştır.

(çevrimiçi) <http://konservatuvar.istanbul.edu.tr> (30.09.2015)

yükseköğrenim hayatı başlar. Bu noktada kendisinin talebe olduğu musiki hocaları ve Cumhuriyet Dönemi'nin en verimli, en çok takdir gören isimlerine değinmeyi gerekli görüyoruz.

Konservatuarda başta nazariyat hocası Şefik Gürmeriç⁴⁸ olmak üzere, Nevzat Atlığ⁴⁹, Melahat Pars⁵⁰, Süheyla Altmışdört⁵¹, Kemal Gürses⁵², Muazzam Sepetçi,

⁴⁸ Ahmet Şefik Gürmeriç, Balkanlarda yer alan ve bugün Bulgaristan sınırları içerisinde olduğunu bildiğimiz, Cısr-i Mustafa Paşa'da doğmuştur. Babası, 1914'de Çanakkale'de şehit olan Ahmet Nedim Efendi'dir. Annesi ise Rıfat Ağa'nın kızı İsmet Hanım'dır. Bir kız kardeşi vardır. Edirne'ye göçen ailesiyle beraber geçim sıkıntıları içinde yaşamıştır. 1923 yılında Edirne Muallim Mektebini bitirmiş ardından 6 yıl Edirne Kurtuluş İlkokulunda mecburi hizmet yapmıştır. 1929'da girdiği İstanbul Konservatuarında, Leyla Saz'ın kızı Nezihe Hanım, Cemal Reşit Rey ve Von Statser'den piyano, Rey ve Manas'tan armoni öğrenmiş, Viyana ve Prag'a gitmiştir. Osmanlıca ve Fransızca öğrenmiştir. Piyasada çalışmış, piyano ile Türk musikisi çalmıştır. Tepebaşı Belediye ve Maksim gazinolarında revüler için musiki arajmanları yapmıştır. 1949 yılında piyasayı bırakarak İstanbul konservatuarına Türk musikisi Nazariyatı öğretmeni olmuş ve birçok talebeye Arel nazariyatını öğretmek bakımından önemli katkıları olmuştur. 1961 yılında konservatuardan mezun talebesi olan Süheyla Gürmeriç'le evlenmiştir. Süheyla Hanım'dan İsmet adında bir kızları olmuştur. İstanbul'da kalp hastalığından 63 yaşında vefat etmiştir.

(çevrimiçi) <http://www.turksanatmuzigi.org/sanaticilarimiz/bestekarlarimiz/ahmet-sefik-gurmeric> (01.10.2015)

⁴⁹ 14 Ekim 1925 tarihinde babasının görev yaptığı Denizli'de dünyaya gelmiştir. Babası süvari albayı, müzisyendir. Babasından keman ve musiki öğrenmiştir. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesinden mezun olmuş, röntgen teşhis uzmanlığı okumuştur. Üniversite korosunda keman çalmış daha sonra bu koronun şefliğini yapmıştır. İstanbul Radyosu Türk musikisi yayınları şefi, İstanbul Belediyesi Konservatuarı icra heyeti şefi ve 1954 - 1958 yılları arasında İstanbul Radyosu müdürü olmuştur. İstanbul Radyosu'nun küçük korosunu yönetmiştir. 1963'de Mesut Cemil'in vefatından sonra klasik Koronun şefliğine getirilmiş ve bu görevi 1976 yılına kadar sürdürmüştür. Millî Eğitim Bakanlığı Türk Musikisi Araştırma ve Değerlendirme komisyonuna başkan seçilmiştir. Bu görevi sırasında "1000 Temel Eser Komisyonu" üyeliği ve TRT yönetim kurulu üyeliği görevlerinde bulunmuştur. 1975 yılında Kültür Bakanlığı Klasik Türk Müziği korosunun şefliğine getirilmiştir. Bu tarihten itibaren yirmi beş yıl devam ettiği İstanbul Belediye Konservatuarındaki sanat kurulu başkanlığı ve Türk musikisi hocalığından ayrılmıştır. 1981 yılında Klasik Türk Müziği dalında başarı ödülü ve Türkiye Millî Kültür Vakfı tarafından 1983 yılında Türk Kültürüne Hizmet Ödülü almıştır. 1983 yılında Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu üyeliğine ve 1984 yılında TRT yüksek kurulu üyeliğine tayin edilmiştir. 1985 yılında profesör, 1987 yılında da Devlet Sanatçısı unvanını almış, 1999 yılında Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü'ne layık görülmüştür. Türk Musikisi Vakfının kurucuları arasında yer alarak, bir dönem yönetim kurulu başkan vekilliği görevini de yapmıştır. (çevrimiçi) <http://www.nevzatatlig.com/index.php/biyografi> (01.10.2015)

⁵⁰ Melahat Pars, 1918 yılında İstanbul Fatih'te dünyaya gelmiştir. Babası İsmail Hakkı Bey, annesi Zehra Hanım'dır. Müziğe olan ilgisi henüz çok küçük yaşlardayken fark edilen Melahat Pars, ailesi tarafından Kanuni Mustafa Bey'den iki yıl nota ve usul derslerine gönderilmiştir. "Dar'ut Talim-i Musiki"ye gitmiş, bu kurumda udi Fahri Kopuz'dan ud ve makam derslerine devam etmiştir. Üdi Cevdet Kozanoğlu, Nuri Halil Poyraz ve Mesut Cemil Bey'den ders almıştır. 1938 yılında askeri Doktor Hazım Pars'la evlenmiştir. Eşinin doğu hizmeti için Bitlis'e gitmiş ve üç yıl musikiden uzak kalmıştır. Bitlis'ten tayinlerinin Ankara'ya çıktığı 1944 yılında, Ankara Radyosu'nun açtığı sınavda başarılı olmuş, solist olarak çalışmaya başlamıştır. 1985 yılında bizzat kurduğu Kalamış, Kadıköy ve Marmara musiki derneklerinde yöneticilik yapmıştır. 1948 yılında ilk bestesi olan Hüzzam makamındaki "Avare gönül yine sensiz" i yapmıştır. Bu ilk bestenin hikâyesi şöyledir. Güfteyi yakın dostlarından alıp hocası Fahri Kopuz'a götürür ve ondan bestelemesini ister fakat hocası kendine iade ederek "Hadi bakalım ilk denemeni yap, bu güfteyi beste." demiştir. Şarkıyı bestelendiğinde, hocası Fahri Kopuz çok beğenmiştir. 1954 yılında İstanbul'a yerleşen Pars ailesinin üç çocuğu olmuştur. Adları Behiç, Erol ve Cengiz'dir. Türk musikisine pek çok sanatçı yetiştiren Melahat Pars, 12 Mayıs

Naîme Batanay, Şive Hanım'dan musiki pratiği ve şan teknikleri hakkında eğitim görmüştür. “Münir Nurettin Selçuk Hoca'yı”⁵³ zaman zaman koridorlarda

2005 Perşembe günü vefat etmiştir. Şişli Camii'nde öğle namazına müteakip cenaze namazı kılınmıştır. İstanbul Radyosu önünde düzenlenen törenin ardından Zincirlikuyu Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir.

(çevrimiçi) <http://www.turksanatmuzigi.org/sanatcilarimiz/bestekarlarimiz/melahat-pars> (02.10.2015)

⁵¹ Süheyla Altmışdört, Trabzon'da doğmuştur. 1948'de İstanbul'a gelmiş ve İstanbul Belediye Konservatuvarı Türk Müziği Bölümüne girmiştir. Bu bölümü, 1954 yılında bitirmiştir. Hocaları arasında Şefik Gürmeriç, Münir Nurettin Selçuk ve Mesut Cemil vardır. Türk halk müziği ve klasik Türk müziği bölümlerinde öğreticilik ve koro yöneticiliği görevlerinde bulunmuştur. 1963 yılından itibaren de İstanbul Üniversitesi Klasik Türk Müziği Korosunu devralmıştır. Bu koro ile çok sayıda konser vermiştir. İstanbul Radyosu'nda uzun yıllar süren, aylık radyo konserleri vermiştir. Yetiştirdiği öğrenciler, Türkiye'nin her tarafında konservatuarların kuruluşlarında çok büyük emek sarf etmiştir. Bu öğrencilerden bir kısmı devlet korolarında solist, şef ve idareci olarak önemli görevler üstlenmiştir. Piyasayı tercih eden, piyasada çalışan en popüler öğrencileri arasında, Bülent Ersoy, Onur Akay, Coşkun Sabah gibi isimler sayılabilir. Süheyla Altmışdört, 2005 yılında Üniversite Korosu'ndan, 42 yıldır devam ettirdiği görevinden ayrılmış yerini Elif Ahıs'a bırakmıştır. Bkz. Savaş Ay, **Süheyla Altmışdört Röportajı**, Takvim Gazetesi, 29 Kasım 2011

⁵² Hafız Kemal Gürses, 1884 yılında doğmuştur. İstanbul Fatih'te Şehremini semti Tatlıkuyu Mahallesi'nde üç kardeşin en büyüğü olarak dünyaya gelmiştir. Babası deri ticaretiyle de uğraşan saraç Mehmet Ağah Bey, annesi ise köklü bir İstanbullu ailenin kızı olan Feride Hanım'dır. Hafız Kemal, ilk eğitimini Baki Ali Paşa Mahalle Mektebinde almıştır. Hafızlık eğitimine ilköğrenim yıllarında başlamıştır. İlkokuldan mezun olduktan sonra Fatih Merkez Rüştiyesine (ortaokula) ve ardından Vefa İdadisine (lisesine) devam etmiştir. Babası tıp eğitimi almasını arzu etmiş fakat Hafız Kemal din eğitimi tercih etmiştir. Arapça, Farsça öğrenirken bir yandan da müzik dersleri de almıştır. Babasının arzusunu yerine getiren ise küçük kardeşi Vasıf Bey olmuştur. Vasıf Bey tıp fakültesini bitirmiştir. Allah'ın takdiri, yıllar sonra iki kardeş Çanakkale Savaşı'na birlikte katılmıştır. Vasıf Bey cephe gerisindeki sahra hastanesinde hizmet vermiş, Hafız Kemal ise tabur imamı olarak ön saflarda yer almıştır. Kolundan yaralanıp, gazi olmuştur. Savaşı ve cephelerde kaybettiği arkadaşlarını hiç unutamamıştır. Hâfız Kemal, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra her yıl mart ayında Çanakkale'ye giderek şehitler için mevlit ve Kuran okuyarak şehitleri yâd etmiştir. Hafız Kemal Bey, ilk evliliğini Hacı Kadri Efendi'nin kızı Şükriye Hanım'la yapmıştır. Bu evlilikten Müeyyet Güney ve Naciye Melahat isimli iki kızı olmuş, ancak ilk eşini genç yaşta kaybetmiş ardından Müjgân Hanım'la evlenmiştir. Bu evlilikten de üç kızı olmuştur. Kızlarının adları: Velice, Ayten ve Yıldız'dır. Kızı Velice Hanım, babasını ilk kez Çanakkale'ye Atatürk'ün gönderdiğini ifade etmiştir. Kalp rahatsızlığı nedeniyle Süleymaniye'deki evinde bir yıl boyunca hasta yatan bu değerli sanatçı, 9 Ağustos 1939'ta vefat etmiştir.

(çevrimiçi) <http://www.turksanatmuzigi.org/sanatcilarimiz/bestekarlarimiz/kemal-gurses> (02.10.2015)

⁵³ 1900'de İstanbul'un Sarıyer semtinde doğmuştur. Babası Mehmet Nurettin Bey, Divan-ı Hümayun muavini ve Dar'ül Fünun İlahiyat hocalarındandır. Annesi Hanife Hanım, Selçuklular ve Germiyanoglularına kadar uzanan Kütahyalı Hacı Paşa ailesindendir. Soylu bir aile de yetişen Münir Nurettin, on iki yaş civarı sesinin güzelliği ile dikkat çektiği için Kadıköy Numune Mektebinde ortaöğrenimini sürdürürken Dar'ül Feyzi-i Musiki Cemiyetine, öğrenci olarak çağırılmıştır. O dönem de İstanbul'da konservatuar gibi olan sanatçı ve sanatsever yetiştiren mektepler bulunmaktadır. O da buralarda yetişmiştir. 1907'de Soğuk çeşme Askeri Rüştiyesini bitirip Kadıköy Sultanisine ve Dar'ül Elhan'a girmiştir. Zekaizade Ahmet Efendi'den dört yıl ders görmüş, ailesinin ısrarı ile ziraat öğrenimi için Macaristan'a gitmiş fakat fazla kalamamış, 1917 yılında geri dönmüştür. Dar'ül Feyz-i Musiki Cemiyetine devam etmiş ve Zekaizade Ahmet Ersoy ve Bestenigâr Ziya Bey'den müzik dersleri almıştır. 1923 yılında askerliği sırasında Mızıkı-ı Hümayunda, sonradan da Riyaset-i Cumhur Musiki Heyeti'nde çalışan Münir Nurettin, eski okuyuşla yeni anlayışı birleştirerek alışlagelenden çok farklı bir üslupla okumuştur. Bu üslubuyla, 1928'de Sahibinin Sesi firmasında ilk plaklarını yaparak dikkatleri üzerine çekmiş ve aynı yıl Paris'e giderek ses tekniği konusunda öğrenim görmüştür. Türk müziği tarihinde tek başına konser verme geleneğini getiren ilk sanatçı olmuştur. İlk solo konserini Paris dönüşü, 1930 yılında, şimdiki adıyla, Dormen Tiyatrosu'nda vererek büyük ilgi

görüyordum. O, daha ileri sınıflarda olanların dersine giriyor bilhassa konser grubunu çalıştırıyor, hazırlıyordu.” Mehmet Ali Sarı’nın konservatuara intisabı onun musiki camiasına da intikalini hızlandırmıştır.⁵⁴

Konservatuar arkadaşlarıyla on beş günde bir icra edilen Harbiye’deki meşhur Şan Sineması⁵⁵ Türk sanat musikisi konserlerine gitmiş ve orada İstanbul’daki mevcut musiki üstatlarını görme, onları tanıma fırsatı bulmuştur. “Kemal Batanay hocamın eşi Naime Hanım, koroda çaldığı için, hocam konserleri kaçırmaz, birlikte giderlerdi. Bende uygun olduğunca yanlarında bulunmaya çalışırdım. Genç hocalarımızı koroda görmeyi, bazen de onları konserin ikinci kısmında solist olarak dinlemeyi severdik. Çoğu zaman koroyu, Münir Nurettin Selçuk Hoca yönetir, bazen de Kemal Gürses’e bırakırdı. Münir Nurettin Hoca’nın emekli oluşundan sonra koroyu Nevzat Atlığ Hoca, yönetmeye başladı ve emekli oluncaya kadar da devam etti. Konser başlamadan önce büyük bir sükûnetle salon ağzına kadar dolar, çıt çıkmazdı. Önce sazandeler, sonra da hanendeler, biteviye ağır siyah kıyafetleriyle sahnenin sağ ve solundan gelerek, vakar içinde sahnede ayakta yerlerini aldıktan sonra alkışlar içinde şef gelir, salonu selamlar, koroya döner ve saz heyetine işaretini verir salonun ışıkları eksiltir, hangi fasıl icra edilecekse o makamda peşrev başlardı. Peşrevin genelde bütün haneleri seslendirildikten sonra, sıra sözlü eserlerin icrasına gelirdi. Beste, Kâr, Ağır semai gibi klasik korolarda gelenek olan eserlerin icrasından sonra, şarkı formundaki eserler seslendirilir, sonra aynı makamdaki saz semaisi ile konserin birinci kısmı tamamlanarak, salon aydınlatıldıktan sonra on dakikalık bir ara için dışarıya amfiye çıkılırdı. İstanbul’un değişik semtlerinden gelen musiki mensubu ve muhipleri ile amfi, sessiz bir panayır hali arz ederdi. Birbiri ile hasret gideren üstatların etrafında, grup grup halkalar

toplamış ve hayranlık uyandırmıştır. Konserlerde frak giymiş ve ayakta şarkı söylemiştir. Koro eşliğinde solo okuma geleneğini de ilk kez uygulayan sanatçı, o olmuştur. Batıdan gelen opera, tango gibi tarzları kendi Türk müziği okuyuş üslubuna dâhil etmiştir. Beste çalışmalarına 1940-1941 yıllarından sonra başlayan Münir Nurettin, İstanbul’a döndükten sonra otuz yılı aşkın bir süreyle İstanbul Belediye Konservatuari İcra Heyeti’nde görev yapmış ve birçok genç sanatçı yetiştirmiştir. Dünya müzik çevrelerinde de büyük ilgi görmüştür. Sanatçı, 27 Nisan 1981’de evinde vefat etmiştir. Bkz. Ayşe Kulin, **Bir Tatlı Huzur(1900-1981)**, İstanbul, Sel Yay. , 1996, s.14-18

⁵⁴A.g.m.

⁵⁵1954’te İstanbul Belediye Konservatuari icra heyeti şefliğine getirilen M. Nurettin Selçuk 1976 yılına kadar bu görevini sürdürdüğü görev yılları icra heyetinin en parlak dönemidir. Heyetin Şan Sineması’nda on beş günde bir pazar sabahları verdiği konserler büyük ilgi görmüştür. İstanbul Radyosu’ndan naklen yayımlanan bu programlarla musiki dinleyicilerine zengin bir repertuarın tanıtılması sağlanmıştır. Bkz. Nuri Özcan, “Münir Nurettin Selçuk”, **D.İ.A.** , C: XXXVI, s.362

oluşur, hal ve tavırları temaşa edilir, ikinci kısmın gonguna kadar bu muhabbetli manzara ve sohbetler sürer giderdi. Herkes yerini aldıktan sonra, konserin ikinci kısmında bir saz sanatçısı tarafından, okunacak solo şarkıların makamı gösterilerek, giriş taksimi yapılırdı. Sevilen daha hafif, fakat genel kabul görmesi hesap edilerek seçilen repertuarı okuyup, salonu selamlarlar ve konser sona ererdi. Bu rüya gibi âlemden, gelecek yeni konserin özlemi ile herkes gibi ben de kendi hayat gerçeğime döner, camideki olayları yaşamaya başlardım.”⁵⁶

Tahsil hayatı ile ilgili son olarak, 2001 yılında Kadıköy Erenköy Camii’nde bir tevafuk üzerine tanıştığı Mahmut Sarıcaoğlu’ndan Tayyibe⁵⁷ okumuş ve kendisinden, 2002 yılında icazet almıştır. Tayyibe’yi bitirdiğinde altmış sekiz yaşında olması, Mehmet Ali Sarı’nın ilme ve öğrenmeye olan hassasiyetini ve arzusunu açıklamaya yeter diye düşünüyoruz.

⁵⁶Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (16.10.2015)

⁵⁷İbnü’l-Cezerî, onlu sistemi yaygınlaştırmak için yedili sistemde yapıldığı gibi *en-Neşr*’de verilen temel bilgileri manzum hale getirerek *Tayyibetü’n-Neşrfi’l-kırââtî’l-aşrı* oluşturmuştur. 1397 yılında kaleme alınan eser 1019 beyit olup 434 beyit usule, geri kalanları ferşü’l-hurûf ve tekbire dairdir. Bkz. Abdülhamit Birışık “en-neşr”, **DİA**, C:XXXIII, s.20

3. Eşi ve çocukları

Henüz hem Yüksek İslam Enstitüsü hem de konservatuar eğitimi devam ederken, bu yıllara kadar tek başına göğüs gerdiği hayat şartları ve yıllardır kaldığı camide ki odası, Mehmet Ali Sarı için zor gelmeye başlamıştır. Arkadaşlarının da bir bir evleniyor olması onda, evliliğe karşı bir istek uyanmasına ve bir yuva hayaline zemin oluşturmuştur. *“Mahrumiyet içinde de olsa, mahremiyet içinde bir aile hayatımın olmasını istiyordum.”* Köyden Bolu’ya okumaya getirildiğinde, kendisini bir evlat gibi evlerine kabul eden, vakti gelince İstanbul’a getiren ve eğitimi için uğraşan Terzi Mehmet Bey’in, evlerinde kaldığı sıralardaki küçük kızlarının, Mehmet Ali Sarı’nın İstanbul’da geçen yılları zarfında, evlilik çağına geldiğini duyar. Ona talip olmak ister fakat bu işi nasıl halledeceği konusunda endişe ve korkuları vardır. Çünkü kendi ailesi ile kızın babası Terzi Mehmet Bey’in ailesini birbirine denk görmemektedir. *“Bizler fakir, köylü bir aile, onlar ise o tarihlerde şehirde otel bulunmadığından uzaktan gelen değerli misafirleri evlerinde ağırlayan, kışın uzun gecelerde öğretmen ve hoca seviyelerinde oturmaya gelen dostları ile hanelerinde sohbetler kurulan, Bolu’nun tanınmış, sevilen, köklü bir ailesiydi.”*⁵⁸

Konuyu ailesiyle görüşüp rızalarını almak üzere Seben’e, köyüne giden Mehmet Ali Sarı, anne babasının da evlatları için kendi ölçüleriyle kız aradıklarını görür. *“Durumu kendilerine açtığımda evvela evlenme kararına sevindiler ve ilgilediğim aileyi tanıdıkları için de çok memnun oldular ama bu işin hakkından nasıl gelinecekti? Bolu’nun 55 km. uzağında zor ve kötü ulaşım şartlarında, yazın iş-güç içinde bana ayıracak zamanlarının olmadığını biliyordum.”*⁵⁹

Mehmet Ali Sarı, anne ve babasını kendi imkânlarıyla bu işi halledebileceğine, onların bu işe sonra müdahil olabileceklerine ikna etmiştir. *“Bolu’da arabuluculuk işlerini becerecek yakınım olarak ilkokuldan öğretmenim olan hâfizlik hocamın eşi Hacer Teyze aklıma geldi. Okul zamanlarında hocamla birlikte köyümüzde aylarca kaldıklarından köy şartlarımızı biliyor, annemi babamı tanıyordu. Hafızlığa devam ederken zaman zaman evlerinde, hocamdan okurken*

⁵⁸Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (16.10.2015)

⁵⁹A.g.m.

yanımızda olur, beni o da dinlerdi. Evlerine giderek, konuyu Hacer Teyze'ye açtım. Hacer Teyze, bir pazar ortamında kızın annesi Hacer Hanım'a, 'Hâfız sizin kızı istiyor' diye damdan düşer gibi sanki olmamasını istercesine, söyleyivermiş. Evlerinde kalırken kendisine Hacer Abla dediğim kızın annesi Hacer Hanım, çok kibar, ince, zarif bir hanımefendiydi. Beni sevmiş, o kalabalık ailede sıkıntılarımı katlanmış, beni evlatlarından ayırmamıştı. Aracı olan Hacer Teyze'nin bu söyleyiş tarzından hoşlanmamış olmalı ki, 'Annesi babası yok muymuş? Onlar niye söylemiyorlar' demiş. Durum bana iletildiğinde çok üzülmüştüm. Bütün zorlukları göze alarak derhal Seben'e gittim ailemi alıp Bolu'ya getirdim. Kız isteme olayı gerçekleşmiş oldu. Kız tarafı, 'Ailecek görüşüp haber verimiz' dediklerini bana iletiler. Artık cevap beklemek üzere babamları tekrar Seben'e köyümüze götürüp İstanbul'a döndüm."⁶⁰

Kızın dedesi, Mehmet Ali Sarı'nın henüz tahsilini bitirmediği, askerliğini de yapmadığı gerekçesi ile evlenmelerine nazikâne olumsuz görüş bildirmiş olmasına rağmen aileden olur çıkmıştır. "Kanaatime göre bu olurun çıkmasında büyük pay, beni çok seven anne Hacer Hanım'a aitti. Allah ondan razı olsun. Elhamdülillah, girdiğim yer mamur, çıktığım yer viran olmamış, eğer öyle olsaydı onların kızlarını istemeye cesaret edemezdim ve yüzüm de olmazdı, olsaydı da sonuç olumlu olmazdı."⁶¹ diyen Mehmet Ali Sarı, evliliğe giden yoldaki hatıralarını bu şekilde aktarmıştır.

Bolu'da geniş bir davetli katılımıyla 5 Ekim 1961'de Asuman Hanım'la nikâh masasına oturmuş ve Ağa Camii yakınından satın aldıkları evlerinde yaşamaya başlamışlardır. Bir taraftan okuyup bir taraftan Beyoğlu ilçe vaizi olarak görev yapan Mehmet Ali Sarı, hafta sonları da Hacı Salih Lokantası'nda kâtip olarak ve hatta bazen de garson olarak çalışmaya başlamıştır. Eşi de evde örülmüş yün hırkalara nakışlar işleyerek aile bütçesi katkı sağlamaya çalışmıştır.

"Oturduğumuz apartmanın giriş dairesinde Rus asıllı bir adamla evli Madam Angeliki adında bir Rum oturuyordu. Apartmana girerken çıkarken eşimle selamlaşırlardı. Bir gün akşam servisinde lokantada çalışıyordum, eşim hamileydi sancılanmış, telefonumuz olmadığından eşim komşu Angeliki'ye lokantanın telefon

⁶⁰Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (23.10.2015)

⁶¹A.g.m.

numarasını vererek telefon edivermesini söylemiş. Madam Angeliki Rum aksanlı Türkçesiyle lokantaya telefon etmiş. Hacı Salih Ağabey, ‘Mehmet Ali çabuk eve git’ dedi. Zaten kulağım sesteydi, bekliyorduk. Eve uçarak nasıl vardığımı bilemiyorum.”⁶²

7 Aralık 1962’de ilk çocukları Sinan dünyaya gelmiştir. Kızı Safiye Sera da 26 Ağustos 1965 tarihinde Manisa’ya vatani görevini yapmak üzere gönderildiği yıl doğmuştur.

Evlatlarına verdiği isimlerle ilgili, “*Oğluma büyük umutlarla Sinan ismini verdik, Safiye’nin ikinci ismi Sera yeryüzü anlamına geliyor eşimin adı da Asuman (gökyüzü) bende yer ve gök arasında yaşar giderim diye düşündüm.*” diye ifade etmiştir.⁶³

⁶²Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (23.10.2015)

⁴⁷A.g.m.

4. Askerlik yılları

Mehmet Ali Sarı 30 Eylül 1964'te İstanbul Halıcıoğlu'ndaki Yedek Subay Levazım Okuluna teslim olarak askerliğe başlamıştır. Bir aylık acemiliğin ardından Manisa'ya usta birliğine gönderilir. Burada bazen resmi kıyafetiyle Manisa Lisesinin din derslerine girmiş, Merkez Çeşnigir Camii'nde aşırılar okumuştur. Bu aşırılar şehrin önde gelen isimlerinin oldukça dikkatini çekmiş ve giderek büyük halkalar cemaat olmaya, Mehmet Ali Sarı da onlarla hasbîhâl etmeye başlamıştır. Bu hasbîhaller Manisa İmam Hatip Okulunun kuruluşuna zemin hazırlamıştır.⁶⁴

Mehmet Ali Sarı, 1966–1967 ders yılında Manisa İmam Hatip Okulunun açılışını gerçekleştirmiştir. Bu konudaki çalışmalarda siyasi nüfuzundan yararlandıkları tüccarlardan Rıfat Canuyar Bey, Mehmet Ali Sarı'ya terhisinden sonra Manisa'da kalıp, açılışı için karar alınan Manisa İmam Hatip Okulu'na müdür olup, okulu kuruluş aşamasında yönetmesi konusunda ısrar etmiştir. Ancak Mehmet Ali Sarı, bu ısrarı reddetmiştir. Çünkü o kaldığı yerden İstanbul'daki hayatına dönmeyi planlamaktadır. Uzun ısrarlar neticesinde onu kırmamak için razı olur ve görevlendirmesi için gerekli dilekçeyi vilayete vermek üzere hazırlar. Ancak Rıfat Bey, Mehmet Ali Sarı'nın dilekçeyi vermemesinden korkmaktadır.

“Nedense bana inanmadı, valiliğe beraber gideceğiz ben de göreceğim dilekçeyi verdiğini diye tutturdu. Vilayete gidip yazdığımız dilekçeyi birlikte verdik. İktidardaki Adalet Partisi'nin o zamanki asker kökenli genel sekreteri hatırımda kaldığına göre Orhan Süersan, Rıfat Bey'e son derece bağlı idi. Rıfat Bey'in dediğini yapıyor, yaptırıyordu. Dilekçeyi gönderince Rıfat Bey Genel Sekretere, Ankara'daki Manisa milletvekillerine bu işi derhal halledin diye direktifler veriyor, geciktiğinde kızıyor, bağırıyordu ama tayinim hususunda bir türlü sonuç alınamıyordu, sadece dilekçesini göndersin diye haber yolluyorlardı. Hâlbuki dilekçeyi birlikte vermiştik. Tayinim hususunda günlerce müspet-menfi bir haber gelmeyince Ankara'ya Din Eğitimi Genel Müdürlüğüne bizzat gittim. Genel Müdür İsmet Parmaksızoğlu idi. Huzuruna girerek kendimi takdim edince bana, 'Sen ne politikacı bir adammışsın yahu, bütün politikacıları başımıza sardın, böyle bir adamı ben sevmem ve istediği

⁶⁴Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (15.09.2015)

yere de tayin etmem' diye, azarlar gibi yüksek perdeden, bana çıktı. Rifat Bey, Manisa'dan milletvekillerini sıkıştırdıkça onlar da, Din Eğitimi Genel Müdürünü zorlamışlar. Parmaksızoğlu, öyle baskıya gelecek bir bürokrat değildi. Dilekçemi dosyama koydurtmamış, ilgilenen milletvekillerini, 'Dilekçesi yok, dilekçe versin' diye, her seferinde savuşturmuş. Müsaadesini alarak, durumu kendisine izah ettim. Bana inandı ve tansiyonu düştü. Bana 'Manisa'dan vazgeç, eğer Kur'an'ı güzel okuduğuna dair bir belge getirirsen, seni İzmir İmam-Hatip Okuluna, oradan da açılış hazırlıkları tamamlanmakta olan İzmir Yüksek İslam Enstitüsüne, öğretmen tayin ederim' dedi. Benim için güzel, olumlu bir teklifti. ilm-i kiraatten aşereyim bitirdiğime dair belgemi, İsmet Parmaksızoğlu'na gösterdim ve İzmir İmam-Hatip Okuluna tayin sözü alarak Ankara'dan Manisa'ya döndüm. Rifat Can uyar Bey, 'Bu işleri sen tezgâhladın, benden sonra vilâyete gidip dilekçeyi geri aldın' diyerek ikna olmadı. ''⁶⁵

Bu yoğun atama trafiği arasında 1 Ekim 1966 da askerlikten terhis olmuştur.

⁶⁵Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (15.09.2015)

5. Resmî Görevleri

İlk resmi görevi çocukken büyükleri tarafından getirilip bırakıldığı bir yorgan bir yatak ve birkaç lira ile eğitim görmek üzere sığındığı Beyoğlu Ağa Camii'ne 1 Ocak 1955'te müezzin olarak, yapılmıştır. O sıralarda imam hatip öğrenimi devam ettiğinden, hocası Rahmi Şenses, atamanın yapılmasına pek de gönüllü olmamıştır. Okuldan dolayı Mehmet Ali Sarı'nın, cami görevlerini ihmal edeceğini düşünüyordur. Ağa Camii müezzinliğinin ileriki yıllarında, Beyoğlu Müftülüğü Muhasibi Talip Bey, Mehmet Ali Sarı'ya Yeraltı Camii⁶⁶ imamlığını teklif etmiştir.

“Talip Bey, ‘Ali, seni Yeraltı Camii’ne imam yapmak istiyorum’ diye konuyu her açtığında ben, ‘Ağabey, yerin üstünde camimi yok ki beni yerin altına lâyük görüyorsun’ diye latife ederek nazikâne istemediğimi bildiriyordum. Buna rağmen Hâfız Ali Efendi maaşını almaya geldiğinde, ‘Hocam, Ali diye imam hatip okulu mezunu sesi güzel, kabiliyetli bir genç var, onu size yardımcı imam verelim, sizin hizmetinizde bulunsun, sizden istifade etsin, ikinci bir Ali Efendi yetişsin’ gibi ifadelerle konuyu Ali Efendi’ye⁶⁷ açıyor. Ali Efendi hemen ‘Olmaz, istemem’ diye

⁶⁶Caminin esasının Tiberyos II zamanına ait bir mabet olduğu söylenilmektedir. Bir rivayete göre 714 yılında İstanbul’u almak için gelen Arap orduları burada yedi yıl kalmış, savaşta şehit edilenlerden bazıları buraya defnedilmiştir. Arap orduları Şam’a dönerken askerin önemli eşyalarından bazıları bu mahzene konulmuş kapısının üzerine kurşun dökülmüştür. Kurşunlu mahzen sözü de buradan kaynaklanmaktadır. Bu sahabelerden birinin mezarı Türkler tarafından türbe haline, diğer ikisi ise parmaklıklarla çevrili mezar haline getirilmiştir. Bu eski yapı I. Mahmut ve III. Osman zamanında sadrazamlıkta bulunan Bahir Mustafa Paşa tarafından cami haline getirilmiştir. Mimari Yapısı: Yeraltı Camii tonozlardan oluşmuş bir cami olup dört kapısı bulunmaktadır. Arka kapıya merdivenle inilir. Bu kapıların, ikisi deniz tarafından, ikisi de kara tarafından toprak seviyesindedir. Üstü tonozlarla örtülüdür. Kule şeklindeki tek şerefeli minaresi depremler sebebi ile yıkıldıktan sonra Sultan I. Mahmut, minare yaptırmıştır. Caminin yanında bulunan dört katlı binanın giriş katında tuvalet ve şadırvan, üst katlarında ise görevlileri ait lojmandan oluşan müstemilat vardır. Cami içerisinde, Emeviler zamanında İstanbul’un fethi için gelip esir edilen ve burada zindan hayatına mahkûm olunan Sahabe-i Kiramdan Amr bin As, Vehb bin Hüseyra, Sufyan ibn-i Uyeyne (r.a.)’ye ait olduğu iddia edilen makamlar vardır.

(çevrimiçi)<http://www.istanbul.net.tr/istanbul-Rehberi/dini-mekânlar/yeralti-cami/65/5> (12.08.2015)

⁶⁷Kur’an tilâvetinde İstanbul tavrının son temsilcilerindendir. 7 Eylül 1885’te Üsküdar’da Tavâşi Hasanağa Mahallesi’nde doğmuştur. Asıl adı Ali Sadettin’dir. Babası Ekmekçizâdelerden posta telgraf memuru Mustafa Vehbi Efendi, annesi Saide Hanım’dır. Hayatının büyük kısmı Üsküdar’da geçmiş kültürlü bir aile ortamında büyümüştür. İlk ve orta eğitimini Özel Ravza-i Terakkî Mektebinde almıştır. Burhan Felek ve Mehmet Şemsettin Günaltay bu okuldan arkadaşlarıdır. Hafızlığını mektebin rüşdiye kısmında Kur’an’ı Kerim hocası olan Hâfız Şükrü Efendi nezaretinde yapar ve tashîh-i hurûf derslerini Üsküdarlı Hâfız Nazif Efendi’den tamamlar. Musiki ve edebiyatla, çocukluk yıllarında babası ile çok sık ziyaret ettikleri amcası Üsküdarlı şair Talat’ın evindeki sohbetleri dinleyerek tanışmıştır. Musiki hocalarının başında Hacı Faik Bey gelir. Kıraat-ı aşereyi İstanbul

kestirip atıyor. Beni tanıyordu. İstanbul'a gelip onu tanıdıktan sonra imkân buldukça ona yaklaşmaya çalıştım, güzel okuduğu için ondan yararlanmak adına onu dinlemek için hemen her bulunduğu yerde hizmetinde bulundum. Zaten ben de istemiyordum fakat Ali Efendi'nin beni neden istemediğini doğrusu merak ettim, araştırdım. Meğer Ali Efendi'nin görev yaptığı Yeraltı Camii'nde Ali Efendi adında bir müezzin varmış. Camide halkın sahabe diye itibar ettiği yatırların huzurunda, Kur'an, mevlit okutmak, dua etmek ve ettirmek için gelip Ali Efendi'yi soranlara müezzin, 'Ali Efendi benim' dermiş - tabii yalan da söylememiş oluyor – mevlitleri okuyup paraları alırmış. Bu sebeple İmam Ali Efendi, müezzin Ali Efendi'den bîzar imiş. Ben de Ali Efendi diye tanıtıldığımdan Yeraltı Camii'nde üçüncü bir Ali Efendi olacaktım. Buna tahammül edilir miydi hiç!" diyor gülerek Mehmet Ali Sarı ve Hâfız Ali Üsküdarlı ile olan bu hatırasını bizimle paylaşıyor.⁶⁸

İmam hatip okuluna devam ederken İstanbul Müftülüğünde açılan vaizlik imtihanına girip imtihanı kazanarak başarı belgesi alan Mehmet Ali Sarı, imam hatip

tarikiyle Üsküdar'da Selimiye Camii imamı Hâfız Hasan Fehmi Efendi'den, Mısır tarikiyle Yavuz Sultan Selim Camii imamı Varnalızâde Reîsülkurrâ Hâfız Ahmet Hamdi Efendi'den tamamlayarak icazet almıştır. *Takribi* Kasas Suresinin yarısına kadar Serezli Hâfız Şükrü Efendi'den öğrenmiş ve onun vefatı üzerine devamını hocası Ahmed Hamdi Efendi'den tamamlarken bir yandan da İbnü'l-Cezerî'nin *Tayyibetü'n-neşr* adlı eserini ezberleyerek aynı hocadan okumuştur. Resmi görevine tapu dairesi memur olarak başlayıp ardından 30 Temmuz 1908'de Vakıflar Başmüdürlüğü Hayrat İşleri ve Mülhak Vakıflar Müdürlüğü'ne bağlı Yeraltı Camii imam-hatipliğine tayin edilmiştir. Bu arada Emine İhsan Hanım'la evlenmiş olup bu evlilikten Mehmet Lütfullah ile Mehmet Ayetullah İzzet adlı çocukları dünyaya gelmiştir. Emekli Kur'an'ı Kerim öğretmeni Mahmut Sarıca'nın verdiği şifahî bilgiye göre Erenköy'de Bostancı'da on iki dönümlük üzüm bağı içindeki evi, okuyuşuna hayran olan ve mirasçısı bulunmayan bir İstanbul hanımefendisi tarafından ölünceye kadar Yeraltı Camii'nde imamlık yapması ve mukabele okuması şartıyla kendisine hediye edilmiştir. 1 Mart 1949 tarihinden itibaren aynı camide Diyanet İşleri Başkanlığı kadrosuna geçirilmiştir. Ayrıca 17 Ekim 1959'da İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde Kur'an'ı Kerim hocası olarak görevlendirilmiştir. 429 cilt kitabını bağışladığı enstitüdeki görevi 1971'e kadar sürmüştür. Bayındırlı Mustafa Efendi'den sonra reîsülkurrâ olup bu unvanını ölümüne kadar korumuştur. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın teklifi üzerine Kur'an'ı Kerim tilâvet hatminin bantlara okunup kayıt altına alınmasını, Ocak 1973 – Kasım 1974 tarihleri arasında İsmail Karaçam'ın yardımıyla tamamlanmıştır. 27 Ağustos 1976'da ramazan ayının ilk cuma günü vefat etmiş olup Sahra-ı Cedid Mezarlığı'na defnedilmiştir. Çok zeki, zarif, hafızası kuvvetli olan Üsküdarlı Ali Efendi'nin sesi yumuşak ve tınısı rebap gibi tatlı, nefesi uzun, hıfzı kuvvetliydi. Böyle bir sesle Kur'an okurken makamlar arası gezinti ve geçkileri, nağmelerin kelimelerle mezci ve telifi, tecvit kurallarının letafetle uygulanışı hususundaki ulaşılmaz güç mahareti ve gırtlak nağmeleriyle, doyulmaz bir eda ve ahenk ile dinleyenleri büyülemiştir. Bu özelliğiyle tilâvette İstanbul tavrının son temsilcilerindendir. Çok güzel mevlit okuyup ayrıca hemen her formdaki klasik eserleri ustalıkla icra etmiştir. Üç padişah dönemi yaşadığını, saray hafızı olarak paşa konaklarında okuduğunu ve II. Abdülhamid'den iltifat gördüğünü söylemiştir. Yaşadığı devrin etkisiyle olmalı çok vehimliydi. Sohbeti severdi fakat dostları sınırlıydı. Zor bir kişiliği vardı; ketumdu, herkese açılmaz, her yerde ve her zaman okumazdı; herkesi beğenmez, her yemeği yemez, sıkıntıya hiç gelmezdi. Bkz. Mehmet Ali Sarı, “Üsküdarlı Ali Efendi”, *D.İ.A.*, C:XLII, s.376

⁶⁸Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (16.10.2015)

Okulu diplomasını alıp Beyoğlu Müftülüğüne İlçe vaizliği için müracaat etmiş, ardından 30 Eylül 1961’de Beyoğlu ilçesi vaizliğine atanmıştır. Fakat evlenene kadar yine Ağa Camii’nde yatıp kalkmaya camide aynı görevleri severek yapmaya devam etmiştir.⁶⁹

31 Ekim 1963 tarihinde, İstanbul İmam Hatip Okulu’nda meslek dersleri öğretmeni olarak derslere girmeye başlamıştır. Yüksek İslam Enstitüsündeki sınıf arkadaşları ile artık iş arkadaşı olmuşlardır bu isimler; Bekir Topaloğlu⁷⁰, Hayrettin Karaman⁷¹, Tayyar Altıkulaç⁷², Ahmet Kahraman ve Mustafa Çetin’dir. *“Hepimiz imam hatip okulundan sonra Yüksek İslam Enstitüsünden ilk mezun olan genç idealist öğretmenlerdik. Hocalarımızdan bazıları öğretmen olarak hala okuldaydılar. Öğretmenler odasını birlikte paylaşıyorduk. Bu heyecan verici bir şeydi. Eski öğretmenlerimiz, büyük bir olgunlukla isimlerimizin devamına ‘Bey’ ilave ederek bizi talebelikten sonra arkadaşlığa kabul ettiler.”*⁷³

İstanbul İmam Hatip Okuluna tayininden sonra Ali Rıza Sağman’ın okutmakta olduğu sınıfların dersleri de Mehmet Ali Sarı’ya verilir. Durum böyle

⁶⁹A.g.m.

⁷⁰Emekli öğretim üyesi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelam Anabilim Dalı Vefatından bir hafta önce Mehmet Ali Sarı hakkında, kendisiyle yaptığımız mülakat 3. bölümde yer almaktadır.

⁷¹Emekli Öğretim Üyesi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Anabilim dalı

⁷²Tayyar Altıkulaç, 1938 yılında Kastamonu’nun Devrekâni ilçesi, Bingıldayık köyünde dünyaya gelmiştir. Dokuz yaşında hâfız olmuştur. İlköğrenimini Devrekâni’de, orta ve yükseköğrenimini İstanbul’da tamamlamıştır. Yükseköğrenimini İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsünde 1963 yılında bitiren Altıkulaç, Temmuz 1963 ile Şubat 1965 tarihleri arasında İstanbul İmam-Hatip Lisesinde öğretmenlik ve idarecilik yapmıştır. İstanbul’da Pertevniyal Lisesi, Cağaloğlu Kız Meslek Lisesi ve Baltalimanı Akgün Koleji’nde öğretmenlik yapmıştır. 1965-1971 yılları arasında İstanbul ve Kayseri Yüksek İslam Enstitülerinde öğretim elemanı olarak görev yapmıştır. Bu görevi sürdürdüğü yıllar içerisinde, 1967-68 öğretim yılında Bağdat Üniversitesinde Arap Dili ve Edebiyatı üzerinde çalışmıştır. Doktorasını tefsir dalında veren Altıkulaç’ın daha sonraki görevleri sırasıyla şunlardır, Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığı, MEB Din Eğitimi Genel Müdürlüğü, MEB Talim ve Terbiye Kurulu Üyeliği, Diyanet İşleri Başkanlığı (1976-1987). Diyanet İşleri Başkanlığı görevinden 1986’da kendi isteği ile emekliye ayrılmıştır. Tayyar Altıkulaç’a Azerbaycan Millî Akademisi tarafından profesörlük unvanı ve diploması verilmiştir. Altıkulaç, emeklilik olmasına rağmen, İstanbul Marmara Üniversitesi ve Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültelerinde öğretim görevlisi olarak hizmet etmeye devam etmiş aynı zamanda Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) Başkanlığı görevini de yürütmüştür. Altıkulaç 24 Aralık 1995 seçimlerinde DYP İstanbul Milletvekili olarak Parlamento’ya girmiş ve TBMM Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu Başkanlığı görevi yapmıştır. Daha sonra İSAM’da müellif-redaktör olarak hizmete devam eden Altıkulaç, AK Parti kurucuları arasında yer almış olup 03 Kasım 2002 seçimlerinde yeniden İstanbul Milletvekili olarak TBMM’ye girmiştir. Bkz. Mehmet Ali Sarı- Kamil Yaşaroğlu, **Elif İlam Mim Programı**, Diyanet TV., Ankara, 22.08.2014,21.Bölüm ve Bkz. “Tayyar Altıkulaç Özgeçmişi”, Bakü Dövlət Universiteti, **İlahiyyat Fakültesinin İlmî Mecmuesi**, 2006, sayı 5, s.11

Mehmet Ali Sarı hakkında kendisiyle yaptığımız mülakat 3. bölümde yer almaktadır.

⁷³Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (23.10.2015)

olunca Mehmet Ali Sarı, hocasına istemeden halef olmak zorunda kalır. “Üzerindeki derslerin bana verilmesiyle, hocamın okuldan ayrıldığına çok üzüldüm. Ama yapabileceğim bir şey yoktu, idarî bir tasarruftu. Zaten bir sene sonra da 1965 tarihinde hocamız hakkın rahmetine kavuştu, mekânı cennet olsun.”⁷⁴

Manisa’da askerliğinin bitmesinin hemen ardından 1 Ekim 1966’da İzmir İmam Hatip Okuluna tayin olmuştur. Yine bu dönem de İzmir Yüksek İslam Enstitüsü öğrencilerinin seçim imtihanlarında görev almıştır. Bir sonraki yıl yani 1967-1968 öğretim yılında 27 Eylül 1967’de kazandığı İzmir Yüksek İslam Enstitüsü Öğretim Üyeliği sınavının ardından, 1 Kasım 1967’de İzmir Yüksek İslam Enstitüsünde göreve başlamıştır. Yeterlilik tezi olarak ‘İmam Asım ve Asım Kıraat-ı konusunu çalışmak istediğini, Din Eğitimi Genel Müdürlüğüne iletmış, çalışmasını yönetmesi için Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim üyelerinden o zamanki kariyeri ile Doç. Dr. Mehmet Hatipoğlu’na bağlanmıştır. Konuyu Hocası da kabul edince çalışmalarına başlamıştır. Mehmet Ali Sarı’nın Rahmi Şenses’ten kıraat ilmi okuduğundan tahsil hayatında bahsetmiştik. Hocası kendisinden defterini, kalemini, silgisini alıp gelmesini istemiş ilk derslerine oturduklarında Mehmet Ali Sarı’ya, ‘Tarikimiz Mısır Tarikidir. Mesleğimiz Şeyh Ataullah mesleğidir. Kıraat-ı aşerede on imam vardır. Her imamın ikişer ravisi vardır. Birinci imam Nâfi işareti elif (ا), birinci ravi Kalûn işareti be (ب), ikinci ravi Verş işareti cim (ج)’ diye bu kadar bir ön bilgiyle, aşere okumaya başlatmıştır. “Kafamda çengellenen sorular birbiriyle itiş kakış sıraya giriyorlardı. Tarikimiz ne demek, neden Mısır Tariği, aşerede meslek nedir, Şeyh Ataullah kimdir, neden imam sayısı on? ravi sayısı bir değil, üç veya daha fazla değil de iki? Bunları hocama (Rahmi Şenses) sorabilmem mümkün değildi, kızıyordu, ‘Soru sorma, gösterdiğim gibi yaz ve oku yeter’ diyordu. Bütün bu soruları kafamda dondurarak, hocamla onun istediği gibi okumaya devam ettim.”⁷⁵

Kıraat konusunda kafasına takılan soruların cevabını aramak ve bulmak adına, bu yeterlilik tez konusunu seçmiş, İmam Asım’ın ve iki ravisinin hayatlarını, iki ravi arasındaki genelde lafızların seslendirilişinde oluşan 500 civarındaki farklı vücûhatı (okunuş farklarını) bunların neden ileri geldiğini tespit edip, kayıt altına

⁷⁴A.g.m.

⁷⁵Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (23.10.2015)

olarak eserini tamamlayıp, takdim etmiştir. Çalışmasının kabulünün ardından İzmir Yüksek İslam Enstitüsüne asaleten tayini gerçekleşmiştir. İzmir’de beş sene dört ay çalıştıktan sonra 10 Ocak 1972 tarihi itibarıyla İstanbul Yüksek İslam Enstitüsüne nakledilmiştir. Böylece 6 yıllık İstanbul özlemi, nihayet sona ermiştir⁷⁶

İstanbul’a gittiğinde onu ülkenin içinde bulunduğu siyasi tartışmalarla dolu bir dönem ve bu tartışma ve çatışmaların öğrencilere ve fakülteye yansıdığı günler beklemektedir. Aynı zaman da enstitüye giriş sınavlarının, sadece mülâkatla yapılıyor olması, öğrenci alımında ve değerlendirmede yapılan ihmaller öğretim görevlilerinin işini oldukça zorlaştırmıştır.

6 Kasım 1972 tarihinde Enstitü Müdürü görevinden alınınca, Edebiyat Öğretmeni Ömer Çam⁷⁷ Yüksek İslam Enstitüsü Müdürlüğüne geçmiştir. Müdür Ömer Çam, Mehmet Ali Sarı’ya müdür yardımcılığı teklifinde bulunmuştur. Mehmet Ali Sarı ise başta Bekir Topaloğlu olmak üzere arkadaşları ile yaptığı istişareler sonucunda, müessesenin selâmeti niyet ve ümidiyle, 20 Kasım 1972’de çalkantılı zor günlerde, görevi kabul etmiştir. 20 Kasım 1972 tarihinden itibaren başladığı müdür yardımcılığı görevinde yaklaşık üç yıl çalıştıktan sonra 25 Eylül 1975 de istifa dilekçesini vererek istifa etmiştir. Ancak, öğretmen olarak derslere girmeye devam etmiştir. Nedim Urhan, milletvekili aday adayı olarak müdür başyardımcılığı görevinden ayrılınca arkadaşlarının ısrarı ile işgal ve boykotlarla talebe

⁷⁶A.g.m.

⁷⁷Ömer Çam, 1923’te Ordu’nun Ünye ilçesine bağlı Akkuş beldesinde dünyaya gelmiştir. Babası, Mehmet Kamil Bey’dir. İlk din bilgilerini ve ilk eğitimi, imamlık belgesini dönemin sadrazamından almış olan Mehmet Kamil Hoca’dan almıştır. Mehmet Kamil Hoca, kuvvetli bir din âlimidir. Ömer Çam’ın olayları algısında ve hadiselerle yaklaşımında büyük etkisi olmuştur. Ortaokul yıllarında, büyük âlim olan ilerdeki kayınpederi Haydar Bey’den de çok fazla etkilenen Ömer Çam, o yıllarda etrafına göre kendini çok iyi yetiştirmiş, hem eğitimi ile hem de nadide kişiliğiyle çevresine faydalı ve örnek olmuş bir kişidir. 1970’te İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Dini Pedagoji ve Din Psikolojisi üyeliğine ve 1972’de İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Müdürlüğüne getirilmiştir. 1974’te müdürlükten istifa eden Çam, aynı kurumda öğretim üyesi olarak görevini sürdürmüştür. İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü, Marmara Üniversitesine bağlı İlahiyat fakültesine dönüştürülünce Çam, Fakültenin Din Eğitimi Anabilim Dalı öğretim elmanı olarak görev almıştır. 1983 tarihinde de buradan emekli olmuştur. Hayatı boyunca Türk milli eğitiminin meseleleri ile meşgul olan Ömer Çam, Eğitim Bilimleri ve Türk Edebiyatı alanlarında uzmanlık yapmıştır. Bu alanlarda çeşitli eserler, makaleler ve bildirileri yayınlamıştır. Ömer Çam’ın üç çocuğu olmuştur. 15.12.2002 pazar günü öğle namazını müteakip M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Camii’nde kılınan cenaze namazından sonra Gülsuyu Mezarlığı’nda defnedilmiştir.

Bkz. Hamza Aktaş, **Eğitimci Duayan Ömer Çam**, İstanbul, Nesil matbaacılık, 2010, s.17-19

hareketlerinin zirve yaptığı çok badireli günlerde 23 Haziran 1977 tarihinde müdür başyardımcılığı görevini tekrar üstlenmiştir.⁷⁸

“Enstitü, terörist öğrencilerin işgali altındaydı. Çok zor ve kötü günler yaşıyorduk. Mesai saatlerinde enstitü bahçesinde sürekli Çevik Kuvvet bulunuyordu. Üç beş boykotçu anarşist öğrenci, kapıları tutarak, talebenin derslere girmesine engel oluyorlardı. Günlerce onlarla mücadele ederek hayli yorulmuş, yıpranmıştık. O günlerde, iki günde iki yıl kadar yorulup yaşlandığımı hissediyordum. Baş Muavin olarak, olaylara karşı sağlam durmam sebebiyle, talebe boykotu ve tehditleri daha çok benim başıma patlıyordu. Ailecek, telefonla, sürekli tehdit ediliyorduk. Öğrencilerin ne istedikleri de pek belli değildi. Görünürde akademik istekleri vardı. Enstitüde derslere katılmamak, katılanlara müsaade etmemek üzere aylıklık, anarşik ortamı sürdürme, öğrencilere sanki iyi geliyordu. 1977 yılının 7 Eylül günü, Müdür Nuri Ünlü makamında, bir grup öğrencinin saldırısına uğrayarak, hastanelik edilince Yüksek İslam Enstitüsü Müdürlüğüne vekâlet etme görevi de bana düştü.”⁷⁹

Olayların ardından dönemin İçişleri Bakanı Korkut Özal, İstanbul Valisi N. Kemal Şentürk ve İstanbul Emniyet Müdürü Vecdi Gönül enstitüye gelirler, Mehmet Ali Sarı yaşanan hadiseleri anlatmaya çalışsa da o tarihlerde tüm Türkiye’deki Yüksek Okullar, aynı kargaşayı yaşamaktadır. Devlet erkânı pek de üzerinde durmadan enstitüyü terk eder. Hadiseler bir türlü durmak bilmez, 13 Eylül 1977 tarihinde, İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü, benzer üzücü olaylar nedeniyle süresiz olarak kapatılır.⁸⁰

1979 yılı, tüm Türkiye için yokluklar yılı olmuştur. Hem maddi yetersizliklerle çaresiz uğraşan halk, bir taraftan da ciddi bir güvenlik endişesi yaşamaktadır. Yakacak, yiyecek, eğitim toplumu ve insanı yakından ilgilendiren tüm unsurlar, büyük yara almıştır. 12 Eylül 1980 Darbesi⁸¹ gerçekleştiğinde, Mehmet Ali

⁷⁸Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (23.09.2015)

⁷⁹A.g.m.

⁸⁰Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (23.10.2015)

⁸¹Ara seçimleri kaybeden Bülent Ecevit istifa etmiş hemen ardından Demirel, Milliyetçi Hareket Partisi ve Millî Selâmet Partisi’nin dışarıdan destekleyecekleri Adalet Partisi 12 Kasım 1979’da azınlık hükümetini kurmuştur. Ekonomik ve siyasî istikrarsızlığın yanı sıra günde ortalama yirmi beş, otuz kişinin terör yüzünden hayatını kaybettiği bu dönemde hükümet ekonomiyi yoluna koymak için bir dizi önlemleri yürürlüğe koymuştur (24 Ocak 1980). “24 Ocak Kararları” diye anılan bu önlemler kararlarını Başbakanlık Müsteşarı Turgut Özal oluşturmuştur. Kararlar, daha çok döviz kazanmaya ve ihracatı ön plana çıkarmaya yönelik bir dışa açılma stratejisini öngörmüştür. Kararların uygulamaya konulmasıyla birlikte işçi-işveren uyuşmazlıkları uzun süreli grevlere dönüşmüştür. Türk Silahlı

Sarı, müdür yardımcılığından istifa ettiğinden öğretmen olarak devam etmesi gerekmiş ancak devam etmek istememiştir. O günlere tercüman olan hislerini şöyle ifade ediyor, *“Boykotçu öğrencilere bu kırılmış, parçalanmış kalple nasıl ders verecektim. Ben matematik hocası değilim ki, tahtaya rakamları, formülleri sıralayıp yazın diyerek, masama oturup bekleyeyim. Ben Kur'an'ı Kerim hocasıyım, Kur'an dersi gönül ve maneviyat dersidir. Öğrencinin ağızına, yüzüne, sesine, birebir bakacağım, maharic-i huruftan bahsedeceğim, seslerini dinleyeceğim, gerekiyorsa tekrarlar yaptırarak düzeltereğim. Bu itibarla idareciliğimde karşı karşıya geldiğim anarşist öğrencilerle, yüz yüze sınıfta hocalık yapabilecek halet-i ruhiyede değildim.”*⁸²

Mehmet Ali Sarı'nın yakın dostlarından olan dönemin Diyanet İşleri Başkanı Tayyar Altıkulaç'tan, Oslo'da görev yapması için teklif gelir. Bu bunalımlı günlerde bir çıkış yolu arayan Mehmet Ali Sarı için bu teklif uzaklığı sebebiyle biraz ürkütücü olsa da bir çıkış kapısı olabilecektir. Nitekim biraz düşündükten sonra Tayyar Altıkulaç'ın da ısrarı ile teklifi kabul eder.

*“Ben Avrupa'nın uzak ve kavgasız yeri diye İsveç teklifine razı oldum. Ankara'da yapılacak mülakata gitmek için bindiğimiz trenden Ankara garında indiğimizde, Gün Sazak'ın⁸³ evinin önünde çapraz ateşle öldürüldüğünü bütün gazeteler manşetten duyuruyorlardı. Anarşi zirve yapmıştı.”*⁸⁴

Kuvvetleri 12 Eylül 1980 tarihinde, ülke yönetimine el koymuştur. Darbe, genelkurmay başkanıyla dört kuvvet kumandanından oluşan ve Millî Güvenlik Konseyi adı verilen cunta tarafından gerçekleştirilmiştir. Bütün yurtta sıkıyönetim ilan edilmiş, her türlü siyasi faaliyet durdurulmuş hatta parlamento ve hükümet feshedilmiştir. Bütün parlamenterlerin yasama dokunulmazlıkları kaldırılmıştır. Genelkurmay Başkanı ve Millî Güvenlik Kurulu Başkanı Kenan Evren devlet başkanı ilan edildikten sonra Emekli Oramiral Bülent Ulusu başkanlığında bürokratlardan ve emekli subaylardan oluşan bir hükümet kurulmuştur. Turgut Özal ekonomiden sorumlu bakanlığa getirilerek 24 Ocak kararlarının uygulanması sağlanmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün görev ve yetkilerini kendinde toplayan Millî Güvenlik Kurulu, devlet teşkilatına bütünüyle el koymuştur. Mahalli idarelerde seçilmiş kişiler görevden alınıp yerlerine emekli subaylar getirilmiştir. Bütün partiler kapatılarak mal varlıkları hazineye devredilmiştir. Daha önceden hazırlandığı anlaşılan şüpheliler listesine göre binlerce kişi tutuklanıp yargılanır ve çeşitli cezalara çarptırılmıştır. Yüksek Öğretim Kurulu oluşturularak üniversiteler sıkı bir merkezi denetim altına alınmıştır. Üniversitelerde çok geniş kapsamlı tasfiye hareketine girilmiştir. Bkz. Cevdet Küçük, “Türkiye”, **D.İ.A.**, C: XLI, s.572

⁸²Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (23.10.2015)

⁸³26 Mart 1932 tarihinde Ankara'da dünyaya gelmiştir. Babası Eskişehir'in Mihalıççık İlçesinin Sazak köyünden Emin Sazak Bey (Mehmet Ali Sarı'nın babası yanında çalışmıştır.), annesi Kayı köyünden Ayşe Hanım'dır. İlk, orta ve lise tahsilini Ankara'da tamamlamıştır. Ankara Maarif Kolejinden mezun olmuştur. California State Polytechnic'de eğitim görmüştür. 1971 yılında Milliyetçi Hareket Partisinde görev almıştır. 1977 seçimlerinden sonra üçlü koalisyon hükümeti kurulmuş, Gün Sazak,

O günlerde Türkiye şartlarında akademisyen olmanın, müzisyen olmanın ve kaliteli öğrenci yetiştirmenin zorluğunun yanında yaşanan huzursuz, gergin ve maddi sıkıntılarla dolu yıllar Mehmet Ali Sarı'yı ailesini de yanına alarak İsveç Malmö'ye gitmeye zorlamıştır.

4 Aralık 1980'de İsveç'teki görevine başlamıştır.

*"İsveç'e vardığımda birine, 'Nasılsınız?' dedim. 'Yaramazık' dedi. Öbürü 'Çalışırık' dedi. Nereden geldiniz deyince de Yugoslavya-Ohri'den, Gosdivar'dan, Kalkandelen'den ve benzeri cevaplar aldım. Hepsi İsveç'te çalışmakta olan çocuklarının yanına gelip, İsveç Sosyal Kurumundan maaş çıkartılmış yaşlılardı. Ne İsveççe vardı, ne de Türkçe. Duyduğum on beş yirmi kelime Türkçe ile hayatlarını sürdürüyorlardı. Hava soğuk, her taraf bembeyaz kar, buzdu. Gündüz olduğu halde akşam vakti gibi loş, durgun, adeta karanlık ağır bir atmosfer içindeydim. Sıra sıra binalar arasındaki meydana aynı yöne park edilmiş arabalar, ara sıra otomobil de geçen تنها, geniş caddeler görülmüyordu. Sokaklarda kimseler yoktu. Gördüğümüz yer bana göre, insanlar tarafından terk edilmiş bir şehir manzarasını, andırıyordu. Ailecek korkunç bir yalnızlık içindeydik. Aralık ayında geceler neredeyse on sekiz yirmi saate yaklaşıyordu. O sıralarda İsveç TV'si gece saat on gibi kapanıyordu. Bir kelime bile İsveççe bilmediğimizden bir şey de anlamıyorduk. İsveç'in en karanlık günlerini yaşıyorduk. Aralıktaki o en kısa günler, orada sanki daha da kısalmıştı. Sabah olmak bilmiyordu."*⁸⁵

Oturdukları mahallenin kilisesindeki nüfus kütüğüne mecburen ailecek kaydolduklarını söyleyen Mehmet Ali Sarı, mahalleye gelenin, gidenin kayıtlarını Osmanlı dönemindeki mahalle imamları gibi kilisedeki papazlar tarafından tutulduğunu ifade etmiştir. İsveç'in katı kurallarına uyum sağlamakta zorlandığını belirten Mehmet Ali Sarı, *"Caddelerde zaman zaman yaptığımız trafik yanlışları ile uzaydan gelmiş yaratıklar gibi karşılanıyorduk ancak buna rağmen trafiğe çıkmaktan vazgeçmedim."* diye ifade etmiştir.⁸⁶

bu hükümetin Gümrük ve Tekel Bakanı olmuştur. Yıllarca kaçakçılıkla mücadele etmiş, 27 Mayıs 1980 tarihinde öldürülmüştür. Bkz. (çevrimiçi) <http://www.biyografi.net> (15.08.2015)

⁸³Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (23.10.2015)

⁸⁴A.g.m.

⁸⁵A.g.m.

⁸⁶A.g.m.

İsveç'te ilk yıl neden geldiğini sorguladığını, sıkıntılar yaşadığını, mektuplar yazarak oyalanmaya çalıştığını ve sürekli Türkiye'ye mektup gönderdiğini söyleyen Mehmet Ali Sarı, “*Sanki yazdığım kişilerle beraber oluyorum hissi yaşıyor, zamanı öyle geçirebiliyordum, etrafımız ise yemyeşil ama ruhsuz bir cennet kadavrası manzarasındaydı.*” diyerek İsveç günlerini özetliyor.⁸⁷

İsveç'teki görevi için İstanbul Yüksek İslam Enstitüsündeki görevinden üç yıllığına ücretsiz izin alarak ayrılan Mehmet Ali Sarı için geçen bu üç yılın ardından geriye dönmek zorunluluğu ortaya çıkmış fakat çocukları henüz İsveç'teki eğitimlerini tamamlayamamıştır. Üstelik okullarının Türkiye'de karşılığı da olmadığından, o günlerde ilahiyat fakültesine dönüşen İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünden emekli olur.

Mehmet Ali Sarı, “İsveç'te İslam'ın Sesi Hedef”⁸⁸ adıyla Şubat 1983'ten itibaren aylık bir dergi çıkarmaya başlamıştır. Dergiyi, İsveççe-Türkçe-Arapça olarak orada yaşayan Müslüman halkın etnisitesine göre, üç dilde çıkarmayı uygun bulur. Dergiyi, bütün okullara, kütüphanelere ve İslam cemiyetlerine gönderir. Mefail Deribaş⁸⁹ ile çıkardıkları bu dergi beğenilmiş ve tutulmuştur. Aynı zaman da birlikte İsveç Radyosunda dinî konuşma programları ve ramazan programları düzenlemişlerdir. Fakat Mehmet Ali Sarı'nın Türkiye'ye dönüşünden hemen sonra dergi bir daha yayınlanmamıştır.⁹⁰

⁸⁷Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, Kadıköy-İstanbul, (04.11.2015)

⁸⁸Fotoğraflar, Hedef Dergisi

⁸⁹1953 yılında Sakarya'da doğmuştur. İlkokulu Sakarya'da bitirmiştir. İlkokuldan sonra ailesi ile birlikte İsveç'e göç etmiş ve İsveç'te eğitiminin geri kalanını (ortaokul, lise) tamamlamıştır. Daha sonra üniversite eğitimini ekonomi alanında İsveç'te bitirmiş, İsveç-Türk dostluk ilişkilerini arttırmaya çabalayan dernek, federasyon ve konfederasyonların kuruluş çalışmalarında bulunmuştur. İsveç'te yaşayan beş yüz bin Müslümanı İsveç Hükümeti karşısında temsil etmiştir. Mefail Deribaş, 18 yıl süren İsveç'teki eğitimi ve çalışmalarını tamamlayıp ülkesine dönerek Faysal Finans Kurumu'nun kuruluş çalışmalarını yürütmüştür. Bu kurumda, 5 yıl yönetici olarak görev yapmıştır. İslam, Kadın ve Aile, İlim ve Sanat, Gül Çocuk ve Panzehir dergilerini yayınlayan Vefa yayıncılığın 5 yıl boyunca Genel Müdürlüğünü sürdürmüştür. 2005 yılında Türk Hava Yolları Rusya Federasyonu Koordinatörü ve Genel Müdürü olmuştur. Türkiye'nin dünyadaki en büyük markası olan Türk Hava Yolları'na büyük katkı sağlayan bir yöneticidir. 2008 yılından itibaren Rus – Türk İşadamları Birliği Yönetim Kurulu üyeliği yapmaktadır. Türkiye ve Rusya'nın ticari ilişkilerinin kuvvetlenmesinde, ülkemizden gelen Türk iş adamları ve sivil toplum kuruluşlarının temsilinde, Rusya Federasyonunda birçok alanda katkılar sağlamıştır. Evli, üç çocuğu olan Mefail Deribaş İsveç, İngiliz ve Rus dillerini iyi bir şekilde konuşmaktadır. Hayatının büyük bir bölümünü ülkesine hizmet etmek için yurt dışında geçirmiştir. Mefail Deribaş, memleketi olan Sakarya ve Sakaryalılarla da hiçbir zaman bağlarını koparmamıştır. Bkz. (çevrimiçi) <http://www.mefailderibas.com/kimdir/> (10.11.2015)

⁹⁰Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, Çamlıca-İstanbul, (10.11.2015)

Dünya İslam Birliğinin (Rabıta) o zamanki Genel Sekreteri Seyit Ömer Nasîf, göreve devam etmesi için Avrupa’da istediği başka bir yere gidebileceğini teklif edip, çalışmalarından ve verdiği raporlardan memnun olduklarını söylemişlerse de Mehmet Ali Sarı, “Yedi buçuk sene kâfi ve vâfi” diye teşekkür ederek teklifi geri çevirmiştir.⁹¹

17 Temmuz 1987 yılında Cuma Hutbesi ile veda ettiği İsveç Malmö Camii minberindeki görevine, sadece iki hafta sonra, 31 Temmuz 1987 Cuma Hutbesi ile Marmara İlahiyat Fakültesi Camii minberinden, devam etmiştir. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Müdürlüğüne, 1 Ağustos 1987’de başlamıştır. Aynı zamanda ilahiyat fakültesindeki Kur’an dersleri de okutmak üzere kendisine verilmiştir. “*Vakıfta üstlendiğim işlerin en önemlisi ve beni fikren en çok meşgul eden cuma hutbeleri idi. Çünkü fakültedeki hocalara ve yüksek tahsilli gençlere, ulema ve fudela’ya hitap ediyordum. Fakülteyi temsil etmeli ve seviyeli olmalıydı.*”⁹² Bu görevden 2 Ekim 1989’da kendi isteği ile dinlenmek üzere ayrılmıştır.⁹³

7 Kasım 1990’da Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA) Genel Sekreteri olarak göreve başlamıştır. “*Semereli çalışmalarımız oldu. Ansiklopedinin yeni binası için arsa aranması, bulunan mevcut arsa üzerine proje aşamasından, binaların tamamlanmasına kadar o kesif çalışmalarda genel sekreter olarak Tayyar Altıkulaç Bey’le birlikte hizmete devam ettim.*”⁹⁴

Ansiklopedi olarak çıkan ilk iki ciltten sonra Mehmet Ali Sarı döneminde beş cilt daha çıkarılarak, ansiklopedinin cilt sayısı yediye yükselmiştir. O sıralarda Türkiye Diyanet Vakfında çalışanlar için 60 yaş haddi vardır. Bu sebeple 17 Şubat 1993’te 60 yaşını doldurmuş olduğundan Mehmet Ali Sarı için İSAM’daki genel sekreterlik görevi sona ermiş olur. Fakat tefsir ilmi dalındaki redaktörlük görevi devam etmiştir.⁹⁵

İsveç’te olduğu sıralarda İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü, fakülteye dönüşürken dönemin tüm yeterlilik sahibi öğretim üyeleri doktor unvanı almıştır.

⁹¹A.g.m.

⁹²Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, Çamlıca-İstanbul, (10.11.2015)

⁹³A.g.m.

⁹⁴A.g.m.

⁹⁵Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (13.11.2015)

Ancak çocukları için İsveç'te kalan Mehmet Ali Sarı, bu haktan yararlanamamıştır. Bu sebeple 2 Eylül'de girdiği dil yeterliliğinden geçerek doktora başlamıştır.

27 Ekim 1993'te *Kıraat'un nebi* adlı kadim eserin edisyon kritiğini yaparak, doktora çalışmasını tamamlayıp doktor unvanını almıştır. Doçentlik sınavından da oldukça yüksek puan almasına rağmen yorulduğunu düşünerek, akademik hayatına devam etmemiştir.⁹⁶

2006 yılında başlayan Diyanet İşleri Başkanlığı Pendik Eğitim Merkezinin dinî musiki derslerini vermiştir. 2013'ten bugüne İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Uluslararası İslam ve Din Bilimleri Fakültesinde, Türk din musikisi derslerine öğretim üyesi olarak girmeye ve özel gruplara musiki ve Kur'an tilaveti dersleri vermeye ayrıca bazı gruplarla mevlit ve kendi eserlerini meşk etmeye devam etmektedir.⁹⁷

⁹⁶A.g.m.

⁹⁷A.g.m.

6. Beyoğlu Ağa Camii Yılları

Mehmet Ali Sarı'nın Beyoğlu Ağa Camii yılları ve anılarına geçmeden önce cami ve tarihi hakkında bilgi vermenin elzem olduğu kanısındayız.

6.1. Beyoğlu Ağa Camii

İstiklâl caddesi üzerinde bulunan cami, sahibinin adını taşıyan Hüseyin Ağa Mahallesi'nde iken şimdi Şehit Muhtar Bey Mahallesi sınırları içine alınmıştır. *Hadika*'ya⁹⁸ göre, Galata Sarayı ağalarından Hüseyin Ağa tarafından yaptırılmıştır. İlk halinin kubbeli olduğuna dair bilgiler vardır. *Hadika'nın* yazma nüshalarının birinde Ağa Camii'n adı, "Emin Bey Camii" olarak geçmektedir. Kaynaklarda olan fakat bugün görülmeyen kitabesinde ebcet hesabıyla düşürülen yapım tarihi 1596'dır. Daha önce avlu kapısında duran, II. Mahmut'a ait tuğralı kitabeden, caminin II. Mahmut tarafından tamir ettirilmiş olduğu öğrenilmektedir. Daha sonra Ağa Camii bir yangın geçirmiş ve yangın sonrası tamir ve bakımı yine II. Mahmut tarafından yaptırılmıştır (1834). Bazı kaynaklarda kitabede bulunan "Sûzan" (yakan, yakıcı) kelimesinin onarımları yaptıran kişi "Sûzan Hanım" olduğu için yer aldığı iddia edilse de bu doğru değildir. Bu ifade tamamen yangınla ilgilidir. Uzun süre bakımsız kaldıktan sonra 1934'te Vakıflar İdaresince dış duvarlarına varıncaya kadar tamir görmüştür. Fakat mihrabı, duvarları ve minare gövdesi eski yapıdan kalmıştır. Çatısı kurşunla örtülmüş, saçaklar Rumili dendanlarla⁹⁹ bezenmiştir. Mahfil, binanın neredeyse yarısına kadar tüm alanı kaplamıştır. Üst pencereleri kemerli, renkli camlarla süslenmiştir. Duvarların bir kısmı Kütahya çinileriyle kaplanmıştır. Tavanda renkli kalem işleri vardır. Mihrap altı sıra mukarnaslı (geometrik süs) olmasına rağmen, minber, ahşap ve basit yapılıdır. Allah Lafzı, Hz. Muhammed (S.A.V.) ve dört halifenin adları yuvarlak çini panolar halinde asıldır. 1950'de de pencereler arasına kuşak yazısı yazılmıştır. Mihrabın önünde Galata Sarayı

⁹⁸İstanbul'da dört dönem yayımlanan ilmi ve fenni, daha sonra siyasi muhtevalı gazete olarak, 18 Şubat 1870'te çıkmaya başlamıştır. Çeşitli aralıklarla yayımını sürdürmüştür. 17 Temmuz 1873'te kapanmıştır. Bkz. Nesimi Yazıcı, "Türkiye", **D.İ.A.**, C:XV, s.18

⁹⁹Anadolu'ya ait dilimli motifler. Bkz. (çevrimiçi) www.hatdergisi.com (25.11.2015)

ağalarından Davut Ağa'nın kabri bulunmaktadır.¹⁰⁰ Avlusunda Mimar Sinan'a ait sanat değeri yüksek bir şadırvan vardır. Bu şadırvan, Kasımpaşa'da Okmeydanı'nda bulunan Sinan Paşa Camii'nden Ağa Camii'ne getirilmiştir.¹⁰¹

Cami o kadar dikkat çekici ve merkezi bir noktada yer alıyor ki savaşın ve İstanbul'un işgalinin sıkıntı verdiği yıllarda, camiye asılmak istenen ve hatta asılan İngiliz bayrağından sonra cami için yazılan şiiri de burada paylaşmayı uygun buluyoruz.

AĞA CAMİİ

Havsalam almıyordu bu hazin hali önce,
Ah, ey zavallı cami, seni böyle görünce
Dertli bir çocuk gibi imanıma bağlandım
Allahım'ın ismini daha çok candan andım
Ne kadar yabancısın böyle sokaklarda sen!
Böyle sokaklarda ki anası can verirken
Işıklı kahvelerde kendi öz evladı var
Böyle sokaklarda ki çamurlu kaldırımlar
En kirlenmiş bayrağın taşıyor gölgesini
Üstünde orospular yükseltiyor sesini
Burada bütün gözleri bir siyah el bağlıyor
Yalnız senin göğsünde büyük ruhun ağlıyor
Kendi elemim gibi anlıyorum ben bunu
Anlıyorum bu yerde azap çeken ruhunu
Bu imansız muhitte öyle yalnızsın ki sen
Bir teselli bulurdun ruhumu görebilsen
Ey bu caminin ruhu: Bize mucize göster

¹⁰⁰İ. Aydın Yüksel, “Ağa Camii”, D.İ.A. , C:I, s.453

¹⁰¹<http://www.istanbul.net.tr/istanbul-Rehberi/dini-mekanlar/huseyin-aga-camii/115/5> 13.11.2015
(çevrimiçi)

Mukaddes huzurunda el bağlamayan bu yer
Bir gün harap olmazsa Türkün kılıç kanıyla
Baştanbaşa tutuşsun göklerin yangınıyla
NAZIM HİKMET¹⁰²

Mehmet Ali Sarı, Ağa Camii'nin şahsındaki tesir ve yerini "İstanbul'daki tahsil hayatımın beşiği, şahsiyetimin şekillendiği, evim mesabesinde olarak barındığım ve görev yaptığım yer." diyerek ifade etmektedir.¹⁰³

Beyoğlu Ağa Camii İstanbul'un sanat ve kültür ikliminin yaşandığı yerdedir diyebiliriz. İstiklal Caddesi'nde her daim farklı ülkelerden ve farklı etnik gruplardan müzisyenlerin sokak sanatıyla ve iç mekânlarda hemen hemen her tercihe cevap verebilecek müziğe ulaşılabilir. Türk müziğinin yasaklı olduğu yıllarda Beyoğlu Semsî'nde bulunan gazinolar Türk müziğine ve müzisyenlerine ev sahipliği yapmış, ünlü sazende ve hanendeler buralarda sahne almıştır. Bu anlamda Beyoğlu Türk musikisi hafızasında önemli yere sahip bir semttir.

¹⁰² 1902'de Selanik'te doğmuştur. Dedesi Mehmet Nazım Paşa (ö.1926) Osmanlının son Selanik valisidir. Aynı zamanda Mevlevî dervişidir. Nazım Hikmet'in (ö.1963) cumhuriyetten önceki dönemde yazdığı şiirlerinde dini-mistik mısralar çok fazla görülür. Bu şiirden de bunu görmek mümkündür. Allah, mabet, cami, dergâh, vecd, pir, veli, ilahi, evliya, ahret, şeriat, namaz, mucize, din gibi kelimelerle bu dönemde ki şiirlerinde sık sık karşılaşmak mümkündür. Onu sadece insanların yalnızlığı, perişanlığı, garipliği, dağınıklığı, kimsesizliği ilgilendirmedini de buradan anlamak mümkündür. Beyoğlu'nda "imansız muhitte" garip kalan Ağa Cami'nin durumu da onu duygulandırmış ve bunun acısı bu şiiri yazmasına vesile olmuştur. Anadolu'da Yeni Gün'de 21 Mart 1921 de yayınlanan şiiri Beyoğlu Ağa Camii. Bkz. Kara, Mustafa, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S.9, C:IX, Bursa, 2000, s. 108-110

¹⁰³ Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (20.11.2015)

6.2. Beyoğlu Ağa Camii Müdavimi Musikişinaslar

Mehmet Ali Sarı'yı, İstanbul'a okumak üzere getiren Terzi Mehmet Bey, cami cami gezip okutacak hoca, kalacak yer arayıp, bulamayınca, "Bir yer bulamayacağız herhalde ama en azından İstanbul'u gezdirip öyle götürelim çocukları memlekete." diye düşünmüştür. Henüz on üç, on dört yaşındaki Mehmet Ali Sarı'yı alıp, çıktıkları küçük turun ardından ezan sesi duyulur, semalarda vakit yatsı vakti, yer İstiklal Caddesi'dir. Terzi Mehmet Bey, Ağa Cami'nin minaresini işaretle, "Burada bir cami var galiba orada yatsı namazımızı kılalım der." Mehmet Ali Sarı, gece yaşayan İstanbul, denilen cadde ve Ağa Cami ile o gece tanışır.

Mehmet Ali Sarı'nın hayatı, Beyoğlu'nda, bir zamanlardaki adıyla Pera'da şekillenir. İstanbul radyosu, Kristal, Küçük çiftlik ve Tepebaşı Gazinoları gibi büyük müzik mekânları ve İstanbul'un gece hayatını şekillendiren saz evlerinin yakınındaki cami olan Ağa Camii'nde geçer en değerli gençlik yılları.

Zamanın meşhur bestekâr, hanende ve sazendeleri Saadettin Kaynak, Selahattin Pınar, Mustafa Nafiz Irmak, Sabite Tur, Müzeyyen Senar, Hamiyet Yüceses, Perihan Altındağ, Safiye Ayla gibi birçok ünlü sanatçı da Beyoğlu sakinlerindendir. "Kemal Batanay, Sadettin Kaynak, Kemal Gürses, Sadettin Heper, gibi isimler zaman zaman Ağa Camii'ne uğrayarak hocam Rahmi Efendi'yle çay kahve içerler, şen şakrak kahkahalarla şakalaşırlar, sohbet ederlerdi."¹⁰⁴ Bu kadar musikişinas bir arada olunca sohbette çoğunlukla musiki üzerine olmuştur. O dönemler, imam hatip okulu öğrencisi olan Mehmet Ali Sarı, onlara çay kahve ikramı yaparken bir yandan da bu muhabbetleri kenarından köşesinden dinler ve sanatçıların bu tatlı sohbetlerinin konusu olan musiki, onun deyimiyle "sâri bir virüs" gibi ona da bulaşır.¹⁰⁵

Ali Üsküdarlı, Mecit Sesigür, Zeki Altun, Ali Gülses, Esat Geredeli, Halil İbrahim Çanakkaleli, Fevzi Mısır, Aziz Bahriyeli, Nemci Rıza Ahıskan, Cemal Bağcı, Mustafa Tüzüner, Hüseyin Sebilci gibi o günlerin meşhur birinci sınıf Kur'an ve mevlit okuyan hafızlarıdır. Sık sık mevlit ve Ramazan aylarında mukabele

¹⁰⁴Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul,(20.11.2015)

¹⁰⁵Esra Keskin Demir, "Musiki İle Kur'an Öğreniyorlar", **Zaman Gazetesi (ek)** 23 Aralık 2011

okudukları bu camide, Hacı Cemal Öğütçü, Gönenli Mehmet Efendi, Amasyalı Mustafa Efendi, Trabzonlu Ömer Erdem, İbrahim Subaşı gibi vaizlerde vaazlar vermişlerdir. Ünlü mevlithan ve vaizler, Beyoğlu yakasında geniş cemaati olan Ağa Camii'ni tercih etmişlerdir.¹⁰⁶

*“Ramazanda camide mukabele okuyan her hâfız, mukabele sahibinin minderi üzerinde oturarak mukabelesini okumakta olduğunu belli etmek istediğinden, mukabele mindерleri üst üste yığılır, camide mukabele mindерlerinden oluşan bir tepecik meydana gelirdi.”*¹⁰⁷ Günümüzde pek rastlanmayan bir gelenek, “mukabele minderi” geleneğinin o dönemde ciddiyetle uygulanmış olduğunu bu hatıradan görüyoruz.

Mehmet Ali Sarı'nın camide beraber yol arkadaşlığı ettiği müezzinlerde cami musikisi için oldukça önemli şahsiyetlerdir. Yol arkadaşım diye bahsettiği uzun yıllar Ağa Camii'nde beraber çalıştıkları Hâfız Kemal Tezergil¹⁰⁸ de bunlardan biridir. *“Küçük yaşta zincir fabrikasında çalışırken sol elinin dört parmağını iş makinesine koparttığı için Parmaksız Kemal de derlerdi. Kendisi ile Ağa Camii'ne tayin edilince tanıştık ve uzun müddet beraber vazife arkadaşlığı yaptık. Musiki kabiliyeti ve merakı vardı. İlk nota çalışmalarında kendisine yardımcı oldum. Kısa zamanda ciddi mesafeler aldı. Udi Cahit Gözkan Hoca'dan ud derslerine devam etmeye başladı. Sol elinin parmakları olmadığından udu mecburen ters yönde çalışıyordu. Kur'an'ı Kerim ve mevlidi hangi makamla okuduğunu, ne yaptığını bilerek okurdu. Hüseyini*

¹⁰⁶ Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (20.11.2015)

¹⁰⁷ A.g.m.

¹⁰⁸ Kemal Tezergil, Fatih Camii'nde, Arap Camii'nde, son olarak da Ağa Camii'nde müezzinlik görevleri yapmıştır. Muzaffer Özak'ın ablasının oğludur. Hafızlığını Fatih'te Köse Ömer Efendi'den tamamlamış, Mehmet Arıtekin'den ve Enderûnî Hâfız İsmail Efendi'den talim ve kıraat dersleri almıştır. Arap Camii'nde okuduğu ezanını dinleyip, kendisini fark eden Beyoğlu Ağa Camii İmam-Hatibi Rahmi Şenses hocanın beğenisiyle Ağa Camii'ne müezzin olmuştur. İlk musiki talim ettiği üstatları, Câhid Gözkan ve Hulûsi Gökmenli'dir. Bu iki üstadın da teşviki ve yardımıyla Sadettin Heper'e talebe olmuş ve ondan Mevlevî ayinleri meşk etmiştir. Başta Kur'an kıraati olmak üzere, okuduğu ezanlar, kasideler ve ilâhîlerle bütün zikir meclislerinde çok beğeni görmüştür. Mevlevî ayinlerine hâkimiyeti sebebiyle, birçok Mevlevî grubunun yurtdışı programlarına da katılmıştır. Dini formların hemen hepsinde iyi bir icra yeteneğine sahiptir. Sesi ve tavrı ile zikir, mevlit ve musiki meclislerinde aranan bir musikişinas olmuştur. Kendisinin önemli bir meziyeti de tekkelerde zikir sırasında çok önemli bir yeri olan “kelime-i tevhit esnasında perde kaldırma” ve “kıyam ism-i celal zikir esnasında kaside okuma” gibi geçmişte bile pek az kişinin icra edebildiği usullere/formlara yeterli ve hâkim olmasıdır. İstanbul geleneği olan, Enderun Usulü Teravihi de çok iyi icra edebilmiştir. Uzun yıllar devam eden musiki eğitimi ve kabiliyeti ile birçok besteler de yapmıştır. Bunların çoğu ilâhî formundadır. Bir tane de Mevlevî ayini bestesi de vardır.

(çevrimiçi) <http://www.muzafferozak.com/nagmeiaskhtml/HafizKemalTezergil.html> (20.11.2015)

15 Ocak 1996'da vefat etmiştir.

*makamında bir Mevlevi Ayini besteleyecek kadar da musikide ilerlemiş olan arkadaşım, yakalanmış olduğu bağırsak kanseri nedeni ile zor günler yaşamış, 15 Ocak 1996'da vefat etmiştir. Kendisini hastalığı sebebi ile evinde ziyaret ettiğimde bestelediği ayini imzalayıp, bana hediye etmişti. Repertuarımıza rast, bestenigâr gibi güzel ilahiler kazandırmış, ayrıca meşk ettiği pek çok talebesi olmuştur.*¹⁰⁹

¹⁰⁹Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (20.11.2015)

7. Hâfız Kemal Batanay'ın Talebesi Oluşu

Rahmi Şenses Hoca'yla eğitimleri ve cami görevleri bir yandan devam ededursun. Mehmet Ali Sarı camiye gelip giden Hâfız Kemal Batanay'a¹¹⁰ talebe olmayı da kafasına koymuştur. O günlerde Kemal Batanay, camiye çok yakın oturmaktadır. Mehmet Ali Sarı, bir gün kendisine talebe olup olamayacağını sorduğunda Kemal Batanay, çok kibar bir şekilde olumlu yanıt verip camiye çok yakın olan evine davet etmiştir (1950).¹¹¹

Meşk ettikleri¹¹² ilk eser Rifat Bey'in sofyan usulündeki,

Karlı dağı aştım geldim
Aşk oduna düştüm geldim
Ben yâre kavuştum geldim
Ben gönlümü aldırdım
Gül benzimi soldurdum

Güfteli rast makamındaki şarkısıdır. Sonra rast makamında, beş zamanlı Türk aksağı usulünde Medenî Aziz Efendi'nin,

Kendine niçün emsal ararsın
İsmin gibi pek nâzik edasın
Gerçi biraz da sen bî vefasın
İsmin gibi pek nazik edasın

¹¹¹Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (20.11.2015)

¹¹²Meşk Usulü: Meşk kelimesi musiki için değil usta çırac ilişkisine dayanan hat, nakkaş, tezhip gibi tüm sanat dallarında ki eğitim için kullanılır. Kaynağını Arapçadan alan bu kelime Farsçada da bulunur ve “meşinden yapılmış su kabı anlamını taşır.” Arapçada ve Osmanlıcada ise farklı anlamla örtüşür. “Benzetmeye çalışarak kopya etmek” kelimenin temel anlamıdır. Bkz. Serkan Delice, “Klasik Türk Musikisinde Meşk Usulü ve Üslup Edinimi”, **Boğaziçi Üniversitesi Musikişinas**, İstanbul, Boğaziçi Üni. Matbaası, S. Bahar 99, s.72

Güfteli eserini, ondan sonra güftesi ve bestesi Dede Efendi'nin yürük semaî usulündeki,

Yüzündür cihanı münevver eden
Fedadır yoluna bu can-ü ten
Senin çün yandığım nedendir neden
Senden midir benden midir dilden midir bilmem neden

Bu eserinde akabinde de Kemanî Tatyos Efendi'nin, yine altı zamanlı rast makamında sengin semaî usulündeki şarkısını çalışırlar:

Bir gönlüme bir hal-i perişanıma baktım
Zalim seni yâd eyleye ah eyleye çaktım,
Sen yoksun o yok ben yalnız çıldıracaktım
Zalim seni yâd eyleye ah eyleye çaktım,

Sonra da Hacı Faik Bey'in, yine rast makamında yedi zamanlı devrihindî usulündeki,

Levm eder ta haşre dek gönlüm bana, câna sana
Ben bu canı sana etmezsem feda yazık bana
Bilmiş olsun cümle yar-ü âşına vû âşına
Aşıkım/Bağlıyım kayd-ı hayat ile sana, câna sana

Güfteli eseriyle meşklere devam edilir. Kemal Batanay, usul olarak dört zamanlıdan, makam olarak da basit (ana) makamların durağı en pest olanı rast makamından meşke başlatmıştır. Bu sırada neden bu sıralamanın yapıldığını sorgulamayan Mehmet Ali Sarı, bunun geleneksel bir metot olduğunu daha sonra fark eder ve o da talebelerini bu metot üzere yetiştirir, aynı yolu takip eder.¹¹³

Bu sıralarda ney üflemek üzere kâdirî dergâhına giden Mehmet Ali Sarı Kemal Batanay'ın "Oğlum sesin güzel ağzını kapatma, sana tanbur öğreteyim"

¹¹³Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (20.11.2015)

demesi üzerine ney eğitiminin henüz oldukça başındayken neyi bırakıp, tanbura yönelir.

Kemal Batanay ile eğitim çalışmaları devam ederken Kemal Batanay, Ercüment Batanay'ın¹¹⁴ annesiyle ayrılmıştır. *“Uzun bir yalnızlıktan ve önerilen bazı namzetlerden sonra İstanbul Belediye Konservatuarı hocalarından Tanburi Naime Hanım ile evlendiler. Dinî nikâhlarını Ağa Camii odasında Rahmi Efendi Hocam kıydı ben de bu mütevazı nikâh merasiminin sonunda Nur suresindeki “Ve enkihu’l- eyâmâ minküm...” (32/34) ayetlerini okumuştum. Naime Hanımı ilk olarak orada gördüm. İstanbul’da doğmuş musiki dersleri almış, tanbur meşk etmiş, sanatkâr bir hanımefendiydi. İstanbul Belediye Konservatuarında da hocaydı. Münir Nureddin Selçuk yönetiminde devam eden Harbiye’deki Şan Sineması konserlerine tanburu ile sazende olarak iştirak ediyordu. Hocam Kemal Bey ile evlerindeki tanbur çalışmalarımızda bir iki komalık pest veya tiz basılan sesleri bile fark eder, içerilerden bizi ikaz ederdi.”*¹¹⁵

Naime Hanım’la evliliğinden sonra Kadıköy’e yerleşen Kemal Batanay ile açılan mesafe, iletişim araçlarının yokluğu gibi sebeplerle Mehmet Ali Sarı’nın musiki dersleri, biraz daha zorlaşmıştır. Ancak hocası ve eşi onu hep evlatları olarak görmüşler, beraber yiyip içmişlerdir. Mehmet Ali Sarı, bu samimiyetlerini, *“Hocamın bulaşıklarını büyük bir zevkle yıkardım.”*¹¹⁶ sözleri ile ifade etmiştir.

Mehmet Ali Sarı saz eğitimine başladığında, henüz bir tanburu yoktur. Tanbur pahalı bir sazdır. Ayrıca bir müezzin olarak yanında enstrüman bulundurması ve çalışmasının izahı zor olacaktır. Kemal Batanay, tanburlarından birini öğrencisine hediye eder. *“Hocamın dokuz tanburu vardı. ‘Ben bu eve dokuz tanburla gelin*

¹¹⁴9 Nisan 1927’de İstanbul’un Kasımpaşa semtinde hattat tanburi Kemal Batanay’ın 2. Oğlu olarak doğmuştur. Asıl adı Ahmet Ercüment’tir. Altı, yedi yaşında tanburla ilgilenmeye başlayan Ercüment’in musiki yeteneğini sezen babası Kemal Batanay, eğitim - öğretimi yanında musiki kabiliyetinin gelişmesi için de çaba sarf etmiştir. Mesut Cemil Bey, on iki on üç yaşlarında çevresinde hayranlık uyandıracak seviyede tanbur çalan Ahmet Ercüment’le yakînen ilgilenmiştir. Lise sıralarında İstanbul Belediye Konservatuarı İcra Heyetine katılarak adını sanat dünyasına duyurmuştur. Bkz. Muhittin Serin, Türk Hat Üstatları Kemal Batanay, İstanbul, Kubbealtı Neşriyat, 2006, s.40,

Ercüment Batanay, İstanbul Konservatuarı’ndan sonra İstanbul Radyosu’nda çalışmıştır. Daha sonra istifa edip piyasada çalmıştır. Tanburi Cemil Bey’in icat ettiği yaylı tanburu geliştirip bugünkü haline getirmiş, öğrenciler yetiştirmiştir. 4 Mayıs 2004’te kalın bağırsak kanseri yüzünden tedavi görmekte olduğu Çapa Hastanesi’nde vefat etmiştir. Bkz. A.g.m.

¹¹⁵Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (20.11.2015)

¹¹⁶A.g.m.

*geldim.’ derdi. İçlerinde bir tanburu vardı ki, daima onunla çalar, onu çok sever, itina ile alır akordunu kontrol eder ve yerine koyardı. O tanbur daima çalındığı için metruk kalmaz, akortlu olurdu. Hocam bırakınca da hemen ben alır perdeleri üzerinde acemice oynamaya başlardım. Hocam o tanbur üzerine gözü gibi titrediği halde benim elimde gördüğünde sadece ‘Ellerin terli ise sil.’ der, başka bir şey demezdi. Böyle bir gün Üsküdarlı Hâfız Ali Efendi, hocamı ziyarete geldi. Dersimiz henüz bitmişti. Tanbur elimde idi. Gençlik ve cahilliğin verdiği cesaretle Ali Efendi gibi bir üstadın huzurunda çalmak, kendimi göstermek gibi bir duygu ile olmalı, tanburun rast-dügâh-neva perdeleri üzerinde bir iki gezindikten sonra birden gerdaniye-muhayyer perdelerine atlayıvermişim. Ali Efendi, ‘Ah Evladım! Oralara varıncaya kadar daha neler vaaar, neler var!’ demişti”.*¹¹⁷

*“Bir gün tanbur dersi yaparken o kadim güzel tanbur için, ‘Hocam bu gerçekten çalınacak tanbur’ demiştim. Hocam, ‘Ne o, sirkat mı?’ demiş ve gülüşmüştük. Malum sirkat da çalmak (habersizce almak), demektir. Bu muhaverenin üzerine ‘Oğlum benden sonra o tanbur senin.’¹¹⁸ dedi. Ben de, ‘Hocam, Allah sizlere sağlıklı uzun ömür versin de onunla çok seneler birlikte çalalım.’ temennisiyle latifeyi bitirmiştik.”*¹¹⁹

Mehmet Ali Sarı, on dört yıl kadar talebesi olduğu hocası ile yedi yıl askerlik ve İzmir görevi sebebi ile ayrılmak zorunda kalmıştır. Bu yıllarda karşılıklı olarak yazdıkları mektupların¹²⁰ aralarındaki özlem ve samimiyete delil olduğunu belirtir.

Kemal Batanay, 22 Haziran 1981’de Mehmet Ali Sarı’nın görevi sebebiyle İsveç’te olduğu yıl vefat eder.¹²¹

Kemal Batanay’ın eşi Naime Hanım ve yeğeni Necminisa Hanım İsveç’ten dönüşlerini kutlama hem de evlerini görmek üzere İsveç’ten dönüşten birkaç gün sonra Mehmet Ali Sarı’nın evine ziyarete gelirler. Uğurlarken çekinerek de olsa Naime Hanım’a, Kemal Batanay’ın kendisi için “Oğlum benden sonra o tanbur senin.” diye vasiyetini hatırlatır ve tanburların akıbetini sorar. Naime Hanım,

¹¹⁷Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (20.11.2015)

¹¹⁸Bkz. Resimler

¹¹⁹Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (20.11.2015)

¹²⁰Bkz. Resimler, Kemal Batanay’ın Mehmet Ali Sarı’ya yazdığı (Osmanlıca) mektuplar.

¹²¹A.g.m.

“Tanburları Ercüment aldı.” deyince üstelemez. Tabi oğludur, ona yakışır der fakat üzülmekten de kendini alamaz.¹²²

Kısa bir süre sonra Mehmet Ali Sarı, Naime Hanım’ın vefat haberi ile sarsılır. “Hocamın yaşayan hatırası ve elinden yemek yediğimiz değerli büyüğüm, hem hocam, hem de manevi annemdi.” diyor Naime Batanay için Mehmet Ali Sarı. Naime Hanım’ın sevenleri ve tanıdıkları ile birlikte defin hizmetlerinde bulunur, manevi hizmetlerini yerine getirir. Naime Hanım Küplüce’deki aile mezarlığına defnedilir. Birkaç gün sonra Naime Hanım’ın yeğeni Necminisa Hanım, Mehmet Ali Sarı’yı çağırır ve “Naime teyzemin dairesinde iki tane tanbur var beğendiğin birini al” der.

“Hocamın hat talebesi Muhittin Serin¹²³ ile beraber Naime Hanım’ın dairesine girdik. Baktım iki tanbur duvara dayalı olarak bir çift gelin gibi mevzun duruyorlardı. Biri Hoca Hanım’ın kendi tanburu, diğeri hocamın çok sevip, elinden düşürmediği tarihi tanburu idi. Hocamın tanburunu elime aldım, hocam her haliyle gözümün önünde canlandı, üzüldüm, ağladım. Naime Hanım’ın kendi tanburu da bakımlıydı, güzeldi. Onu da alabilirdim. Bazı kitap ve notalarla birlikte Hocamın tanburunu aldım, Muhittin Serin de hat ile ilgili bazı yazı kalıplarını aldı. Birlikte Naime Hanım’ın dairesinden ayrıldık. Hocamın diğer tanburlarını almış olan oğlu Ercüment Batanay’ın ölümüyle, tanburların Murat Bardakçı’ya¹²⁴ verildiğini duydum.”¹²⁵

¹²² A.g.m.

¹²³ Hattat-Tanburi Kemal Batanay’ın talebesi olan Muhittin Serin, hocasından icâzet (bir çeşit diploma) alarak hattatlığa hak kazanmıştır. 1970 yılında İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünden mezun olmuştur. Marmara Üniversitesindeki vazifesine 1980 yılında asistan olarak başlamıştır. 1983 yılında M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsünde *Hat Sanatları* adlı çalışmasıyla doktor olmuştur. 1992’de doçent, 1998’de profesör ünvanını almıştır. Muhittin Serin’in *Hat sanatı ve Meşhur hattatlar, Şeyh Hamdullah, Hattat Aziz Efendi, Kemal Batanay, Halim Efendi Murakkai, Şevki Efendi Murakkai, Hulûsi Efendi Murakkai ve Kazasker Mustafa İzzet Efendi Murakkai* isimli eserleri vardır.

(Çevrimiçi) <http://www.kubbealti.org.tr> (20.11.2015)

¹²⁴ Murat Bardakçı, 1955 yılında İstanbul’da doğmuştur. Ekonomi alanında öğrenim görmüştür. Musikiye Dr. Selahattin Tanur’la tanbur ve eser meşk ederek başlamıştır. Murat Bardakçı, Tanur ile çalışmalarının sonunda ondan icazet/ diploma almıştır. Ekrem Karadeniz’le teori, teori tarihi ve ses sistemi üzerine çalışmıştır. Fahire Fersan ve Vecdi Seyhun’dan musiki alanında faydalanmıştır. Alanını musiki tarihine yöneltmiştir. Abdülbaki Gölpınarlı’dan şarkiyat kaynakları ve metodolojisi alanlarında büyük ölçüde yararlanmıştır. Türk ve İslam müziğinin tarihiyle ilgili çok sayıda kitap, belge, fotoğraf, film ve ses kaydı gibi arşiv malzemesi toplamıştır. Geniş bir nota koleksiyonu vardır. Türk müziği tarihiyle ilgili birçok araştırması yayınlanmıştır. Murat Bardakçı, Sabah Gazetesi yazarlığından 2007’de istifa etmiştir. Murat Bardakçı Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılış dönemine ilişkin de çok sayıda araştırma yapmıştır. Örneğin, *Şahbaba* adlı kitabını Sultan Vahdettin üzerine

Ömrüm elem-ü ye's ile hicran ile geçti
Her rûz ü şebim matem ü efgan ile geçti
Bin derde esir etti felek ömrü azizim
Hep derdime endişe-i derman ile geçti
Güldürmedi tâli' beni bir gün bile heyhat
Güldüm ise bazen sonu hüsrân ile geçti
Kemal Batanay

yazmıştır. 2006 yılında TV'de yayınlanan 'Son Osmanlılar' dizisi de Murat Bardakçı'ya aittir. Bkz. (Çevrimiçi) http://muratbardakci.com/leafs.php?leafs_id=5 (20.11.2015)

¹²⁵Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (20.11.2015)

8. Eserleri Hakkında Bilgi

“Eserleri Hakkında Bilgi” başlığının alt başlıklarında sadece yazılı eserine ve bestelerine yer verdik. Bunlar dışında Kur’an tilaveti başlığı altında konuyla uyumlu olduğu için belirttiğimiz “hasenat” tarafından bilgisayar, cep telefonları ve tabletlere özel bir program olarak da tasarlanan dijital bir hatim uygulaması yine eserleri içerisinde sayılmalıdır. Bir başka dijital eseri ise, Diyanet TV için hazırlanan kırk iki bölümü Mehmet Ali Sarı ile yapılan *Elif Lam Mim* programıdır. Programda Hasan Akkuş’tan Ömer Aköz’e Üsküdarlı Ali Efendi’den Kâni Karaca’ya ve günümüze daha yakın bir isim İsmail Biçer’e (Mehmet Ali Sarı’nın öğrencisi) kadar daha birçok meşhur karinin hayatlarına ve hatıralarına yer verilmiştir. Bunun dışında bu TV. Programında güzel Kur’an okumaya, Kur’an öğretiminin esaslarına ezan ve mevlide dair paylaşımlar da izleyicinin istifadesine sunulmuştur.

8.1. *Kur'an'ı Kerim ve Dinî Musiki* Adlı Eseri Hakkında Bilgi

Mehmet Ali Sarı'nın Kur'an tilaveti tavrı ve öğretme tarzı konusunda Marmara İlahiyat Fakültesi tarafından ikinci basımı da gerçekleşen *Kur'an'ı Kerim ve Dinî Musiki* eserini incelemeyi gerekli buluyoruz

Eserde evvela Kur'an'ı güzel okuma konusunda ayet ve Hz. peygambere ait tavsiye ve teşvik hadislerine vurgu yapılmış olup, ardından kıraat imamları, bunların rivayetleri, şâz kıraatler bilhassa Âsım kıraati konusunda açıklamalara yer verilmiştir.

Harflere ait isim ve lâzım, zıt, münferit, ârız sıfat özellikleri incelenmiş olup telaffuz ve okunuş özelliklerine temas edilmiştir. Daha sonra okuyucuda olması gereken, Kur'an'ın tecvidi, talimi, vakıf, ibtida konusunda olmazsa olmazlara değinilmiştir.

Aşır okuma başlığı altında tilavetin anlamla bütünleşmesi gereğine ve nasıl okunması lazım geldiğine dair önemli açıklamalar ve yönlendirmelerde bulunulmuştur. Devamında “Tilavette Muhtemel Eksikler ve Önemli Tembihler” başlığı altında Mehmet Ali Sarı'ya ait metotlara vurgu yapılmıştır

Ezana da bir başlık ayrılan eserde ezan okuma kurallarına temas edilmiş ezan okumaya dair kural ve kaideler belirtilmiştir. İkinci bölüm musikiye giriş ve teorik örneklerle ayrılmıştır.

Musiki Bölümünde, musikinin tanımı, gayesi, ses bilgisi, sesin tanımı, gam porte, perde adları, nota ölçüleri, aralık kavramı, makam kavramı ve hatta dörtlüler, beşliler gibi son derece teknik konularda bilgiler sunulmuştur. Basit makamlar diye adlandırılan on üç ana makamdan ve bunların dörtlü, beşlilerle teknik düzümlerine şematik olarak yer verilmiştir. Şed ve mürekkep makamlara kısaca değinilip usul kavramına ve nota ölçülerine geçilmiştir. Usul kavramının ne demek olduğuna değinilmiş ve ardında on zamanlıya kadar usullerin vurulma şekilleri şematik olarak görsellerle desteklenmiştir.

Eserin son kısmında Mehmet Ali Sarı'ya ve ünlü bestekârlara ait; rast, suzinak, hicaz, hicazkâr, uşşak, bayati, karcığâr, buselik, hüseyni, ısfahan, hüzzam,

nikriz, argâh, saba, bestenigâr, evi, acemaşıran, şevkefza, şevkitarab ilahilere yer verilmiştir.

Eser Kur'an'ı makamlı okumak isteyenler, bilhassa din görevlileri için son derece önemlidir. Üstelik bu alanda yazılmış ilk eserdir de denebilir. Fakat Kur'an eğitiminin her aşamasında olduğu gibi mutlaka bir femmi muhsinle çalışılması yegâne gerektir. Bu bağlamda denebilir ki bu eser tamamen öğrenciye yönelik bir eser değil bu işi öğretecek görevli için yazılmış bir metottur. Mehmet Ali Sarı'nın böyle bir eser kaleme almasının büyük ihtimalle sebebi de budur. Eğitim verdiği öğrencilerinin hem kendilerini yenileme hem bildiklerini tekrar etme ve öğrencilerine aktarımda izleyebilecekleri yazılı bir kaynak ihtiyacıdır.

8.2.Bestelerinin Listesi

Bestelerinin notaları ve güftekârları hakkında bilgi, üçüncü bölümde dördüncü başlıkta verilecektir. Burada sadece eserlerinin makam, usul, güftekâr ve güfte adlarını vermekle yetineceğiz.

Tablo 1

S No	MAKAM	USUL	GÜFTEKÂR	GÜFTE
1	Acemaşiran	Düyek	Mustafa Zekai Efendi	Vücudu Mazhar-ı Nuri Hüviyet
2	Beyati	Düyek	İsmail Hakkı Bursevi	Menba-ı Hüdasın
3	Bestenigâr	Düyek	Mustafa Zekai Efendi	Füzun Oldu Firakınla
4	Buselik	Düyek	Mustafa Zekai Efendi	Garik-i Bahri İsyânım
5	Buselik	Düyek	Mehmet Ali Sarı	Şeksiz Gümansız Sen Benim Resulümsün
6	Eviç	Düyek	Mustafa Zekai Efendi	Gönül Sevdâyı Aşk-I Müpteladır
7	Hicaz	Düyek	Mustafa Zekai Efendi	Ağardı Mûy-i Rîşim
8	Hicaz	Düyek	Şerîfi	Cemalin Gülşen-İ Feyz
9	Hicaz	Düyek	Mustafa Fehmi Gerçeker	Bir Müznibim İtirafa Geldim
10	Hicazkâr	Düyek	Mustafa Zekai Efendi	Zuhurun Âleme Lütü Keremdir.
11	Hisarbuselik	Düyek	Osman Kemâli	Neler Çekmekteyim Derdinle
12	Hüseyini	Düyek	Ulvi Efendi	Ey Hüdânın Sevgili Sultanı

13	Hüseyinî	Düyek	Mehmet Ali Sarı	Ya Rab Senin Kereminden
14	Hüseyinî	Düyek	Mehmet Ali Sarı	Yüce Rabbin İndirdiği
15	Hüzzam	Düyek	Osman Kemali	Ey Vucudu Kâinata
16	Hüzzam	Düyek	Mustafa Zekai Efendi	Ya Resulallah Cürmüm Çok
17	Hüzzam	Düyek	Mustafa Zekai Efendi	Aşkınla Yandır Sultanım Allah
18	İsfahan	Düyek	Mustafa Zekai Efendi	Kapında Melce' Cümle Helâik
19	Kürdili Hicazkâr	Düyek	Mehmet Ali Sarı	Bize Ümmetim Der Misin Resulüm?
20	Karcığâr	Düyek	İsmail Hakkı Bursevi	Canımın Canı Sensin
21	Muhayyer Kürdi	Düyek	Mehmet Ali Sarı	Kerem Eyle Ey Yüce Rab Bizlere
22	Nihavend	Düyek	Mustafa Zekai Efendi	Habib-i Kibriya Ahmet
23	Nikriz	Düyek	Mustafa Zekai Efendi	Gönül Aşk-ı Kibriyaya
24	Rast	Düyek	Konyalı Hacı Kişi	Uğruna Tende ki Canım Fedadır Ya Resulallah
25	Rast	Düyek	Mustafa Zekai Efendi	Haki Pay-i Mustafa'ya...
26	Rast	Düyek	Mustafa Zekai Efendi	Gönül Ceyş-i Sivadan

27	Rast	Sofyan	Ayhan İnal	Ramazan İlahisi
28	Saba	Düyek	Mehmet Ali Sarı	Senin Vâsi Rahmetinden
29	Saba	Düyek	Derviş Himmet	Bad-ı Sabaya Sordular
30	Saba	Düyek	Şair Nâbi	Sakın Terki Edepten
31	Suzinak	Düyek	Yasin Hatipoğlu	Havz-ı Kevserden Su Ver
32	Suzinak	Düyek	Aziz Mahmut Hüdayi Hz.	Sehv İle Olduysa Günah
33	Şevkefza	Düyek	Mehmet Ali Sarı	Mevla'm Senin Huzuruna
34	Şehnaz	Düyek	Mustafa Zekai Efendi	Vücudun Mazharı Sırrı Ezeldir
35	Tahir	Düyek	Mehmet Ali Sarı	Gece Gündüz Secdelerde
36	Uşşak	Y. Semai	Yaman Dede	Derdinle Senin Hande Nüma
37	Uşşak	Y. Semai	Aziz Mahmut Hüdayi Hz.	Nur İle Doldu(Ramazan İlahisi)
38	Uşşak	Düyek	Hayreddin Karaman	Arz-ı Hal Etmek İçin Geldik
39	Uşşak	Düyek	Yasin Hatipoğlu	Tâ Ezelden Beri Duyduğum Bir Sevgi Var
40	Uşşak	Düyek	Mehmet Ali Sarı	Gül Cemalin Gören Gözler
41	Marş	N. Sofyan	Zorlu Sahili	İmam Hatip Marşı

İKİNCİ BÖLÜM

MEHMET ALİ SARI'NIN MUSİKİ ANLAYIŞI

1. Sazendeliği

Oldukça kısa süren ney eğitiminin hemen akabinde, hocası Kemal Batanay sesinin güzel oluşunu ve ney ile ağzını kapatmamasını söylemiş ve Mehmet Ali Sarı'yı tanbur sazına yönlendirmiştir. Kemal Batanay'ın gözetiminde uzun yıllar baba oğul olarak hem musiki hem tanbur öğrenimi devam etmiştir.

Mehmet Ali Sarı, tanburun çok nazlı bir çalgı aleti olduğunu söyler ve “Çoğu zaman başa derttir.” diye de serzenişte bulunur. Biri Kemal Batanay'dan kalan, biri Ercüment Batanay'ın çocukluk tanburu olmak üzere toplamda beş sazı bulunmaktadır. Kemal Batanay'dan yadigâr sazının yaklaşık bir asırlık olduğunu ifade eder. Sazın bir musikişinasın hayatının olmazsa olmazı olduğunu da eklerken sazın perde hâkimiyetinden, müzik matematiğini anlamaya ve beste yapımına kadar son derece olumlu katkı sağladığını da ifade etmiştir.¹

¹Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (20.11.2015)

2. Bestekârlığı

İngiliz şairi Tennyson, tatlı bir şırıltıyla akıp duran küçük suyun ağzından söylediği;

For men may come and men may go, But I go on forever

(İnsanlar gelirler, giderler, ben hep akmaya devam ederim).

Mısralarının üzerinde etkili olduğunu ifade etmiştir.²

Beste nazım ve şiir örnekleri sunmanın gelecek nesillerde yaşamayı ifade ettiği kaçınılmaz bir gerçektir. Bugün geçmişte yaşamış birçok sanatçının eserleri ile hâlihazırda yaşadığını söylemek mümkündür. Eser vermekle ilgili olarak Allah’tan temenni de bulunduğunu belirten Mehmet Ali Sarı, dualarına icabet edildiğini ifade etmiştir.

İlahi güftesi ararken bazen de kendisine ilham geldiğini böylece bazı ilahilerin güftelerinin de kendisine ait olduğunu belirtmiştir.

Beyan ettiği üzere Mehmet Ali Sarı, hiçbir bestesini “ısmarlama” ile yazmamıştır. Hepsini, kendisinin bizâtihi yüreğinden kopup gelen eserlerdir.

Besteleri yaparken çoğunlukla kendisinin daha hâkim olduğu makamlardan eser verdiğini dile getirmiştir. “*Bazen genel kaniya ya da olağana ters eserlerde yaptım mesela karcıgar ilahilerde çok kullanılan makamlardan değildir. Biraz şingir şingirdir fakat ben yaptım ve niye olmasın ki dedim.*”³

Besteleri içerisinde özellikle *İmam Hatip Marşı*’nı yazmanın kendisi için elzem olduğunu ifade etmiştir. Bu konuda büyük bir ihtiyacın olduğuna da değinmiştir. İmam hatiplerin bir marşa ihtiyacı olduğuna inanan Mehmet Ali Sarı, bu marşı yazmanın bu dava için kendisine bir gönül borcu olduğunu da söylemiştir.

Mehmet Ali Sarı, bestelerinin güfte sahiplerinden en çok Mustafa Zekai Efendi’den faydalanmıştır. Buna biraz da sözlerin gönle dokunması sebep olmuştur da denebilir.

²Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (20.11.2015)

³A.g.m.

3. Kur'an Tilaveti ve Mehmet Ali Sarı'nın Kur'an Tilaveti Öğretim Metodu

3.1. Kur'an Tilaveti

Kur'an tilaveti cami musikisinin ilk formudur. Ezandan sonra İslam dinî için diğer din mensuplarına açılan yegâne kapıdır. Geniş bir Müslüman topluluğun yer aldığı bölgelerde yaşayan gayr-ı müslimler için bile duyulması kaçınılmazdır. Kur'an tilaveti İslam kültüründe yer alan en kapsamlı ses sanatıdır. Kur'an okuma denilince ilk olarak amaç Allah'ın rızasını kazanmak ve ibadet etmektir. Fakat Kur'an'ın kendisinde mevcut olan birtakım estetik değerleri vardır. Bu sebeptendir ki "Kur'an diğer estetik ifadeler için bir model görevi görmüştür".⁴ Kur'an'a niçin en kapsamlı ses sanatı dediğimizi ve Kur'an'ın estetik değerini açıklamaya çalışacağız. Fakat daha önce Kur'an'ı güzel okumanın önemine birkaç ayet ve hadis ışığında bakmayı gerekli görüyoruz.

“...yahut artır ve Kur'an'ı oku, tertil ile yavaş yavaş, güzel güzel.”

(Müzzemmil 4. ayet)⁵

Hiz. Ali, ayette geçen tertili, “Kur'an harflerinin mahreç ve sıfatlarına uygun biçimde telaffuz edilmesi ve durulacak yerlerin bilinmesi.” diye açıklamıştır.⁶ Burada, harfleri en güzel şekilde telaffuz etmenin gerekliliğinin yanı sıra karinin okuma sırasında nerede durup, nereden geri alacağını da bilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Bu da Kur'an kıraatinde sesi kullanmayı, cümle yapısı ve anlamı bilmekle mümkün olur. Güzel oku emrinin kapsadığı bir diğer konu da şüphesiz tecvit ve musikidir.

Ebu Hureyre r.a.'dan rivayete göre, Resulullah (S.A.V.) buyurdu ki: "Allah Teâlâ güzel sesli peygamberinin açıktan ve teganni ile Kur'an okumasını dinlediği gibi başka hiç bir şeyi dinlememiştir."⁷

⁴İsmail Raci Faruki, **İslam Kültür Atlası**, Çev. Mustafa Okan Kibaroglu, Zerrin Kibaroglu, 3.Bs, (Yeni Şafak), İstanbul, İnkılab Yay., 1999, .s.467-468

⁵Elmalılı Hamdi Yazır **Kur'an Meali**

⁶Abdurrahman Çetin, "Tecvid", **D.İ.A.**, C:XL, s.253

⁷Faruki, **A.g.e.** s.632

Ebu Musa El Eş'ari r.a.'dan rivayete göre, Resulullah'ın (S.A.V) kendisine şöyle iltifat buyurduğunu söylemiştir. "Ey Ebu Musa, hakikat sana Dâvud (peygamber) nağmelerinden verilmiştir."⁸

Ebu Lubabe Beşir bin Abdil Munzir r.a.'dan rivayet edilmiştir: Nebi (S.A.V) buyurdu ki: "Her kim Kur'an'ı teğanni ile okumazsa, Kur'an okurken sesine biçim ve ahenk vermezse, o bizim yolumuza girmiş değildir."

Yine bir başka hadis,

"Berae'den nakledilmiştir: Kur'an'ı seslerinle süsleyiniz."⁹

Buraya kadar verdiğimiz ayette ve hadisler de Kur'an okuma konusunda okuyanın yapması gereken, üzerine vazife olan bir takım hususlar üzerinde duruldu. Kur'an'ı güzel okuma konusunda yapılması gerekenleri diğer başlıkta daha detaylı ele alacağız. Fakat bir de Kur'an'ın kendi iç donanımı ve musikisi vardır ki ona burada değinmeyi gerekli buluyoruz. Bu konuya ilk olarak oldukça dikkat çekici bir tespitle başlayalım İslam musikisi alanında çalışmalar yapan ünlü şarkiyatçı Farmer'a göre, "Kur'an'ın prozodik¹⁰ yapısı, Kur'an kıraatinde makam yapmaya sesi teşvik edici asonanslardan¹¹ oluşan secileri, Kur'an'ın özünde barındırması sayesinde, nağmeli okunmasına yardımcı olmuştur."¹² Yani insan ister istemez Kur'an'ı makamlı okumaya teşvik edilmiştir. Asonans ve seciye bir örnek vererek daha da detaylandırmayı ve konuyu daha anlaşılır kılmayı gerekli buluyoruz.

رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِّنْ لِّسَانِي يَفْقَهُوا
قَوْلِي وَاجْعَلْ لِّي وَزِيرًا مِّنْ أَهْلِي هَارُونَ أَخِي اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي وَأَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي

⁹ Buhari, **Tevhid**,52

¹⁰ Bir şiir bestesinde, hece vurgularının müzik, vurgu ve yükselişleriyle iyice uyuşmuş olması. Bkz.(Çevrimiçi)http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.571f63465232b9.35368745(20.11.2015)

¹¹ Aynı aksanı veren ünlüyü ondan sonra veya önce gelen ünsüzü dikkate almadan her dizinin sonunda tekrarlama biçiminde yapılan uyak.

Bkz.(Çevrimiçi)http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori=veritbn&kelimesec=23042(20.11.2015)

¹² Necdet Çağır, "Kur'an Kıraat'inde Musiki", **2012 Uluslararası Kıraat Sempozyumu**, Basılmamış bildiri.

Taha Suresi'nin 25-32. ayetlerinde yer alan; sekizi dış, beşi iç seciden oluşmuş şekliyle on üç adet “i” asonansı vardır. Bunlar Hz. Musa'nın devrinin azılı Firavunu karşısında peygamberlik görevini yerine getirebilmesi için kendine, “beni” adına sıraladığı içsel ve samimi isteklerini, coşkun yakarış çılgınlıkları halinde, Allah'a arz etmesinin sahne tasvirini vermektedir.¹³ Yani bu ses sanatı sayesinde Hz. Musa'nın Allah'a yakarışı, insan zihninde adeta şekil bulur.

Kur'an ilimleriyle ilgili kaleme alınmış eski kaynaklarda, Arapçanın harf sisteminden bahsedilirken, boğazın en nihai bölgesinden dudak ucuna varıncaya dek harflerin dizimi ve özgün mahreçlerinin yansıttığı fonetik yapılanmalar vardır. Bu yapılar, ney gibi nefesli veya ud gibi telli sazların perde sistemine benzetilerek mükemmel biçimde izah edilmeye çalışılmıştır.¹⁴ Buna göre musiki perdeleri konumunda olan harflerin belirli bir kompozisyon oluşturmaları, birbiriyle uzlaşıp kaynaşmaları sonucu, fonetik özellikleri birbiriyle iç içe girip, farklı sıfatları bir araya getirir ve bu uzlaşmadan da müzikal nağme doğar. Bu nağmelerin oluşması sesin derecelerine, mahreçlerine ve boyutlarına yönelik olarak belli oranlarda bir kısmı bir kısmını yükselten ses düzeni sayesinde gerçekleşir. Ses, içsel hareketi dışa vurmanın kaynağıdır. Bu dışa vurum, sesi renklendirmenin bir çeşididir. Bu dışa vurumun seste oluşturduğu uzatma (med), genzel tını (gunne), yumuşaklık, sertlik vb. sesin ruhtaki mevcut ahenk ölçülerine uygun olarak birbirini izleyen dalgalanma hareketlerine ortam hazırlaması şeklinde ortaya çıkar. Daha sonra bu için dışa vurumu, sesin kazanmış olduğu tizlik, yükseklik, titreşim, dalga boyu gibi müzik terminolojisiyle ilgili ölçülere göre kısaltır, toplar, uzatır ve yayar. Bunları sahih bir eda tarzı üzere icra edilen Kur'an tilaveti içerisinde değerlendirirsek, Kur'ani şuuru depreştirme ve ruhun derinliklerine nüfuz etme hususunda tüm ifade ve anlatım tarzlarının en değerli ve etkilisi olarak görürüz. Katı kalpliler ve Allah'ı tanımayan kalpler o Kur'an'ın tilavetinin işitilmesi anında yumuşar ve titrer.¹⁵

¹³Necdet Çağıl, “Kur'an Kıraat'inde Musiki”, **2012 Uluslararası Kıraat Sempozyumu** Basılmamış bildiri.

¹⁴Necdet Çağıl, **Kur'an'ın Belagat ve Fonetik Yapısı**, Ankara, 2005, İlahiyat Yay. , s. 21

¹⁵Necdet Çağıl, **Kur'an'ı Kerim ve Kitabı Mukaddes Mukayyesine Özgün Bir Yaklaşım**, Ankara, Araştırma Yay. , 2005, s. 38, 39

Kur'an'ın, hüzünlü bir seda ile okunmasını (tahzîn-i sadâ) isteyen bizzat Hz. Peygamber'dir.¹⁶ Kur'an'da hangi ayetlerin hüzünlü, hangilerinin olağan ses tonuyla, hangilerinin yüksek sesle ve hangilerinin alçak sesle okunması gerektiği Hz. Peygamber'den rivayet edilen hadislerle dayalı olarak tecvit kitaplarında detayları ile yer almaktadır.¹⁷ Bilhassa büyük cemiyetler ve cemaatlara okuyacak kişi bu detayları öğrenmelidir. Örneğin yüce yaratıcıya ait ifadeler daha yüksek, zalimlerin, azgınlara sözleri daha pest seslerle okunmalıdır. Diyerek burada bu kadar bilgi ile yine konumuz olan Kur'an'ın iç musikisine dönmeyi gerekli buluyoruz.

Kur'an ahenginin bir çeşidi de yine sözcüklerin özenle seçilip özel bir uyum içinde dizilişinden oluşan etkili musiki tonudur. Bu olgu Kur'an'da net olarak ortadayken ve edebi yapısının oluşumunda da gerçekten köklü bir özellikken, Kur'an'ın edebi yönü üzerinde araştırma yapan bilginler bu konuda, Kur'an'ın yüzeysel etkisini aşabilecekleri herhangi bir tespitle bulunamamışlardır. Bu araştırmalar, musiki üsluplarındaki değişikliğinin sebebini anlayacak düzeye çıkamamıştır.¹⁸ Yani Kur'an'ın dilini anlayamayan bir Müslüman bile Kur'an'ın iç dinamikleri asonans, prozodi, seci ve nihai olarak da musikisi ile Kur'an'dan bir mesaj alabilir. Fakat henüz konu hakkında çok detaylı bir çalışma yapılamamıştır.

Bir diğer konumuz musikin Kur'an'dan beslendiği ve Kur'an'ın içsel musikisi sayesinde bir takım ilerlemeler kaydettiğidir. Bu noktada Şirazi'nin notasyonunda bu görüşü destekleyen çok önemli bilgilere yer vermekte fayda olduğunu düşünüyoruz. Şirazi'nin notasyonu hakkında bir makale kaleme alan Fazlı Arslan bu makalesinde, Şirazi'nin nüanslardan bahsettiğini söylemiş ve bunların şuan batı müziğinde kullanılan isimlerine temas etmiştir.

Şîrâzî'nin notasyonu'nda yer alan nüanslar Arapça olarak şöyle yazılmıştır:

Med: مد Uzatmak. Bir notadan sonra devamında nota yoksa med işaretini görüyoruz. Bu, med işaretinin bittiği yere kadar aynı notanın çalınacağını gösterir.

Vakf: وقف Durma işareti/Sus. Vakfın olduğu yerlerde nokta değil de yuvarlak he'ye benzer bir işaret (cezm) kullanılmıştır.

Sâkin: ساکن Son sesi harekeli (üstün, esre veya ötre) değil harekesiz olan hecelerde kullanılmıştır.

¹⁶Ahmet Madazlı, **Kur'an Okuma Âdâbı**, Kayseri, TDV Yay. , 2001 s. 23-24.

¹⁷Celaleddin Karakılıç, **Tecvid İlmi**, Ankara, İslam Neşriyat, 1961, s.135

¹⁸Seyyid Kutup, **Kur'an'da Edebi Tasvirler**, Çev. Mehmet Yolcu, İstanbul, Çizgi Yay. , 1991, s.113

Cehr: جهر Açık, aşikâr, yüksek sesle icra anlamına gelir. Wright buna forte (f) der.

Müşedded: مشدد Şiddetli. Wright, *sforzando* 'ya (sf) denk geldiğini belirtir. Bilindiği gibi sf sesi birden çoğaltarak, gürleştirerek icraya işaret etmektedir.

Müşedded ve Cehr: جهر و مشدد Wright buna fortissimo (ff) demiştir. Müşedded ile cehrin yan yana kullanımı sadece ikinci nota satırında görülüyor. Wright'ın da cehr olarak okuduğu bu kelime için diğer nüshalara da bakıldı ancak tam olarak ne olduğu çıkarılamadı. Cehr değil de başka bir kelime olabilir. Bu kelime cehr ise ve müşedded ile birlikte Wright'ın da belirttiği gibi çok güçlü, şiddetli (fortenin iki katı) anlamında olabilir.

Hufût: خفوت Sözü gizleyip yavaşça söylemek, sesi alçaltmak anlamına gelir. Piyo.

Mufahham: مفخم Wright tarafından rfz (rinforzando) ile gösterilen bu kavramın sözlük anlamı, sesi kalınlaştırmak, harfleri yaymadan kaba ve kalın telaffuz etme anlamına gelir.

Muhtes: مختلس Bu Arapça kelime bir şeyi çabucak kapmak anlamına gelmektedir. Wright'ın, notanın altına veya üstüne bir nokta koyarak gösterdiği bu kavram notanın süresinin kısaltılacağını gösterir. Sataccato yerine kullanıldığı belirtilmiştir.¹⁹

Makaleden de anlaşıldığı üzere müziğin can damarı notasyon, Kur'an'ın tecvit kaide ve uygulamaları ile birebir örtüşmektedir. Biz burada Kur'an'ın musikiye katkılarını çok yakından görebilmekteyiz. Buraya kadar Kur'an'ın musikiye olumlu etkilerinden ve hatta çift taraflı etkileşimden bahsettik. Yani öz itibariyle Kur'an içsel asonans, seci ve prozodisi bunun yanında tecvit kaideleri sayesinde musiki ilmine katkılarda bulunmuş, musiki ise Kur'an'ın daha iyi okunmasının yollarını karilere öğretmiştir. Ancak tüm bu söylediklerimizin aksini düşünen Kur'an'ın musikiye “uyuşturucu” bir etki kattığı ve Türk musikisini tekdüzeleştirdiğini iddia eden müsteşriklerde olmuştur.

H. Saadettin Arel, birtakım müsteşriklerin Müslüman musikisine dair yorumlarını verip onlara cevap vermiştir. Allah'ın birliğine inanmanın tek sesliğe sebep olduğunu iddia edenlere, eğer bu gerçekse o zaman Hollandalılar, Fransızlar, İngilizler, İtalyanlar, İspanyollar, Ruslar, İskandinavlılar, Amerikalılar gibi çok sesli musiki olan milletler, Allah'ın çokluğuna mı inanıyorlar? Diyerek iddialarını

¹⁹Fazlı Arslan, "Müslüman Musikisinin Monotonluğu İddiasına Şirazi Notasyonunun Verdiği Cevap", *İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, S.1, Ankara, Haziran 2014, s.49-64

çürütmüştür. Bir diğer husus, “Müslümanların Kur’an’a karşı duydukları sonsuz saygının ve müsamahasız sadakatin neticesi olarak Kur’an surelerinin değişmezliği umdesi Müslüman ruhunda yerleşmiş ve bu hareketsizlik musikiye de tesir etmiştir.” İddiası ki bunu da sadece Farabi, İbn-i Sina, Safiyyuddin Urmevi ve Abdülkadir Merâgî’nin kitapları ile en yeni Türk musikisi kitapları karşılaştırılsa, aralıklar makamlar, düzümler, şekiller ve bunların kullanılışında ne kadar dönüşüm, değişme ve ilerlemeler kaydedildiğinin görülebileceğini ifade etmiştir.²⁰

Türk musikisi için Kur’an musikisi, Türklerin İslam’ı kabulünden itibaren çok önemli bir kaynak olmuştur. Merâgî’ye dayanan hâfız-bestekâr geleneği fikrimizi destekler görünmektedir. Nitekim o günden bugüne Hâfız bestekârlar musiki alanının gelişmesi ve ilerlemesinde önderlik etmiştir. Kur’an’ın musikimizin gelişmesine katkılarından da ayrıca bahsetmiştik.

²⁰H. Saadettin Arel, **Türk Musikisi Kimindir**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. , 1988 s.72-84

3.2. Kur'an Tilaveti ve Mehmet Ali Sarı

Sahabe tabiin dâhil tüm âlimler, Kur'an okurken sesi güzelleştirmenin müstehap olduğunda görüş birliği içindedirler. Dolayısıyla Kur'an'ı Kerim'i tecvit ölçülerini aşmamak şartıyla makamlı okumak müstehaptır.²¹ Bu münasebetle Kur'an'ı makamlı okumanın tarihçesi oldukça erkendir. İlk defa ikinci hicri asırda Kur'an'ı makamla okuyan Ubeydullah (veya Abdullah) b. Ebi Bekre'dir. Bu zât Kur'an'ı hüzünlü bir şekilde okumuş ancak kesinlikle şarkıya benzetmemiştir. Onun ardından torunu ve pek çok kişi onun gibi okumuştur.²²

Mehmet Ali Sarı, katıldığı bir musiki programında Kur'an'ın makamlı okunması konusunu şöyle ifade ediyor.

Kuran'ın dokusunda müthiş bir ahenk var fakat musiki ve Kur'an birlikte bahsedilince bir çekince meydana gelmekte. Türk Müslümanlar Arapça bilmediği halde Kur'an'da eklendiği kopamadığı ruha ait bir ahenk var. Sessiz bir âlem düşünülemez. Ses unsuru her şey için lüzumludur. Türk İslam Medeniyeti ses medeniyetidir. Minarelerdeki ahenktir. Sadece medler bile ahenkle çekilse insanı yakar yani derinden etkiler. Ü ve tenvinler bir ahenktir. Kur'an'ın içinden sesi çıkardığınız zaman Kur'an sayfalarıdır. Sayfalar kaybolur. Bir cd çalar cd için ne ise Kur'an için de ses odur. Kur'an insan hançeresine koyulduğu zaman bir şey ifade etmektedir.²³ Daha önce ki başlıkta detaylı açıkladığımız gibi Kur'an'ın iç donanımı insanı zaten ahenge sürüklüyor. İnsan hem Kur'an'ın musikisinden kopamıyor hem de birtakım musiki karşıtı, musikiyi yasaklayıcı İslami duruştan mütevellit geri çekilme hissine kapılıyor. Musiki yasaklayıcı tutuma ve insanların Kur'an'ın anlamını bilmemelerine rağmen, Kur'an'ın prozodik yapısı, asonansları, secileri ve nihai olarak insan hançeresi sayesinde, insan hisler yoluyla Kur'an'a eklenir hisler yoluyla Kur'an ile bir bağ kurar.

Mehmet Ali Sarı ve Kur'an tilaveti konusuna geldiğimizde, onun Kur'an'la tanışma yolculuğu "Tahsil Hayatı" başlığında bahsettiğimiz üzere ilkökul çağlarına

²¹Pehlül Düzenli, **İslam Kültür Tarihinde Musiki**, İstanbul, Kayıhan Yay. s.146

²²İsmail Karaçam, **Kur'an'ı Kerim'in Faziletleri ve okuma Kâideleri**, İstanbul, İfav Yay. , s. 129

²³TRT, **Gönül Makamı(TV Programı)**, 59. Bölüm.

ve hâfızlığına dayanmaktadır. Hâfızların musiki öğrenmesinin lüzumu ve bunun bir gelenek oluşu da Merâgî'ye dayanır.

Abdülkadir-i Merâgî'nin 9 Mayıs 1415'te yazdığı *Câmiü'l-Elhan* isimli musiki nazariyatı eserine bakarsak şu ilginç cümleleri görürüz: “Babamın beni musiki de eğitmesinin nedeni Kur'an hâfızı olmamdan dolayı sesler bilgisini hakkıyla öğrenebilmem ve Kur'an tilavetini güzel seslerle yapabilmem içindir. Bu en başta bilmem gereken şeydir.” Burada amaç bir musiki icrasından çok Kur'an ayetlerinin tefekkürünü artırıp insanların manevi dünyasında olumlu şeyler uyandırmaktır.²⁴

Mehmet Ali Sarı, Beyoğlu Camii'ne intisabından sonra Osmanlı geleneğine göre yetişmiş hocalarla çok yakın temasta bulunmuş, onların Kur'an tilaveti tekniklerini takip etmiş ve kendi tavrını oluşturmuştur. Şüphesiz bu hocalardan ilki Rahmi Şenses'tir. Onun yanında sık sık Kur'an ve mevlidini dinlediği İstanbul ekolü Kur'an tilaveti ve mevlid-i şerif okuma tavrının en önemli ismi Hâfız Ali Üsküdarlı'dır.

Mehmet Ali Sarı, Ali Üsküdarlı'yı çok dinlediği için onun tavrını benimsediğini ifade etmiştir. “*Ali Efendi makâmâtı uygulardı ama makamlar sırtmazdı. Nasıl geçiş yaptığını anlamazdınız, külfetsiz rahat okurdu. Ali Efendi taklit edilemez. Ancak sindirilir ama taklit edilemezdi. Çünkü Ali Efendi buradan Beyazıt'a yirmi yoldan gider, ama Hâfız Hasan Akkuş Efendi iki, bilemedin üç yoldan giderdi. O yollardan birinde onu yakalarsınız. Ya birindedir, ya diğerinde, ya da öbüründe, yirmi yoldan giden bir insanı nasıl bulacaksınız? Yakalayamazsın. Ama onun genel tavrını üslubunu sindirmek mümkün. Hoca bir yaptığı nameyi bir daha yapmazdı. Hep değişik akortlar, değişik makamlar kullanırdı. Başlı başına bir okuldu Hâfız Ali Üsküdarlı, özetle İstanbul ekollerinden Ali Efendi'ninki saray ekolüydü.*”²⁵ Son bölümde verdiğimiz Tayyar Altıkulaç ile mülakat bahsinde Tayyar Altıkulaç, Mehmet Ali Sarı'nın Ali Üsküdarlı'dan en çok istifade eden isim olduğunu ifade etmiştir.

²⁴Ubeydullah Sezikli, **Makamlarla Türk Din Musikisi Eğitim Seti**, İstanbul, Mavi Ofset, t.y. s. 94-95

²⁵Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VI, **Kuran Tilavetinde Üsküdar Ağzı Bildirisi**, C:II, İstanbul, Üsküdar Belediyesi, 6-9 Kasım 2009, s. 186

Hâfız Ali Üsküdarlı'dan bahsetmişken son temsilcilerinden olduğu, İstanbul tavrına da değinmek yerinde olacaktır. Kur'an'ın îrad/okuma şekillerinden başta geleni, onun sesli/nağmeli olarak okunmasıdır. İşin içine ses-nağme girince tabii ki sanat girer, bilgi girer ve durum ciddileşir. Müslümanların bulunduğu her ülkede Kur'an'ı seslendirme düzeni, eğer müdahale görmemişse, kaçınılmaz olarak milletlerin kendi ses-nağme dünyalarının orijinlerine göre Balkan, Hint, Pakistan, Afrika, Mısır okuyuşları-seslendirmeleri gibi şekillenir. Bu coğrafyalardan Mısır (Kahire) ve İstanbul (Dersaadet) tarzı, tavır olarak İslam ülkeleri arası üstünlük elde etmiş, öne çıkmışken ülkemizde yaşanmış olan kırk yıllık aşağılama, ret ve inkâr dönemi sonucu, temsilcileri yok olmuş, İstanbul tavrı gerilemiş, unutulmuştur. Buna karşılık Mısır tavrı revaç bulmuş, yayılmıştır. Uygulamada harflerin seslerinde (mahreçlerinde), tecvit kurallarının uygulanışında, farklılık söz konusu değildir. Farklılık lafızlara yüklenen seslerde, nağme yapısındadır. Buna tavır, ağız denir. İstanbul tavrı, kendi ses medeniyetimiz çerçevesinde, asırların süzgecinden geçerek incelmış, güzellik ve asalet kazanmış, milli duygu ve zarif zevklerimizle örülü, bize özel zengin ses ve nağme dünyamızın ilâhî kelimelerle buluşması, bütünleşmesidir. Böyle bir icra için, Allah'ın yarattıkları içinde sadece insan nev'ine bahsettiği ses tanınmalı, maharetle uygulanmalıdır. Bunun yanında zevk-i selim, ayetlerde ifade edilen manaya, yüzeysel de olsa vukûfiyet, ifrat denen ve hassas gönülleri Kur'an'la adeta kırbaçlayan sert katı okuyuşlardan kaçınmak da olmalıdır. Bu alanın ustası İmam İbnü'l-Cezerî (1350 -1429) böylesi okumayı asırlar önce şöyle ifade etmiştir. "كَمَلًا مِنْ غَيْرِ مَا تَكْلَفُ بِاللِّطْفِ فِي النَّطْقِ بِلَا تَعْسُفٍ" Kur'an tilaveti, tekellûf ve teessüften (ifrat ve zorlamalardan) uzak tutularak, letafetle okunmalıdır.²⁶

Makamlı Kur'an okumakla ilgili Mehmet Ali Sarı'nın hocalarından öğrendiği, kendi birikim ve kabiliyeti ile birleştirdiği uygulamaları paylaşmanın uygun olacağını düşünüyoruz.

Öncelikle her okuyucu sesinin pest tarafını, tiz tarafını tanımalı ona göre çok özel haller dışında aşır okumaya pestten başlamalı ve bunu prensip edinmelidir. Böylece tiz perdeler daha rahat kullanılır, zorlanılmaz. Kur'an okurken çok bağırarak uygun ve güzel değildir. Zemin - Meyan - Karar prensibi tüm sesli eserlerde geçerli

²⁶Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (27.11.2015)

olduğu gibi yerine göre kısa okunması gereken ayetler dışında tilavette de geçerlidir. Tilavette çok nağmeli okuma, makamdan makama geçme yerine Kur'an'a yakışır sade ve düz okuma tercih edilmelidir. Bir okuyucudan sonra onu takiben okunacaksa okuyanın bıraktığı akorttan başlayıp devam etmek gelenektir. Akort uygun değilse devam edecek kişi kendi akordunu seçmelidir. Bu anlatılanlar dışında aşağıda sayılanlarda dikkate alınmalıdır:

- ابدأ - توابا - ابدأ - توابا gibi tabii medler ile sonlanan kelimelerin bitiş elifleri karar veriyorum diye tabii med miktarından fazla uzatılmamalıdır.
- Kelimelerin orta ve son harflerine ses vurgusu kesinlikle yapılmamalıdır. Ses vurguları sert olmamak şartı ile ilk harfe yapılabilir. Nefiy edatları olan ما ve لا ya uygun tarzda (sert olmayan) ses vurgusu yapmak güzel olacaktır.
- إن nin haberine dahil olan üstün harekeli lâm 'a (ل ' mı te'kid),
- اِنَّ فى ذالك لعبرة لأولى البصار ayetinde olduğu gibi ve esre harekeli lâm'a (lâm-ı tahsis) ,
- لاولى الا ابصار de لاولى للمتنقن de olduğu gibi ses vurgusu yapılması tilavete canlılık getirir.²⁷

Mehmet Ali Sarı, özelde aşır okuma sırasında, genelde ise Kur'an okurken musikiyi kullanmayı adeta ayetlere nağme giydirme olarak nitelemiş ve bunu yaparken okuyucunun gelenekleri takip etmesinin gerekliliği ile yerli nağme ve motifleri kullanmanın, taklide kaçmanın önüne geçeceğini de vurgulamıştır.

Bir başka önemli detay da okuyucu, okuduğu aşırın anlamını öğrenmelidir. Tecvit kaideleri gibi unsurların öğrenilmesi dışında musikide nota değerlerini, makamların nasıl oluştuğunu, karar perdelerini, yedenleri, güçlüleri, dizileri, tiz nahiyelede basılacak perdelerin bilindiği varsayılarak yerine göre kısa okunması gerekenler hariç olmak üzere bir aşır-ı şerifin ideal seyri üç temel prensipten teşekkül etmektedir.²⁸ Bunlardan birincisi zemin olmalıdır:

Zeminde okuyucu sesinin en pest yerinden başlamayı kendine prensip edinmelidir. Örneğin rast makamından bir aşır okuyacağız, o zaman zeminde rast, düğâh, çargâh, neva perdeleri kullanılır. Sıra ile rastlı segâhlı muvakkat kalışlar yapılır. Bilhassa segâhlı kalışlar yakışır. Nevaya çıkılır neva merkezli gezintiler ve

²⁷Mehmet Ali Sarı, **Kur'an-ı Kerim ve Dinî Musiki**, 2. Bs, İstanbul, İfav Yay. , 2013, s. 52-54

²⁸A.g.m.

kalışlar yapılarak meyan öncesi rast perdesinde ve başlanan ayetin sonunda muvakkat duruş yapılır.²⁹

Rast makamında meyan alanına gerdaniye perdesi ile geçilir. Gerdaniye perdesi üzerinde rast uşşak gibi birbirine yakışan dörtlü ve beşlilerle birbirine yakışan geçici kalışlar ve tiz segâhlı kalışlar yapılır. Tiz çargâh tiz neva perdeleri de yoklanıp üzerlerinde kalışlar yapılabilir.³⁰

Karar alanına dönüşte gerdaniye perdesinde geçici kalış yapılarak neva perdesinde de kalışlar yapılır, segâh perdesinde son muvakkat karar yapılarak rast perdesinde tam kararla aşır bitirilir.³¹

Mehmet Ali Sarı özellikle son dönem okunuşlarda görülen çok tiz okuyuşlara sıcak bakmamış ve tiz okuyuşların Kur'an dışı dinî şairlerde kullanılmasının, daha hoş olacağına temas etmiştir.³²

Mehmet Ali Sarı'nın Kur'an okuyucusuna bir diğer tavsiyesi de perdeleri tekrar etmemek olmuştur. Gerdaniye, dügâh, uşak ve rast dörtlüleri nispeten daha sık kullanılabilir. Neva perdesi durak yapılabilir bir istisna olarak sıkça kullanılabilir. "Halk duyduğuna eyvallah diyor olabilir ancak biz en iyiyi kulaklara sunmak zorundayız" diyerek de bu konu da ciddi çalışmalar yapılmak zorunda olunduğuna vurgu yapmıştır.³³

Mehmet Ali Sarı'dan aktarılan Kur'an'ı güzel okuma esasları için kendisi, "Bu esasların yeterince uygulandığı bir aşır-ı şerif, okuyanı yormaz dinleyenlerde ise Kur'an'ın muciz elfâzına olan hayranlığı artırarak, imanlarını tazeler onları mest ve müstağrak kılar." demiştir.³⁴

Kur'an tilavetine uygulayabileceğimiz genel geçer Türk makamları uygulamalarına baktığımız zaman, bazı makamların okuyuş için tercih edilmesinin uygun olmadığı konusunda bir kabulü de burada belirtmekte fayda görüyoruz.

Makamlar arasında Kur'an tilavetine uygun olanlar; acemaşiran, acemkürdi, hicaz, hüseyinî, hüzzam, müstear, nihavent, rast, saba, segâh; uygun olmayanlar; hicazkâr, karcığâr, kürdilihicazkâr, şedd-i araban gibileridir. Burada konusunu

²⁹A.g.m.

³⁰A.g.m.

³¹Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul,(20.11.2015)

³²A.g.m.

³³TRT, **Gönül Makamı**,(TV Programı), 59. Bölüm.

³⁴Mehmet Ali Sarı, **Kur'an-ı Kerim ve Dini Musiki**, 2. Bs., İstanbul, İfav Yay., 2013, , s. 52-54

ettiğimiz okuyuş tarzı, kişinin kendi kendine hafifçe bir sesle veya vaaz ve hutbede düz, nağmesiz bir sesle okunması değil, topluluk karşısında veya sesli olarak yahut namaz kıldırırken yapılan uygulamadır.³⁵

Aşır tilavetlerinde tercih edilen bu makamlardan uşşak, saba, rast, hüzzam, hicaz, suzinak, bayati, buselik, segâh, hüseyini makamlarında teorik örnekler olarak notaya alınmış aşırıları, Kur'an Tilavetinin son başlığında istifadenize sunuyoruz. Ancak yine de şu hatırlatmak yerinde olacaktır. Bu metotlar talebelere değil öğrencilere yönelik hazırlanmış olup öncelikle Kur'an tecvit bilgisi tam ve temel makam bilgisine vakıf kişiler tarafından kullanılmalıdır.

Mehmet Ali Sarı'nın birçok makamda ve geçkiler yaparak okuduğu Hasenat.net tarafından cep telefonları ve tabletler için yazılmış hatim programı, din görevlisi yahut bu konuda çalışan azimli kişilere makamlı okuma konusunda kaynaklık edecek niteliktedir.

Mehmet Ali Sarı'nın, "Kur'an-ı Kerim'in İnişi ve Okunuşu" adlı şiiri,

Besmeleyle başlarız vasfetmeye
Önce istiğfar ve minnet etmeye

Lutfu olmazsa ağızdan harf çıkmaz
Rızasıyla beyan, göklere sığmaz

Kur'an hakkında söz etmek ağır iş
Rabbim dilerse kolaylaşır gidiş

Diller onun için derhal çözülür
Gönül o var diye uçar, süzülür

Allahım! Kuluna güç ver yazılsın
Söylenenler gönüllere kazılsın

Muhammet girmişti tam kırk yaşına
Bu azîm iş geldi onun başına

Zaten etraf bu habere hazırды
Bekleyenler gökyüzüne nâzırdı

³⁵Nuri Uygun, **Tartışmalı İlmi Toplantıları Dizisi (34)**, İstanbul, Step Ajans, 2001, s.55

Gelecekti kâinata risâlet
Emin Muhammet'ti yegâne namzet

Aklıyla, irfanıyla O, görünen
En güzel ahlâka oydu bürünen

Tefekkür için giderken Hira'ya
Bakıyorken derin derin sahraya

İlahî bir sesle Hira sarsıldı
Bir melek göründü, gökler yarıldı

"İkra" diyordu Cebrail sesiyle
Peki, amma nasıl okur, nesiyle

O bir insan, o bir ümmî, anadan
Biliyordu onu farklı yaradan

"En kerîmin adıyla illa oku"
Cehlin karanlığına sen nur doku

Ve döndü evine mahzun Muhammet
Eşinin yanında buldu selâmet

"Beni ört" dedi sevgili eşine
Düşecekti kutsal yükün peşine

"Kalk" emriyle başladı son risalet
Yıkılmalı o kapkara cehalet

Böylece başladı Kur'an inmeye
Ve başladı tüm acılar dinmeye

Vahiy gelir resul onu okurdu
Bilgileri ilmek ilmek dokurdu

Yazılırdı vahiyler ezberine
Ve yazdırır vahiy kâtiplerine

Ashap gelenden haberdar olurdu
Ayetleri ezber eder okurdu

İki yolla Kur'an tespit edildi
Kırk kadar kâtipler iş bitirildi

Resul hiçbir kitap okumamıştı
Eliyle de onu hiç yazmamıştı

Bu hikmetle sûfehânın dilinden
Ve kurtuldu "mubtılıun"un elinden

Yirmi üç yıl devam etti bu hengâm
"el-Yevme ekmeltü"ye vardı zaman

Tamamlandı Kur'an resûl elinde
Durmadan okundu ashap dilinde

Dedi "Rabbim şahit ol bu kuluna",
Değer vermedim hiç dünya puluna

Mekârimi ahlâkı tamamladım
Dinini dosta düşmana anlattım

Model insan ve o mücahit kişi
Eksik bırakmadı, bitirdi işi

Yazıldı "Sen de ölümlüsün" hattı
Bir hüznü gün ve o güneş battı

Güller açmadı açmayınca O gül
Hüzünle, günlerce ötmedi bülbül

Kaldı resulden iki ölmez eser
Biri sünnet biri Kur'an şaheser

Bizlere Kur'an'ı "Rahman öğretti"
Ve ayrıca tertili öğütledi

Ali'ye sordular "Tertîli, nedir?"
"Harfler güzelce telaffuz edilir,

Ve uygun yer seçilerek durulur
Başlanacak en güzel yer bulunur."

Kur'an'ı has okumanın temeli
Şu iki esas mutlak bilinmeli

Biri harflerin tâlimi, edâsı
Ve Kelâm'ın vakıf ve ibtidâsı

Yolu ise şudur bunu bilmenin
Huzurudur "Fem-i muhsin" bilgenin

O huzurda öğrenilir tüm harfler
Her birinde vardır ayrı karakter

Ârız sıfat, lâzım olana yârdır
Harfler ancak bu sıfatlarla vardır

Aksi halde karışır birbirine
Ve "Lahn-ı celî" denir, böylesine

Böyle hatadan Kur'an korunmalı
Allah kelâmı, düzgün okunmalı

Kari'ye düşen görevdir vâcibat
Sefere'yle olmak, buna mükâfat

Her yerde aynı okunur bir lafız
Böyle söylemiştir Cezerî Hâfız

Birbiriyle eşit çekilir medler
Bu düzene şâhit olur melekler

Gunneler iki harf kadar tutulur
Genelde bu miktar hep unutulur

Mümkün gene de bu kısmın îfâsı
Kâfî gelir o tâlibin vefası

Durulacak yerler ise önemli
Bunu bilmek bir kurraya gerekli

Kimimiz harfler üzerinde durur
Sadece yaptığı nağmeyi korur

Kimi kârî, durur muzâf üstünde
Anlam yoktur onların hiç gözünde

Kimi ayırır sılayı mevsûlden
Kimi koparır sıfatı, mevsufden

Hülasa, tam yapılmıyor vakıflar
Hâlbuki öz budur, bilir vâkıflar

Bunun tedbîri ilk muallimdedir
Ayrıca bu kısım tecvidlerdedir

Lâkin nedense üstünde durulmaz
Bunu bilmek için kimse yorulmaz

Dedik ya o kıraatin yarısı
Onu bilir tilâvetin arısı

Bir de mecburen tilavet sesledir
İyi amma kim biliyor ses nedir,

Ses kârînin önemli sermayesi
Söyledi kâinatın bir tanesi

"Zeyyinü'l-Kur'âne bi asvâtikûm"
Böyle idi sesle ilgili hüküm

O nimet yalnız insana verildi
Onunla nice meyveler derildi

En güzeli Kur'an'a uygulanan
Farklı okur ses ilmine yol bulan

Bir tâlî'ye gereklidir o bilim
Az da olsa bulunmalı o ilim

Kur'an dili mutlaka bilinmeli
Cehâlet, o sîneden silinmeli

Okuyan mânâsını anlamalı
O yüce söz gönüle damlamalı

Böyle okunan Kur'an'a doyulmaz
Bu evsafa okuyan da yorulmaz

Hüdâ kerem etsin kârî kuluna
Feda olsun zaman Kur'an yoluna

Çalışarak ehl-i Kur'an olalım
Yüce Rabbin rahmetine dalalım

Râdiyye hem mardiyeye erelim
Ebediyyen cennetine girelim.

Mehmet Ali Sarı

Mehmet Ali Sarı, bu şiirle Kur'an ile peygamberin tanışmasını Kur'an'ın indirilişini, okunmasının gereğini, okurken dikkat edilecekleri, tecvit ilmini ve uygulama gereklerini, Kur'an eğitiminin olmazsa olmazlarını kafiyeli ve akılda kalıcı bir biçimde toplamıştır.

3.3. Mehmet Ali Sarı'nın Kur'an Tilaveti Metoduna Teorik

Örnekler

Şekil 1. Bayati Makamında Aşır

Beyati Makamında Aşır Furkan suresi 61-67. ayetler

Zaruri Açıklama

1. Tilaveti notaya bağlamamın amacı seyri gösterme ve sabitlemedir.
2. Bu çalışmadan nota bilen uzman Kur'an okuyucuları yararlanabilir.
3. 16'lık nota harekeyi, 8'lik nota tabii med ile o ağırlıktaki kapalı heceyi, 3 sekizlik grup nota, ziyade medleri, bir dörtlük ve fazlası sus işaretleri vakıf bekleme süresin gösterir.
4. Gunne ve idgam için 16'lık süre ilave edildi.

e u zu bil lâ hi mi neş şey ta nır ra ciiim bis mil lâ hir rah ma nır ra hiiim

te ba rakel le zi ce'a le fis se ma i bu ru cev ve cele fi ha si ra cev ve ka me ram mu ni ra

ve hu vel le zi ce a lel ley le ven ne ha ra hıl fe tel li men e raaad

li men e ra de ey yez zek ke ra ev e ra de şu ku ra

ve 'ı ba dur rah ma nil le zi ne yem şu ne 'a lel ar dı hev na

'a lel ar dı hev nev ve i za ha ta be hu mul ca hi lu ne ka lu se la ma

Meyan

vel le zi ne ye bi tu ne li rab bi him suc ce dev ve kı ya ma

ق

9
vel le zi ne ye ku lu ne rab be nas rif an na 'a za be ce hen nem

10
in ne 'a za be ha kâ ne ğa ra ma

11
in ne ha sa et mus te kar rav ve mu ka ma

12
vel le zi ne i za en fe ku lem yus ri fu ve lem yak tu ru ve kâ ne bey ne za li kekava ma

13
sa de kal la hul a ziiim.

Şekil 2. Bûselik Makamında Aşır

Bûselik Makamında Aşır

Ahzap Sûresi 69-73. ayetler

Zaruri Açıklama

1. Tilaveti notaya bağlamamın amacı seyri gösterme ve sabitlemedir.
2. Bu çalışmadan nota bilen uzman Kur'an okuyucuları yararlanabilir.
3. 16'lık nota harekeyi, 8'lik nota tabii med ile o ağırlıktaki kapahı heceyi, üç 8'lik nota ziyade medleri, bir 4'lük ve fazlası sus işareti vakıfları gösterir.
4. Gunne ve idgam ağırlığı için bir 16'lık süre ilave edildi.

e u zu bil lâ hi mi neş şey ta nir ra ciim bis mil lâ hir rah ma nir ra hiiim

ya ey yu hel le zi ne a me nut te kul la he ve ku lu kav len se di da

yus lih le kum 'a ma le kum ve yağ fir le kum zu nu be kum

ve mey yu ti 'ıl lâ he ve ra su le hu fe kad fa ze fev zen 'a zi ma

Meyan

in na 'a rad nel e ma ne te 'a les se ma va ti vel ar dii vel ci bal

vel ci ba li fe e bey ne en yah mil ne ha ve eş fak ne min ha ve ha me le hel in san

in ne hu kâ ne za lu men ce hu la

li yu az zi bal la hul mu na fi kui ne vel mu na fi ka ti vel muş ri ki ne vel muş ri kât

ve ye tu bal la hu a lel mu' mi ni ne vel mu' mi nat

ve ka nal la hu ğa fu rar ra hui ma sa de kal la hul 'a ziiim

Kaynak: Tuğba Savran-Mehmet Ali Sarı mülakat, Kozyatağı- İstanbul

Şekil 3. Hicaz Makamında Aşır

Hicaz Makamında Aşır

Ya-Sin s. 77 - 83. ayetler

Zaruri Açıklama

1. Tilaveti notaya bağlamanın hedefi uygun seyri gösterme ve seyri sabitlemedir.
2. Bu çalışmadan nota bilen uzman Kur'an okuyucuları yararlanabilir.
3. 16'lık nota harekeyi, 8'lik nota tabii med ile o ağırlıktaki kapalı heceyi, bir 4'lük nota ziyade medleri gösterir.
4. idgamlar ve gunne ağırlığı için 16'lık süre ilave edildi.

E û zu bil lâ hi mi neş şey ta nir ra ciim Bis mil lâ hir rah ma nir ra hüim

77. ayet

E ve lem ye ral in sa nu en naha lak na hu min nut feh en na ha lag na hu

78. a.

min nud fe tin fe i za hü ve ha sii mum mu biin ve da ra be le na me se lev

ط

ve ne si ye hal kah ka le mey yuh yil 'ı za me ve hi ye ra müim

79. a.

ط

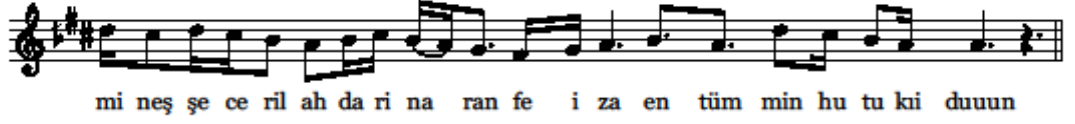
kul yuh yi hel le zi en şe e ha ev ve le mer rah

ve hu ve bi kul li hal kün 'a müim

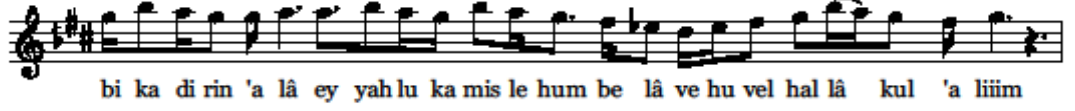
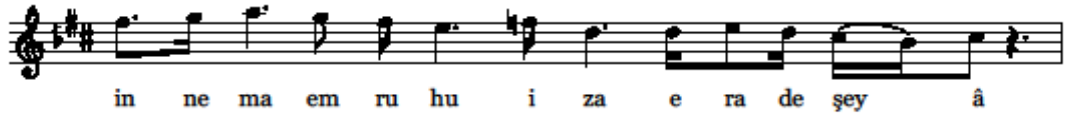
80. a.

el le zi ce a le le kum mi neş şe ce ril ah da ri na ra

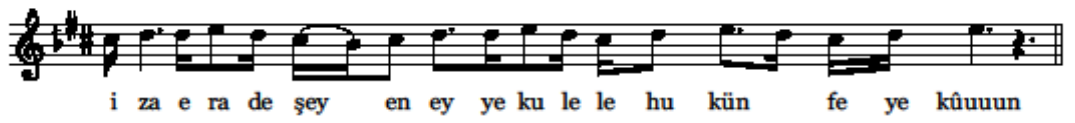
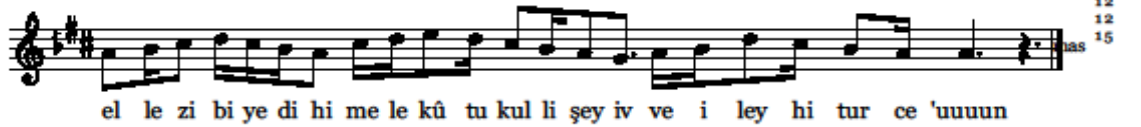
81. a. Meyan

82. a.

83. a.

Şekil 4. Hüseyini Makamında Aşır

Hüseyini Makamında Aşır

Fatır Suresi 27-30. ayetler

Zaruri Açıklama

1. Tilaveti notaya bağlamanın amacı uygun seyri gösterme ve onu sabitlemedir.
2. Bu çalışmadan nota bilen uzman Kur'an okuyucuları yararlanabilir.
3. 16'lık nota harekeyi, 8'lik nota tabii med ile o ağırlıktaki kapalı beceyi, üç 8'lik nota ziyade medleri, bir 4'lük sus işaretini ve fazlası durakları gösterir.
4. İlgam ve gunne ağırlığı için bir 16'lık süre ilave edildi.

e u zu bil lâ hi mi neş şey ta nır ra ciim bis mil lâ hir rah ma nır ra him

e lem te ra en nal la he en ze le mi nes se ma i ma â fe ah rac na bi hi

se me ra tim muh te li fun el va nu ha ve mi nel ci ba li cu de dum bi duv

ve hum rum muh te li fun el va nu ha ve ğa ra bi bu suuud ve minen na si

ved de vab bi vel en a mi muh te li fun em sa lu ha ke za lik

in ne ma yah şal la he min 'ı ba di hil 'u le ma' in nal la he a zi zun ğa fuur
Meyan

in nel le zi ne yet lu ne ki ta bal la hi ve e ka mus sa lâ te ve en fe ku

13

ve en fe ku mim ma ra zak na hum sir rav ve a lâ ni ye tey

14

yer cu ne ti ca ra tel len te buuur li yu vef fi ye hum u cu ra hum

16

ve ye zi de hum min fad lih in ne hu ğa fu run şe kûuur

18

sa de kal la hul a aziiim

Şekil 5. Hüzam Makamında Aşır

Hüzam Makamında Aşır

Âl-i İmran Suresi 104-109. ayetler

Zaruri Açıklama

1. Tilaveti notaya bağlamanın amacı uygun seyri gösterme ve seyri sabitlemedir.
2. Bu çalışmadan nota bilen uzman kur'an okuyucuları yararlanabilir.
3. 16'lık nota harekeyi, 8'lik nota tabii med ile o ağırlıktaki kapah heceyi, üç 8'lik nota ziyade medleri, bir 4'lik sus işaret ve fazlası vakıfları gösterir.
4. Gunne ve idgam ağırlığı için bir 16'lık (.) süre ilave edildi.

e u zu bil lâ hi mi neş şey ta nir raciim bis mil lâ hir rah ma nir rahüim

3 vel te kum minkum ummetüy yed u ne i lel hay ri ve ye' mu ru ne bil ma' ru fi ve hev ne

4 a nil mun ker ve u lâ i ke hu mul muf li huuun

6 ve lâ te ku nu kel le zi ne te fer ra kuvah te le fu mim ba'di ma ca e hu mulbey yi nat

7 ve u lâ i ke le hum a za bun 'a ziiim

Meyan

8 yev me teb yed du vu cu huv ve tes ved du vu cuuuh

9 fe em mel le zi nes ved det vu cu hu hum

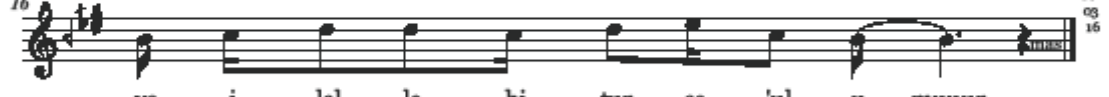
10
e ke fer tum ba' de i ma ni kum fe zu kul a za be bi ma kun tum tek fu ruun

11
ve em mel le zi neb yad dat vu cu hu hum fe fi rah me til lah

12
hum fi ha ha li duun til ke a ya tul la hi net lu ha a ley ke bil hakk

14
ve mal la hu yu ri du zul mel lil 'a le miiin

15
ve lil lâ hi ma fis se ma va ti ve ma fil 'ard

16
ve i lal la hi tur ce 'ul u muuur

17
sa de kal la hul a ziiim

Şekil 6. Segâh Makamında Aşır

Segâh Makamında Aşır

Bakara Suresi 153 - 157. ayetler

Zaruri Açıklama

1. Tilaveti notaya bağlamanın amacı uygun seyri gösterme ve onu sabitlemedir.
2. Bu çalışmadan nota bilen uzman Kur'an okuyucuları yararlanabilir.
3. 16'lık nota harekeyi, 8'lik nota tabii med ile o ağırlıktaki kapalı heceyi, üç 8'lik nota ziyade medleri, bir 4'lik sus işaretini durakları gösterir.
4. İlgam ve gunne ağırlığı için bir 16'lık süre ilave edildi.

e u zu bil lâ hi mi neş şey ta nir ra ciim bis mil lâ hir rah ma nir ra hiim

ya ey yu hel le zi ne a me nus te 'ı nu bis sab ri ves sa lâh

in nal la he me as sa bi riin

ve lâ te ku lû li mey yuk te lu fi se bi lil lâ hi em vat

bel ah ya uv ve lâ kil la teş 'u ruun

ve le neb lu ven nekum bi şeyim mi nel hav fi vel cu 'ı ve naksım mi nel em va li

vel en fu si ves se me raaat ve beş şı ris sa bi riin

10
el le zi ne i za e sa bet hum mu sı be tun ka lu in na lil lâ hi ve in na i ley hi

11
ra ci uuun u lâ i ke 'a ley him sa le va tum mir rab bi him ve ra metuv

13
ve u lâ ik ve u lâ i ke hu mul muh te duun

15
sa de kal la hul a zıiim

Şekil 7. Saba Makamında Aşır

Saba Makamında Aşır

Haşr suresi 21 - 24. ayetler

Zaruri Açıklama

1. Tilaveti notaya bağlamanın gayesi uygun seyri gösterme ve seyri sabitlemedir.
2. Bu çalışmadan nota bilen uzman Kur'an okuyucuları yararlanabilir.
3. 16'lık nota harekeyi, 8'lik nota tabii med ile tabii med ağırlığındaki kapalı heceyi, üç 8'lik nota ziyade medleri gösterir.
4. Gunne sıfatı ve idgamlar için ayrıca 16'lık süre ilave edildi.

E û zu bil lâ hi mi neş şey ta nır ra ciiim Bis mil lâ hir rah ma nır ra hiiim

21. a
Lev en zel na ha zel kur â ne'a lâ cebe lî la re ey teh le ra ey te hu ha şî am

mu te sad di am min haş ye til lâaah ve til kel em sâ lû nad ri bu hâ lin na si

22. a.
le al le hum ye te fek ke ruun hu val la hul le zi lâ i lâ he il lâ hu

'a lî mul ğay bi veş şe ha deh hu ver rah ma nur ra hiiim

23. a. Meyan
huval la hul le zi lâ i lâ he il lâ hu el me li kul kud du sus se lâ mul

mu' mi nul mu hey min el mu hey mi nul a zi zul ceb ba rul mu te keb bir

24. a

sub ha nal la hi 'am mayuş ri kûun hu val la hul hali kul ba ri ul mu sav vir

el mu sav vi ru le hul es ma ul hus nâ

yu seb bi hu le hu ma fis se ma va ti vel ard

ve hu vel 'a zi zul ha kiiim sa de kal la hul 'a ziiim

Şekil 8. Suzinak Makamında Aşır

Zaruri Açıklama

Suzinâk Makamında Aşır

Yunus Suresi 6-10. ayetler

1. Tilaveti notaya bağlamamın gayesi, uygun seyri gösterme ve seyri sabitlemedir.
2. Bu çalışmadan nota bilen uzman Kur'an okuyucuları yararlanabilir.
3. 16'lık nota harekeyi, 8'lik nota tabil med ile o ağırlıktaki kapah heceyi, üç 8'lik değerindeki nota ziyade medleri, bir buçuk 4'lük es durakları gösterir.
4. Gunne ve idgam ağırlığı için bir 16'lık silire ilave edildi.

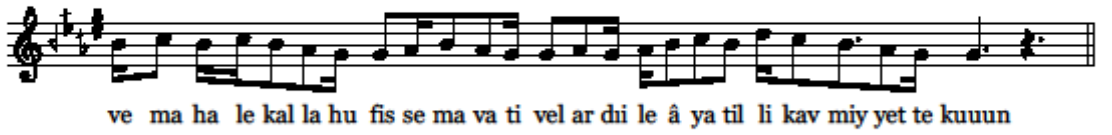
6. ayet

E 'u zu bil lâ hi mi neş şey ta nir ra ciim Bis mil lâ hir rah ma nir ra huiim

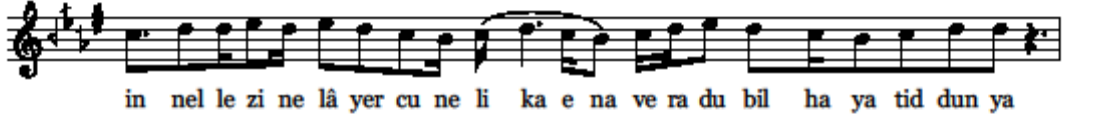

İn ne fih ti lâ fil ley li ven ne ha ri ve ma ha le kal laaah

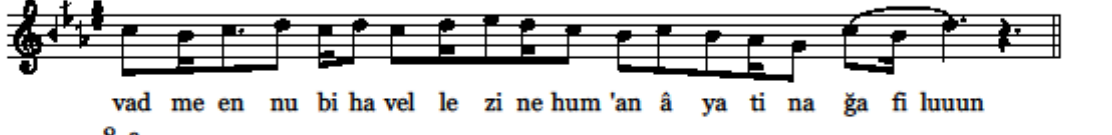

ve ma ha le kal la hu fis se ma va ti vel ar di le â ya til li kav miy yet te kuuun

7. a.

in nel le zi ne lâ yer cu ne li ka e na ve ra du bil ha ya tid dun ya

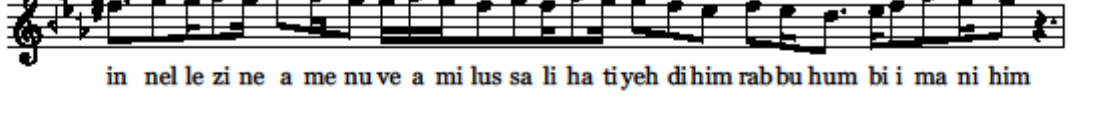
vad me en nu bi ha vel le zi ne hum 'an â ya ti na ğa fi luun

8. a.

u lâ i ke me' va hu mun na ru bi ma ka nu yek si buuun

Meyan 9. a.

in nel le zi ne a me nu ve a mi lus sa li ha tiyeh di him rab bu hum bi i ma ni him

10. a.

tec ri min tah ti hi mul en ha ru fi cen na tin ne 'iim.

da' va hum fi ha süb ha ne kal la hum me ve te hıy ye tu hum fi ha se lâm

ve a hı ru da' va hum e nil ham du lil lâ hi rab bil 'â le müin

sa de kal la hul a ziiim.

Şekil 9. Rast Makamında Aşır

Rast Makamında Aşır Zaruri Açıklama

Âli İmran Sû. 133-139. a.

1. Tilaveti notaya bağlamanın gâyesi uygun seyri gösterme ve seyri sabitlemedir.
2. Bu çalışmadan, nota bilen uzman Kır'an okuyucuları yararlanabilirler.
3. 16'lık nota harekeyi, 8'lik nota tabii med ile o ağırlıktaki kapalı heceyi, üç 8'lik değerindeki nota ziyade medleri, bir 4'lük es durakları gösterir.
4. Gunne ağırlığı için bir 16'lık süre ilave edildi.

E û zu bil lâ hi mi neş şey ta nır ra ciiim Bis mül lâ hir rah ma nır ra hiiim

ve sa ri 'u i lâ mağ fi ra tim mir rab bi kum ve cen neh

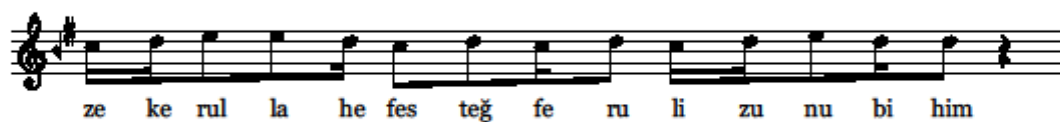
ve cen ne tin 'ar du hes se ma va tû vel ar du u 'id det lil mut te kiiin

el le zi ne yün fi ku ne fis ser ra i ved dar ra i vel kâ zı mi nel ğayz

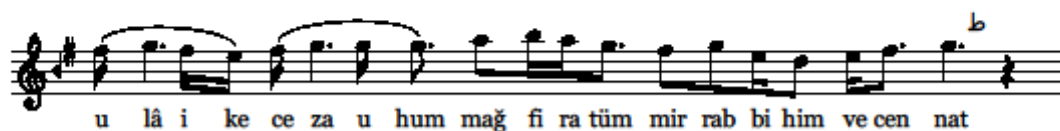
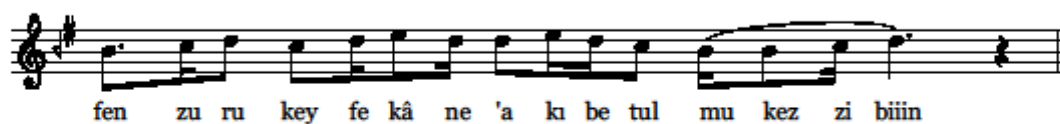
vel kâ zı mi nel ğay za vel 'a fi ne 'a nin naaas

val la hu yu hıb bul muh si niiin

vel le zi ne i za fe a lu fa hii şe ten ev za le mu en fu se hum ze ke rul lah

Meyan

ha za be ya nul lin na si ve hu dev ve mev 'ı za tül lil mut te küiın

ve lâ te hi nu ve lâ tah ze nu ve en tu mul 'e levvn

ve en tu mul 'a lev ne in kun tum mu' mi niin sa de kal la hul 'a ziiim

Şekil 10. Hicaz Makamında Aşır

Uşşak Makamında Aşır-ı Şerîf

Nebe' Suresi 31-40. ayetler

Zaruri Açıklama

1. Tilaveti notaya bağlamanın gayesi uygun seyri gösterme ve sabitlemedir.
2. Bu çalışmadan nota bilen uzman Kur'an okuyucuları yararlanabilir.
3. 16'lık nota harekeyi, 8'lik nota tabii med ile o ağırlıktaki kapalı heceyi, üç 8'lik nota ziyade medleri gösterir.
4. kıgamlar ve gunne ağırlığı için 16'lık süre (.) ilave edilmiştir.

E û zu bil lâ hi mi neş şey ta nîr ra cîim Bis mil lâ hir rah ma nîr ra hîim

31. ayet 32. a. 33. a.

in ne lil mütte kî ne me fa za ha da i ka ve e' na bev ve ke va 'ı be et ra bev

34. a. 35. a. 36. a.

ve ke'sendi ha ka lâ yes me û ne fî ha lağvev ve lâ kiz za ba ce zaemmîr rab bî ke

37. a.

a ta en hî sa ba Rab bis sema va ti vel er dî ve ma bey ne hu mer rah man

ve ma bey ne hu mer rah ma nî lâ yem li kû ne mîn hu hî ta ba

Meyan 38. a.

yev me ye ku mur ru hu vel me lâ i ke tu saf fa lâ ye te kel le mu ne

39. a.

il lâ men e zi ne le hur rah ma nu ve ka le sa va ba za lî kel yev mul hakk

40. a.

femen şa et te ha ze i lâ rab bî hî me a ba in na en zer na kum'a za ben

Kaynak: Tuğba Savran-Mehmet Ali Sarı mülakat, Kozyatağı- İstanbul

Verdiğimiz notalarda dikkat edilecek hususlar dört başlık altında toplanmıştır. Söz konusu olan Kur'an'ı makamlı okumak olduğu için bu noktalara, kesinlikle dikkat edilmesi gerekmektedir. Burada oluşturulmuş bu okuma biçimleri bilhassa hem Kur'an okuma alanında hem de musiki alanında belli bir bilgi birikimi ve uygulama becerisi var olan öğretmenler için kaynaktır.

4. Ezan ve Mehmet Ali Sarı'nın Ezan Okuma Tavrı

4.1. Ezan

Sözlükte الأذان "bildirmek, duyurmak, çağrıda bulunmak, ilan etmek" anlamında ezan kelimesi, terim olarak farz namazların vaktinin geldiğini, nas ile belirlenen sözlerle ve özel bir ifade tarzı ile müminlere duyurmaktır. Ezan kelimesi Kur'an'ı Kerim'de bir yerde "bildiri, ilâm" manasında yer almaktadır. Terim anlamında ezan, çağırma kökünden gelen kelime türevleriyle iki ayette işaret edilmiştir. Ezan, sözlük anlamında ve çeşitli fiil kalıplarında yedi ayette, müezzin de yine bu biçimde "çağırıcı, tellâl" manasında iki ayette yer almaktadır. Ezan kelimesi terim anlamında hem isim olarak hem de çeşitli fiil kalıplarında birçok hadiste yer almıştır.³⁶

Ezan, İslam dünyası ve Müslümanlar için oldukça büyük önem teşkil etmekle kalmaz, Kur'an tilaveti, namaz ve diğer dinî ritüellerle belki de hiç tanışmamış başka bir din mensubu kuvvetle muhtemel bir İslam beldesinde ezanı tanımıştır. Bu yönden baktığımızda ezan da bir maruz kalma durumu söz konusudur. Bu sebeple müezzinlerimiz mutlaka dinî musiki eğitiminden geçirilmeli ezan okuma konusunda geliştirilmelidir.

³⁶Abdurrahman Çetin, "Ezan", **D.İ.A.**, C:XII, s.36

4.2. Mehmet Ali Sarı ve Ezan Okuma Tavrı

Ezan İslam dininin ses dinamiklerinden biridir. Sadece Müslümanların değil herkesin maruz kaldığı düşünülürse, peygamberden müminlere miras kalan ezan, elden geldiğince en güzel şekilde okunmalıdır.

Mehmet Ali Sarı'nın ezanla ilgili bir hatırasını aktarıp okunuş esaslarına geçmeyi uygun buluyoruz. Mehmet Ali Sarı'nın babası köylerde çobanlık yaparken kırlarda, dağlarda yankılanan ezan sesini duyunca mecazi bir ifade ile "Oğlum olursa okutayım, hoca olsun da minarelerden ulusun dursun." diye gönlünde yaşatmakta olduğu oğlunun bir köy hocası olması arzusunu oğluna dile getirir. Buna mukabil Mehmet Ali Sarı'da *"Bir hayli zaman hem de köyde değil İstanbul'un göbeğinde, Türkiye'nin en mûtena semti olan, İstanbul Beyoğlu İstiklal Caddesi'nde Ağa Camii'nin minaresinden on seneden fazla "ulu" dum (ezan okudum)."*³⁷ diyerek babasının bu dualarının gerçekleştiğini esprili bir dille aktarır.

Ezan okuma prensiplerine baktığımızda, besteli bestesiz okunan her icrada olduğu gibi zemin, meyan, karar prensibi ezanda da geçerlidir. Ezanda zemin tekbirler ve şehadetler, meyan salahlarla felahlar, karar son bitiş tekberiyle son kelimeyi tevhit cümlesidir. Ezana zemin olarak mecburen sesin orta nahiyyelerinden başlanır. Başlangıç kısmındaki tekbirlerin ancak dördüncüsü uzatılmalıdır. Diğer cümlelerdeki uzatmalar da çok uzun olmamalı, uzatmalar meyan alanı dediğimiz salah ve felahlar kısmına yapılmalıdır. Karar yerindeki son iki tekbirde kısa okunmalıdır. Son tevhit cümlesinin اَنْ ve مُحَمَّد kelimelerindeki ن ve م fazla tutulmamalıdır. Bir ayrıntı olarak denebilir ki, ezanda tecvit yoktur. Bitiş hissi verecek tiz seslere tekrar tekrar gitmeden ezanın düz bir ahenkle bitirilmesi uygun olur. Meyan bölgesi olan salahlar ve felahlar öncede işaret edildiği gibi tiz perdeleri kullanma ve yeterince uzatma yeridir. Son cümle olan لا اله الا الله da yeniden tiz perdeleri yoklamaya gerek yoktur ve güzel de olmaz. Yukarıda da belirtildiği üzere karar cümlesini düz sade bir şekilde bitirmek tercih edilmelidir. Ezan okurken, nefes

³⁷Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (27.11.2015)

aralarında ezan bittiğini zannettirecek derecede uzun durulmamalıdır. Ezanın tamamının süresi çok istisna durumlar dışında üç, üç buçuk dakikayı aşmamalıdır.³⁸

Ezan okunuşuyla ilgili bir hususta hangi vakitte hangi makamların tercih edileceği konusudur. Bu bakımdan kesin çizgiler olmamakla birlikte ta ki Fârâbi'ye kadar uzanan görüşler vardır. Fârâbi ezanın vakitlere göre makamlarını

Sabahleyin rehâvi,
Subh-ı sadıkta hüseyini,
Güneşin iki rehm yükseldiği zaman rast,
Vakti hüdâ'da buselik,
Nısf-ı nehar da zengüle,
Vakd-i gurupta ısfahan,
Akşam namazında neva,
Yatsı namazında büzürg,
Vakd-i nevimde zirefkând makamı olarak vermiştir.³⁹

Yine vakit ezanlarının hangi makamlarda okunacağı ile ilgili Bekir Sıtkı Sezgi'nin notlarından bir alıntıyı burada paylaşmayı gerekli buluyoruz.

Sabah ezanı: Saba makamı
Öğle ezanı: Rast makamı
İkindi ezanı: Hicaz makamı
Akşam ezanı: Segâh makamı
Yatsı ezanı: Uşşak makamı
Cuma iç ezanı: Hicaz makamı/Rast makamı
Salâ: Hüseyini Makamı⁴⁰

Ezanlar her makamda okunabilir fakat insanları etkilemesi bakımından daha çok dinî musikiye uygun makamlarda okunması bir gelenektir.⁴¹ Bazı Türk musikisi

³⁸Mehmet Ali Sarı, **Kur'an-ı Kerim ve Dinî Musiki**, 2. Baskı, İstanbul, İfav yay. , 2013, s. 59-60

³⁹Göktan Ay, “ Ezanı Makamlı Okumak” (Çevrimiçi) <http://www.musikidergisi.net/?p=523> (27.11.2015)

⁴⁰ Göktan Ay, “ Ezanı Makamlı Okumak” (Çevrimiçi) <http://www.musikidergisi.net/?p=523> (27.11.2015)

makamları dinî musiki formlarında bilhassa ezan ve Kur'an'da hoş durmayabilir. Kur'an konusunda bu makamlara değinmiştik.

Mehmet Ali Sarı vakitlere göre okunacak ezanın makamlarını:

Sabah ezanı: Saba, hicaz da olabilir,

Öğle, ikindi ve yatsı: Rast, bayati, hicaz

Akşam: Rast, segâh, olarak belirtmiştir.⁴²

Bazen nihavend de tercih edilmekle beraber geçki olmazsa olmazdır ezanların. Bu geçkiler bilhassa hicaza ısfahan, rasta suzinak, bayatiye hicaz olmakla beraber yakın makamlarda tercih edilerek yapılır.⁴³

Kur'an başlığında olduğu gibi bu başlıkta da son olarak konunun özeti niteliğindeki Mehmet Ali Sarı'ya ait ezan şiirine yer vermek istiyoruz.

Ezan

En son ve en mükemmel dinin sesi
Muhtevası o dinin akîdesi

Meşruiyeti vahyile müeyyet
Duysun âlemler diye ebed-müddet

Resulallah onu kalbinde buldu
Ashabın rüyası da gerçek oldu

Ve okudu ilk ezanı Habeşli
Duyurmak için etrafa, hevesli

Vaktin girdiğini ilân eden ses
Beş vakitte onu duyar herkes

Çağırır insanları ibadete
Ve tüm kâinatı birden vahdete

On beş seçkin kelimedir sözleri
Tekbirler o kelimâtın özler

Kelime-i tevhittir son cümlesi
Arş-ı âlâya yükselir böylesi

⁴¹Ahmet Şahin, Ak, **Türk Din Musikisi Cami ve Tekke Musikisi**, Ankara, Akçağ yay. , 2009 s.73

⁴²Tuğba Savran-Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (27.11.2015)

⁴³A.g.m.

Müezzin hakkında buyurdu hüda
“Ve men ahsenû kavlen mimmen deâ”

Resul dahi okuyanı medhetti
Kıyamette farklarını belirtti

Ezanların uslûbu tavrı vardır
Böyle okunmayan kulağa bâdır

Kelimâtın sonları cezimledir
Resulün sözüyle hüküm böyledir

Her tür sesli eserde olan esas
Bilir onu müezzinin-i haas

Zemin-û, meyan-û karardır bunlar
Öylece güzeli dinlesin kullar

Zemin tekbirlerle şehâdetleri
Meyan ise selahla felahleri

Ve son tekbirlerle tevhit karardır
Bunu bilmek için daim yol vardır

Çünkü dinliyor onu tüm insanlar
Duymalı en güzelini o cânlar

İnanan hem inanmayan sevmeli
Bu ne güzel bir davettir denmeli

Lüzumundan çok uzatmak gerekmez
Muhtasar-müfit olmalı her nefes

Ezanın müddeti olmalı mahdut
Üç, üç buçuk dakikadır bu hudut

Uzatılan her söz güzel değildir
Ezanı uzatan ehil değildir.

Dedik ya muhtasar ve müfit olmalı
Hafızalarda o tat hep kalmalı

Bıkmamalı onu duyan gönüller
Zevk-i selim, daim bunları özler

Ezan-ı Muhammedi! Ey yüce ses
Sana bürünmeyi ister her nefes

Şehidimin al kanına dokunan
Çocuğumun kulağına okunan

Semalardan o ses eksik olmasın
Yurdum gibi o da zeval bulmasın

Mehmet Ali Sarı

Mehmet Ali Sarı, kafiyei de kullanarak aslında talebelerine anlatmak istediklerini bir özet mahiyetin hem akıcı, hem de akılda kalıcı bir şekilde bu tarz şiirlere yansıtmıştır.

5. Mevlid-i Şerif ve Mehmet Ali Sarı'nın Mevlid-i Şerif Okuma

Tavır

5.1. Mevlid-i Şerif

Mevlit, sözlüklerde Arapça zaman ve mekân ismi olarak gösterilmiş ve herhangi birinin doğduğu zamana “mevlit” denildiği kaydedilmiştir. Bununla beraber Müslüman toplulukların hepsinde, öncelikle, Hz. Muhammed (S.A.V.)’in doğum zamanını ifade etmiştir. Mevlit kelimesinin “Hz. Muhammed’in doğumu menkıbesi” manasını ifade eder olması, Mağribli ibn Dihye’nin, *İbn Hallikan*’da tasvir edilen Erbil Atabeyi Muzafferûd-Din Kökböri Ali b. Beytigin (ö1233)’in yaptırdığı mevlit törenlerinde okutulmak üzere yazıp, bu atabeye takdim ettiği *Kitabı’l Tenvir fi Mevlidi’l- beşiri’n-nezir* adlı eseriyle ilgilidir. Bundan sonra mevlit, “Hz. Muhammed’in doğumu menkıbesi” manasında da kullanılmaya başlanılmıştır. Mevlit, “Hz. Muhammed (S.A.V.)’in doğumu bayramı” ve “Hz. Muhammed’in doğumu menkıbesi” manalarında Mekke’de, Kuzey Afrika sahili boyunca Septe, Tlemsen, Fas, İspanya ve Hindistan’da kullanılagelmiştir. Bu da İslam toplumunun Hz. Muhammed (S.A.V.)’e verdiği değerin ne kadar büyük olduğunun göstergesidir. Bilhassa Türkler mevlit törenlerine çok önem vermişlerdir. Bunu Erbil’de 1207’de yapılan mevlit merasiminin sûfi hankâhı ile ilgisine dayanarak sûfilikle alakalı görenler mevcut olduğu gibi, Türklerin eski şölenlerine duydukları merak ve özlemle ilgili görenlerde vardır. Kabul şekli ne olursa olsun, Türklerin İslamiyet’i içselleştirip, benimsedikleri bir gerçektir. Türk toplumunun ön planda tuttuğu mevlit yazarlarının başında şüphesiz Süleyman Çelebi⁴⁴ gelmektedir. Bunun en önemli

⁴⁴Tarih ve edebiyat araştırmacılarının görüşlerine göre Süleyman Çelebi hicri 732 ve miladi 1351 tarihinde Bursa’da Orhan Gazi (1326- 1359) zamanında doğmuştur. Babası Osmanlı Devletinin banisi Osman Gazi (1299 - 1326)’nin kayınpederi ve Orhan Gazi’nin dedesi, Şeyh Edebalı oğlu Şeyh Mahmut oğlu Ahmed Paşa’dır. Şeyh Edebalı, Osmanlı Devletinin kurulmasında manevi yardımları bulunan çok büyük, tanınmış bir mutasavvıftır. Aynı zamanda da çevresinde siyasi nüfuzu ile tanınmış Ahi reislerindendir. Süleyman Çelebi I. Murat Hüdavendigâr (1326-1389) ve Yıldırım Bayezid (1389-1402) devirlerinde yaşamış ve Bursa’da bir sultana intisap etmiştir. İşte bu nedenle Çelebi unvanını almıştır. Tataristan’dan gelen Timurlenk Bağdat Hâkimi Ahmet Celayir’i sıkıştırması üzerine, Ahmet Celayir Osmanlı devletine sığınmıştı. Timurlenk, Yıldırım Bayezid’den Ahmet Celayir’in kendisine teslim edilmesini istemiş fakat Yıldırım Bayezid, Timurlenk’in isteğini hakaretle reddetmiştir. Bu kriz sonucunda her iki taraf savaş hazırlığına girişmiş ve yüz binlerce asker hazırlamıştır. Her iki taraf Ankara civarında dehşet bir savaşa başlamış fakat Yıldırım Bayezit bu savaşta yenik düşmüştür. Bu yenilginin sonucu da Timurlenk’e esir düşmüştür. Padişah’ın esir düşmesi nedeniyle şehzadelere

sebebi *Vesiletü'n-Necât* adını vermiş olduğu Mevlidinin sehl-i mümtenî bir tarzda kaleme alınmış olmasıdır. Yani hem kolay görünen ancak benzerini yapması oldukça zor olan bu eser, yazıldığı günden bugüne kadar aynı kıymet ve ilgiyi korumaya devam etmiştir.⁴⁵ Buradan da anlaşılacağı üzere birçok mevlit yazılmıştır. Fakat en çok rağbet edilen mevlid-i şerif, Süleyman Çelebi'nin *Vesilet'ün-Necat* adlı mevlididir. Bu sebeple Süleyman Çelebi'nin bu kıymetli eseri kaleme alışı tetikleyen hatırayı paylaşmayı gerekli görüyoruz.

Bursa Ulu Cami'de vaaz eden bir vaiz, Bakara Suresi 258. ayetinin (Allah'ın peygamberlerinden hiçbirini arasında ayırım yapamayız.) kısmını okuyarak, Hz. Muhammed (a.s.) ile Hz. İsa (a.s.) arasında fark görmediğini söyler. O sırada cemaatten bir âlim, Bakara Suresi'nin 253. Ayetini (O peygamberlerin bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık. Allah onlardan bir kısmı ile konuşmuş, bazılarını da derece derece yükseltmiştir.) okuyarak itiraz etmiştir. Bu tartışma cemaate de yansımış, her iki tarafı tutanlar olmuştur. Süleyman Çelebi de bu tartışmalar esnasında oradadır. Olan biteni dikkatle izlemiş ve Hz. Peygamberin fazilet ve mertebesinin iyice anlaşılması, bazı yanlış fikirlerin önlenmesi amacıyla bir eser yazmanın yerinde ve gerekli olduğu kanaatine varmıştır. Eserine *Vesiletü'n-Necât* ismini vermesi ve peygamberler arasındaki bazı farkları şu şekilde ifade etmesi böyle bir tartışmayı doğrular niteliktedir.⁴⁶

Ölmeyüp İsa göğe bulduğu yol

Ümmetinden olmak için idi ol

Dahi hem Musa elindeki asâ

Oldu ânın izzetine ejdehâ

Çok temenniler kıldılar Hak'dan bulalar

Kim Muhammed ümmetinden olalar

Süleyman Çelebi Edirne'de İsa Çelebi Bursa'da küçük yaşta, fakat kabiliyetli bir genç olan Mehmet Çelebi'de Amasya'da bir taraftan istiklal ne yazık ki bir taraftan da saltanat telaşına ve yarışına düşmüşlerdir. Padişah Yıldırım Bayezit'in yenilgisi sonucu parçalanan Osmanlı devletinin durumu, mevlit müellifi Süleyman Çelebi'yi derinden yaralamıştır. Çok uzun zaman geçmeden Çelebi Sultan Mehmet, yeniden Osmanlı Devletinin birliğini sağlamış idareyi eline almıştır. Süleyman Çelebi, devletin tek vücut olduktan sonra, Allah ve Resulünün aşkı ile mevlidini yazmıştır. Süleyman Çelebi, 825 h./1421 miladi tarihinde vefat etmiştir. Mezarı Bursa'da Çekirge yolu kenarındaki kabristandadır. Bkz. Veli Ertan, "Süleyman Çelebi", **Diyanet Dergisi**, Ankara, D.İ.B., Yay. Ekim Kasım Aralık, 1985, c.11, sayı 4, s.52,53

⁴⁵Necla Pekolcay, **Mevlid**, Ankara, T.D.V. Yay., 2010, s.1-3

⁴⁶Mehmet Uğur, Derman Akkuş, **Mevlid-i Şerif**, Ankara, T.D.V., Yay., 2013, s.20

Gerçi kim bunlar dahi mürseldürür
Lâkin Ahmed efdal-ü ekmeldürür
Zira efdallığa ol elyakdurur
Anı bilmeyen ahmakdurur

Mevlit kutlaması, Osmanlı Devleti'nde 1588'de resmi bir devlet kutlaması olmuştur. Kandil gecelerinde yapılan kutlamaların yanı sıra mevlit Müslümanlar için kişisel törenlerinin de bir parçası olagelmıştır. Doğum, ölüm, bir sevinç üzerine mevlit adama gibi çeşitli toplantılarda okuna gelmiştir. Bu anlamda mevlid-i şerifi sadece kelime anlamı olan “doğumla” ilişkilendirmek hata olur çünkü eser;

1. Cenab-ı Hakk'ın birliğinin anlatıldığı Tevhid Bölümü,
2. Müellife Dua Bölümü,
3. Âlemin Yaratılması,
4. Hz. Muhammed'in Nurunun Yaratılması,
5. Hz. Âdem'in Yaratılması ve Hz. Muhammed'in Nurunun O'na intikâli
6. Hz. Peygamberin Doğumu,
7. Hz. Peygamberin Övülmesi,
8. Hz. Peygamberin Mucizeleri,
9. Hz. Peygamberin Mi'râcı,
10. Hz. Peygamberin Hicreti,
11. Hz. Peygamberin Bazı Vasıfları,
12. Ümmetin Nasıl Olması Gerektiği,
13. Nasihat,
14. Hz. Peygamber'in Vefatı.⁴⁷ Bölümlerinden oluşmaktadır.

Bugün tespit ettiğimize göre Türkiye'de mevlidin okutulduğu başlıca vesileler şunlardır:

1. Peygamber'in velâdetinin sene-i devriyesinde tekkelerde ve Müslüman topluluklarda mevlit okutulmaktadır,

2. Dinî merasimlerde ve zikirlerde, ayin esnasında da mevlit okutulduğu vakidir,

⁴⁷Mehmet Akkuş, Uğur Derman, **Mevlid-i Şerif**, Ankara, T.D.V. Yay. , 2013, s.20

3.Çocuğun doğumu münasebeti ile doğumun 40. günü mevlit okutulur ve mevlidin sonunda çocuğun kulağına ona verilen isim tekbir getirilerek söylenir,

4.Bir şahsın ölümünün 40. günü mevlit okutulur,

5.Adak olarak, Peygamber'in ruhunun şad olması için mevlit okutulur.⁴⁸

Mevlit yukarıda bahsettiğimiz münasebetlerle mevlithanlar tarafından usule bağlı olmayarak okunur. Mevlitlerde bahir araları sureler, ilahiler ve kasidelerle süslenir. Bahirlerde mevlithanın müzik bilgi ve zevkine göre çeşitli makam ve geçkileri yapılır. Belli bir bestesi yoktur ve irticalen okunduğundan herkese göre değişebilir.⁴⁹ Belli bir beste ile okunmaz fakat yine de takip edilen, takip edilmesi uygun düşen makamlar ve geçkiler bunun yanında sesin pest ve tiz kullanılması uygun olan yerler vardır. Bu konudaki Mehmet Ali Sarı'ya ait şemaya "Mehmet Ali Sarı'nın Mevlid-i Şerif Öğretim Metodu" başlığı altında yer verdik ve istifadenize sunduk.

Mevlit Türk ve Müslüman toplumun bu denli hayatının içinde olduğundan mevlidi iyi okumak ve okurken uygulanan makamlar önemli olmuştur. Diğer dini musiki formlarında olduğu gibi mevlit de meşk usulü ile öğrenile gelmiştir. Fakat mevlitte genel geçer bir beste olmadığından kişinin hâkimiyeti zevki daha belirleyici olmuştur.

Mevlidin bestelenmesi konusunda elimize ulaşan Kemal Batanay'a ait muazzam mevlit bestesine değinmekte bizim için bir görevdir. Mehmet Ali Sarı, Hocası Kemal Batanay'ın mevlide beste yapmak konusundaki yaşadıklarını ve mevlidin bestelenme sürecini şu şekilde aktarıyor,

“1950’li yıllarda Yeni İstanbul Gazetesi bir beste yarışması düzenledi para ödülü olarak da elli bin lira ödül koydu aslında hocam (Kemal Batanay) paraya tamah eden bir kişi asla değildi ama kıramayacağı insanlar arkadaşları vardı Saadettin Heper⁵⁰ gibi, hocamı teşvik ettiler, iyi ki etmişler. Oda kolları sıvadı.

⁴⁸Necla Pekolcay, **Mevlid**, 5.Bs. , Ankara, T.D.V. Yay., 2010, s.24

⁴⁹İsmail Hakkı Özkan, **Türk Musikisi, Nazariyatı ve Usûlleri**, İstanbul, Ötüken Yay. , 2011, s.103

⁵⁰Saadettin Heper çeşitli kaynaklara göre 10 Mayıs 1899' da doğmuştur. Fakat mezar taşındaki tarihe ve öğrencisi Hüseyin Top'tan gelen bilgilere göre, 10 Mayıs 1900'de dünyaya gelmiştir. Eyüp Sultan'da doğmuştur. 9-10 yaşlarında gitmeye başladığı ve Rüştîye Mektebini bitirdikten sonra Zekaizade Ahmet Irsoy'un yanında musiki öğrenimine başlamıştır. Mevleviliğin etkisi ile musiki hayatı şekillenmiştir. Ahmet Irsoy'un vefat ettiği 1943 senesine kadar hoca talebe ilişkileri sürmüş ve 500'ün üzerinde ilahi tevşih naat, durak ile 30 Mevlevi ayini ve 400'ün üzerinde kâr kâr-ı nâtık, şarkı meşk ederek musiki bilgisini artırmıştır. İlk Türk müziği nazariyat ve usullerini de yine hocasından

*Başına bir ilahi koydu onu da kendi besteledi metinlerini kendi hattat kalemi ile yazdı. Notalarını da inci gibi kendi yazısı ile yazdı. Sanat olarak varını yoğunu döktü. Çünkü rakiplerinin nasıl eserler ortaya koyacağını tahmin etmek mümkün değildi. Bitirdi de ancak başka katılım olmadığı için ödülü vermediler. Sonuç üzücü ama ne oldu, çok muazzam bir eser ortaya çıkmış oldu.*⁵¹

Mehmet Ali Sarı, hocasının mevlit bestesini meşk etmediğini söylemiş, hocasının mevlide yaptığı bestenin camide okunacak ve halkın zevk alıp, anlayıp dinleyeceği bir beste değil, oldukça sanatlı bir eser olduğunun altını çizmiştir. “Yarışmaya özel yazıldığı için ancak makamları bilen bir cemaate okunabilir, benim nokta-i nazarıma göre böyle bir cemaatte oldukça sınırlı.” demiştir. Ayrıca Kemal Batanay’ın besteli mevlidini okurken goygoylu okuduğunu da ifade etmiştir.⁵²

öğrenmiştir. Rauf Yekta Bey'e de talebe olma bahtıyarlığına ermiştir. Kendisinden hem batı notası öğrenmiş hem de 12 yıl gibi bir süre pek çok eser meşk etmiş, 17 yaşında kudümzen başı olmuştur. Babası gibi genç yaşta hâfızlık yapmış ve bir süre Eyüp Camii imamlığını sürdürmüştür. Meşkle gelen sözlü geleneğin notaya aktarımında da çok önemli katkılar sağlamıştır. Çok sayıda müzisyen yetiştirmiştir. Saadettin Heper 57 yıllık eşi vefat edince sağlığı zayıflamış bu sebeple de bir süre Şişli Etfal Hastanesinde kalmış ve 11 Mayıs 1980'de vefat etmiştir. Bkz. Burcu Sağlam, "Türk müziğinin Hafızası: Saadettin Heper, **Musikişinas**, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Matbaası, 2015, sayı 14, s.46-81

⁵¹A.g.m.

⁵²Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (27.11.2015)

5.2. Mehmet Ali Sarı'nın Mevlid-i Şerif Okuma Tavrı

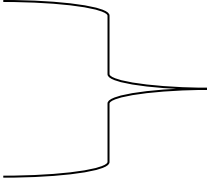
Mehmet Ali Sarı, Beyoğlu'nda Ağa Camii'nde geçen öğrencilik yıllarında dönemin en iyi mevlithanlarıyla çok yakından iletişim kurmuş, bunu şans olarak bilip camiye mevlit okumak üzere gelen Saadettin Kaynak, Hâfız Ali Üsküdarlı, Esat Gerede ve birçok ismi dikkatle dinleyip örnek almıştır. Mehmet Ali Sarı, birçok mecliste mevlit okumuştur. Mehmet Ali Sarı'nın unutamadığı bir mevlit anısı 1960'lı yıllarda en tanınmış ilahi grubu Fatihli Kardeşler ile beraber Unkapanı Sokullu Camii'nde mevlit okumasıdır.

Bir diğer mevlit anısı, 1958 yılında dönemin Başbakanı Adnan Menderes tarafından Vakıflar Genel Müdürlüğü aracılığıyla tamamlanan ve bir mevlid-i şerif ile halka açılan Ebû Eyüp el- Ensarî Türbe ve Camii'nde yapılan tören de mevlit ve aşır okumasıdır. TRT radyosu tarafından yapılan yayının kayıtlarında, Mehmet Ali Sarı'nın aşır-ı şerif okuduğu kayıt elimizde bulunmaktadır.

Mehmet Ali Sarı, halen devam eden derslerinde öğrencilerine mevlit meşk etmektedir. Bu meşklere kendi meşk ettiği sistemle ve tercih ettiği çeşitli makam ve geçkilerle beyitleri süslemiştir.

Her türlü formda olduğu gibi mevlidi de okumaya başlamadan kişinin kendi sesinin sınırlarını bilmesi ve sesinin en pest yerinden başlaması gerekir. Beyitlere göre tercih edilmesi uygun olan makamlar, Mehmet Ali Sarı tarafından aşağıdaki şekilde en çok okunan “Tevhit ve Veladet” bahri üzerinde yapılan çalışmada tarif edilmiştir.⁵³

Tevhid Bahri Beyitlere göre tercih edilmesi uygun makamlar:

Allah âdın zikridelim evvelâ, Vâcib oldur cümle işde her kulâ.		Saba
Allah âdın her kim ol evvel anâ, Her işi âsân ider Allah anâ.		

⁵³Tuğba Savran- Mehmet Ali Sarı ile mülakat, Kadıköy-İstanbul, (10.02.2016)

Allah âdı olsa her işin önü, Hergiz ebter olmaya ânın sonu	}	Hüseyinî
Her nefesde Allah âdın dimüdâm, Allah âdıyle olur her iş tamâm.		
Bir kez Allah dise aşk ile lisân, Dökülür cümle günah misl-i hazân.	}	Acem
İsm-i pâkin pâk olur zikr eyleyen, Her murâda erişür Allah diyen.		
Aşk ile gel imdi Allah diyelim, Derd ile göz yaş ile âh îdelim.	}	Saba
Ola kim rahmet kıla ol pâdişah, Ol kerîm-ü ol rahîm-ü ol ilâh.		
Birdir ol, birliğine şek yokdürür, Gerçi yanlış söyleyenler çokdürür.	}	Uşşak
Cümle-âlem yoğ iken ol var idi, Yaradılmışdan ganî cebbâr idi.		
Vâr iken ol, yok idi ins-ü melek, Arş-ü ferş-ü ay-ü gün hem nüh felek.	}	Hicaz
Sun' ile bunları ol, vâe eyledi, Birliğine cümle ikrar eyledi.		
Kudretin izhâr edüp hem ol celîl, Birliğine bunları kıldı delîl.	}	Şehnaz
“Ol!” dedi bir kerre vâe oldu cihan, “Olma”derse, mahv olur ol dem hemân.		
Bâri ne hâcet kılavuz sözü çok Birdir Allah andan artık Tanrı yok	}	Saba
Ey azizler, işte başlarız söze, Bir vasıyyet kılarız illâ size.		

Ol vasıyyet idirem her kim tuta,
Misk gibi kokûsu canlardâ tüte.

Hak-Teâlâ rahmet eyleye anâ,
Kim beni ol bir dua ile anâ.

Her kim ki diler bu duada buluna,
Fâtiha ihsân ede ben kûluna.

Hüseyinî

Veladet Bahri Beyitlere göre tercih edilmesi uygun makamlar:

Âmine Hâtun Muhammed. Anesi
Ol Sadeften doğdu ol dür dânesi

Çünkî Abdullah'tan oldu hâmile
Vak-t erişdi hefte vü eyyam ile

Rast

Hem Muhammed gelmesi oldu yakîn
Çok alâmetler belirdi gelmedin

Ol Rebi-ül evvel âyın nîcesi
On ikinci gece isneyn gicesi

Segâh

Ol gece kim doğdu ol Hayr-ül-Beşer
Ânesi anda neler gördü neler

Didi gördüm ol Habîbin Ânesi
Bir acep Nûr kim, güneş pervânesi

Suzinak

Berk urup çıktı evimden nâgehân
Göklere dek nûr ile doldu cihân

Göklere açıldı ve feth oldu zulem
Üç melek gördüm elinde üç alem

Biri meşrık biri mağribde anın
Biri dâmında dikildi Kâbe'nin

Bildim anlardan kim ol halkın yeği
Kim yakîn oldu cihâna gelmeği

Nihavend

İndiler gökten melekler sâf sâf Kâbe gibi kıldılar evim tavaf	}	Mahur
Geldi hûriler bölük bölük buğûr Yüzleri nûrundan evim doldu nûr		
Hem heva üzre döşendi bir döşek Adı sündüs döşeyen anı melek	}	Beyati
Çün göründü bana bu işler ayan Hayret içre kalmış idim ben heman		
Yarılıp divar çıktı evimden Nagehan Geldi üç huri bana oldu ayan		
Bâzılar dirler ki, ol üç dilberîn Âsiye'ydi biri ol meh-peykerîn	}	Acem
Bîri Meryem Hâtun îdî âşikâr Bîrisî hem hûrilerden bir nigâr		
Geldiler lûtf ile ol üç meh-cebîn Verdiler bana selâm ol dem hemîn	}	Saba
Çevre yanıma gelip oturdular Mustafa'yı birbirine muştula		
Didiler oğlun gibi hiç bir oğul Yâradılalı cihan, gelmiş değil	}	Saba
Bu senin oğlun gibi kadr-i cemîl Bir anaya vermemiştir ol celîl		
Ulu devlet buldun ey dildâr sen Doğmuştur Senden ol Hulk-ı Hasen	}	Hüseyini
Bu gelen "İlm-i Ledün Sultânıdır" Bu gelen Tevhîd-i İrfân kânıdır		

Bu gece ol gecedir kim, ol Şerîf
Nûr ile âlemleri eyler Latîf

Bu gece şâdân olur Erbâb-ı dil
Bu geceye can verir Eshâb-ı dil

Rahmeten-lil Âlemin'dir Mustafa
Hem şefîal müznibîn'dir Mustafa

Vasfînî bu resme tertib ettiler
Ol mübârek nûr'u terğib ettiler

Âmine der çün vakit oldu tamam
Kim vücûda gele ol hayr-ül enâm

Susadım gâyet harareten katî
Sundular bir cam dolusu şerbeti

Mahur

Pest okunur.

Şerbeti sunduk tâ bânâ hûriler
Bunu sana verdi Allah dediler

Kardan ak idi ve hem soğuk idi
Lezzeti dâhi şekerde yok idi

İçtim ânı oldu cismim nûr'a gark
İdemezdim kendimi nûr'dan fark

Geldi bir akkuş kanadı ile revân
Arkamı sığâdı kuvvetle hemân

Doğdu ol saatte ol sultân-ı dîn
Nûr'a gark oldu semâvât-ü zemîn

Mahur/
Tiz / Hızlı

Mevlîdîn bestesi olmadığı için herkesin kendi kabiliyeti zevki makamlara hâkimiyeti öne çıkacaktır. Mehmet Ali Sarı, kendisi okurken daha çok zevkini ön planda tuttuğunu ve o güne göre tercihler ortaya koyduğunu belirtmiştir.

Yukarıda verdiğimiz metot onun talebelerine mevlit eğitimi verirken takip ettiği sistemin örneğidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
HAKKINDAKİ YAZILAR
BİRKAÇ HATIRASI ve YAPILAN MÜLAKAT

1. Hakkındaki Yazılar

1.1. Rahmi Şenses, “Mehmet Ali Sarı”, Bugünün Meşhur Huffaz-ı Kiram ve Mevlidhanları, İstanbul, Hamle Matbaası, 1965, s.43

Hafız Mehmet Ali Efendi genç, güzel, yakışıklı ve gayet şık, tertemiz giyimli münevver bir efendidir. Fevkalade Kur'an okumakla musiki bilgisine de vâkıf olduğu cihetle bu günün meşhur Kur'an'ı Kerim ve mevlid-i şerif okuyanları arasında mevki sahibidir.

Dinî musikiyi Muhterem Üstâd H. Kemal Batanay, Saadettin Heper, Halil Can ve Ali Rıza Sağman Bey'lerden meşk etmiştir. Lâ dinî musikiyi ise isimlerini hatırlayamadığım birkaç zatı kiramdan meşk etmiştir. Notayı da gayet iyi bildiğinden güzel tanbur çalmaktadır. Bu sebeple şâyân-ı takdir ve tebriktir.

Hâfız Mehmet Ali Efendi, kuvvetli bir hitabete malik iyi bir vaizdir. Okuduğu hutbelerinde, yaptığı vaazlarda daima muvaffak olan ve cemaat üzerinde ezici bir tesir yaratan, ahlaklı, faziletli, dürüst, terbiyeli, azimkâr, mesleğinin şeref ve haysiyetini daima koruyan, temiz kalpli ve konuşmasıyla da halkın en aşağı tabakasından en yüksek tabakası ve sosyetesine kadar hulul etmesini bilen bir efendi olması itibariyle iftihar ederiz. Bu bakımdan Müslümanlar, ileride kendisinden birçok vazifeler beklemektedir. Bu münevver meslektaşımıza sıhhat ve afiyet, ömrüne bereket temenni ederiz.

1.2. Hâfız Kemal Batanay'ın Mehmet Ali Sarı'ya Yazdığı Mektuplar¹

1. Mektup

27.02.1967

Sevgili ve Kıymetli Oğlum Mehmet Aliciğim,

Acı ve tatlı birçok hatıralarla memlû, tarihsiz bir kıt'a mektûb-i zerâfet ve letâfet üslûbunuzu alalı hemen bir aya yaklaşmış bulunmaktadır. Yazılarınızdaki tatlı beyanlarınızla ne kadar mahzûz olduk ise üzücü taraflarına da o kadar üzüldük; Oğlum, bu günün dünyası o kadar maddîleşti ki hacısından, hocasından, büyüğünden, küçüğünden her çeşit münasebetsizlik ve uygunsuzluklar ve hatta ahlaksızlıklar görmek mümkündür.

Bu cümleden olmak üzere hocalarında size revâ gördüğü muâmele de bu nevidendir. Sırf sakat bir hissiyat ve malûl bir fikr-i sabit mahsulüdür. Bunu kabul ettikten sonra Allah cümlemizi ıslah buyursun demekten başka ne çare bulabiliriz.

Zavallı eskiden beri bilhassa mevki sahibi olmayan veya varlıklı bulunmayanlara ve yahut da bir menfaat göremeyeceği kimselere karşı daima menfi tabiatlıdır. Şimdi de bir hırs-ı pîrî tesiri ile daha da uygunsuz hareketler yaptığı esefle görülen, marîz bir zavallı durumuna düşüp küçülmektedir. Ben ki onun her hareketine tehammül edebilen bir insanım. Okuduğu Kur'an'ına hürmeten kendisine hürmette kusur etmem. Buna rağmen de bana karşı ciddî ne bir alâka, ne de samimiyet gösterdiği yoktur. Ne yapalım kendisinden ufak bir menfaatimiz olmadığı halde büyüğümüzdür diye mukabelede bulunmuyoruz ve hoş görüyoruz.

Her cuma hutbelerinde de cemaate, müminlerin birbirlerine hakiki kardeşten daha ileri olduklarını arîz ve amîk söyler ve tabiatı hilâfına gayet makul telkinlerde bulunuyor ama bu sözler sakalından ileri gitmediği ef'aliyle sabittir; Yani kendisi bu hükmün dışındadır sanki... O, günün adamıdır vesselam... İsterse en basit, en değersiz bir adamı başına taç edip göklere çıkarır, isterse en yüksek en değerli adamı bir paralık edip yerin dibine indirir. Dedim ya Allah'tan salâh-ı hâl temenni etmeli amma çok geç.

¹Mektuplar Osmanlıca kaleme alınmıştır. Asılların fotoğrafları Ek'tedir

Gelelim mektubuna. Evvel emirde şunu bildireyim ki senin o kefere harfleriyle yazılmış muhteşem mektubunu ne ben ve ne de hoca hanım söktüremedik bir türlü, nihayet başkalarına okutup meal ve münderecatına muttali olduk.

A kuzum mademki Müslüman yazısını tahrirden acizsin hiç olmazsa bir daktilo makinesiyle yazıp gönderseydin, biz de böyle bir muamma hallededecekmişiz gibi ağyare muhtaç olmazdık.

Bugüne kadar mektubunuzun cevabını veremediğime gelince: Haylûlet eden birçok mevânîden olduğu gibi Ramazan-ı şerifin sonlarından beri müptela olduğum gribal ve sürüncemeli bir rahatsızlığın da tesiri olmuş ve hüküm sürmekte olan kışın ve soğuklarında biz ihtiyarlara verdiği hâlsizlik ve uyuntuluk bu uzamaya vesile teşkil etmiştir. Yani mesele bir ihmal değil bir imhaldir. Bu hususta fakiri muaheze etmemenizi rica edeceğim. Hoca hanım da ayrıca yazacaktır. Mektubunuza her ikimizde son derece memnun olduk. Cenab-ı Feyyaz-ı mutlak hazretleri, çocuklarınız ve ailenizle birlikte cümledenizi mesut ve bahtiyar edip sıhhat ve afiyette berdevam buyursun, düa-i vâcibül-edâsı vird-i zebanımızdır.

Mehmet Aliciğim! Cenabı Hak fırsat ve müsaade buyurursa mayıs sonlarına veya haziran ibtidalarına doğru İzmir’e gelmek arzusundayım. Orada ortanca birader vardır ziyaret edemiyorum. Hem onu ziyaret hem de sizi görmek bu arzumu kuvvetlendirmektedir. Sana şimdi biraderin adresini de yazacağım, vakit buldukça gider görüşürsün. Kendisi musiki ile de oldukça alakalıdır. Hatta bir hayli besteleri vardır. Konservatuarın dinî-lâdinî bütün eserleri de kendisinde olduğu gibi daha birçok eserler de vardır. Sen onlardan istifade edebilirsin. Vakıa halen rahatsızlığı dolayısıyla kendisi pek meşgul olamıyor ise de musiki çok sevdiğinden sizinle alakadar olur. Evinde her türlü saz olduğu gibi güzel bir de tanburu vardır. Her halde size müsaade eder ve istifade edebilirsiniz. Güzel ud da çalar. Ben ona bir mızrap da vermiştim. Şimdilik muvakkaten olsa da ondan istifade et. Sonra ben gelirken sana bir mızrap bulur veya uydururum. Benim elimde halen hiç mızrap kalmadı. İki mızrabımız var biri ile ben diğeri ile de Naime çalıyor.

Tanburlara gelince hemen hemen hepsini elden çıkardım iki adet kıymetli tanbur kaldı. Naime’nin üç tanburu varsa da birisi konservatuarda, birisi radyoda, birisi de evde durmaktadır. Mamafih belki birader de tanburu satar. Biz artık musiki ile pek meşgul olamıyor isek de “Mâ lâ yûdrekü küllühû lâ yûtrekü küllühû” –

tamamı elde edilemese de tamamı terk edilmez – kabilinden gelen gidene meşk filan vermekteyiz. Elimde klasik ve dinî eserlerden de fazla bir şey kalmadı, bir kısmını sattık, bir kısmını da bazı sevdiğim talebelerime çerâğ eyledik. Mamafih âyinlerden fazla bir şey bulabilirsem sana getiririm gelirken. Seni çok göreceğim geldi. Hatta gelin hanım kızımı da çocuklarımı da görmek istiyorum. İnşallah geldiğimde orada bol bol görüşürüz. Biradere de şimdi mektup yazacağım senden de bahsedeceğim, sen de fırsat buldukça git.

Adresi şöyledir: Alsancak'ta bir Tayyare Sineması vardır. Onun bitişiğindeki 206/4 numaralı apartmanda oturur. Bu apartmanın üç dairesi zaten kendisinindir. Bendende bahsederek lazım gelen hususlarda sana kolaylık göstermesini bende kendisinden rica edeceğim.

Seni cân-u dilden derâğûş eder, gözlerinden iştîyakla öperim. Tanrının yüce selamı sana ve efrad-ı âilene olsun. Bu suretle Asuman Hanım kızımın ve mahdumunuz Sinan ve kerimeniz küçük yavrunun gözlerinden samimiyetle öper ve Allah'tan hayırlı ömürler ve sıhhat ve afiyetler dilerim oğlum efendim. İmza

Kardeşimin ismini yazmayı unuttum. Nureddin Ulueren, Atatürk Caddesi, Numara 206/4

Mehmet Aliciğim!

Hoca Hanım da sana ayrıca yazacak ve bu mektuba leffen gönderecek idi. Hâlbuki Şefik Gürmeriç Bey'in hastalığının ilerlemesi yüzünden mektebe gelemediğinden kendisi ile görüşmek mümkün olamıyormuş. Bunun için Şefik Bey'le görüştükten sonra sana ayrıca ve müstakillen yazacak. Binaenaleyh özür diler ve senin ve Asuman Hanım'ın ve yavrularının gözlerinden öperek arz-ı selam eyler, saadetler ve iyilikler temenni eyler. Ben de böylece iblâğ ederim oğlum... Pek acele yazdığımдан yazı pek muntazam olmadı ama kusura bakma...(Paraf)

2. Mektup

07.10.1968

Hakikatli ve Sevgili Oğlum Mehmet Aliciğim,

Tanrı selamı ile başlanmış ve 03.10.1968 tarihini taşıyan bir kıt'a mektûb-i letafet üslûbunuzu şimdi almış bulunuyorum. Eski ve Müslüman yazısı ile tahrir edilmiş bulunan ve senin kaleminden çıkmış olduğuna adeta inanmayacak kadar düzgünce yazılmış bulunan bu evlat mektubuna gurbet eldeki bir hakikî oğlundan gelmiş hasretkeş bir baba sevinciyle o kadar sevindim ki tarifi müşkildir. Ve hemen kâğıdı ve kalemi elime alıp şu varakpareyi tahrir e şitabeyledim.

Bu sene hem biraderi ziyaret etmek ve hem de seninle mutlaka buluşmak ve arz-ı iştiyak ile neşeli birkaç günümüzü birlikte geçirmek ve bu suretle felekten bir gün olsun kâm almak emeliyle 19 Ağustos'ta İzmir'e geldim ise de müteaddit araştırma ve alakalarım a rağmen seninle görüşmek müyesser olamadı. Birkaç defa sıra ile Emin'i aradım. Belki bu vasıta ile seni bulabileceğimi ümit ettim. Hâlbuki o da camide nöbetçi değ ilmiş, yağcılar denilen bir ticarethaneye gelir gidermiş. Aksi olacak orada da bulamadım. Nihayet bir kâğıt yazıp bıraktım. Beni biraderin evinden araması için telefon numarası da bıraktım, Velhâsıl ondan bir ses çıkmayınca Kestane Pazarı Camii'ne birkaç defa gittim, en sonunda senin izinli olduğunu ve pederinizi ameliyat ettirmek üzere Ankara'da bulunduğ unuzu öğrendim. Bir defasında da Hisar Camii'nde senin talebelerinden iki gence rast geldim. Sana selam bıraktım ve benim seni kaç gündür aradığımı da sana söylemelerini tembih ve rica ettim. İşte sevgilim ümitlerim içimde kalarak 12 gün sonra da İstanbul'a döndüm. Mektubunda bunlardan hiç bahsetmediğ ine nazaran benim seni fena halde arayıp bulamadığ ım keyfiyetine muttali olamadığ ınıza zahip oldum ve üzüldüm. Her ne ise kısmet değ ilmiş. Pederinizin hastalığ ının ne olduğunu ve ne ameliyat geçirdiğ ini de yazmıyorsun. Merak ettim doğ rusu...

Mektubunda bazı kelimelerin imlasını yanlış yazmışsın. Belki bir başkasına da böyle yazarsın düşüncesiyle doğ rularını yazıyorum: Rahatsız (راختسيز) kelimesinde ی istemez (راختسز) olacak. Gene (كنه) değ il, yine (ينه) dir. Aziz kelimesini de noktasız yazmışsın hem de iki defa. İstanbul'a gelirken size götüreceğ im değ il getireceğ im yazmalı, değ il (دكيل) de ی yoktur. Bunlar neyse ama büyük hata da yapmışsın ki, iş te bu hiç olmamış, asaleti (عصا لتي) diyorsun bu

kelime tamamen Arapça olarak (اصالتی) olması lazım geldiğini bilmez değilsin olmuş bir kere, bir daha yapma.

Mektubuma son veriyorum sana çok çok teşekkür ederim beni böyle ansızın andığına memnun oldum; Mektubunda gelinimiz Asuman'dan bir selam bile yok. Her halde unutmuş olacaksın; Mektubun sonlarına doğru yazım okunmayacak hale geldi. Kusura bakma bazı işlerim dolayısıyla işi aceleye döktüm. Bizim Naime Hoca Hanım evde yok ise de ben gerek sana ve gerekse Asuman'a selamlarını gıyaben bildiriyorum. Cümlelizin gözlerinden öpmektedir. Ben fakir de keza Tanrı selamını cümlelize ayrı ayrı gönderir ve her birerlerinizin hasretle gözlerinizden öperim oğlum, canım efendim.

Hocan ve manevî pederin

Hafız Kemal Batanay

İmza

Senin mektubunda imza dahi yoktu?

3. Mektup

03.02.1969

Biricik Oğlum Mehmet Aliciğim!

Bugün Kurban Bayramının beşinci günü Hoca Hanım tabii vazifede. Ben de fakirhanede yazı çizi işlerimle meşgul oluyor, bir taraftan da keyifsizliğim hasebiyle kendi kendime mızıklanıp duruyorum. Bir aralık kapıda postacının sesini duydum, kapıya vardığımda aralıkta atılmış bir kart buldum. Baktım tarihsiz ama imza senin, fuarın da güzel bir manzarasını gösteren bu kartvizit o anda beni o kadar sevindirdi ki anlatamam. Kemal-i memnuniyetimden vücud-i nazikterime bir hayat-ı câvidânî geldi. Kendimi daha iyi hissettim. Çünkü hasretin taşmıştı artık. İki senedir yüzünü görmek müyesser olmamıştı. Geçen Ramazan Bayramında da böyle bir kartını almış ve mukabelesinde bulunamayarak nezakette kusur etmişim. Ne yapayım günlerim o kadar dağınık ve keşmekeşli geçiyor ki bugün yarın derken imkân ve fırsat bulup iki satır bir şey yazamadan vakitler geçip gidiyor. Bu sefer de aynı şey olmasın düşüncesiyle elimdeki işi bırakıp hemen şu karalamaları tasdîre şıtab ettim. Tebrik namede satır (سطر) kelimesini ص ile yazmışsın olur mu? Evvelki yazılarında da bir hayli imlâ hatası mevcut idi ama şimdi onları düzeltmek için vaktim yok. Seni o karar göreceğim geldi ki yazı iple çekiyorum, inşallah bu sene görüşmek müyesser olur. Hasretle gözlerinden ve yanaklarından öper, gelinimiz hanım kızıma ve yavrularınıza sevgi ve dualarımızı Hoca Hanım ile birlikte sunarız oğlum Mehmet Aliciğim. Aynı zamanda da geçmiş bayramınızı kutlular ve Hak'tan sıhhatler temenni ederiz.

el-fakîr İmza

4.Mektup

23.09.1969

Ferzend-i azizim Mehmet Aliciğim, ani olarak İzmir'den ayrılmaklığım sebebiyle bir kerecik daha görüşemediğime son derece üzölmüş bulunuyorum. Fakat öyle bir emri vaki oldu ki merhum biraderi defnettığımızın ertesi günü bizim Ercüment olacak herif çıkageldi. Orada işinin bozulmuş olması üzerine hemen İstanbul'a dönmek zorunda olduğunu ve beni de beraberinde kendi arabası ile götüreceğini söyledi. Her ne kadar benim orada bir iki gün daha kalmaklığım icâb-ı nezaket olacağını makam-ı itizarda söyledi isem de ısrar ve ibram ile beraber gitmemi istedi ve yengemiz hanımdan müsaade temin etti. Ben de hem aileyi acıları üzerine terk etmiş ve hem sen hakiki oğluma haber veremeden ve görüşmeden ona iltihak etmek mecburiyetinde kalmış oldum ve o suretle o gün saat on bir raddelerinde İzmir'den ayrılarak İstanbul'a döndüm. Bu halin üzüntüsü ile meşbu iken o günden beri de keyfiyeti sana bildirmek ve mazeretimin mecburi bir manzara arz etmiş olmasını beyan etmek mümkün olamadığını aynı üzüntü ile arz ediyorum. Evvelce de sana söylemiştim. Bizim fakirhanede badana ve boya işleri olduğunu. Ben İzmir'den döndükten sonra gördüm ki bu işler yapılamamış. İki üç aydır, hep bu durumda idik; Yaz dolayısıyla yapacak adam bulunamıyor; usta olacak heriflerin burunları Kaf dağında. İşte bu ecilden evimizin içi bir hercü merc halde her ne ise şimdi badana işi bitti boya işi kaldı, onu da dört, beş gün sonra gelip yapacaklar ve o da bittikten sonra temizlik ve yerleşmek başlayacak velhasıl bu durumda fırsat bulup iki satır olsun bir şey yazamadım. Malum ya her şey huzurla oluyor. O da olmayınca ne yazı yazabiliyorum, ne de okuyabiliyorum. Üstelik Hoca hanımda hem o işleri ile hem de radyo ve konservatuar işleri ile fena halde meşgul ve yorgun. Sen ne âlemdesin, gelinim hanım ve çocuklar ne âlemdeler, inşaallah Teâlâ iyisinizdir. Cenazeye giderken bir kitaptan bahsetmiştik. O kitap bana enteresan göründü. İsmi ne idi o kitabın merak ediyorum. Bir de fotokopilerini gösterdiğin o eserlerin de isimlerini ve kimlerin telifi olduklarını bana bildirirsen çok memnun olurum.

Şu yazımı acele postaya yetiştirmek için telaşlı yazdım. Gerek yazı bakımından ve gerek ifade bakımından berbat bir şey oldu. Özür diler ve mektubuma son veririm. Gelin hanım kızıma ve yavrularınıza cici anne ile birlikte çok çok selam ve dualar eder, cümlelizin gözlerinden ve yanaklarından öperiz. Ben fakir de ayrıca

senin yanaklarından kemali iřtiyakla öper, Cenabı Hak'tan hayırlı iřler ve ameller temennisiyle hatmi kelim eylerim sevgili ođlum Mehmet Aliciđim.

el-Fakir

H. Kemal Batanay

İmza

5. Mektup

14.01.1971

Biricik Oğlum, Sevgilim Mehmet Aliciğim,

Zatı ferzendânelerine cidden mahcup bir durumdayım. İd-i saîd-i fitrı tebrik eden kartınızı almıştım. Her şeyden evvel buna icabet icabı nezaket idi. Buna rağmen icabetim dûçar-ı akamet oldu. Sebebini şöylece arz edeyim: Ramazan-ı şerifi müteakip beni oldukça üzen ve endişelendiren bir rahatsızlığa dûçar oldum. Bu meyanda beden-i nâzik-terime bir de şeyhûhatden mütevellit halsizlik ve uyuşukluk târî oldu. Elim hiçbir işe eremez oldu. Bunlara inzımâmen günlerin de bir avuç denecek kısa ve yetersiz oluşu velhasıl belki sudan sayabileceğiniz bu maniler dolayısıyla iki satır olsun bir mukabele-i cevabiye yazamadım. İşte hicabımı bu suretle itiraf ettikten sonra sen hakiki oğluma niyazım şudur ki, serdeylediğim mazeretlerimi hüsn-i kabul ederek beni hoş görmenizdir. Zaten semâhatinizi de dür etmeyeceğinizden eminim.

Mektubunuzdan cümlenizin sıhhat haberini almakla memnun ve mübâhî oldum. Cenab-ı Hak cümlelerinizi ve bizleri de sıhhat ve afiyette daim buyursun duâyı vâcibül-edâsı vird-i zebânımdır. Arkadaşlarınıza ben fakîr-i pür-taksîrden bahsediyor ve sitâyîşlerde bulunuyormuşsun. Bu hususta hakk-ı nâcizânemde göstermiş olduğun asar-ı meveddet ve sevgiye çok teşekkür ederim ama kendimi o gibi övgülere lâayık göremediğimden adeta utanç duymaktayım. Hemen Cenab-ı Hak bu âcizi de vassıfettiğiniz zümre-i ahyâra lâayık eylesin âmin.

Yazınızı ve ifade-i sadenizi pek beğendim. Akranlarınız bunun onda birini yazmaktan aciz olmaktan başka okumasını bile beceremezler. Yalnız bir kelimenizi tashih edeyim “arzu” (آرزو) kelimesini “arzu” (آرضو) şeklinde dâd (ض) harfi ile yazmışsın. Bu kelime arzu etmek, arzulamak mastarından Türkçe bir kelimedir böyle yazılması doğru olmaz. Ne ise bu kadar kusur da oluversin.

Mehmet Aliciğim, seni an sulbin evladımdan çok fazla sevdiğime emin olabilirsin. Aramızdaki sarsılmaz alâka ve muhabbete güvenerek bu gibi kusurlar ediyor isem bu seni ihmal etmek veya boş vermek manasına değil, icab-ı hale göre bir imhâl etmek manasına haml ederek beni sevindirmeni rica ederim. Müştâkı olduğum yanaklarından kemal-i iştîyak ile öperek sözlerime nihayet verir ve Tanrının selamını sunarım, kıymetli ve temiz ruhlu ve temiz bir nisvan olan gelinim

Asuman Hanımı ve yavrularını samîmâne selamlarımla selamlar ve cümlenize iyilikler ve düzenli bir hayat bahşetmesini Cenab-ı Vâcibü'l-Vücut hazretlerinden tazarru ve niyaz eylerim. Refîkam Naîme Sultan da senin ve Asuman kadar yüksek ve âlî-cenâb gelininin hâtır-ı nâzikânelerinizi badel-istifsâr çocuklarınızla beraber olmak üzere selam ve senâlar eder ve gözlerinizden öper. Ol babda Hüdaya emanet olunuz sevgililerimiz... Canlarımız...

el-Fakir

imza

1.3. Fuat Edip Baksı'nın² Mehmet Ali Sarı'ya Yazdığı Şiiri

Çok işlenmiş bir konu, yok olası ayrılık!
Onu, bir daha yazmak istemiyordum artık

Bu sefer aramızdan seçti Mehmet Ali'yi
Bir kardeş ki duygulu, güzel sesli ve iyi

Mehmet Ali Sarı'nın sevimli bir yüzü var;
Aydın düşünceleri, tertemiz kalbi kadar

Durgun bakışlarının ardında gizli her an:
Dile gelmeye hazır yepyeni bir heyecan

Vefalı çocuğudur mert ülkesi Bolu'nun,
Ve hemşerisi bizim kahraman Köroğlu'nun

²Fuat Edip Baksı'nın asıl adı İbrahim Fuat Baksı'dır. 1912 yılında Diyarbakır'da doğmuştur. 8-9 yaşlarındayken babasını kaybetmiştir. Fuat Edip annesi ve dayısı tarafından büyütülmüştür. Daha çocuk yaşlarındayken, o yıllarda Mardin belediye Başkanı Şehmuz Namık'ın evine gelen saz şairlerinden ilk şiir eğitimini ve bilgisini almıştır diyebiliriz. Şair ruhlu bir kişi olan Şehmuz Namık, haftanın belirli günlerinde halk şiirlerinden halk müziğinden okuyup söylenen saz şairlerini evinde ağırlamaktadır. Dayısı da bu buluşmalara iştirak ederken Fuat Edip'i de götürmüştür. Elazığ Erkek Muallim Mektebi'nde okumuştur. Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yüksek İslam Enstitüsü hizmet cetveline göre Fuat Edip Baksı'nın mezun olduğu yükseköğretim kurumu olarak İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi gösterilmektedir. Hayatında ilk kez geldiği İzmir'e gönülden bağlanmış ve buradan ayrılmayı düşünmemiştir. Vefatına kadar İzmir'in değişik okullarında öğretmenlik yapmış ve binlerce öğrenci yetiştirmiştir. "Her on İzmirli'den birinin hocası" olarak nitelendirilen Fuat Edip, 1 Nisan 1939 tarihine kadar İzmir Erkek Lisesinde görev yapmıştır. 28 yıl İzmir'de çeşitli liselerde görev yapmıştır. Fuat Edip Baksı bir süredir arkadaşlık yaptığı annesinin bir dostunun kızı olan ilkokul öğretmeni Kayhan Yalkız'la 20 Haziran 1964'te evlenmiştir. Fuat Edip namını, dillerden düşmeyen şarkıların güftelerine sahip olmasına borçlu olduğu söylenebilir. TRT repertuarında güftesi Fuat Edip Baksı'ya ait 27 adet şarkı bulunmaktadır. Kendisiyle yapılan bir röportajda 51 güftesinin olduğu bunlardan 26'sının plağa okunduğu belirtmiştir. Sabah Şardağ'ın ifadesiyle "Gündelik hayatını sanat gibi yaşayan şair, yazar, öğretmen" dir. Fuat Edip Baksı, 1974 yılının yaz aylarında rahatsızlanmış, yapılan tetkikler sonucunda bağırsak kanseri teşhisi konmuştur. Çok sevdiği annesini de 76 yaşındayken aynı hastalıktan kaybeden Baksı'nın hastalığı, teşhis konulduğunda çok ilerlemiştir. Yapılan tüm tedavilere rağmen kısa bir süre sonra yatağa düşmüştür. Fuat Edip'i kurtarmak için yapılan müdahalelerin hiçbirinden sonuç alınamaz. Tüm İzmirli'lerin tanıyıp, sevdiği Fuat Hoca, 30 Kasım 1974'te 62 yaşında vefat etmiştir. Bkz. Yasemin Mumcu Ay, **Fuat Edip Baksı Hayatı- Sanatı- Eserleri**, İstanbul, Önsöz basım, 2008, s.1-38

Yüce Kur'an'ın duyup bütün ihtişamını
Sesiyle öptü nice ramazan akşamını

Gidiyor kardeşimiz güzelim İstanbul'a,
Yolun ve bahtın açık, sana uğurlar ola!

2. Birkaç Hatırası

2.1. Hâfız Ali Üsküdarlı ve Kâni Karaca ile Otobüs Hatırası

Mehmet Ali Sarı, Ali Efendi ile Beykoz İncirli köyünde bir mezuniyet cemiyetine katılırlar. Cemiyet sonrası hocalar cami önündeki kahvede oturmuş, çay içip hasret giderdiği sırada. Ali Efendi onları görür. Bir yanında Mehmet Ali Sarı vardır, diğer yanında Kâni Karaca³. Üsküdarlı Ali Efendi sohbet eden hocalara bakar ve “Bunlar şimdi işi medreseye döker, fıkıh, hadis konularına girerler, biz şöyle bir lam elif çizelim” der. “*Şöyle gidip şöyle gelmeye lam elif çizmek denirdi.*”⁴

“Boğaza nazır bir kıraathanede çay içtik. Otobüse bindik Üsküdar’a gitmek için. Otobüsün en arkasında ben, Kâni Karaca ile Hoca Efendi birlikte önümde oturdular. Ben de arkalarındayım. Kâni Karaca âmâ görmüyor.” Ali Efendi fotrünü önüne indirir tanınmamak için ve otobüs ortamında Üsküdar’a kadar yolculara adeta konser verirler. Halk otobüsünde 30 km’lik klasik müzik konseri dinler yolcular, hatta kimisi durağını kaçıır. Ali Efendi ile çok anıları olduğunu söyleyen Mehmet Ali Sarı, Ali Efendi bambaşka adamdı der. “*Abdurrahman Efendi (Gürses) gibi vakur ve ciddiydi değildi. Ali Efendi şiir okurdu, edebiyattan da anlardı.*”⁵

Baki Süha Ediboğlu ile Ali Üsküdarlı bir radyo programı yaparlar. Baki Süha Ediboğlu, edebiyatçıdır. Kibar bir şekilde Ali Efendi’nin yaşını sorar, “Allah uzun ömürler versin. Ne kadar zamandır sizden istifade ediyoruz, acaba yaşınız ne

³ 1930 yılında Adana’nın Adalı köyünde doğmuş ve 2-3 aylıkken bir kaza sonucu gözlerini kaybetmiştir. Kendisini himayesine alan halasının eşi Vahip Efendi de hâfızdır. Mutaassıp bir insan olan halası onu hâfızlık eğitimi alması için köy imamı Ali(Nergis) Hoca’ya teslim eder. O yıllar da 80 yaşlarında olan bu zat, Sultan Abdulhamit’i görmüş huzurunda bulunmuş, alanına oldukça hâkim bir hocadır. Aslen Kayserili olan ve bilgisiyle herkesi hayran bırakan Ali Hoca Kani Karaca’yla ilgilenir, ona hâfızlığını yaptırır. Aynı zaman da ilkokul hocası olan bu kişi oldukça titiz ve disiplinlidir. Kabiliyeti ve sesinin güzelliğinin iyice yayılmasından sonra bazı Adanalı tüccarlar Kani Karaca’yı, daha da gelişmesi için İstanbul’a götürür (1950). Yeni Cami’de ramazanda mukabele okuduğu sırada tanıştırıldığı Saadettin Kaynak, onu bir kez dinledikten sonra, Siraselviler’deki evine davet etmiş hiçbir ücret almadan yıllarca tüm ses nazariyatını ve eserleri ona öğretmiştir. Kani Karaca dinî musiki bilgilerini de Yeraltı Camii İmam hatibi meşhur (Üsküdarlı) Hâfız Ali Efendi’den almıştır. Birçok Mevlevî ayininde na’tan, ayin-han ve kudümzen olarak bulunmuştur. 1979’da kadrolu olarak sınav vererek İstanbul Radyosu’na giren Kani Karaca bu kurumdan 1996’da emekli olmuştur. 28 yaşında görücü usulü ile evlendiği Muazzez Hanım’dan 2 erkek 1 kız çocuğu vardır. Bkz. Gönül Paçacı, Mehmet Eryılmaz, **Türk Müziği Geleneğini Yaşatanlar(Kani Karaca)**, İstanbul, Boyut Yay., 2001, s.16-30

Kani Karaca 29 Mayıs 2004’te İstanbul’da vefat etmiştir.

⁴Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (20.10.2015)

⁵A.g.m.

âlemde?” der. Hoca, ‘El bereketü fi’l-meçhul’ diye cevap verir. ‘Bereket meçhuldedir.’ onun için müsaade edersen o bize kalsın.” der.⁶

*“Ali Efendi Kaba insanlardan hoşlanmazdı. Ham değildi, pişmişti. Saray erkânı ile padişah ile görüşmüştü.”*⁷

⁶A.g.m.

⁷A.g.m.

2.2. Mustafa Nafiz Irmak ile Hatırası

Mustafa Nafiz Irmak⁸, kendisi gibi edebiyatçıların müdavimi olduğu Ayaspaşa'daki Park Oteli pastanesine giderken, cadde üzerindeki Ağa Camii'ne zaman zaman uğrayan bir kişidir.⁹ Mehmet Ali Sarı, Mustafa Nafiz Beyi, Ağa Camii'ne ikinci namazı kılmaya gelen Kemanî Ali Demir'e, Selahaddin Pınar'la birlikte refakatleri esnasında tanır. Ali Demir, Ağa cami bahçesindeki Mimar Sinan eseri şadırvandan abdest alırken onlarında ayakta seyredip konuştuklarını gören Mehmet Ali Sarı, "Efendim, ben bu caminin müezziniyim ve konservatuar talebesiyim, adım Mehmet Ali, size sandalye getireyim ayakta kalmayın." der. Onlarda, "Biz hep oturuyoruz, biraz ayakta kalalım, Ali'yi seyre ediyoruz, gideceğiz." derler. Kemanî Ali Demir, Ağa Camii yakınlarında bir gece kulübünde fasıl çalar ve yatsı namazını kılmak için kemanını daima Ağa Cami'nin müezzin odasına koyar ve camiye öyle girer. *"Ali Demir'e Mustafa Nafiz Bey'i sordum. Kimseye benzemeyen bir kişiliğinin olduğunu, hiç evlenmediğini, çok mütevazı olduğu halde titizliğinden kimsenin elini tutmadığını, takıntılarının olduğunu, yalnız yaşadığını söyledi."* Mustafa Nâfiz Irmak, bir kez duyduğu caminin müezzininin adını unutmaz ve camiye her uğradığında Mehmet Ali Sarı'yı sorar.¹⁰

⁸ Mustafa Nâfiz Irmak, 1904 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Mülga Zaptiye Nezareti mümeyyizlerinden Hüseyin Bey'dir. Ortaokul sıralarında başlayan musiki merakı nedeniyle başta Ortaköy Camii İmamı Hafız Aziz Efendi olmak üzere, Sultan selimli Ekrem Bey'den şarkı ve usul dersleri, Koca Mustafa Paşa Hatibi Sadettin Efendi'den ilahi ve tevşih dersleri ile Eyyübi Ali Rıza Bey ile usul meşk ederek musiki eğitimine başlamıştır. Küçük yaşlarda aldığı bu musiki disiplini ona her zaman dikkatli olmasını öğretmiş, güzel sanatlarla alakalı konularda ilerlemesine de imkân sağlamıştır. Kendi kendine kalmayı seven bir karakter sahiptir. Belki de bu özelliği sebebi ile hiç evlenmemiştir. 20. yüzyılın müzisyenleri arasında önemli bir isim olmuştur. Dış görünümü olarak sert ve sinirli olarak betimlenmiştir. Aşırı titiz, evhamlı bir karakter olarak tanınmasına rağmen tam bir İstanbul Beyefendisidir. İlk olarak, 1931 yılında "Sensiz bu sabah bir acı rüyayla uyandım." sözleri ile başlayan kendi şiirini, suzinak makamında bestelemiştir. Hicaz makamındaki "Kanaryam" şarkısının sözleri de yine kendisine aittir. Mustafa Nâfiz Irmak, iyi bir şair müzisyen olduğu için şiirleri müzik dili ile ifadesini bulduğunda ortaya çıkan besteler de güzel olmuştur. Gerek kendi besteleri, gerekse diğer bestecilerin onun şiirlerine yaptığı besteleri de, şiirlerin usta ve güzel oluşu nedeniyle, mükemmeli yakalamayı başarmıştır. İlk rahatsızlandığında Beyoğlu İlk Yardım Hastanesi'nde tedavi görmüş, daha sonra tedavi masraflarını karşılayamadığı için Darülaceze'ye yatırılmış. 1975 yılında vefat etmiştir. Mezarı, Feriköy Türk Mezarlığı'ndadır.

Bkz.(Çevrimiçi)<http://www.turksanatmuzigi.org/sanaticilarimiz/sairlerimiz/mustafa-nafizirmak> (20.10.2015)

⁹Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (20.10.2015)

¹⁰A.g.m.

“Bazen geldiğinde beni soruyor bulamıyor beni göremeden dönüp gidiyormuş. Sonraki gördüğünde, ‘Mehmet Ali! Kaytarma oğlum’ derdi. Ona neler yaptığımı anlatma fırsatım olmadığından görevimi aksattığımı sanıyordu galiba, şarkı formunda otuzu aşkın duygulu, çok beğenilerek okunan besteleri vardır. Besteleri arasında dinî mahiyette birkaç eserinin olmasını da arzu ederdim doğrusu. İnce, zarif zevkiyle çok da güzel besteler olurdu. Ama nedense olmamış.”¹¹

Duâhan Sadettin Evginer bir gün telefonla, Darülaceze’de bir hanımın ısrarla Mehmet Ali Sarı’yı görmek istediğini bildirir. Mehmet Ali Sarı epeyce bir aradan sonra bir fırsat bulup Darülaceze’ye gider. *“Binada arayarak iki madamla paylaştığı odasında, beyaz tülbendiyle beni arayan o yaşlı anneyi buldum. Beyoğlu-İstiklal Caddesi’nde oturan bir ailenin, Ağa Camii’ne zaman zaman namaza, vaaz dinlemeye gelen annelerindendi. Camiye gelip giderken tanıdım onu. Nasılsa Darülaceze’ye düşmüş. ‘Düşmez kalkmaz bir Allah’ diye düşündüm, yanında uzunca oturdum, hüzünlendim, teselli etmeğe çalıştım, yapacak başka bir şey yoktu. Veda ederek dışarıya çıktığımda yol üzerinde hareketli bir kalabalık vardı. Merak ederek ben de o kalabalığa yaklaşınca halkın arasında Safiye Ayla’yı gördüm. İnsanlar onu daha yakından görmek için itiş kakış içindeydiler. Ben de fırsat bulup, elini öptüm ve ‘Niye buradasınız hanımefendi?’ diye sorduğumda, ‘Mustafa Nafiz Irmak’ı ziyarette geldim.’ demez mi! Kanım dondu adeta.”¹²*

Mustafa Nafiz Irmak’ın koğuş numarasını alan Mehmet Ali Sarı yanına gider. *“Gittim birde ne göreyim, beton, çıplak, geniş bir koğuşun bir köşesinde, basit bir demir karyolada, kalın bir yorgan altında, o koca üstâd tek başına yatıyor. Aklım başımdan gitti, ‘MustafaAbiii!’ diye boş koğuşta var kuvvetimle ağlamaklı seslendim. Koca salonda ikimizden başka kimse yoktu. Beni görmeden o da, ‘Mehmet Aliiii!’ diye aynı tonla, yorganın altından, cevap verdi. Sesimi unutmamıştı. ‘Abiiii! Nerde senin kanaryan, güzel kuşların, ne arıyorsun burada!’ diye seslendim. ‘Hastalandım Mehmet Ali.’ dedi.”¹³*

Vitiligo hastalığına yakalanan Mustafa Nafiz Irmak, 18 Eylül 1975 tarihinde de vefat etmiştir.

¹¹A.g.m.

¹²A.g.m.

¹³A.g.m.

2.3. Mekke’de Uluslararası Kur’an Okuma Müsabakasında Jüri Üyeliği

Mehmet Ali Sarı, Suudi Arabistan Mekke’de 1974’te yapılan uluslararası Kur’an müsabakasında jüri üyesi olarak çağırılmıştır. Yarışmacı karilerle aynı otelde, lüks bir odada misafir edilerek, itibarlı ve konforlu bir seviyede ağırlandığını belirtmiş ve o seyahatin en güzel ve unutulmaz yanı olarak jüri üyelerine ve özel misafirlere Kâbe örtüsü hediyesi verilmesi ve Kâbe’nin içini ziyaret etme hakkı vermeleri olmuştur.

“Tevhit inancının abidesi olan ve her yönünün kible olduğu iç mekânı görmek ve o mübarek yerde iki rekât namaz kılmak nasip oldu. Rabbime sonsuz şükürler olsun.”¹⁴

¹⁴Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (27.11.2015)

2.4. Malezya Kur'an'ı Kerim'i Güzel Okuma Müsabakası'nda Türkiye'yi Temsili

28 Temmuz 1980'de Uzakdoğu, Malezya Kuala Lumpur Türkiye'yi temsilen orada her yıl ramazan ayında tekrarlanan Kur'an'ı Kerim'i Güzel Okuma Müsabakası'na gönderilmiştir. *“Başkent Kuala Lumpur Havaalanına indiğimizde gazeteciler, aynı uçaktan çok farklı mahalli kıyafetlerle inen diğer ülke temsilcilerinden daha çok, benimle ilgilendiler.”* Türk dışişleri görevlisi Mehmet Ali Sarı'yı karşılar ve doğrudan Türk Büyükelçiliği'ne götürür. Elçilikte benden hemen gazete ve mecmua istediler. *“Meğer oraya günlük gazete gitmediğinden haber alabilmek için gelenlerden gazete bekliyorlarmış. Tabii İnternet yok. Bunu düşünemediğimden dolayı çok mahcubiyet duydum, üzüldüm.”* Büyükelçi ve eşi, Mehmet Ali Sarı'yı evlerinde yemeğe davet ederler ve son derece yakından ilgilenirler. İslam ülkelerinden katılan bütün misafirler Kuala Lumpur'da Holiday Inn Otelinde misafir edilmiş, devlet protokolü ile ağırlanıp, gezdirilmiştir. Sıcak, bir iklimde, özel baharatlı uzak doğu yemekleriyle ağırlanan misafirler, daha sonra yarışmanın yapılacağı stadyuma alınırlar. Büyük harfler ve neon ışıklarıyla stadyumun en yüksek yerine *“ان هذه امتكم امة واحدة”* (Bu sizin İslâm milletiniz, tek bir millettir.) ayeti stadyumun en dikkat çekici noktasındadır. Bir başka dikkat çekici nokta ise yarışmayı izlemeye ilk gelen ve en son giden izleyicilerin devletin üst tabaka ricalinden oluşudur.¹⁵

*“Malezya da yönetim Müslümanlarla diğer dinler arasında %51-49 gibi bir hassas dengede olduğundan, o kritik iki puanlık Müslüman çoğunluğu muhafaza için, dinî hayata daha çok ağırlık verdiklerini öğrendim. Diğer İslâm ülkelerinden gelenlerin aksine Türkiye temsilcisi olarak şahsıma çok farklı itibar edildiğini gördüm. İslam dinine girişlerini, Orta Asya'dan Uzak Doğu'ya ticaret için giden Türklere borçlu olduklarını unutmamışlardı.”*¹⁶

Ramazan bayramı sebebiyle hava trafiği yoğundur ve Mehmet Ali Sarı Türkiye'ye uçakla dönememiş, üç gün daha beklemek zorunda kalmıştır. Emrine bir

¹⁵Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (15.09.2015)

¹⁶A.g.m.

araba ve bir řoför tahsis edilse de yalnızlıktan ötürü pek bir řey ifade etmemiş, Türkiye’de kendisini merak içinde bekleyen eři ve evlatlarının endişesinden kendisine sunulan taltiflerden istifade edemediğini beyan etmiştir. Nihayet üç gece Cidde Türk Büyükelçiliğinde misafir edilerek Mısır üzerinden Türkiye’ye dönebilmiştir.¹⁷

¹⁷Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (27.11.2015)

2.5. İran Uluslararası Kur'an'ı Güzel Okuma ve Hıfzetme Müsabakasına Jüri Üyeliği

27 Mayıs 2014'te İran'da yapılan Kur'an Okuma Yarışması'na davet edilmiştir. İçlerinde Türkçe bilenleri de olan görevliler tarafından, havaalanında karşılanmıştır. *“Munazzametü'l-Evkaf ve's Şuûnü'l-Hayriye Kurumu görevlisi kaldığımız müddet içinde İstiklal Otelindeki davetlilerin her hususta hizmetlerinde bulundu.”* diyerek kendisine sunulan hürmetten memnuniyetini ifade etmiştir.

2014 yılı otuz birinci dönemini olan bu yarışma son derece tecrübeli bir ekip ve program dâhilinde gerçekleştirilmiştir. Faaliyetin başındaki yetkili, Abdürresûl Abâî, “Reîs'ü Lecneti'l-İşraf” (Hakem Heyeti Başkanı) unvanı ile Mehmet Ali Sarı başta olmak üzere, tüm misafirlere saygı ve itibar göstermiş olup jüriler salonunun ortasında kendi yanında Mehmet Ali Sarı'ya yer vermiştir. Yüz yirmi civarındaki davetliden yetmiş kadarı yarışmacı, diğerleri refakatçi ya da davetli olarak hazır bulunmuşlardır. Önce hıfz dinleme ve değerlendirmeler, sonra da Kur'an'ı Güzel Okuma kısmına geçilmiş olup aradaki on beş dakikalık molalarda korodan ilahiler, dünyanın değişik bölgelerinden davet edilen meşhur karilerden aşırlara yer verilmiştir.

“Okunan aşırıların hepsi Mısır (Kahire) patentliydi. Yani Mısır okuyucuları aynen taklit ediliyordu. Kıvrak nağmeli duruşlar yapılıyor, nefes alınan aralıklarda lüzumundan fazla duruluyor, medler dört elif miktarını aşıyor, tecvide (kıraatin ölçüsü mesabesinde kabul edilen disipline) riayet edilmiyordu. Ayet sonlarındaki duruşlarda, aynı perdeden koro halindeki seslerle dinleyiciler tarafından karşılık veriliyor, salon adeta inliyordu. Böylece okuyucuyu da motive eden son derece canlı bir dinleyici kitlesine şahit oluyorduk. Tilâvetlerde tabii ki uhrevilikten ziyade dünyeviliğin, bir kazanma hırsının hâkim olduğu hissediliyordu.”¹⁸

Yarışmada derece farkı meydana getirmede sesin tını olarak güzelliği, cehâreti ve yüksekliği, nefes genişliği, artistik nağme yapabilme kabiliyeti belirleyici unsurlardan olmuştur.

¹⁸Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (27.11.2015)

“İran, dünya çapındaki bu yarışmalara her bakımdan önem vererek hazırlanıyor. Yarışmalar onlar için fevkalade bir propaganda vasıtası da oluyor. Nitekim hem Hıfz hem de Kur’an’ı Güzel Okuma kategorisinde bu 31. dönemde İranlı okuyucular birinci oldular. Gerçekten birinciydiler, çalışmışlardı, bende bunu aynel yakin gördüm.”¹⁹

Bu yarışmada Mehmet Ali Sarı, İran İslam Cumhuriyeti’nin dinî lideri Ali Hamaney ile yakinen görüşmüştür. Hamaney’in kendisiyle Azeri aksanı ile Türkçe konuştuğunu ifade etmiştir.²⁰

¹⁹A.g.m.

²⁰A.g.m.

2.6. Recep Tayyip Erdoğan ve Devlet Erkânına Kıldırıldığı Teravih Namazı

19 Ağustos 2010 günü bu referandum için yapılacak İzmit Mitingine başta Recep Tayyip Erdoğan olmak üzere bazı devlet ricali, o günün öncesinde, yeni restore edilen İstanbul Yenikapı Mevlevihane'sini ziyarete, teravih namazını da orada kılmaya karar verirler. Halil Necipoğlu²¹, Mehmet Ali Sarı'yı telefonla arayarak Yenikapı Mevlevihane'sinde kılınacak teravih namazına Sayın Başbakanın ve bir grup arkadaşının da iştirak edeceklerini, bu vesile ile teravih namazını Mehmet Ali Sarı'nın kıldırmasını rica ve ısrar eder, kendilerinin de cumhur müezziniliği yapacaklarını söyler. Mehmet Ali Sarı da memnuniyetle kabul ettiğini ifade eder. 18 Ağustos Çarşamba günü iftardan sonra evden alınacağı haberi gelir. İçişleri bakanı, Devlet Bakanı Cemil Çiçek, Bülent Arınç, İstanbul Valisi, Büyük Şehir Belediye Başkanı, Eski Vali Muammer Güler ve bazı Milletvekilleri de hazır bulunur. *“Genel musafahadan sonra Recep Tayyip Bey, beni yanına buyur etti. Yan yana oturduk. Elini kolumun üzerinde tutmaya devam ediyordu. Bu tutum beni ziyadesiyle mutlu etti. Kendisini çok sevdiğimizi, başarıları için dua ettiğimizi söyledim. ‘Duaya çok ihtiyacımız var.’ dediler.”*

Teravihin ilk 12 rekâtını Fatih Camii İmamı Osman Şahin, son sekiz rekâtı ve vitir namazını Mehmet Ali Sarı kıldırır. Çok içten samimi bir dua ile hükümetin başarılarını diler. Teravihten sonra Mehmet Ali Sarı, Bülent Arınç ile Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın yanına oturmak üzere tekrar davet edilir. *“İki saat kadar aynı sıcak havayı yakinen teneffüs etme ve sohbet etme fırsatım oldu.”*²²

²¹1968 yılında Erzurum'da doğmuştur. Halil Necipoğlu din görevlisi olan babasının tayini nedeniyle İstanbul'a yerleşmiştir. İlk hâfızlık derslerini babasından almıştır. Necipoğlu 14 yaşında hâfız olmuştur. Çinili Cami İmamı Hâfız Abdullah Aldır, Süleymaniye Camii İmamı merhum Hâfız Mehmet Çevik ve Beyazıt Camii İmamı merhum İsmail Biçer Hoca Efendilerden talim ve tecvit dersleri almıştır. İmam hatip lisesinden sonra İlahiyat Fakültesi ön lisans programını bitirmiş, Bu arada Üsküdar Musiki Cemiyetine devam etmiş olup birçok program, cd ve konser çalışması yapmıştır. Bkz. Halil Akıncı, **Son 100 yılın Ünlü Hâfız ve Mevlidhanları**, 3. Bs, İstanbul, Türkiye Hâfız ve Mevlidhanlar Cemiyeti, Şenyıldız Matbaa, 2014, s.226-228

²²Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, 20.11.2015

2.7. Vehbi Koç'la²³ Hatırası

Ağa Camii'ne gelen kişilerden biri Mehmet Ali Sarı'yı, Beyoğlu Ankaralılar Kulübü'nde ki iftar yemeğine davet eder. Oldukça lüks bir mekânda verilen yemekte hiç kimseyi tanımayan Mehmet Ali Sarı, Kur'an tilavetinden sonra yerine oturur. *"Akşam namazı ve çay esnasında tanıdık bir sima Şemsi Yastıman'ı²⁴ gördüm. Yemekte yanımda oturan kişinin kim olduğunu sordu bana, bende bilmem dedim o, Vehbi Koç dedi. On altı on yedi yaşlarımdayım toyluk olacak sık sık tekrarlanan nerelisiniz? Sorusunu sordum Vehbi Koç'a o da, 'Ben iki yüz yıllık Ankaralıyım.' cevabını verdi."*²⁵

Birkaç gün sonra yine ramazanda iftardan önce biri camiye gelerek Mehmet Ali Sarı'yı sorar ve Vehbi Koç'un kendisini Divan Oteli'ne iftara davet ettiğini müsaait ise kendisini götüreceğini söyler. Vehbi Bey, Mehmet Ali Sarı'nın tavrını tarzını beğenmiş, sevmiştir. Mehmet Ali Sarı ise yanında sıkılacağını, rahat olamayacağını düşünüp bu ilgiden çekinmiştir. *"Çekinceme rağmen hayır demem mümkün değildi tabi, gittik."*²⁶

²³ Vehbi Koç, 1901 yılında Ankara'da Çoraklık semtindeki yazlık evlerinde doğmuştur. Babası Koçzade Hacı Mustafa Efendi, annesi Kütükçüzade Hacı Rıfat Efendi'nin kızı Fatma Hanım'dır. Baba tarafından üç asırlık, anne tarafından Hacı Bayram-ı Veli sülalesine dayanan altı asırlık bir aileden gelir. Ankara İdadisinde okumuştur. 1917 yılında iş hayatına atılmış, 1920 yılında Meclis Matbaası'nda Cevat Fehmi Başkut'un yanında musahhih yardımcısı olarak işe başlamıştır. 1926 yılında Sadberk Hanım'la evlenmiştir. Koç Ticaret Anonim Şirketini kurmuştur. Vehbi Koç, 1984 yılında Koç Holding İdare Meclisi Başkanlığını oğlu Rahmi Koç'a devrederek, aktif olarak yönetimden çekilmiş fakat çalışmayı hiç bırakmamıştır. Koç Holding Şeref Başkanı sıfatıyla çalışmalarını sürdürmüştür. Bayram tatilini geçirmek üzere gittiği Antalya'da 25 Şubat 1996 günü akşam saatlerinde Migros mağazasında bir süre gezmiş, kaldığı Talya Oteli'ne döndükten sonra da fenalaşmış ve vefat etmiştir. Bkz.(çevrimiçi)<http://www.vehbikoc.gen.tr>(27.11.2015)

²⁴Asıl adı "Mehmet Galip Şemsettin" dir. Şemsi Yastıman, Şekerci Ahmed Ağa ve İlhamiye Hatun'un oğludur. 10 Temmuz 1923'te Kırşehir'de doğmuştur. Saza ve şiire olan ilgisi ortaokul yıllarında başlamıştır. Kırşehir ve çevresindeki saz ve söz ustalarından etkilenmiştir. Ankara'da bulunduğu yıllarda Yağcıoğlu Fehmi Efe ve Genç Osman'ın müzik meclislerine girerek kendini ve sazını geliştirmiştir. Bu yıllarda sahneye çıkmaya başlamıştır. Bir süre İzmir'de yaşamış ve burada evlenmiştir. Şemsi Yastıman, daha sonra İstanbul'a yerleşmiş ve sanat hayatını burada sürdürmeye başlamıştır. Kısa sürede şöhret olmuş ve gazinolarda çalışmaya başlamıştır. Bu dönemde basın-yayın organlarının en çok yer verdiği sanatçılardan biri olmuştur. Onlarca plak doldurmuştur. Destan ve taşlamaları ile sevilmiştir. Memleketi olan Kırşehir'in müzik birikimini geniş kitlelere tanıtan, "mahalli sanatçı" kimliği ile örnek sanatçı olmuştur. Sanatçı kişiliği yanı sıra kendi adını taşıyan mekânında saz dersleri vererek pek çok sanatçı yetiştirmiştir. Türk halk müziği konusunda çeşitli kitaplar ve notalar yayınlamış, kültür-sanat hayatına hizmetlerde bulunmuştur. Şemsi Yastıman, 10 Temmuz 1994'te Lâpseki'de vefat etmiştir. Bkz.(çevrimiçi)<http://www.turkuler.com/ozan/semisi.asp> (27.11.2015)

²⁵Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (20.12.2015)

²⁶A.g.m.

Vehbi Koç yurt sathındaki bayilerine Divan Oteli'nde iftar veriyordur. Herkes yerini almıştır. Mehmet Ali Sarı geldiğinde, Vehbi Koç'un oturmakta olduğu masaya kadar götürürler. Biraz oturduktan sonra, iftar öncesi özel olarak hazırlanmış, salona hâkim bir yerde Kur'an okur. İftar sonunda Vehbi Koç'la beraber kahvelerini içmek üzere başka bir salona geçerler. Vehbi Koç, evinde teravih namazını kıldırmasını rica eder. Mehmet Ali Sarı kabul edince evine geçerler. *"Geniş salonun mescit haline getirilmiş bir köşesinde ona teravih namazı kıldırıldım."*²⁷

Yine bir ramazan gecesi başta Ömer Nasuhi Bilmen²⁸ olmak üzere İstanbul'un önde gelen hocaları ile aynı evde verilecek çay sohbetine Mehmet Ali Sarı'da davet edilir. *"Divan Oteli'nde buluşarak birlikte Vehbi Koç'un evine gidecektik. Arabanın arkasında kalantor, iri yarı biri ile beraber eve gidiyorduk. Beyefendi önde şoförün yanındaydı, konuşulmuyordu. Uzunca bir sessizlikten sonra yanımdaki o zat, 'Lan Gooç, ne düşünüyong, biging yarısı beş yüz o da bizde yoh' dedi. Vehbi Bey cevaben, o gün eşi Sadberk Hanım'ın Eyüp Sultan'a ziyarette giderlerken küçük bir trafik kazası sonucu hafif yaralandığının haberini aldığını, ona takıldığını söyledi. Ben yine beyefendiye karşı bu kadar rahat konuşan bu zatı merak etmiştim, eve gidince birine sordum. Meğer o zat Hacı Ömer Sabancı'ymış."*²⁹.³⁰

²⁷Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (20.12.2015)

²⁸Ömer Nasûhi Bilmen, Erzurum'un Salasor (şimdiki adı Sarıayla) köyünde 10 Ocak 1883 tarihinde dünyaya gelmiştir. Babası ulemadan Hacı Ahmet Hamdi Efendi olup, Şeyh-Efendizâde diye tanınmıştır. Ahmet Hamdi Efendi ikinci haccı sırasında Medine'de vefat edince Ömer Nasûhi, küçük yaşta yetim kalmıştır. Ömer Nasûhi Bilmen'in ilk hocası, Erzurum Ahmediye Medresesi müderrisi ve aynı zamanda Erzurum Nakîbüleşrâf kaymakamı olan amcası Abdürrezzâk İlmî Efendi'dir. Abdürrezzâk İlmî Efendi'den iyi bir eğitim almış, Arapça ve Farsça öğrenmiştir. Taftazânî'nin *Şerhu'l-makâsîd*'ine kadar birçok kitabı amcasından ve Erzurum Müftüsü Narmanlızâde Hüseyin Hâki Efendi'den okumuştur. Yirmi yaşlarına kadar feyiz aldığı bu iki âlimin vefatı üzerine 1908'de İstanbul'a gelerek, Fatih dersiâzamlarından Tokatlı Şakir Efendi'nin derslerine devam etmiştir Arapça ve Farsçası çok iyi derecededir. Türkçe ile birlikte bu dillerde de şiir yazabilme kabiliyet ve yetisine sahip Bilmen, Fransızcaya da ilgi duymuş ve bu dili tercüme yapacak seviyeye kadar öğrenmiştir. Ömer Nasûhi Efendi, 14 Şubat 1926 tarihinde İstanbul Müftülüğü yardımcısı olarak görev almış, daha sonra başyardımcılığına yükselmiştir. Cumhuriyet döneminin ilk İstanbul Müftüsü Mehmet Fehmi Ülgener'in 20 Nisan 1943'ten vefatına kadar bu vazifesini sürdürmüştür. 16 Haziran 1943 tarihinde yapılan seçimde dersiâzamlar ve imam hatipler tarafından İstanbul Müftüsü olarak seçilmiştir. Nasûhi Bilmen, 80 yaşında başladığı eserini 85 yaşında tamamladıktan üç yıl sonra 12 Ekim 1971'de Fatih'teki evinde vefat etmiştir. Bkz. Ayhan Işık, **Din Hayat dergisi**, İstanbul T.D.V. Yay., 2015, S.24, s.57-60

²⁹1906 yılında Kayseri'nin Akçakaya köyünde doğmuştur. Hacı Ömer Sabancı, 14 yaşına geldiğinde şansını denemek için köyünden ayrılıp 450 kilometrelik yolu yürüyerek pamuk diyarı Adana'ya gitmiş ve burada pamuk işçisi olarak çalışmaya başlamıştır. Bir süre sonra ticaret hayatına atılmıştır. Hacı Ömer Sabancı, çalışkanlığı, azmi ve dürüstlüğü sayesinde kısa zamanda işini genişletmiş ve yörenin sayılı tüccarları arasında yer almıştır. Yıllar geçtikçe birçok işletme açmış ve yine birçok işletmeye ortak olmuştur. Ülkenin en büyük özel teşebbüslerinden birisi olan Sabancı Topluluğunun

Sohbette Vehbi Koç, hoca efendilere hitaben, “Biz sanayiciyiz, geniş çapta işçi çalıştırıyoruz. Öğle ile ikindi namazları, bazen de akşam namazı vakitleri mesai içinde oluyor. O namazlar her gün eve dönülünce kılınsa eda mı, yoksa kaza mı olur?” diye bir soru sorar. Bu soruya hoca efendilerin arasında bulunan Ömer Nasuhi Efendi, “Vakt-i merhumunda kılınan namaz eda vakti dışında kılınan namaz ise kaza olur.” diyerek cevap verir.³¹

*“Aradan geçen zamanda Vehbi Koç’la artık rahat konuşabiliyordum. Samimiyetine binaen bir görüşmemizde kendisine, “Beyefendi sizin için Yahudilerle iş yapıyor diyorlar, ne dersiniz?” dedim. “Evet, Yahudi sermayesini, Türk ekonomisinin hizmetinde kullanıyorum.” demişti.”*³²

ilk adımları niteliğindeki Marsa, Bossa ve Akbank gibi kuruluşları kurmuştur. Hacı Ömer Sabancı, 1928 yılında Sadıka Hanım ile evlenmiş, bu evlilikten, İhsan, Sakıp, Hacı, Şevket, Erol ve Özdemir adında altı çocuğu olmuştur. Hacı Ömer Sabancı 2 Şubat 1966 tarihinde vefat etmiştir. Hacı Ömer Sabancı’ya göre Şaka yapmak, hayatı tatlılaştıran, sertlikleri yumuşatan insanı geniş yürekle bakmaya ve düşünmeye yönelten başlı başına bir felsefedir. Yaşı ve mevkii ne olursa olsun şaka yapmayı çok seven bir karakter olduğu etrafındakiler tarafından ifade edilmiştir. Bkz. Tanju Sadün, **Hacı Ömer**, İstanbul, Apa ofset, 1983, s.157

(çevrimiçi) <http://www.sabancivakfi.org/sayfa/haci-omer-sabanci-7> (27.11.2015)

³⁰Tuğba Savran, Mehmet Ali Sarı ile mülakat, İSAM-İstanbul, (27.11.2015)

³¹A.g.m.

³²A.g.m.

2.8. 17 Aralık 1975 Mevlana İhtifalleri Anısı

Mehmet Ali Sarı, Mevlana ihtifallerine³³ ayinhan olarak katılmıştır. 1975'te yapılan tören için bir araya geldikleri birkaç isimle anı olsun diye eski usul bant üzerine sohbetlerini kayda almıştır. Bizde bu kaydı kaleme almayı gerekli buluyoruz.

Kayıtta, Ahmet Hatipoğlu³⁴, Mehmet Ali Sarı ve Şakir Çetiner³⁵ yer almaktadır. Kaydın bir kısmında Ahmet Hatipoğlu'nun tanbur çalarak eşlik ettiği bir

³³ 5 Aralık 1975 Cuma günü başlayan "Mevlana Haftası", 17 Aralık gecesi yapılan Şeb-i Arus törenleriyle son bulmuştur. Törenlerin açış konuşması, zamanın Kültür Bakanı Rıfık Danışman tarafından yapılmıştır. Şeb-i Arus gecesi, Turizm ve Tanıtma Bakanı Lütfü Tokoğlu'nun konuşmasıyla sona ermiştir. Törenler, 5'i gündüz 12'si gece olmak üzere 17 kere tekrarlanmıştır. Bütün törenlerde aynı program uygulanmıştır. Turizm Derneği Başkanı Feyzi Halıcı, kapalı spor salonundaki törenlere Saadettin Heper başkanlığında 100 kişiden oluşan mutrip ve sema heyetinin katılacağını bildirmiştir. Belediye törenler vesilesiyle şehri baştanbaşa ışıklandırmış, şehrin ana caddelerine Mevlana'yı sembolize eden ışıklı spotlar koydurtmuştur.

(çevrimiçi)www.konya.bel.tr (01.12.2015)

³⁴ Ahmet Hatipoğlu 25 Eylül 1933'te Burdur'da doğmuştur. Babası, Hatip Hoca namıyla tanınan ve önemli bir din âlimi olan Mehmet Hatipoğlu, annesi ise Meryem Edibe Hanım'dır. Hatip Hoca, dinî sahadaki vukufiyeti yüksek, dini konuları mahir bir şekilde halka aktarmayı başarabilmiş, ileri görüşlü bir din âlimidir. Bir asır evvel yazmış olduğu bazı eserlerin bugün bile geçerliğini koruyor olması bu maharetini kanıtlamaktadır. Ahmet Hatipoğlu, ilk müzik derslerini teorik olarak ortaokulda almaya başlamıştır. Okulda gösterilen müzik dersleri onun aşına olduğu müzik değildir. Devlet politikası olarak o günlerde okullarda öğretilen müzik, Türk müziği değil Batı müziğidir. Müzik aşkı, radyo ve muhafazakâr aile ortamı, üstün kabiliyeti ve becerisiyle ruhunda oluşturduğu millilik niteliği onun, millî olmayan bir müziğe karşı durmasına sebep olmuştur. Ahmet Hatipoğlu'nun bu yıllarda hayran olduğu iki şahsiyet vardır. Birisi Münir Nurettin Selçuk (1900-1981), diğeri ise Hafız Necmi Rıza Ahıskan'dır (1911-1944). Öğrendiği tüm şarkıları, radyolardan dinleyerek öğrenmiştir. 1955 yılında Ankara'ya gelen Hatipoğlu, Ankara'da müzik dersleri veren bazı derneklere müracaat etmiş ve buralardan ders almıştır. İsmail Baha Süreşan'ın (1912-1998) Türk Ocağı'ndaki derslerine kısa bir zaman katılmıştır. Musikiyi bazı hocaların dışında kendi kendine, hocasız Arel'in *Musiki Mecmuasından* öğrenmiştir. Hatipoğlu Ankara Radyosu'nda 1955'te stajyer ses sanatçısı olarak göreve başlamış ses sanatçılığı, usul ve tanbur sanatçılığı, kütüphanecilik, ton masterlik ve stüdyo görevleri, koro şefliği ve hocalığı, idarecilik, komisyon çalışmaları ve jüri üyeliği görevlerinde bulunmuştur. Hatipoğlu'nun eserlerinin çoğunluğunda, özellikle dinî musiki eserlerine bakıldığında bize yansıyan ilk tema, coşkudur. Özellikle "zikir" hususunda yapmış olduğu eserleri çok coşkudur. Bkz. Fatih Koca, **Mevlana Celaleddin-i Rumi 800. Yıl**, Ankara, Türkiye Yazarlar Birliği Yay., 2007, s.221-223

Ahmet Hatipoğlu 23 Ağustos 2015'te vefat etmiştir.

³⁵ Hâfız Şakir Çetiner, Tophane'de Karabaş Kadiri Tekkesi Postnişi, meşhur bestekâr, Hobcuzâde Mehmed Şakir Efendi Hazretlerinin torunudur. 1859 senesinde vefat eden Hobcuzade, meşhur Kadirihanenin zâkirbaşısı olup, aynı zamanda usta bir tanburi ve çok kıymetli bir bestekârdır. Çetiner'in babası 1 Temmuz 1924 tarihinde vefat eden Ali Rıza Efendi, aynı tekkenin postnişini ve devrinin tanınmış zakirlerindendir. Amcası Şeyh Ahmed Gavsî Efendi de İstanbul'un meşhur zakirlerinden olup mi'râciyye okumak konusunda tanınmış bir kişidir. Çetiner, Nâyî Osman Dede'nin meşhur mi'râciyyesini babasından meşk etmiştir. Şâkir Çetiner, Şehzâdebaşındaki İbrahim Paşa Medresesinde tahsil görmüş ve Vakıf hukuku üzerine uzmanlaşmıştır. Vakıf hukuku ve vakıf mevzuatını çok iyi bilen Çetiner, Vakıflar İdaresinde çalışmış ve emekli olmuştur. İhtisas sahasındaki bütün kanunları ve Mecelle'yi ezberlemiştir. Hâfız Şakir Çetiner, gerek aile ve çevresinden edindiği zengin musiki kültürü gerekse kişisel kabiliyeti sayesinde 18 yaşında Galata Mevlevihanesi kudümzen başlığına seçilmiştir. Tophane'deki Kâdirihâne Dergâhında Zakirbaşısı olarak vazife yapmıştır.

takım ilahi ve nefesler yer alır. Sohbetlerin de yer aldığı kayıtta; Şakir Çetiner Mevlevi ayinlerinin sonlarında okunan semazen başı duasını okumaktadır.

Kayıtta Ahmet Hatipoğlu, “Hak dehasının yaratmış olduğu anonim eserleri ortaya çıkarmak notaya tespit etmek ve yaymak önemlidir.” diye ifade ediyor. Mehmet Ali Sarı’nın hafızasında kaç eser olduğu sorusunu, “Benim hafızam iyi değil fakat arşiv ve radyoya giren 200 üzerinde kendi şahsi zevkim için değer verdiğim eser var.” diyerek yanıtıyor. Eserlerin kayıt altına alınabilmesi için özel bir çaba sarf etmek gerektiğine ve sadece bu işi yapmak için heybesini sırtına vurup memleket memleket gezecek ve o eserleri derleyecek kişilerin olması gerektiğine vurgu yapıyor.

Ahmet Hatipoğlu, “Ben daha çok girdiğim meclislerden derlemeler yaptım biri kalkıp bir ilahi söylüyor bu kimin diyorum, ‘Bilmem dedem söylerdi’ diyor. Halk dehasının yarattığı eserlerde karmakarışık suni bir takım motifler bulamazsınız.” diyerek halkın içinden gelen musikinin önemini vurgulamış, eserlerin kaybolmadan yeni nesillere ulaştırılması için sadece bu işi yapacak kişilere ihtiyaç olduğunu belirtmiştir.

Mehmet Ali Sarı, Ahmet Hatipoğlu’na İstanbul’da olmasının daha verimli olacağından söz ediyor, o da bunun pek mümkün görünmediğinden bahsediyor ve konu plak doldurmak hatta o günkü tabirle diskotek doldurma mevzuna geçiyor. Hatipoğlu, plak için birilerinin talip olması gerektiğine, bu işin ciddi maliyet gerektirdiğine ve özellikle ecnebilerin sürekli plak isteğine vurgu yapıyor. Mehmet Ali Sarı, “Diyelim ki plak çıkacak hangi enstrümanlar olmalı?” diye soruyor. Hatipoğlu, “Öncelikle ney, tanbur ve klasik kemençe olmalı ama çok zor, tek de olur ama koro müthiş bir şey” diye ifade ediyor. Son olarak Mehmet Ali Sarı,

Konya’daki Mevlana ihtifallerinde yıllarca Kudümzenbaşı olarak katılmıştır. Babasından meşk ettiği mirâciyyeyi okuyabilen son mirâciyyehânlardan olduğu söylenebilir. Çok sayıda Mevlevi ayini, durak ve ilâhîyi istekli talebelerine meşk etmiştir. Bu sayede eserleri kaybolmaktan kurtarmıştır. Tekkelerin kapatılmasından sonra mi’râciyye ilk olarak 12 Mayıs 1951’de Aziz Mahmud Hüdayî Âsitânesi’nde İsmail Gavsî Erkmenkul, Hâfız Şakir Çetiner, Hâfız Hasan Hilmi Başaranel ve arkadaşları tarafından okunmuştur. Son mirâciyyehan Hâfız Şakir Çetiner ve arkadaşları, Vakıflar İdaresi alakadar olmamasına rağmen mi’râciyye vakıflarını 1980’li yıllara kadar yaşatmaya çalışmışlardır. İstanbul’da Sümbül Efendi Camii’nde Kazasker Mehmed Süedâ Vakfı adına, Tophane’de Kâdirîhâne Camii’nde (eski Kadiri Âsitânesi) Rifat Mehmed Paşa ve İsmail Gavsî Efendi vakıfları, Bursa’da İbrahim Paşa Camii’nde Safiye Hanım Vakfı gereği mi’râciyye okumaya devam etmişlerdir. Çetiner, 1988 yılında vefat etmiştir.

Bkz.(çevrimiçi)<http://www.muzafferozak.com/nagmeiaskhtml/hobcuzade-sakir-cetiner.html>(01.12.2015)

“Memnuniyet verici bir başlangıç oluyor teşekkürler sultanım.” deyip sohbeti burada sonlandırıyor.

Bu konuşmanın özellikle son bölümündeki Ahmet Hatipoğlu’nun konuşmalarından 1974’te Türkiye’de dinî eserleri kayıt altına almanın, buna maddi destek bulmanın neredeyse imkânsız olduğu çıkarımında bulunabiliriz. Burada teknik anlamdaki yetersizlikler sebep gibi görünse de Türk musikisi üzerindeki yasakların etkisi de büyüktür. Ahmet Hatipoğlu’nun sözlerinden bugün için geline noktanın hayal bile edilemediği anlaşılıyor. Şuan ne mutlu ki Ahmet Hatipoğlu’nun eserlerine kolay bir şekilde ulaşabilmek mümkün.

Kayıtta sohbet, Şakir Çetiner ile Mehmet Ali Sarı arasında devam ediyor. Şakir Çetiner, “Bugünkü ayınlar tekkelerin açık olduğu zamanki ayınların aynısıdır ve 2 Eylül 1925’e kadar devam etmiştir. Merasim öğle namazına müteakip olur kandillerde de yatsı namazına müteakip olurdu. Mutrıb, tekkelerde kudümzen ve yardımcı dört beş kişiden oluşuyordu, şimdiki gibi kalabalık değildi. Neyzen başı, herkesin üstündedir. Kudümzen de ikinciye gelir.” diyor. Mehmet Ali Sarı’nın, “Heyetin yaşı önemli mi?” sorusuna, “Bu konuda yaşa bakılmaz.” diye cevap veriyor. “Kaç tane ayin ezberinizde” sorusuna da, “Şuan yirmi ayin var hafızamda elli sene geçti. Unuttum çoğunu ama ısfahan ayini bizim Fatiha’mız gibi olduğundan yani sürekli söylediğimizden iyi biliriz.” diyerek yanıtlıyor.

Şakir Çetiner’in elli sene geçmesine rağmen halen yirmi ayini ezbere biliyor olması ve hatta ısfahan makamında ki Mevlevi ayinini, Fatiha Suresi derecesinde iyi biliyor olması önemlidir. Yukarıda bahsettiğimiz üzere tekkeler bilhassa Mevlevi tekkesi Türk musikisinin ana damarlarından biriydi. Ayrıca Mevlevi ayinleri Türk musikisinin en büyük formlarındandır. Öğrenilmesi oldukça güç büyük usullerle yapılmış eserlerdir, bu bakımdan bu kadar büyük eserlere vukufiyet ciddi musiki bilgisini de gerektirir. Şakir Çetiner’in konuşmasında ki bir diğer dikkat çekici nokta ise Mevlevi ayinlerinin belli bir takım ritüelleri olduğudur. Yani günümüzde karşılaştığımız, alışveriş merkezleri, düğün vs. programlar gibi yerlerde değil daha sınırlı sayıda mutrıb ile namaz vakitleri dikkate alınarak yahut kutsal gün veya gecelerde dinî merasime uygun bir yerde yapıldığıdır.

3. Hakkında Yapılan Mülâkat

3.1. Tayyar Altıkulaç ile Mülâkat

Kıraat âlimi Ömer Aköz'le tanışmaya gittim, Mehmet Ali Sarı ile tanıştım. Ömer Aköz ile tanışmayı ve talebesi olmayı çok istiyordum, kendisi Fatih Camii baş imamıydı ve o dönemde ve çok şöhretliydi. Aslen Kastamonulu olduğu için 1949 yılı ramazan ayı münasebetiyle onun önde gelen talebelerinden üçünün Kastamonu'ya getirildiğini duydum o dönemde bulunduğum ilçe ve Kastamonu arasındaki zorlu yolu da düşünmeden Kastamonu'ya gittim. Tarihi Nasrullah Camii'nde mukabele okunuyordu. Bu mukabeleyi okuyan birbirinden yakışıklı üç kişiden biri de Mehmet Ali Sarı idi. Onlara çok imrendim İstanbul'a gitme hayalim onlarla daha da pekişti.

1952 yılı Eylül'ünde İstanbul'a geldiğimde karşılaştığım ilk kişi de Mehmet Ali Sarı oldu. İmam Hatip yıllarımızda yedi yıl aynı sınıfta ve aynı sırada okuduk. Yüksek İslam Enstitüsü'nde de beraber devam etti eğitimimiz. Bazı programlarda birlikte Kur'an okuduk. O da bende arkadaşlarımız arasında güzel Kur'an okuduğu ve sesi güzel olduğu söylenen kişilerdik.

Bizler İsmail Karaçam ve birkaç arkadaş çeşitli musiki dersleri alırken Mehmet Ali Sarı bizden önde olduğu için bu derslere katılmıyordu. Çünkü O yıllarca musiki ile yakından ilgilenmesi, konservatuar mezunu olması ve Kemal Batanay ile yakın teması yıllarca ona talebeliği olması sayesinde musiki konusunda uzmanlaşmıştı. Hatta Kemal Batanay'a öğrenciliğinde hocanın evine bir kez de beni götürmüştü.

İstanbul ortamında en önde gelen üstatlarla ilişki içindeydi Mehmet Ali Sarı ve onlardan istifade etti. Mesela Ali Üsküdarlı'dan istifade etmek çok zordur ancak ben Mehmet Ali Sarı'nın ondan istifade etmeyi başardığını düşünüyorum. Mehmet Ali Sarı, musiki konusunda bilgi birikimi ve yeteneğini küçüklükten itibaren geliştirmişti o sebeple bu anlamda ona ayak uydurmamız mümkün değildi.

İstanbul İmam Hatip ve İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünde de beraber öğretim üyeliği yaptık. İslami Araştırmalar Merkezinde ben yöneticilik yaptım Mehmet Ali Sarı Genel Sekreterlik, bu şekilde iş hayatımızda da hep beraber olduk. Kader birliğimiz hep devam etti. Çalışma hayatında çok uyumlu karakterinin yanında

son derece de mütevazıdır. Kocaman görüntüsü vardır ama müthiş ince ruhlu bir insandır. Şair bir tarafı da vardır bizde olmayan. Biraz mahfi bir arkadaşımızdır bin yapar bir söyler.³⁶

³⁶Tuğba Savran, Tayyar Altıkulaç ile mülakat, İSAM- İstanbul (26.02.2016)

3.2. Bekir Topaloğlu ile Mülâkat

Mehmet Ali Sarı ile imam hatip yıllarımızda tanıştık. Bizim imam hatip yaşamımız çok güzel, arkadaş ilişkileri oldukça kuvvetliydi. O arkadaşlıklar, uzun süre devam etti, ediyor.

Mehmet Ali Sarı, güzel sesli, çok güzel Kur'an, mevlit okuyan bir arkadaşımızdı. O ve onun gibi arkadaşlar, imam hatip okullarını tanıtan ve olumsuz bakış açısından arındıran kişiler oldu. İlk imam hatip yıllarında, toplumsal açıdan kabullenilmemiz ve beğenilmemiz onların sayesinde olmuştur. Mehmet Ali Sarı ile birlikte cami programları yaptık, ben vaaz verirdim, O Kur'an, mevlit okurdu. Eskiden mevlitler şimdiki gibi değildi, çok değerliydi büyük törenler olurdu, dinî hassasiyeti olmayanlar bile mevlit okutmak zorundaydı.

Mehmet Ali Sarı ile imam hatip yıllarımızda ve sonrasında hep beraberdik derslerden sonra birlikte dersleri kritik ederdik. Bizler ilk imam hatip nesli olarak zaten hocaydık. Hepimiz Arapça, Kur'an, tefsir okumuştuk. İmam hatipte hocalarımız Ömer Nasuhi Bilmen gibi çok değerli hocalardı.

Yüksek İslam Enstitüsünden mezun olduktan sonra ben asistan oldum. Hepimiz yüksek lisans, doktora yaptık. Daha sonraki süreçte bende İsmail Karaçam da devam ettik. Mehmet Ali'nin İsveç'te olması onun profesörlüğüne engel oldu. Bizler profesör olduk. Burada olsaydı gayet de olurdu, ama tercih etmedi. Profesörlerden daha çok şey bilir bana kalırsa.

Toplantılarımızda bize mutlaka tanbur çalardı çalmadan olmaz, boşa mı geleceğiz daha bir keyifli olurdu toplantılarımız. Musiki konusunda epeyce hizmetleri olan bir insandır. Hala ders vermeye devam ediyor. O gerçekten iyi bir hoca hem ilmi, hem uygulamasıyla nadir bulunan bir insan. Mehmet Ali, sadece sesi güzel bir mevlithan değil, birçok alanda yeterli, musikiye de vakıf bir kişiliktir. Sadece para için mevlit Kur'an okuyan biri asla olmamış hatta onlara rakip olmuştur. Bunu bir ilim olarak öğrenmiş öğretmiştir.³⁷

³⁷Tuğba Savran, Bekir Topaloğlu mülakat, İSAM-İstanbul (26.02.2016) Not: Sayın Bekir Topaloğlu, kendisi ile yaptığımız bu mülakattan iki gün sonra geçirdiği beyin kanamasının ardından, 10 Mart 2016'da vefat etmiştir.

4. Mehmet Ali Sarı'ya Ait İlahilerin Notaları

Bu başlıkta Mehmet Ali Sarı'ya ait ilahi bestelerinin notaları ve güftekârları hakkında bilgi verilmiştir. Besteler, Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır. Güftekârları aynı olan eserlerin tekrar olmaması açısından sadece birincisinde güftekâra ait bilgi bulunmaktadır. Güftesi de Mehmet Ali Sarı'ya ait olan eserler ve güftekâra ait bilgiye ulaşamayan eserlerde güftekâr bilgisi detayı yer almamaktadır.

Şekil 11. “Vücutun Mazhar-ı Nur-i Hüviyet”³⁸ Acemaşîran İlahinin Notası

Acemaşîran İlahi

Vücutun mazhar-ı nur-i hüviyet

Usl : Düyek

Güfte : Mustafa Zekâî Ef.

Beste : Mehmet Ali Sarı

Vü cu dun maz ha rı nu ri hü viy yet ya

re su lal lah Zu hu run kâ şî fi es ra

rı vah det ya re su lal lah

Meyan

Di li vi ra nı mı aş kın la sû zan ey

le sul ta nım Ha ka ynk da he min sen sin

ha ki kat ya re su lal lah

Vücutun mazhar-ı nûr-i hüviyyet ya resûlallah
Zuhûrun kâşif-i esrar-ı vahdet ya resûlallah

Dil-i vîrânımı aşkınla sûzân eyle sultanım
Hakâyıkda hemîn sensin hakîkat ya resûlallah.

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

³⁸Eserin güftekârı olan Mustafa Zekâyî Efendi, Üsküdar muhafızı Mîr-i mîrân (beylerbeyi/vali) Hacı İbrahim Bey'in oğludur. Babası aslen Bursa Yenişehir'dendir. Üsküdar'da dünyaya geldiği bilenen Mustafa Zekâyî'nin doğum tarihi tam bilinmemektedir. Öğrenim hayatıyla ilgili bilgi de bulunmamaktadır. Fakat divanından anlaşıldığı üzere İstanbul'da iyi bir eğitim aldığı tahmin edilmektedir. Babası ile ilgili ise ölümüne kadar Bab-ı âlî'de Divan-ı hümayun kaleminde çalıştığı bilinmektedir. Uzun süre İstanbul'dan ayrı kaldıktan sonra Üsküdar Doğancılar'da Hacı Ahmed Paşa, Kadınlar Hamamı karşısındaki evine geri döndüğünde ailesi neredeyse onu tanıyamamıştır. Zekâyî Efendi Üsküdar'da Nasûhî Hankahı'na devam etmiş ardından Seyyid Fazlullah Efendi'ye intisap etmiştir. On beş sene hocasının hizmetinde bulunmuş, bu hankahta müezzinlik ve zâkirlık yapmıştır. Seyhinin vefatı üzerine Simavlı Hacı Hasan Efendi'den tasavvuf eğitimi alarak eğitimini tamamlamıştır. Mustafa Zekâyî Efendi 1220'de (1805) İstanbul'a döndüğünde Sinâniyye şeyhlerinden Çuhadar Muhammed Efendi'den de ayrıca hilâfet alıp, Ümmî Sinan Dergâh meşihatine tayin edilmiştir. Burada irşad görevini sürdürürken “Hû ile ârif Zekâyî azm-i lâhût” eyledi mısrasının delâlet ettiği söylenen, 1227 yılında vefat etmiştir. Bkz. Azmi Bilgin, “Üsküdarlı Meşhurlar”, Üsküdar Sempozyumu IV, Üsküdar Belediyesi, İstanbul, Seçil Ofset, 2006, s.61-63

Şekil 12. “Menba-ı İlm-i Hüdâsın”³⁹ Bayati İlahinin Notası

Bayati İlahi
Menbaı ilmi Hüdâsın

Usul : Düyek Güfte : İsmail Hakkı
Beste : Mehmet Ali Sarı

Men ba ı il mi Hü da sın ya Mu ham met
Mus ta fa Dem be dem fey zi a şı na
sın Mu ham met Mus ta fa
Meyan
Her ke la mın mu ci ze her kâr rın ih san
dır bi ze Ce na bı hak dan a ta sın
ya Mu ham met Mus ta fa

Menba-ı ilm-i Hüdâsın ya Muhammet Mustafa
Dem bedem feyz-i âşinâsın Muhammet Mustafa

Her kelâmın mûcize her kârın ihsandır bize
Cenab-ı Hakdan atâsın ya Muhammet Mustafa.

Kaynak: Mehmet Ali Sarı’nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

³⁹Eserin güftekarı olan İsmail Hakkı Efendi, 1653 yılında, bugün Bulgaristan sınırlarında bulunan Aydos kasabasında doğmuştur. Uzun süre Bursa’da yaşamış ve orada vefat etmiştir. Bu sebeple de “Bursevi” diye meşhur olmuştur. Küçük yaşlarda tasavvufu merak etmiş bu sebeple de olsa gerek tarikat çevreleriyle irtibat halinde bulunmuştur. 1664’de Edirne’ye gitmiş ve Edirne’de Abdülbaki Efendi’den (ö.1101/1690) çeşitli ilim dallarıyla ilgili dersler almıştır. 1672’de Osman Fazlı Efendi’den (ö.1102/1691) ders almak için İstanbul’a gitmiştir. 1675’te Şeyhi Osman Fazlı Efendi, kendisine halifelik vermiştir. Bu münasebetle de onu Üsküp’e vaaz ve irşad vazifesiyle göndermiştir. 1681’de Köprülü’ye, oradan da 1682’de Usturumca’ya gitmiştir. 1685’te tekrar Edirne’ye dönmüş ve bu esnada Bursa halifesi Şeyh Sun’ullah el-Amasevi’nin vefatı üzerine, yerine Bursa’ya halifesi olarak tayin edilmiştir. 1700’de gittiği haccın dönüşünde Medine ile Tebuk arasında hacılarla birlikte eşkıyanın saldırısına uğramıştır. 1723’e kadar çeşitli ülke ve şehirlerde yaşayan Bursevi, 1723’te Bursa’ya dönmüştür. Oldukça hareketli bir hayat sürmüş olmasına rağmen Bursevi’nin yüzden fazla eseri vardır. 20 Temmuz 1725’te Bursa’da vefat etmiştir. Bkz. Necmi Sarı, **KTÜ İlahiyat Fak. Dergisi**, Bahar 2015, C:I, sayı:1, s. 155-156

Şekil 13. “Fuzun Oldu Firakınla” Bestenigâr İlahinin Notası

Bestenigâr İlahî

Usul : Düyek

Füzûn oldu firakınla

Güfte : Mustafa Zekâî

Beste : Mehmet Ali Sarı

Fû zun ol du fi ra kın la e ni nim ya

re su lal lah Ya nıp ya kul ma da kal bi

ha zi nim ya re su lal lah

Meyan

De ru num da ga mı dil su

zi hic rin ca ne kâr et ti Çı kar ef lâ

ke a hı a te şî nem ya re su lal lah

Füzûn oldu firakınla enînim ya resûlellah
Yanıp yakılmada kalb-i hazînim ya resûlellah

Derûnumda gam-ı dilsûzi hicrin cânê kâr etti
Çıkar eflâke âh-ı âteşinem ya resûlellah

Şeyh Mustafa Zekâî Ef.

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

Şekil 14. “Garîk-i Bahr-i İsyanım” Buselik İlahinin Notası

Buselik İlahî

Garîk-ı bahr-i isyanım

Usul : Düyek

Güfte : Mustafa Zekâî Ef.

Beste : Mehmet Ali Sarı

Ga ri ki bah ri is ya nım şe fa at ya

re su lal lah E si ri nef si na da nım

şe fa at ya re su lal lah

Meyan

Re hi gur bet te na ça rım ga mı hic rin

le bi za rım A cep der de gi rif ta rım

şe fa at ya re su lal lah

Garîk-i bahr-ı isyanım şefaât ya resulallah
Esîr-i nefis-i nâdânım şefaât ya resulallah

Reh-i gurbette nâcârım gam-ı hicrinle bîzârım
Acep derde giriftarım şefaât ya resulallah*

* Aynı isimdeki tüm alıntılar Âsitâne-i Aaliyye'de Şehremini
Ümmî Sinan dergâhı postnişini Şeyh Mustafa Zekâî dîvanındandır

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

Şekil 15. “Şeksiz Gümansız Sen Benim Resulümsün” Buselik İlahinin Notası

Bûselik İlahî

Şeksiz gümansız sen benim resulümsün

Usul : Düyek

Beste - Güfte : Mehmet Ali Sarı

Şek siz gü man sız sen be nim re su lüm sün

e fen dim A lem ler dur duk ca sa na

se lam ol sun e fen dim

Meyan

Be şa re tin ne za re tin

den ev vel dir Kur an da Şe fa a tın

üm met le rin ne ca tı dır e fen dim

Şeksiz gümansız sen benim resulümsün efendim
Alemler durdukca sana selam olsun efendim

Beşaretin nezaretinden evveldir Kur'an'da
Şefaatin ümmetlerin necatıdır efendim.

Mehmet Ali Sarı

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

Şekil 16. “Gönül Sevda-ı Aşka Müptela” Eviç İlahinin Notası

Eviç İlahi

Gönül sevdây-ı aşka mepteladır...

Usul : Düyek

Güfte : Şeyh Mustafa Zekâî

Beste : Mehmet Ali Sarı

Gö nül sev da yı aş ka müp te lâ dır ya

re su lel lah ve la kin a si ta nın dan

cü da dır ya re su lal lah Ci ha na sır

rı hak za tı şe ri fin den zu hur et ti

vü cu dun maz ha rı fey zi

a ta dır ya

re su lal lah

Gönül sevdây-ı aşka müpteladır ya resûlallah
Ve lâkin âsitanından cüdadır ya resûlellah

Cihana sır-ı Hak zâtı şerîfinden zuhur etti
Vücudun mazhar-ı feyz-i Hüddâdır ya resûlallah.

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

Şekil 17. “Ağardı Mûy-i Rîşim ” Hicaz İlahinin Notası

Hicaz Makamında İlahi

Ağardı mûy-i rîşim

Usul : Düyek

Güfte : Mustafa Zekâî Ef.

Beste : Mehmet Ali Sarı

A ğar dı mu yi ri şim bi me lim ya

re sût lel lah Si yah rû yem gi rif ta rı

me lâ lim ya re sût lal lah

Meyan

Ge çir dim öm rü mü fir kat le na rı has

ret le yan dım De mi a hir

re ca men di vi sa lim ya re sût lal lah

Ağardı mûy-i rîşim bî mecalim ya resûlallah
Siyeh rüyem giriftar-ı melâlim ya resûlallah
Geçirdim ömrümü firkatle, nar-ı hasretle yandım
Dem-i âhir recamendi visalim ya resûlallah.

Şeyh Mustafa Zekâî Ef.

Ağardı mûy-i rîşim : Saçım sakalım ağardı
Giriftarı melalim : hüzn ve kederler içindeyim
Dem-i âhir recamendi visalim : Artık (sana) kavuşmayı
arzulamaktayım.

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

Şekil 18. “Cemalin Gülşen-i Feyz-i Atâdır”⁴⁰ Hicaz İlahinin Notası

Hicaz İlahi

Cemalin gülşen-i feyz-i atâdır...

Güfte : Şerifi

Usl : Düyek

Beste : Mehmet Ali Sarı

Ce ma lin gül şe ni fey zi a ta dır ya

re sū lal lah Ce bi nin per te vi bah şı

Hü da dır ya re su lel lah

Meyan

Ce mi kâ i na tın reh be ri sin de di

Hak lev lâk Se nin za tın gü zi ni en

bi ya dır ya re su lal lah

Cemalin gülşen-i feyz-i atâdır ya resûlallah
Cebinin pertev-i bahş-i Hüdadır ya resûlallah

Cemî kâinâtın rehberisin, dedi Hak levlâk
Senin zatın güzîni enbiyadır ya resûlallah

Şerifi

Pertev-i bahş : ıfık (nur) saçan
Güzîni enbiyâ : nebîlerin seçkini

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

⁴⁰Eserin güftekarı olan Şerifi, 1703'te doğmuştur. Osmanlı ulemasından Yenişehirli Şerif Efendi'nin oğlu ve Şeyhülsîlâm Çatalcalı Ali Efendi'nin torunudur. 1721'de müderris olmuş, 1746'da Diyarbakır Kadılığına tayin edilmiştir. Bir süre Bursa ve ardından Mekke kadılığı görevi almış ve nakîbüleşraflık görevine getirilmiştir. 20 Ağustos 1773'te III. Mustafa tarafından şeyh'ül İslâmlığa tayin edilmiştir. III. Mustafa'nın vefat edince yerine geçen I. Abdülhamid tarafından 27 Şubat 1774'te azledilmiştir. Azlinin ardından altı yıl evinde istirahat eden Mehmed Şerif Efendi, 25 Aralık 1779'da vefat etmiştir. Mezarı Eyüp'te bulunmaktadır. Şerifzâde sofası olarak adlandırılan yerde sonradan Canan Hanım Türbesi yapılmıştır. Seyyid Mehmed Şerif Efendi, İstanbul kadılığı ve nakîbüleşraflık görevlerinde bulunduğu dönemde dedesi Çatalcalı Ali Efendi'nin şeyhülsîlâmlığı esnasında verdiği fetvaları bir araya getirerek temize çekmiş ve *Mecmûatü'l-aliyyefi'l-fıkhi'l-Hanefiyye* adıyla müstakil bir eser haline getirmiştir. Mehmed Şerif Efendi, talik hattında ustadır ve bu hattı Kâtibzâde Mehmed Refi Efendi'den öğrenmiştir. Bkz. Tahsin Özcan, “Seyyid Mehmet Şerifi Efendi”, **D.İ.A.**, C:XXXVI, s.69,70

Şekil 19. “Bir Müznibim İtirafa Geldim”⁴¹ Hicaz İlahinin Notası

Hicaz Niyaz İlahisi

Bir müznibim itirafa geldim

Usul : Düyek

Güfte : Mustafa Fehmi Gerçekler

Beste : Mehmet Ali Sarı

1) Bir müz ni bim i ti ra fa gel dim
2) Muh ta cım a ta na fet hi bab et
3) Gir da bı ma si va dır ha ya tım

4) Der gâ hı na arz i çin yö nel dim
2) Faz lın la du a mı müs te cab et
3) İm da dı nı bek li yor ne ca tım

7) Dur dum el a çıp ka pın da gir yan
2) Vay ha li me bî ne va ka lır sam
3) sev dir de o sev di ğin re sû le

10) Ha lim gi bi söz le rim pe ri şan
2) Ba bın da ce va bı red a lır sam
3) Ya Rab bi zi maz ha ret ka bu le
ağırlaşarak -----

13) Ya Rab bi zi maz ha ret ka bu le Â miiin

daha da ağırlaşarak-----

22 01 11
1) Bir müznibim itirafa geldim 3) Girdab-ı ma sivadır hayatım
Dergâhına arz için yöneldim İmdadımı bekliyor necatım
Durdum el açıp kapında giryan Sevdirdi o sevdiğin resûle
halim gibi sözlerim perişan Ya Rab bizi mazhar et kabûle
âmiin ...âmiin

2) Muhtacım atâna feth-i bab et Mustafa Fehmi Gerçekler Bursavî
Fazlınla duâmı müstecab et
Vay halime bî neva kalırsam
Babında cevabı red alırsam

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

⁴¹Eserin güftekarı olan Mustafa Fehmi, Hicri 1285 (1868-69) tarihinde Karacabey'de doğmuştur. Babası Hafız Mehmet Emin Efendi, güzel sesi ve okuyuşa hâkimiyeti sebebiyle “Bülbül” lakabıyla anılmıştır. Annesi ise “Pembe” lakaplı Fatma Hanım'dır. 1887'de rüştiye tahsilini Karacabey'de tamamlamıştır. Ardından İstanbul'da Mustafa Çelebi Medresesini bitirmiştir. Hicri 1318'de (1900) Fatih Camii dersiazamlarından Hacı Ali Zeynel Âbidin Efendi'den icazetnâme almıştır. Halk tarafından kurulan medresede müderrisliğe başlamış, ardından 1906'da Evkaf Komisyonu Başkanlığına atanmıştır. 1910'da Karacabey Müftüsü olmuştur. I. Dünya Savaşı'nın kaybedilmesi ve İttihat ve Terakki Hükümeti'nin düşmesinin ardından siyasetle ilgisi gerekçesiyle müftülük ve evkaf komisyonu başkanlığından azledilmiştir. Savaşın mağlubiyetle sonuçlanması Fehmi Efendi'nin hayatında yeni ve daha aktif olduğu bir dönemi başlatır. İzmir'in işgali sonrasında farklı yerlerde

Şekil 20. “Zuhurun Âleme Lutf-u Keremdir” Hicazkâr İlahinin Notası

Hicazkar İlahi
Zuhurun âleme lutf-u keremdir

Usl : Düyek Güfte : Mustafa Zekâî Ef.
Beste : Mehmet Ali Sarı

Zu hu run a le me lut fu ke rem dir ya

re su lel lah Vü cu dun men ba ı cu dü

hi mem dir ya re sû lel lah
Meyan

Ce mi en bi ya zik ri ce mi lin kıl

dı lar teb liğ Ki ta bul lah da vas fın mül

te zem dir ya re su lel lah

Zuhurun Aleme lutfu keremdir ya resûlellah
Vücudun menba-ı cûd-ü himemdir ya resûlellah

Cemi enbiya zikr-i cemilin kıldılar tebliğ
Kitabullahda vasfın mültezemdir ya resûlellah

Şeyh Mustefa Zekâî Ef.

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinden birinin Karacabey'de kurulmasını sağlamış, bu cemiyetin başkanlığını yapmıştır. 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışına katılmış, açılış duasını da o yapmıştır. Meclis bahçesinde Mustafa Kemal ve arkadaşlarını dua ederken gösteren, herkes tarafından bilinen fotoğraftaki sarıklı kişi, Mustafa Fehmi Efendi'dir. Mustafa Kemal'in yakın çalışma arkadaşlarından biri olmuştur. 1920 yılının Divan-ı Harb-i Örf-i'nin haklarında idam kararı verdiği kişiler arasında “Karacabey Müfti-i Sabıkı” olarak Mustafa Fehmi Efendi'de bulunmaktadır. Eylül 1950 tarihinde Ankara'da vefat etmiştir. Bkz. Mustafa Göleç, **FSM İlmî Araştırmalar İslam ve Toplum Dergisi**, Bahar S.1, İstanbul, 2013,s.174-176

Şekil 21. “Neler Çekmekteyim Derdinle”⁴² Hisarbuselik İlahinin Notası

Hisarbûselik İlahî

Neler çekmekteyim derdinle

Usul : Düyek

Güfte : Osman Kemâlî Ef.

Beste : Mehmet Ali Sarı

Ne ler çek mek te yim der din le sen siz ya

re sû lal lah Ga mın la geç me di bir ar mi hen siz ya

re lal lah re su lel
Meyan

Şi kâ yet mi de ğil ha şa bi hak kı hay

de ri ker rar Be ni ben den ha lâ set

ey le ben siz ya re su lal lah

re sû lal lah

Neler çekmekteyim derdinle sensiz yâ resûlallah
Gamınla geçmedi bir an mihensiz yâ resûlallah

Şikâyet mi değil hâşâ bi hakkı Hayder-î Kerrâr
Beni benden halâs et eyle bensiz yâ resûlallah.

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır. --

⁴² Eserin güftekarı olan Osman Kemali, 1862 yılında Erzurum'da doğmuştur. Henüz bebekken, hayatının değiştirecek elim bir olay yaşamış, çiçek hastalığı geçirmiş ve gözlerini kaybetmiştir. *Kendi ifadesiyle daha etrafındaki rengârenk güzellikleri fark edemeden “Karanlığa düşmüştür.”* Kur'an, kıraat ilmiyle ve temel dinî ilimlerle meşgul olmuş, hâfızlık yapmıştır. Osman Kemali der ki, “Rahata ermek için ilim öğren dediler, oysa öğrendikçe mihnetim de arttı. İnsan aydınlандıkça, karanlığın farkına daha çok varıyor.” Osman Kemali'nin Erzurum'da üzerinde etkisi olan üç önemli kişinin ilki hafızlık ve kıraat hocası “Yeşil imam” diye anılan şeyhü'l- Kurrâ Seyyid Mustafa Efendi, ikincisi, Arapça, Farsça, dinî ilimleri öğrendiği Şeyh Ahmed-i Taşkesân, üçüncüsü ise, sohbetlerinde

Şekil 22. “Yüce Rabbin İndirdiği” Hüseyinî İlahinin Notası

Hüseyinî İlahî

Yüce Rabbim indirdiğin

Usul : Düyek

Güfte - Beste : Mehmet Ali Sarı

Yü ce Rab bim in dir di ğin ke la mı na

hay ra nım Kul la rı na va det ti ğin

rah me ti ne kur ba nım

Meyan

Re su lü ne şe fa at iz nin o lur sa

uk ba da Cen ne ti ne gir di ğim de

o lur be nim bay ra mım

Yüce Rabbim indirdiğin kelâmına hayranım
Kullarına va'd ettiğin rahmetine kurbanım

Resulüne şefa'at iznin olursa ukbada
Cennetine girdiğimde olur benim bayramım

Mehmet Ali Sarı

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

bulunarak kendisinden tasavvuf öğrendiği Kolağası Ali Rıza Efendi'dir. Bu üç âlimin sağladığı ilim meclisinden faydalanarak bulunduğu noktaya ulaşmıştır. 5 Ocak 1954'te vefat etmiştir. Kabri Edirne Kapı Mezarlığı'ndadır. Bkz. Bilal Kemikli, **Eyüp'te Sukûna Eren Ruh Osman Kemâlî Serencamı**, İstanbul, Eyüp Belediyesi Kültür yayınları, Tavaslı Matbaa, 2006, s.83-86

Şekil 23. “Ey Hüdânın Sevgili Sultanı”⁴³ Hüseyinî İlahinin Notası

Hüseyinî Makamında İlahî
Ey Hüdânın sevgili sultanı

Usul : Düyek Güfte : Ulvî Efendi
Beste : Mehmet Ali Sarı

Ey Hü da nın sev gi li sul ta nı ey fah ri ci han Hep se nin çün hal ku i cad ol du bu kev nü me kân

Meyan

Cür mü is ya ni le ol du ha lî miz ga yet ya man Üm met ey le kıl şe fa at

ya Mu ham met el a man

Ey Hüdânın sevgili sultanı ey fahr-i cihan
Hep senin çün halk-u icad oldu bu kevn-ü mekân

Cürm-ü isyan ile oldu hâlimiz gâyet yaman
Ümmet eyle kıl şefaât ya Muhammet el-aman

Ulvî Efendi

Kaynak: Mehmet Ali Sarı’nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

⁴³ Kanuni Sultan Süleyman Döneminde (16.yy.) yaşamış bir divan şairidir. Kanuni Sultan Süleyman’ın edebi yönünden etkilenmiştir. Bkz. Coşkun Ak, “İ. Süleyman”, **D.İ.A.**, C:XXXVIII, s.75

Şekil 24. “Yüce Rabbim İndirdiğin” Hüseyini İlahinin Notası

Hüseyini İlahî

Ya Rab senin kereminden...

Usl : Düyek

Güfte-Beste : Mehmet Ali Sarı

Ya Rab se nin ke re min den bü tün a lem

se bep le nir se nin son suz kud re tin le

mev cu dat hep di le ge lir
Meyan

Bü tün zer rat sa na ham din le da i ma

ni yaz i le ey Rab bi miz ha cet le ri

hu zu ru na arz di lir

Ya Rab senin kereminden bütün âlem sebeplenir
Senin sonsuz kudretinle mevcudat hep dile gelir

Bütün zerrât sana hamdinle daima niyaz ile
Ey Rabbimiz hacetleri huzuruna arz edilir.

Mehmet Ali Sarı

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

Şekil 25. “Ya Resulallah Cürmüm Çok”

Hüzzam İlâhî

Usul : Düyek
Ya resulellah cürmüm çok...

Güfte : Mustafa Zekâî Ef.
Beste : Mehmet Ali Sarı

Ya re su lel lah cür müm çok yü züm ga yet
si yah Ha ki pa yi dev le tin den
gay ri yok ca yi pe nah
Meyan
Bir ga ri bim cür mü bi had
i le gel dim ka pı na Mah zı lut fun
dan be ni ret ey le me ey pa di şah

Ya resulellah cürmüm çok yüzüm gayet siyah
Hâk-i pâ-y-i devletinden gayri yok câyi penah

Bir garibim cürmü bî had ile geldim kapına
Mahzı lutfundan beni red eyleme ey padişah.

Şeyh Mustafa Zekâî Ef.

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

Şekil 26. “Ey Vücudu Kâinata” Hüzam İlahinin Notası

Hüzam İlahî

Ey vücudu kâinata...

Usl : Düyek

Güfte : Osman Kemâlî Ef.

Beste : Mehmet Ali Sarı

Ey vü cu du kâ i na ta bah şe den ze

ku sa fa Ya ni kim meb na yı â lem

sen sin ey kâ ni ve fa

Meyan

Rah me tel lil â le min sen sin sa na ol

sun sa lâ t Ez e zel â ba dı dün ya

ta i lâ yev mi ce za

Ey vücudu kâinata bahşeden zevk-u safa
Yani kim mebnayı âlem sensin ey kâni vefa

Rahmeten lîl-âlemin sensin sana olsun salât
Ez ezel âbâdü dünya tâ ilâ yevmil ceza

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

Şekil 27. “Aşkınla Yandır Sultanım Allah” Hüzam İlahinin Notası

Hüzam Zikir İlahisi

Aşkınla yandır sultanın Allah...

Usl : Düyek

Güfte : Mustafa Zekai Efendi
Beste : Mehmet Ali Sarı

1) Aş kın la yan dır Sul ta nım Al lah Al lah
2) Sen sin İ la hım Peş tü pe na hım Al lah
3) Var lık se nin hep Yok gay rı mat lap Al lah

3) Şevk kin le dön dür Sul ta nım Al lah Al lah
2) Af vet gü na hım Sul ta nım Al lah Al lah
3) Lut fey le ya Rab Sul ta nım Al lah Al lah

Meyan
1) Nef si mi bil dir As lı mı bul dur
2) Al be ni ben den Kay dı be den den
3) Ey ler Ze ka i Ham dü se na yı

7) Öl me den öl dür hay hay Sul ta nım Al lah Al lah
2) A yır ma sen den hay hay Sul ta nım Al lah Al lah
3) Da im du a yı hay hay Sul ta nım Al lah Al lah

9) Sul ta nım Al lah
1) Aşkınla yandır 2) Sensin İlahım 3) Varlık senin hep
Sultanım Allah Peşt ü penahım Yok gayrı matlab
Şevkınla döndür Afvet günahım Lutfeyle ya Rab
Sultanım Allah Sultanım Allah Sultanım Allah

Nefsime bildir Al beni benden Eyler Zekâî
Aşlımı buldur Kayd-ı bedenden Hamd ü senâyı
Ölmeden öldür Ayırma senden Daim duâyı
Sultanım Allah Sultanım Allah Sultanım Allah.

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

Şekil 28. “Kapında Mülcâ’ Cümle Halâyık” İsfahan İlahinin Notası

İsfahan İlahî

Kapında mülcâ' cümle halâyık...

Usl : Düyek

Güfte : Mustafa Zekâî Ef. *

Beste : Mehmet Ali Sarı

Ka pın da mül ca cüm le ha lâ yık ya

re sût lal lah Tü ra bı a sı ta nın ar

şa fa ik ya re sût lal lah

Meyan

Ne der sem za tı pa kin an

dan a la dır fa zi let te Sa na Hak de

di zi ra vas fî lâ yık ya re su lal lah

Kapında mülcâ' cümle halâyık ya resûlallah
Türab-ı âsîtanın arşa fâik ya resûlallah

Ne dersem zâtı pâkin andan âlâdır fazilette
Sana Hak dedi zirâ vasf-ı lâîk ya resûlallah

Şeyh Mustafa Zekâî Ef.

Anlam: Kapına (şefaatine) sığınmış bütün yaratıklar
Eşiğinin tozu Arş'tan üstündür
Ne desem senin pak zâtın faziletçe ondan üstündür
Sana lâîk sıfatı Cenab-ı Hak söyledi

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

Şekil 29. “Canımın Cananı Sensin” Karcıgar İlahinin Notası

Karcıgar İlahi

Canımın cânanı sensin

Usl : Düyek

Güfte : İsmail Hakkı Bursavî

Beste : Mehmet Ali Sarı

Ca nı min ca na nı sen sin ya Mu ham met

Mus ta fa Der di min der ma nı sen sin

ya Mu ham met Mus ta fa

Meyan

Çık ma dı bah ri mu hab bet den se nin gi

bi gü her il mü hik met

kâ nı sen sin ya Mu ham met

1. 2.

Mus ta fa fa

Canımın cananı sensin ya Muhammet Mustafa
Derdimin dermanı sensin ya Muhammet Mustafa

Çıkmadı bahr-ı muhabbetden senin gibi güher
İlm-ü hikmet-kânı sensin ya Muhammet Mustafa.

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

Şekil 31. “Kerem Eyle Ey Yüce Rab Bizlere” Muhayyerkürdî İlahinin Notası

Muhayyerkürdî İlahi

Kerem eyle ey Yüce Rab bizlere...

Usul : Düyek

Güfte-Beste : Mehmet Ali Sarı

Ke rem ey le ey yü ce Rab biz le re

Ka pın dan git me yiz bir baş ka ye re

Meyan

Da i ma sen den i na yet bek le riz

10 Son suz ke re min den ü mit kes me yiz

Kerem eyle ey yüce Rab bizlere
Kapından gitmeyiz bir başka yere

Daima senden inâyet bekleriz
Sonsuz kereminden ümit kesmeyiz.

Mehmet Ali Sarı

30.4.2006 Haremi Şerif - Mekke

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

Şekil 32. “Habib-i Kibriya Ahmet” Nihavend İlahinin Notası

Nihavend Makamında İlahi

Habib-i Kibriya Ahmet

Usl : Düyek

Güfte : Mustafa Zekâî Ef.

Beste : Mehmet Ali Sarı

Ha bi bi kib ri ya Ah met ri sa let mül

kü nün şa hı Nü büv vet ha te mi dir tah

tı lev lâ kin şe hin şa hı

Vü cu dun a le mi ne rah met ir sal ey

le di Al lah Hi da yet kıl dı ra hı müs

te kî me ni ce güm ra hı

Habib-i kibriya Ahmet risalet mülkünün şahı
Nübüvvet hatemidir taht-ı levlâkin şehinşahı

Vücudun âlemine rahmet irsal eyledi Allah
Hidayet kıldı râh-ı müstekîme nice gümrahi.

Şeyh Mustafa Zekâî Ef.

Hatem : Mühür, nübüvvet mührü
Şehinşah:Şahların şahı, hükümdar
Gümrah: Yolunu kaybetmiş, kötü yola sapmış, azmış

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

Şekil 33. “Gönül Aşk-ı habib-i Kibriyaya Âşına Olsun” Nikriz İlahinin Notası

Nikriz İlahi

Gönül aşk-ı habib-i kibriyaya âşına olsun

Usul : Düyek

Güfte : Mustafa Zekâyi Ef.

Beste : Mehmet Ali Sarı

Gö nül aş kı ha bi bi kib ri ya ya a

şı na ol sun Di li zul met sa ra yım ol

zi ya dan ru şe na ol sun

Meyan

Va rıp şevk i le ya Rab yüz

sü rey dim rav za i pa ke Tü ra bı a

si ta nın çeş mi ca ne tü ti ya ol sun

Gönül aşk-ı habib-i kibriyaya âşına olsun
Dil-i zulmet-sarayım ol ziyadan rûşena olsun

Varıp şevk ile Ya Rab! yüz süreydim Ravza-i pâke
Türab-ı âsitanın çeşm-i cânê tûtiya olsun.

Mustafa Zekâyi Ef.

Dil-i zulmet sarayım ol ziyadan rûşena olsun : Görkemli -fakat- karanlık gönlüm ol -aşkın- nuru ile aydınlansın.
Türab-ı âsitanın çeşm-i cânê tûtiya olsun : Eşiğinin toprağı can gözüne sürme olsun.

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

Şekil 34. “Yüce Mevla Duyuruyor”⁴⁴ Rast İlahinin Notası

Rast Ramazan İlahisi

Yüce Mevlâ duyuruyor

Usul : Sofyan

Güfte : Ahhan İnal

Beste : Mehmet Ali Sarı

Yü ce Mev lâ du yu ru yor
Sab re de ni ka yı rı yor

yü ce Mev lâ du yu ru yor or ruç be nim bu yu ru yor
Sab re de ni ka yı rı yor ih ti ras tan sı yı rı yor

İb ret al sın aç göz lü ler o ruç bi zi do yu ru yor
Ne hik met tir ey Al la hım o ruç bi zi do yu ru yor

Meyan

Ra ma zan bo yun ca zi kir e şit le nir zen gin fa kir

Ya Rab bî bin ler ce şü kü r o ruç bi zi do yu ru yor

aç lık bi zi do yu ru

Yüce Mevlâ duyuruyor, oruç benim buyuruyor
İbret alsın aç gözlüler açlık bizi doyuruyor

Sabredeni kayırıyor ihtirastan sıyrıyor
ne hikmettir ey Allahım açlık bizi doyuruyor

Ramazan boyunca zikir eşitlenir zengin fakir
Ya Rabbî binlerce şükür oruç bizi doyuruyor,

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

⁴⁴ 16 Ağustos 1931, Yozgat Akdağmadeni'nde doğmuştur. Ankara Ticaret Lisesini bitirmiştir (1952). Babası, Ankara İl Özel İdaresi memuru Nihat Bey, annesi ise Pakize hanımıdır. Türkiye Çimento Sanayi TAŞ Genel Müdürlüğü Dış Pazarlama Müdürü olarak görev yapmış ve 1980'de emekli olmuştur. Türk Kooperatifçilik Kurumu Yönetim Kurulu üyeliğinde bulunmuştur. 1950 yılında ilk şiiri Kudret Gazetesi'nde yayınlanmıştır. Şiirleri Mefkûre, Oğuz, Aras, Çağrı, Töre, Hisar, Ocak, Toprak, Defne, Milli Kültür, Türk Edebiyatı dergilerinde yayımlanmıştır. Struga Şiir Akşamlarında Türkiye'yi temsil etmiştir (1991). Bazı şiirleri çeşitli dillere çevrilmiştir. Tercüman gazetesinin Büyük Şiir Yarışması'nda "Kara sevda" isimli şiiriyle üçüncülük, cumhuriyetin 50. yıldönümünde

Şekil 35. “Gönül Ceyş-i Sivadan” Rast İlahinin Notası

Rast İlahi

Gönül Ceysi sivadan

Usul : Düyek

Güfte : Mustafa Zekai Ef.

Beste : Mehmet Ali Sarı

Gö nül cey şi si va dan pür fi ten dir ya

re su lal Fe lâ ket di de i der dü

mi hen dir ya re su lal lah

Meyan

Ne si mi il ti fa tın in ti za ri le

gö züm gir yan Fi ra kın la ye rim bey tül

ha zen dir ya re su lal lah

Gönül ceyşi sivadan pür fitendir ya resulallah
Felâket dide-i derd ü mihendir ya resulallah

Nesîmî iltifatın intizariyle gözüm giryan
Fıraknla yerim beytül hazendir ya resulallah

Mustafa Zekâî Efendi

Anlam: Gönltüm masıvanın hücumu ile belâdadır
Dert ve mihnetlerle felaketteyim
Gözyaşı ile saba rüzgarı gibi olan tatlı iltifatını bekliyorum
Senden ayrı olmanın acısı ile yerim hüzn evi gibidir

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

düzenlenen şiir yarışmasında “Ellinci Yıl Türküsü” adlı eseriyle birincilik kazanmıştır. MTTB'nin 1953'te düzenlediği İstanbul'un fethi konulu yarışmada aynı adı taşıyan şiiriyle en iyi dereceyi kazanmıştır. Arif Nihat Asya ve Galip Erdem'le haftalık bir dergi *Defne* 'yi yayınlamışlardır. Hür Macar Yazarlar Birliği (Münih) tarafından Gümüş Hürriyet Madalyasıyla ödüllendirilmiştir.(1970) Ayhan İnal kafiyeyle çok önem veren bir şair olmuştur. Bkz. Nail Tan, **Ayhan İnal ve Şairliği**, Ankara, Ulucan Matbaası, yy. , s.4-12

Şekil 36. “Hak-i Pay-i Mustafa’ya Yüz Süren” Rast İlahinin Notası

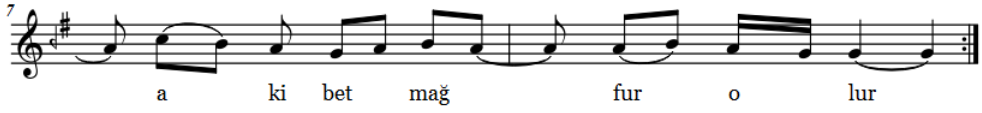
Rast Makamında İlahi

Hak-i pâ-y-i Mustafaya yüz süren

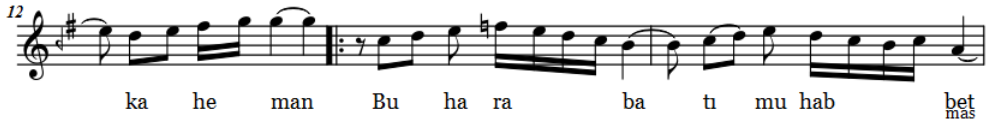
Usul : Düyek

Güfte : Mustafa Zekâî

Beste : Mehmet Ali Sarı

Meyan

Hak-i pâ-y-i Mustafaya yüz süren mamûr olur
Her ne denlû mücrim ise âkıbet mağfur olur

Mest-i câm-ı aşk olup düş râh-ı uşşaka heman
Bu harabât-ı muhabbette düşen mâmur olur

Şeyh Mustafa Zekâî Ef.

Kaynak: Mehmet Ali Sarı’nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

Şekil 37. “Uğruna Tende ki Canım” Rast İlahinin Notası

Rast İlahi

Uğruna tendeki canım fedadır

Güfte : Konyalı Hacı Kişi

Beste : Mehmet Ali Sarı

Usul : Düyek

Uğ ru na ten de ki ca nım fe da dır ya

re su lâl lah E zan lar da gü zel a dın

ni da dır ya re su lâl lah

Meyan

Gü neş ten de ber rak sın sen ba zı lar gör

mez ler ne den Kur an da se ni med he den

Hü da dır ya re sû lâl lah

Uğruna tendeki canım fedadır ya resûlellah
Ezanlarda güzel adın nidadır ya resûlellah

Güneşten de berraksın sen bazılar görmezler neden?
Kur'anda seni medheden Hüdadır ya resûlellah

* Güftekâr hakkında bilgiye ulaşılamadı.

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

Şekil 38. “Bad-ı Sabaya Sordular”⁴⁵ Saba İlahinin Notası

Saba İlahî

Bad-ı sabaya sordular...

Usl : Düyek

Güfte : Derviş Himmet
Beste : Mehmet Ali Sarı

Ba dı sa ba ya sor lar ca nan il le

ri kan de dir Bi len ler ha ber ve sin ler

ca nan il le ri kan de dir

ri kan de dir Hay li za man

dır so ra rım bir dert li a şık a ra rım

kal ma dı sab rü ka ra rım

ca nan il le ri kan de dir ri kan de dir

Bad-ı sabâya sordular canan illeri kandedir
Bilenler haber versinler canan illeri kandedir

Hayli zamandır sorarım, bir dertli âşık ararım
Kalmadı sabr-ü kararım, canan illeri kandedir.

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

⁴⁵Eserin güftekarı Derviş Himmet, Bolu'nun Dökmeci Mahallesi'nde doğmuştur (1592). Babasının adı Hacı Ali Merdan'dır. 1609 yılında tahsil için İstanbul'a giden Derviş Himmet Seyyid Yûnus Efendi'nin yanında yardımcısı olmuştur. Medrese tahsilinden sonra müderris tayin edilmiştir. Halvetîdir fakat Hamzavî kutbu İdrîs-i Muhteftî'ye de mensup olan Şeyh Hüseyin Hüsâmeddin Efendi'ye intisap etmiştir. Seyr-ü sülûkünü tamamlayıp hilâfet aldıktan sonra müderrislikten ayrılarak Bolu'ya dönmüş, Bayramî-Şemsî şeyhi Bolulu Hacı Ahmed Efendi'ye bağlanmıştır. İcazet alıp İstanbul'a gittiğinde kendisi için yaptırılan tekkede Bayramî şeyhi sıfatıyla irşat faaliyetine başlamıştır. Hüseyin Vassâf'ın anlattığına göre, Himmet Efendi, İstanbul'da başında Bayramî tacıyla

Şekil 39. “Sakın Terk-i Edepten”⁴⁶ Saba İlahinin Notası

Saba İlahî

Sakın terk-i edebden...

Usul : Düyek

Güfte : Şair Nâbî

Beste : Mehmet Ali Sarı

Sa kın ter ki e deb den kû yi mah bu bi

Hü da dır bu Na zar gâ hı i lâ hi dir

ma ka mı Mus ta fa dır bu

Meyan

Mü ra a tı e dep şar ti le gir Na bi

bu der gâ he Me ta fı kud si yan dır bû

1.

se gâ hı en bi ya dır bu bi ya dır bu

Sakın terk-i edebden küy-i mahbûb-i Hüdâdır bu
Nazargâh-ı ilâhidir makam-ı Mustafâdır bu

Mürâât-ı edep şartile gir Nâbî bu dergâhe
Metâf-ı kudsiyandır büsegâh-ı enbiyadır bu

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

ilk müşîdi Hüsâmeddin Efendi ile karşılaşınca gönlü kırılmasın diye hemen elindeki havluyu dörtgen şeklinde katlayıp tacın üstüne örtmüş, duruma vâkıf olan Hüsâmedin Efendi de, “Oğlum Himmet, tarîk-i Bayramî’de bu senin içtihadın olsun.” diyerek onun gönlünü almıştır. Hüseyin Vassâf, Himmet Efendi’nin bu olaydan sonra Bayramiyye’nin Himmetiyye kolunun kurucusu sayıldığını ifade ederek Himmetiyye tacındaki dört terkinin havluyu dörtgen şeklinde katlayarak tacın üzerine koymasına işaret olduğunu söyler. Himmet Efendi tekkesinde irşat faaliyetini sürdürürken 1641 yılında Kasımpaşa Camii vaizi olmuştur. Tekkede irşat faaliyetinin yanı sıra vaizlik görevini yaklaşık kırk beş yıl boyunca sürdürmüştür. 3 Şubat 1684’te vefat etmiştir. Üsküdar Divitçilerde Bezcizâde Muhyiddin Efendi’nin türbesine defnedilmiş, ilk müşîdi Hüsâmeddin Efendi’nin yanında toprağa verilmiştir. Buraya daha sonra yaptırılan Bezcizâde Muhyiddin Efendi Tekkesi, Salı Tekkesi, Himmetzâde Tekkesi, Himmet Efendi Tekkesi adlarıyla da anılmış ve Himmetiyye tarikatının önemli merkezlerinden biri olmuştur. Bkz. Nurettin Albayrak, “Derviş Himmet”, **D.İ.A.**, C:XVIII, s.58

⁴⁶Eserin güftekârı Nâbî, 1642’de Şanlıurfa’da doğmuştur. Asıl adı Yusuf’tur fakat Nâbî mahlasıyla tanınır. Çocukluğunu ve ilk gençlik yıllarını Urfa’da geçirmiştir. Nâbî, Urfa’da iyi bir eğitim almış, Arapça ve Farsça öğrenmiştir. Bir rivayete göre, genç yaşlarında iken Yâkub Halife adında bir şeyhe intisap ederek tasavvufa yönelmiş, bir süre çobanlığını yaptığı bu şeyh onu İstanbul’a gitmesi

Şekil 40. “Senin Vasi Rahmetinden Ümit Keser miyiz Hiç” Saba İlahinin Notası

Saba İlahi

Senin vâsî rahmetinden...

Usul : Düyek

Güfte-Beste : Mehmet Ali Sarı

Se nin va sı rah me tin den ü mit ke ser

mi yiz hiç Sa na o lan ih ti yaç dan

be ri o lur mu yuz hiç

Ge ce gün düz hiç kalk ma dan sec de ha lin

de bi le Tek ni me tin kar şı lı ğın

e da e der mi yiz hiç

Senin vâsî rahmetinden ümit keser miyiz hiç
Sana olan ihtiyaçdan beri olur muyuz hiç

Gece gündüz hiç kalkmadan secde halinde bile
Tek nimetin karşılığın eda eder miyiz hiç.

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

konusunda ikna etmiş, o da 1666'da İstanbul'a gitmiştir. 1678-79'da Nâbî hac vazifesini yapmak üzere padişaktan izin almıştır. Bunun üzerine padişah, Mısır Valisi Abdurrahman Abdi Paşa'ya bu konuda bir de ferman yazdırmıştır. Urfa yoluyla Medine'ye ulaşan Nâbî'nin, "Sakın terk-i edebden kûy-ı mahbûb-ı Hudâ'dır bu" mısrasıyla başlayan (yukarıdaki ilahinin güftesi) ünlü na't-gazelini bu sırada kaleme aldığı kabul edilmektedir. Nâbî'nin hoşsohbet, kültürlü, zeki, çok güzel konuşan bir karakter olduğu ifade edilmiştir. Şiire kazandırdığı hikemî tarz dolayısıyla kendisinden sıkça söz edilen bir sanatkâr olmuştur. Bunun sebebi, anlamı ön planda tuttuğu manzumelerinde hem düşünen hem düşünmeye sevk eden ifadeler yer alır. Türkçe divanının mukaddimesinde bazı manzumeleri tamamlanmamıştır. Bunun sebebi beyitler üzerinde sık sık düşünüp çalışmış olması ve düzeltmeler yapmasıdır. Aynı zaman da bu çalışmalar bazı şiirlerin diğerlerinden daha güzel olmasına sebep olmuştur. Musikiye de ilgi gösteren şair, kendi gazellerinden birini rehavî makamında bestelemiştir. Nâbî'nin didaktik nitelikli şiirleri, dünya ve hayat görüşü, ondan sonra bu tarzda şiir yazarların artmasına sebep olmuş ve Nâbî okulu diye adlandırılacak hikemî bir şiir okulunun oluşmasını sağlamıştır. 13 Nisan 1712'de vefat etmiştir. Mezarı, Üsküdar'da Karacaahmet Mezarlığı'nda Miskinler Tekkesi sofası'ndadır. Bkz. Abdülkadir Karahan, "NÂBÎ", **D.İ.A.**, C: XXXII, s.258,259

Şekil 41. “Sehv ile Olduysa Günah”⁴⁷ Suzinak İlahinin Notası

Sûzinâk İlahi

Usul : Düyek

Sehv ile olduysa günah

Güfte : Aziz Mahmut Hüdâî

Beste : Mehmet Ali Sarı

Seh vi le ol duy sa gü nah Kul dan ne dem

sen den ke rem Ey lut fu bî had pa di şah

Kul dan ne dem sen den ke rem

Meyan

Müz nip le re guf ran sen sin Müc rim le re

ih san sen sin Dert li le re der mansen sin

Kul dan ne dem sen den ke rem

Sehv ile olduysa günah
Kuldan nedem senden kerem
Ey lutfu bî had padişah
Kuldan nedem senden kerem

Müznipilere gufran sensin
Mücrimlere ihsan sensin
Dertlilere derman sensin
Kuldan nedem senden kerem

K

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

⁴⁷ Eserin güftekarı Aziz Mahmud Hüdayî, 1541 yılında Ankara, Şereflikoçhisar'da doğmuştur. Babası Fadlullah b. Mahmud'dur. İlk tahsiline Şereflikoçhisar'da başlamış, bilgisini artırmak için İstanbul'a gitmiştir. Küçük Ayasofya Medresesinde tahsiline devam etmiştir. Bir defa okuduğunu zihinde tutma kabiliyeti olan Hüdayî Hazretlerinin tekrar kitaba bakmaya gerek duymayan bir yapıya sahip olduğu söylenmiştir. Mahmud Hüdayî, otuz üç yaşlarındayken hocası Nazırzâde ile birlikte Bursa'ya gitmiştir. Üç sene Ferhâdiye Medresesinde müderrislik yapmış olup hocasının vefatı ile Bursa kadılığına getirilmiştir. Kadılık yaptığı dönemde bir gün rüyasında bazı tanıdığı kişilerin cehennem ateşinde yandığını görmüştür. Bu korkunç rüyanın verdiği buhran ve sıkıntı içerisindeyken bir hanım kendisine boşanma davası getirmiş, bu davadan sonra Hüdayî Bursalı Mehmed Üftade'ye bağlanarak Bursa Kadılığını bırakmaya karar verip tasavvuf yolunu tercih etmiştir. Şeyh-ül İslam Hoca Saadettin

Şekil 42. “Havz-ı Kevserden Su Ver”⁴⁸ Suzinak İlahinin Notası

Suzinak İlahî

Havz-ı kevserden su ver

Güfte : Yasin Hatipoğlu

Beste : Mehmet Ali Sarı

Usul : Düyek

Hav zı kev ser den su ver bür yan o lan dil

pa re ye Sen şe fa at et me yin ce

kim a cır bî ça re ye

Meyan

Ya re sülal lah ga ri bim tut lim den

yok su lum Dar kal dım sa hi bim yok

1.

sa hi bol a va re ye

2.

re ye

Havz-ı kevserden su ver Büryan olan dilpâreye
Sen şefa'at etmeyince kim acır bî çâreye

Ya resûlallah garibim tut elimden yoksulum
Darda kaldım sahibim yok sahip ol âvâreye

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

Efendi'nin arzusuyla İstanbul'a gelmiştir. 1595'te Küçük Ayasofya Camii'nde görev yapmaya başladığı sırada Üsküdar'dan bir arsa satın alıp buraya bir külliye yaptırmıştır. Dönemin Padişahları III. Murad, III. Mehmed, I. Ahmed, II. Osman, IV. Murad ondan manevi olarak faydalanmıştır. Kanuni'nin kızı Mihrimah Sultan'dan torunu Ayşe Sultan (ö.1598) ile evlendiği rivayet edilen Aziz Mahmud Hüdayi'nin altı tanesi kız olmak üzere on bir çocuğu olmuştur. Türkçe ve Arapça olmak üzere yazdığı otuz kadar eserinin etkisi ve geçerliliği günümüzde de devam etmektedir. Aziz Mahmud Hüdayi, 1628 senesinde vefat etmiştir. Bkz. Mustafa Yıldız, Musa Tatcı, **Divan-ı İlahiyat**, İstanbul, Çalış ofset, 2005, s.3,4

⁴⁸Eserin güftékârı Yasin Hatipoğlu, 1935'de Sarıkaya Yozgat'ta doğmuştur. Babasını küçük yaşta kaybetmiştir. İki kardeşlerdir. İlk Kur'an eğitimi annesi ve dedesinden almıştır. Şairliğinin ve hatipliğinin babasından geçen kalıtsal bir özellik olduğunu ifade etmiştir. Köy Enstitüsüne ilkokuldaki başarılı öğrencilerin zorla gönderildiği dönemde annesinin itirazı ile köy enstitüsüne değil Kayseri Hâfızlık Kursuna gönderilmiştir. Baskınlar olduğu için Gülük Medresesi yıkıntılarında kalarak gizli saklı, Arapça okumuştur. Kayseri İmam Hatip Okulu'na gitmiştir. Mezun olduktan sonra da bir süre okula şiir okumak üzere çağırılmıştır. Altı çocuğu vardır. Kayseri İmam Hatip Lisesi'nden sonra Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirmiştir. Alaca Belediye Başkanlığı, HAK-İŞ Konfederasyonu Genel Başkanlığı, 15, 19, 20 ve 21. dönem Çorum milletvekilliği ve Türkiye Büyük

Şekil 43. “Vücudu Mazhar-ı Sırr-ı Ezeldir” Şehnaz İlahinin Notası

Şehnaz İlahî
Vücudun mazhar-ı sırr-ı ezeldir

Usl : Düyek Güfte : Mustafa Zekâî
Beste : Mehmet Ali Sarı

Vü cu dun maz ha rı sır rı e zel dir ya

re su lel lah Di lin mir a tı nu ri lem

ye zel dir ya re sû lel lah

Meyan

Se ni Hak nu ri za tın dan ya rat tı hub

bi za ti le A nın çün za tı pa kin bi

be del dir ya re sû lel lah

Vücudun mazhar-ı sırr-ı ezeldir ya resûlellah
Dilin mir'at-ı nûr-i lemyezeldir ya resûlellah

Seni Hak nûr-i zatından yarattı hubb-i zâtiyle
Ann çün zât-ı pâkin bi bedeldir ya resûlellah.

Şeyh Mustafa Zekâî Ef.

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

Millet Meclisi Başkanvekilliği yapmıştır. Refah Partisi'nin kapanmasından sonra Fazilet Partisi'ne geçen Yasin Hatipoğlu, Türkiye Büyük Millet Meclisinde Başkanvekilliği yapmıştır. Şiire olan merakıyla da tanınmıştır. Türk sanat müziğine karşı duyduğu ilgi ve bunu meclise taşıması gergin oturumların en büyük ilacı olmuştur.

Bkz. Hilal TV, “**Anahtar**”, 19 Nisan 2011,

(Çevrimiçi)[https://tr.wikipedia.org/wiki/Yasin_Hatipo%C4%9Flu\(25.09.2015\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Yasin_Hatipo%C4%9Flu(25.09.2015))

Şekil 44. “Mevlam Senin Huzurunda” Şevkefza İlahinin Notası

Şevkefza İlahî

Mevlam senin huzuruna...

Usul : Düyek

Güfte - Beste : Mehmet Ali Sarı

Mev lam se nin hu zu ru na

han gi yüz le ge li riz Ce na bı na

arz e de cek ha li miz yok bi li riz

Meyan

Ne da met ler yük se lir ken o kı ya met

gü nün de An cak se nin ni ha yet siz

mağ fi re tin di le riz

Mevlam senin huzuruna hangi yüzle geliriz
Cenabına arz edecek halimiz yok biliriz

Nedametler yükselirken o kıyamet gününde
Ancak senin nihayetsiz mağfiretin dileriz.

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

Şekil 45. “Gece Gündüz Secdelerde” Tahir İlahinin Notası

Tahir Makamında İlahî

Gece gündüz secdelerle

Usul : Düyek

Güfte - Beste : Mehmet Ali Sarı

Ge ce gün düz sec de ler le

ba şım koy sam taş la ra De ğer ve rir

mi sin Rab bim a kıt tı ğım yaş la ra

Meyan

Hu zu ru na te ker te ker ne'y le ge li

riz bil mem O gün i çin ha zır lı ğa

sen a kıl ver baş la ra

Gece gündüz secdelerle başım koysam taşlara
Değer verir misin Rabbim akıttığım yaşlara

Huzuruna teker teker ne'yle geliriz bilmem
O gün için hazırlığa sen akıl ver başlara.

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

Şekil 46. “Gül Cemalin Gören Gözler” Uşşak İlahinin Notası

Uşşak Makamında İlahi

Gül cemalin gören gözler

Usul : Düyek

Güfte - Beste : Mehmet Ali Sarı

Gül ce ma lin gö ren göz ler aş ku sev da

ya şa dı İ şa re tin a lan can lar

şe ha de te ko şar dı

Meyan

Mah ru mi yet i çin dey ken sab rü se bat

ha lin de Yo lu nu yol se çen ler hep

kur tu lu şu ba şar dı

Gül cemalin gören gözler aşk-u sevda yaşardı
İşaretin alan canlar şehadete koşardı

Mahrumiyet içindeyken sabr-u sebat halinde
Yolunu yol seçenler hep kurtuluşu başardı.

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

Şekil 47. “Derdinle Senin Hande nüma Derde”⁴⁹ Uşşak İlahinin Notası

Uşşak İlahi

Derdinle senin handenüma derde

Güfte : Yaman dede

Beste : Mehmet Ali Sarı

Usul : Yürük Semaî

Der din le se nin han de nü ma der de bu gön

lüm Aş kın i le yak sen di li bi

ma rı Mu ham met Aş kın i le yak sen di li bi ma

rı Mu ham met Aş kın la ya nan

a te şi su zan ni yan maz

Du zah çe ke mez a şı kı şer sa rı Mu ham

met Du zah çe mez a şı kı şer

sa rı Mu ham med

Derdinle senin handenüma derse bu gönlüm
Aşkın ile yak sen, dil-i bîmarı Muhammed

Aşkınla yanan âteş-i sūzan ile yanmaz
Dûzah çekemez âşık-ı şersârı Muhammed

Handenüma : gülümseyen
Şersâr (şermsâr) : utanan, mahcup
Dil-i bîmâr : hasta gönül
Dûzah : Cehennem

Yaman Dede (Diemandı Efendi)

K

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

⁴⁹Eserin güftekârı Yaman dede, Kayseri'nin Talas ilçesinde doğmuştur. Asıl adı Diamandı'dır. Yanan Dede, Yanar Dede, Yamandı Molla, Molla Bey lakaplarıyla da bilinir. Babası iplik tüccarı Yuvan Efendi, annesi Afurani Hanım'dır. Niğde Bor Kütüphanesinde bulunduğu bazı belgelerden, içinde yer aldığı Rum Ortodoks camiasının aslen Türk olduğunu öğrendiğini söylemektedir. Henüz küçükken ailesi Kastamonu'ya taşınmıştır. Öğrenim hayatına burada Rum Ortodoks Mektebinde başlamış daha

sonra Kastamonu İdadisinde okumuştur. Bu yıllarda gayrimüslim öğrencilerin din derslerine katılma zorunluluğu olmadığı halde hocalarının izniyle din derslerine katılmıştır. Farsça Hocasının verdiği, Mesnevi'nin ilk on sekiz beytini okuma ödevini yerine getirdiği sırada ruhunda büyük bir değişim meydana gelmiş Mesneviden etkilenmiştir. Bu olayın ardından hocalarının yardımıyla Arapça ve Farsçayı, Nasrullah Medresesi'nde ilerletmiş Arapçaya olan hâkimiyeti sebebiyle Diamandi (Yamandi) Molla adıyla anılmaya başlanmıştır. İslamiyet'e girme hususunu bizzat şöyle anlatmaktadır: *"Mevlana'nın Mesnevisini okuduktan sonra İslâmiyet'e karşı muhabbetim arttı. Ailemden gizli olarak bütün vaktimi İslâmî eserleri tetkik ile geçirmeğe başladım. Kiliseye gidiyor, hiçbir dua etmeden dışarıya çıkıyordum."* Müslüman olduğunu açıklamadığı dönemde gizli ibadet etmek ona çok zor gelmiş özellikle ailesinden saklamak konusunda çok zorlanmıştır. Bilhassa ramazan ayında oruç tuttuğunu belli etmemek için çok çaba sarf ettiğini söylemiştir. 1942 senesinde ismini değiştirmiş, Müslümanca ibadet yapabilmesine izin vermeleri şartıyla ailesinin bütün ihtiyaçlarını temin etmeyi önermiş fakat ayrılmak zorunda bırakılmıştır. Çünkü patrikhane idaresi evli kalamayacaklarını söylemiştir. Bu ayrılık sebebiyle görüşemediği kızı Belma'ya karşı hasreti mektuplarına açık bir şekilde yansımıştır. Bir süre sonra ilkokul öğretmenliği yapan Hatice Hanım'la evlenmiş, kendisi de avukatlık yapmış, bazı okullarda ders vermiştir. Daha sonra avukatlığı bırakıp tamamen öğretmenliğe yönelmiş ve Saint Benoît ve Notre Dame gibi yabancı okullarında, İstanbul İmam Hatip Okulu ve İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde Türkçe, edebiyat, Farsça, Arapça derslerine girmiştir. 3 Mayıs 1962'de vefat etmiş ve Karacahmet Mezarlığı'na defnedilmiştir. Bkz. Haşim Şahin, "Yaman Dede", **D.İ.A.**, C:XLIII, s.311,312 Ahmet, Miroğlu, **Semerkant dergisi**, Ankara, S. 2001 Mayıs

Şekil 48. “Ta Ezelden Duyduğum Bir Sevgi Var” Uşşak İlahinin Notası

Uşşak İlahi

Ta ezelden duyduğum bir sevgi var...

Güfte : Yasin Hatipoğlu
Beste : Mehmet Ali Sarı

Usl : Düyek

Ta e zel den duy du ğum bir sev gi var bir

kor ku var Kor ku bil mem sev gi ba ğın

dan ge çer tüm yol la rım

Meyan

Rah me tin var ken a za bın dan ne den kork

sun lun Kork tu ğum dan sev mem as la

sev di ğim den kor ka rım

Ta ezelden duyduğum bir sevgi var bir korku var
Korku bilmem sevgi bağından geçer tüm yollarım

Rahmetin varken azabından neden korksun kulun
Korktuğumdan sevmem asla sevdiğimden korkarım.

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

Şekil 49. “Arz-ı Hal Etmek İçin Geldik”⁵⁰ Uşşak İlahinin Notası

Uşşak Makamında İlahi

Arz-ı hal etmek için geldik

Usul : Düyek

Güfte : Hayreddin Karaman

Beste : Mehmet Ali Sarı

Ar zı hal et mek i çin gel dik hu zu ri

pa ki ne gül ko kun dan mut lu ol duk

yüz sü rer ken ha ki ne

Meyan

İş te bir sey ya re gön lüm dev re der et

ra fı nı Sen gü neş sin doğ ha bi bim

gön lü mün ef lâ ki ne lâ ki ne

Arz-ı hal etmek için geldik huzur-i pâkine
Gül kokundan mutlu olduk yüz sürerken hâkine

İşte bir seyyare gönlüm devreder etrafını
Sen güneşsin doğ habibim gönlümün eflâkine

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

⁵⁰ Eserin güftekârı Hayrettin Karaman, 1934 yılında Çorum'da doğmuştur. Konya İmam Hatip Okuluna girmiş buradan 1959 yılında mezun olmuştur. Mezun olduğu yıl yeni açılan İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'ne (Mehmet Ali Sarı'nın sınıf arkadaşlarındandır.) girmiş ve okumuştur. İlk mezunlarından biri olarak 1963'te mezun olmuştur. İstanbul İmam Hatip Okulu'nda meslek dersleri öğretmeni olarak çalışmış ardından İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'ne fıkıh asistanı olarak atanmıştır. “Başlangıçtan Dördüncü Asra Kadar İslam Hukukunda İctihad” konulu tezi ile 1971 yılında fıkıh öğretim üyesi olmuştur. Aynı yıl İzmir Yüksek İslam Enstitüsü'ne tayin edilmiştir. 1975'te tekrar İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'ne dönmüştür. Yüksek İslam enstitülerinin ilahiyat fakültelerine dönüşmesinin ardından akademik çalışmalarını tamamlayarak sırasıyla doktor, doçent ve profesör unvanlarını almıştır. 1976-1980 yılları arasında yayımlanan Nesil dergisini çıkaranlar arasındadır. Hayatı boyunca, yurtiçi ve yurtdışında binlerce konferans, seminer, panel, vaaz, hutbe, kurs, yazılı ve görsel medya programı, eğitim programında yer almış, eğitim-öğretim, tebliğ ve irşad faaliyetini sürdürmüştür. Aralarında bugün tanınmış bilim ve fikir adamları olan binlerce öğrenci yetiştirmiştir. 2001 yılında, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesindeki görevinden emekliliğini

Şekil 50. “Nur İle Doldu Yine” Uşşak İlahinin Notası

Uşşak Ramazan İlahisi

Usul : Yürüksemâî

Nur ile doldu yine

Güfte : Aziz Mahmut Hüdâî

Beste : Mehmet Ali Sarı

Nu ri le dol du yi ne kev nü me kân
An da Kur a nı a zım et ti nü zul

Gel di hoş lut fi le şeh ri Ra ma zan
Şeh ri üm met bu yu rur o na re sul

Meyan
Zey no lup a çıl dı eb va bı ci nan
Ta li bi Hak ka na sib o la vu sul

gel di hoş lut fi le şeh ri ra ma zan

Nur ile doldu yine kevn ü mekân
Geldi hoş lutfile Şehr-i Ramazan

Zeynolup açıldı ebvab-ı cinân
Geldi hoş lutfile Şehr-i Ramazan

Anda Kur'an-ı Azım etti nüzûl
Şehr-i ümmet buyurur ona Resûl

Talib-i Hakka nasîp ola vusûl
Geldi hoş lutfile Şehr-i Ramazan

Aziz Mahmut Hüdâî

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

isteyerek ayrılmıştır. 2001-2004 yılları arasında Avrupa Uluslararası İslam Üniversitesinde (Hollanda) misafir öğretim üyesi yapmıştır. Hayrettin Karaman, Arapça, Farsça iyi derecede ve okuduğunu anlayacak kadar da Fransızca bilmektedir. Not: Hatıratı olan, “Bir Varmış Bir Yokmuş” adlı eseri çok muhtevalı olduğu için yine bizzat kendi internet sitesinden yararlanılarak yazılmıştır.

Bkz. (Çevrimiçi) <http://www.hayrettinkaraman.net/kimdir.htm> (03.12.2015)

Şekil 51. “İmam Hatip Marşı” Notası

İMAM - HATİPLİLER MARŞI

Usul : Ninsofyan

Söz : Zorlu Sahilî
Müzik : Mehmet Ali Sarı

Not: Bando melodiyi yeteri kadar seslendirir, sonra da sözlerle devam edilir.

1 So kak la ra çı kıp ya kıp yık ma yan
2 E za nı bay ra ğı ö zün den bi len
3 Bir lik be ra ber lik va tan bö lün mez
4 İ mam Ha tip Kur an Kur su yu va mız

4
1 As ke re po li se kur şun sık ma yan
2 Süt çü i mam la rın nes lin den ge len
3 Meş a le sö ner se yol lar gö rün mez
4 Mu kad de sat ma ne vi yât dâ vâ mız

7
1 İç le rin den bir tek ha in çık ma yan
2 Kin i le nef re ti kal bin den si len
3 İ lim den ir fan dan ge ri dö nül mez
4 Kim sey le yok tur kî ni miz kav ga mız

10
1 Bir ne sil var dır ki İ mam Ha tip lim
2 Bir ne sil var dır ki İ mam Ha lim
3 Bir ne sil var dır ki İ mam Ha tip lim
4 Bir ne sil var dır ki İ mam Ha tip lim

1-Sokaklara çıkıp yakıp yıkmayan
Askere polise kurşun sıkmayan
İçlerinden bir tek hain çıkmayan
Bir nesil vardır ki İmam-Hatiplim

2-Ezanı bayrağı özünden bilen
Sütçü İmam'ların neslinden gelen
Kin ile nefreti kalbinden silen
Bir nesil vardır ki İmam-Hatiplim

3-Birlik beraberlik vatan bölünmez
Meş'ale sönerse yollar görünmez
İlimden irfandan geri dönülmez
Bir nesil vardır ki İmam-Hatiplim

4-İmam-Hatip Kur'an Kursu yuvamız
Mukaddesat maneviyat davamız
Kimseyle yoktur kinimiz kavgamız
Bir nesil vardır ki İmam-Hatiplim

*Güftekar hakkında bilgiye ulaşılamadı.

Kaynak: Mehmet Ali Sarı'nın bizzat kendisinden, nota programı üzerinden alınmıştır.

SONUÇ

Mehmet Ali Sarı'nın İstanbul'da yetiştiği ortam Türk din musikisi için son yüzyılın en değerli dilimidir. Bunun sebebi asırlar boyu üç kıtada hüküm süren her alanda olduğu gibi musikide de son derece ilerlemiş Osmanlının sarayında yetişen son hocalara talebe olma fırsatı bulmuş olmasıdır. İstanbul tavrı ile Kur'an okuma konusunda kendini ispatlamış, bu konuda söz sahibi olmuştur.

Bu çalışmanın yapılmasının önemli sebeplerinden biri unutulmaya yüz tutmuş İstanbul Tavrı Kur'an Tilavetinin canlanmasını sağlamak, varisleri ile buluşmasına vesile olmaktır. Cumhuriyet sonrası sürekli değişen din eğitimi sistemi, musiki ve din eğitimi yasaklı yıllar, hem Kur'an hem musiki eğitiminde gerilemeye neden olmuştur. Tıpkı musiki de olduğu gibi Kur'an tilavetinde de yabancı seslerin tesiri altında kalınmıştır

Mehmet Ali Sarı, hâfız bestekâr ekolünün yaşayan son isimlerindendir. Bunun yanında alaylı tabiri ile tabir edilen meşk usulü ile aldığı Kur'an ve musiki eğitimini, bu alanlarda aldığı diplomalarıyla da onaylatmıştır.

Mehmet Ali Sarı, göz önünde olmamayı her zaman tercih edegelmiştir. Her şey gibi musikin de maddeleştiği bir çağda bu yönüyle de takdire şayan bir musikişinas olduğu söylenebilir. Hayatının çok büyük bir kısmı Kur'an ve musiki eğitimi vererek, talebe yetiştirerek geçmiştir. Bugün dinlediğimiz birçok kârînin üzerinde ciddi emeği olduğunu söylesek abartmış olmayız.

Bu çalışmada Mehmet Ali Sarı'nın hayatını, dipnotlarla dönemin ünlü musikişinaslarını (hocaları ve arkadaşları), onun Kur'an okuma, mevlit, ezan tavrı ve eğitim metodunu aktardık. Diyanet Haseki Eğitim Merkezleri ve özel gruplardaki talebelerine aktardığı fakat gün yüzüne çıkmayan 41 bestesine ve Kur'an'ı makamlı okuma üzerine yaptığı örnek nota çalışmalarına da çalışmamızda yer verdik.

Birçok musikişinas ve kari tarafından uygulana gelmiş Kur'an okuma ve musiki eğitim metotlarını görmüş bir kişi olan Mehmet Ali Sarı'nın birikimleri, talebelik ve hocalık tecrübeleri neticesinde oluşturduğu metodunu aktarmak gelecek nesillere taşımak açısından oldukça önemlidir. Netice olarak bu çalışmanın geçmişle geleceği birleştiren çalışmalardan biri olduğuna inanıyoruz.

KAYNAKÇA

- Abdülkerim Abdülkadiroğlu:“Aköz Ömer Fazıl”, **D.İ.A.** C:II, s.285
- Ak, Coşkun: “I. Süleyman”, **D.İ.A.**, C:XXXVIII, s.75
- Ak, Ahmet Şahin: **Türk Din Musikisi Cami ve Tekke Musikisi**, Ankara, Akçağ Yay., 2009
- Akdoğan, Bayram: “Türk Din Musikisi Tarihine Bir Bakış”, AÜFID XLIX, Ankara, 2008, S.1
- Akıncı, Halil **Son 100 Yılın Ünlü hâfız ve Mevlidhanları**, 3. Bs., İstanbul, Türkiye Hâfız ve Mevlidhanlar Cemiyeti Şenyıldız Matbaa, 2014,
- Akkuş, Mehmet, Uğur Derman: **Mevlid-i Şerif**, Ankara, TDV Yay., 2013,
- Aktaş, Hamza: **Eğitimci Duayen Ömer Çam**, İstanbul, Nesil Matbaacılık, 2010,
- Albayrak, Nurettin: “Derviş Himmet”, **D.İ.A.** ,C:XVIII,
- Alparslan, Ramazan: **İstanbul Ehli Kur’an ve Mevlithanları ve Bu Nesli Yetiştirenler**, İstanbul, Dörtbudak Yay. ,2013,

- Altıkulaç, Tayyar: “Dr. Tayyar Altıkulaç’ın Özgeçmişi” Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi **Elmi Mecmuesi**, 2006, S.5,
- Arel, H. Saadettin: **Türk Mûsikîsi Kimindir**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 1988
- Arslan, Fazlı: “Müslüman Musikisi’nin Monotonluğu İddiasına Şirazi Notasyonunun Verdiği Cevap”, **İlahiyat Araştırmaları Dergisi**, Ankara, S.1, Haziran 2014,
- Arslan, Fazlı: **Safiyyuddin Urmevi ve Şerefiyye Risâlesi**, Ankara, Afşaroğlu Matbaası, 2007,
- Ay, Savaş - Süheyla: **Altmışdört Ropörtajı** Takvim Gazetesi, 29 Kasım 2011,
- Mumcu Ay, Yasemin: **Fuat Edip Baksı Hayatı- Sanatı- Eserleri**, İstanbul, Önsöz basım, 2008
- Aydınlı, Rıdvan: “Osmanlı’dan Günümüze Türk Tasavvuf Musikisi”, **Musikişinas**, S. 10, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Matbaası, 2008,
- Azamat, Nihat: “Aşere”, **D.İ.A.C:III**,
- Berse, İdris Melih: “Dursun Çakmak” , Bitirme Çalışması, İTÜ Türk Müziği konservatuvarı
- Bilgin, Azmi: **Üsküdar Sempozyum IV**, İstanbul, Üsküdar Belediyesi, Seçil ofset, 2006,

- Bilgin, Beyza: **Kuruluşunun 43. Yılında İmam Hatip Liseleri**, İstanbul, Ensar Neşriyat, 1995,
- Bozkurt, Abdurrahman: **Tevfik İleri Cumhuriyet'in ikinci Eğitim Mimarı**, İstanbul, İdil Yay., 2012
- Birişik, Abdülhamit: "en neşr", **DİA**, C: XXXIII, s. 20
- Buhari: **Tevhid**, 52
- Ceyhan, Adem: **Nâbi'nin Şiir Hakkındaki görüşleri**, İstanbul, Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 2010 S:5,
- Çağıl, Necdet: **Kur'an'ı Kerim ve Kitabı Mukaddes Mukayesesine Özgün Bir Yaklaşım**, Ankara, Araştırma Yay., 2005
- Çağıl, Necdet: "Kur'an Kıraat'inde Musiki", **2012 Uluslararası Kıraat Sempozyumu** Basılmamış Bildiri.
- Çağıl, Necdet: **Kur'an'ın Belagat ve Fonetik Yapısı**, Ankara, İlahiyat Yay., 2005,
- Çetin, Abdurrahman: "Ezan", **D.İ.A**, C:XII, s.3
- Delice, Serkan: **Musikişinas Dergisi**, İstanbul, Boğaziçi Üni. Matbaası, 2000, S.4

Delice, Serkan: “Klasik Türk Müsikasi’nde Meşk Usulü ve Üslup Edinimi”, **Boğaziçi Üniversitesi Mûsikîşinâs Dergisi**, İstanbul, Boğaziçi Üni. Matbaası, S.Bahar 99,

Elmalılı Hamdi Yazır: Kur’an Meali

Editör: Mehmet Kalpaklı, Timuçin Çevikoğlu:
Tarihsel Süreç İçinde Klasik Türk Müziği,
Kültür ve Turizm bakanlığı, Ankara, Mert
Matbaa, 2005

Ertan, Veli: **Diyanet Dergisi**, Dib Yay. Ekim Kasım Aralık, 1985, C.11, S.4,

Faruki, İsmail Raci: Çev: Mustafa Okan Kibaroglu, Zerrin Kibaroglu
İslam Kültür Atlası, 3. Basım(yeni şafak),
İstanbul, İnkılab Yay., 1999

Gazimihal, Mahmut R. : **Musiki Sözlüğü**, İstanbul, Milli Eğitim
Basımevi,1961

Göleç, Mustafa: **FSM İlmi Araştırmalar İslam ve Toplum Dergisi**, İstanbul, 2013, Bahar 1.

Göktan Ay, “Ezanı Makamlı Okumak” (Çevrimiçi)
<http://www.musikidergisi.net> (27.11.2015)

Hilal TV. “**Anahtar**” (TV. Programı) 19 Nisan2011

- Işık, Ayhan: **Din Hayat dergisi**, İstanbul, TDV Yay., 2015, S.24
- İbn-i Sina: **Musiki**, Çev. Ahmet Hakkı Turabi, Litera Yay., İstanbul, 2004
- İ. Bilgin, Bedri: “Konrapa Mehmet Zekai”, **D.İ.A.**,C: XXVI,
- İ. Yüksel, Aydın : “Ağa Camii”, **D.İ.A.**, C:I,
- Kara, Mustafa: **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Bursa, 2000, S.9, Cilt: IX
- Kara, İsmail: “Nurettin Topçu”, **D.İ.A.**,C: XLI,
- Karaçam, İsmail: **Kur’an’ı Kerim’in Faziletleri ve Okuma Kâideleri**, 11.Bs., İstanbul, İfav Yay., 2005
- Karahan, Abdülkadir: **NÂBÎ**”, **D.İ.A.**, C: XXXII,
- Karakılıç, Celalettin: **Tecvid ilmi**, Ankara, İslam Neşriyat,1961
- Kemikli, Bilal: **Eyüp’te Sukûna Eren Ruh Osman Kemâlî Serencamı**, İstanbul, Eyüp Belediyesi Kültür Yay., Tavaslı Matbaa, 2006,
- Koca, Fatih: **Mevlana Celalettin-i Rumi 800. Yıl**, Ankara, Türkiye Yazarlar Birliği Yay., 2007,

- Kulin, Ayşe: **Bir Tatlı Huzur(1900-1981)**,İstanbul, Sel Yay. 1996
- Kutup, Seyyid: (Çev. Mehmet Yolcu)**Kur'an'da Edebi Tasvirler**, İstanbul, Çizgi Yay., 1991
- Kur'an: Ta-ha Suresi, 25-32 Ayetler
- Küçük, Cevdet: “Türkiye”, **D.İ.A**, C: XLI, s.572
- Madazlı, Ahmet: **Kur'ân Okuma Âdâbı**, Kayseri, TDV Yay., 2001
- Batanay, Kemal : Osmanlıca Mektuplar
- Miroğlu, Ahmet: **Semerkant dergisi**, Ankara, S. Mayıs 2001
- Nevevi: **Riyazüssalihin tercümesi**, 3 cilt, İstanbul, Emir Yay. 1995, C:III,
- Özcan, Nuri: **Din ve Hayat Dergisi**, İstanbul, TDV yay. , 2008, S.5
- Özcan, Nuri: “Münir Nurettin Selçuk”, **D.İ.A**. C: XXXVI
- Özcan, Tahsin: “Seyyid Mehmet Şerifi Efendi”, **D.İ.A**. C:XXXVI
- Özkan, İsmail Hakkı: **Türk Mûsikîsi, Nazariyatı ve Usûlleri**, 11. Bs., İstanbul, Ötüken Yay.2011

Paçacı Gönül, Mehmet Eryılmaz:

Türk Müziği Geleneğın

Yaşatanlar (Kâni Karaca), İstanbul, Boyut
Yay. 2001,

Pehlül Düzenli:

İslam Kültür Tarihinde Mûsikî, İstanbul,
Kayıhan Yay. 2014

Pekolcay, Necla:

Mevlid, 5. Bs., Ankara, Tdv. Yay.2010

Pelvan, Mehmet:

Tavşanlı Dergisi, Kütahya, Tavşanlı Belediyesi
ve Kaymakamlığı, 2013 S.5 Ocak -Haziran,

Rona, Mustafa:

**20.y.y. Türk Musikisi Bestekârları ve
Besteleri, Güfteleri**, İstanbul, Türkiye Yay.
1960,

Sadün, Tanju:

Hacı Ömer, İstanbul, Apa ofset, 1983,

Sağlam, Burcu:

“Türk Müziğinin Hafızası: Sadettin Heper”,
Musikişinas, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi
Matbaası, 2015, S.14

Sarı Mehmet Ali, Kamil Yaşaroğlu:

Elif lam Mim Programı, Diyanet TV.
Ankara, 22.08.2014,

Sarı, Mehmet Ali:

Kur'an-ı Kerim ve Dinî Mûsikî, 2. Bs.,
İstanbul, İfav Yay.2013,

Sarı, Mehmet Ali:

“Üsküdarlı Ali Efendi “, **D.İ.A.** ,C: XLII,

Sarı, Necmi: **KTÜ İlahiyat Fak. Dergisi**, C:I, Bahar 2015,

Sayan, Erol: **Müziğimize Dair**, 1. bs. Ankara, Metu Press, 2003,

Savran, Mehmet Ali Sarı İle Yüz Yüze Yapılan Mülakat,

Savran, Bekir Topaloğlu İle Yüz Yüze Yapılan Mülakat İSTANBUL,
26.02.2016

Savran, Tayyar Altıkulaç İle Yüz Yüze Yapılan Mülakat İSTANBUL,
26.02.2016

Sazak, M. Emin: **Emin Bey'in Hatıra Defteri**, Ankara,
Tolkun Yay. 2007

Serin, Muhittin: **Türk Hat Üstâdları Kemal Batanay**,
İstanbul, Kubbealtı Neşriyat, 2006,

Serin, Muhittin: **Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi**
C:V,Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
1992,

Sezikli, Ubeydullah: **Makamlarla Türk Din Musikisi Eğitim Seti**,
İstanbul, Mavi Ofset, t.y.

- Sezikli, Ubeydullah: “Abdülkadir Merâgî ve Camiu’l Elhan’ı”
İstanbul, Doktora tezi, 2007
- Şahin Haşim: “Yaman Dede”, **D.İ.A**, C:XLIII,
- Şenses, Rahmi: **Bugünün Meşhur Huffaz-ı kiramı ve Mevlidhanları**, İstanbul, Hamle Matbaası,1965
- Songar, Ayhan: Haz. Fevzi Halıcı
Türk Mûsikîsinin Dünü Bugünü Yarını,
Ankara, Sevinç Matbaası,1986
- Nail Tan, **Ayhan İnal ve Şairliği**, Ankara, Ulucan
Matbaası, t.y.
- Tanrıkörur, Cinuçen: **Türk Müzik Kimliği**, İstanbul, DergâhYay.
1998,
- Tanrıkörur, Cinuçen: **Osmanlı Dönemi Türk Mûsikîsi**, İstanbul,
Dergâh Yay., 2003
- TRT: **Gönül Makâmı (TV Programı)**, 59. Bölüm
- Tura, Yalçın: **Türk Musikisi’nin Meseleleri**,
İstanbul, PanYay.1988
- Uludağ, Süleyman: **İslami Açıdan Müzik ve Sema**, İstanbul, İrfan
Matbaası,1973,

Uluslararası Üsküdar Sempozyumu:

VI Kuran **Tilavetinde Üsküdar Ağzı**

Bildirisi, Üsküdar Belediyesi, C:II, 6-9 Kasım
2009, İstanbul

Uygun, Nuri:

Ed.: Bedrettin Çetiner, **Tartışmalı İlmi
Toplantıları Dizisi (34)**, İstanbul, Ensar
Neşriyat, 2001,

Yazıcı, Nesimi:

“Türkiye”, **D.İ.A.**, C:XV,

Yekta, Rauf:

Çev. Gönül Paçacı, **Musikişinas**,
S.13, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi
Matbaası, 2015

Yıldız Mustafa, Musa Tatcı: **Divan-ı İlahiyat**, İstanbul, Çalış ofset, 2005,

Yüksel, Mehmet:

“Dinî Mûsikîni Ortaya Çıkışı ve Cami
Mûsikîsi”, **Din Ve Hayat Dergisi**, Ekim 2013

Keskin Demir Esra:

“Kur’an Okumayı Musiki ile Öğreniyorlar”
Zaman Gazetesi (ek) 23 Aralık 2011

İnternet Adresleri

(Çevrimiçi) <http://www.enderunteravihi.com/> (25.09.2015)

(Çevrimiçi) <http://www.enderunteravihi.com/enderun-usulu-teravihin-tarihcesi/> (03.12.2015)

(Çevrimiçi) www.hatdergisi.com (25.11.2015)

(Çevrimiçi) <http://www.hayrettinkaraman.net/kimdir.htm> (03.12.2015)

(Çevrimiçi) <http://www.imamhatipokullari.org/tarihce.html> (25.09.2015)

(Çevrimiçi) <http://www.islamansiklopedisi.info> (20.11.2015)

(Çevrimiçi) <http://www.istanbul.net.tr/istanbul-Rehberi/dini-mekanlar/huseyin-aga-camii/115/5> (13.11.2015)

(Çevrimiçi) <http://www.istanbul.net.tr/istanbul-Rehberi/dini-mekanlar/yeralti-cami/65/5> (12.08.2015)

(Çevrimiçi) <http://www.kubbealti.org.tr> (20.11.2015)

(Çevrimiçi) www.konya.bel.tr (10.10.2015)

(Çevrimiçi) <http://kelimeler.net> (12.06.2015)

(Çevrimiçi) <http://konservatuvar.istanbul.edu.tr> (30.09.2015)

(Çevrimiçi) <http://www.mefailderibas.com/kimdir/> (10.11.2015)

(Çevrimiçi) <http://www.musikidergisi.net> (27.11.2015)

(Çevrimiçi) <http://www.muzaferozak.com/nagmeiaskhtml/hobcuzade-sakir-cetiner.html> (27.11.2015)

(Çevrimiçi) http://muratbardakci.com/leafs.php?leafs_id=5 (20.11.2015)

(Çevrimiçi) <http://www.muzaferozak.com/nagmeiaskhtml/HafizKemalTezergil.html> (20.11.2015)

(Çevrimiçi) <http://www.nedemek.org> (25.09.2015)

(Çevrimiçi) <http://www.nevzatatlig.com/index.php/biyografi> (01.10.2015)

(Çevrimiçi) <http://www.sabancivakfi.org/sayfa/haci-omer-sabanci-7> (27.11.2015)

(Çevrimiçi) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=23042 (15.08.2015)

(Çevrimiçi) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=69770 (12.06.2015)

(Çevrimiçi) <http://www.turksanatmuzigi.org/sanatclarimiz/bestekarlarimiz/ahmet-sefik-gurmeric> (01.10.2015)

(Çevrimiçi) <http://www.turksanatmuzigi.org/sanatclarimiz/bestekarlarimiz/kemal-gurses> (02.10.2015)

(Çevrimiçi) <http://www.turksanatmuzigi.org/sanatclarimiz/bestekarlarimiz/melihat-pars> (02.10.2015)

(Çevrimiçi)<http://www.turkuler.com/ozan/semsi.asp> (02.10.2015)

(Çevrimiçi)<http://www.vehbikoc.gen.tr> (27.11.2015)

(Çevrimiçi)<https://tr.wikipedia.org> (27.11.2015)

EKLER

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraflar Mehmet Ali Sarı ve Tuğba Savran'ın arşivinden, Tuğba Savran tarafından seçilerek düzenlenmiştir.

Fotoğraf 1: Bolu 1947 Mehmet Ali Sarı

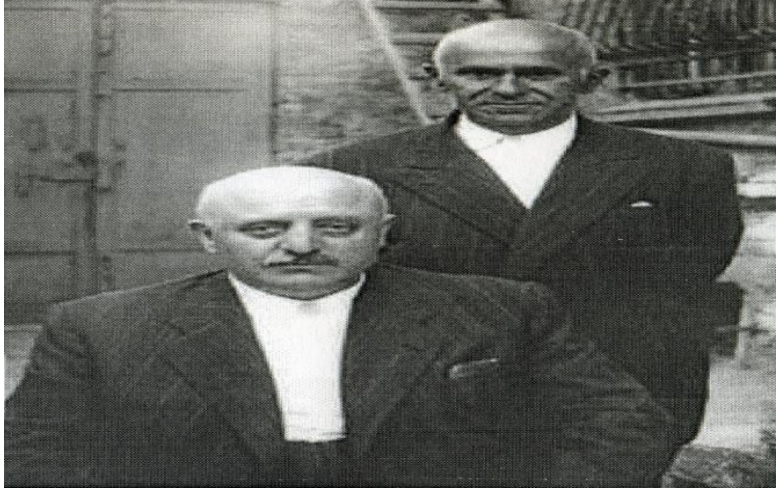
Fotoğraf 2: 1947 Karadeniz Ereğli

Fotoğraf 3: Mehmet Ali Sarı'nın Annesi ve Babası

Fotoğraf 4: Saadettin Kaynak, Ali Rıza Sağman

Fotoğraf 5: Beyoğlu Ağa Camii İmam Hatibi Rahmi Şenses yanda Ağa Camii'nin Şadırvanı (Mimar Sinan'ın eseri)

Fotoğraf 6: İstanbul İmam Hatip Okulu

Fotoğraf 7: Yüksek İslam Enstitüsü Hocaları, 1960

Fotoğraf 8: Askerlik Hatırası, Mehmet Ali Sarı (Sağdan İkinci)

Fotoğraf 9: Kemal Batanay ve Talebesi Mehmet Ali Sarı

Fotoğraf 10: Kemal Batanay Tanbur Çalarken (aynı yer)

Fotoğraf 11: Mehmet Ali Sarı Tanbur Çalarken (aynı yer)

Fotoğraf 12: Tanburi Naime Batanay, Kemal Batanay, Mehmet Ali Sarı

Fotoğraf 13: İmam Hatip Okulu

Fotoğraf 14: İstanbul Belediye Konservatuvarı'ndaki Hocaları

Fotoğraf 15: İzmir Yüksek İslam Enstitüsü Mehmet Ali Sarı ve Öğretmen Arkadaşları (Soldan Dördüncü)

Fotoğraf 16: Öğrencileri ile Birlikte İzmir Yüksek İslam Enstitüsü

Fotoğraf 17: İzmir İmam Hatip Lisesi Hocaları (Mehmet Ali Sarı ve Öğretmen Arkadaşları)

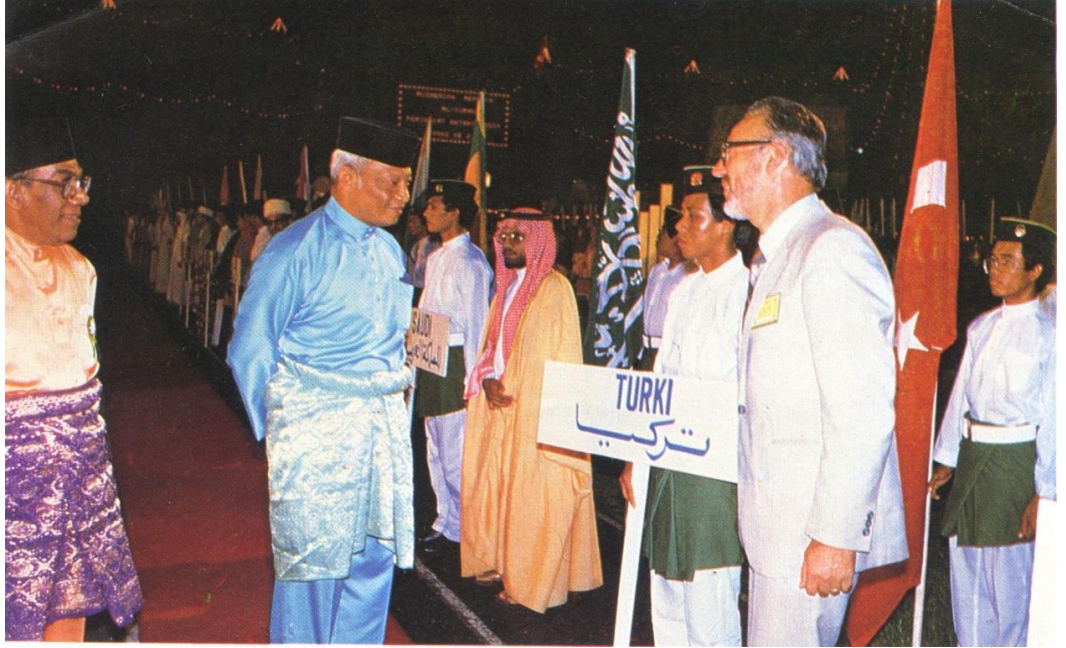
Fotoğraf 18: Mehmet Ali Sarı Yakın Arkadaşı İhsan Sedef'le Beraber

Fotoğraf 19: Kuala Lumpur Kur'an'ı Kerim-i Güzel Okuma Yarışması

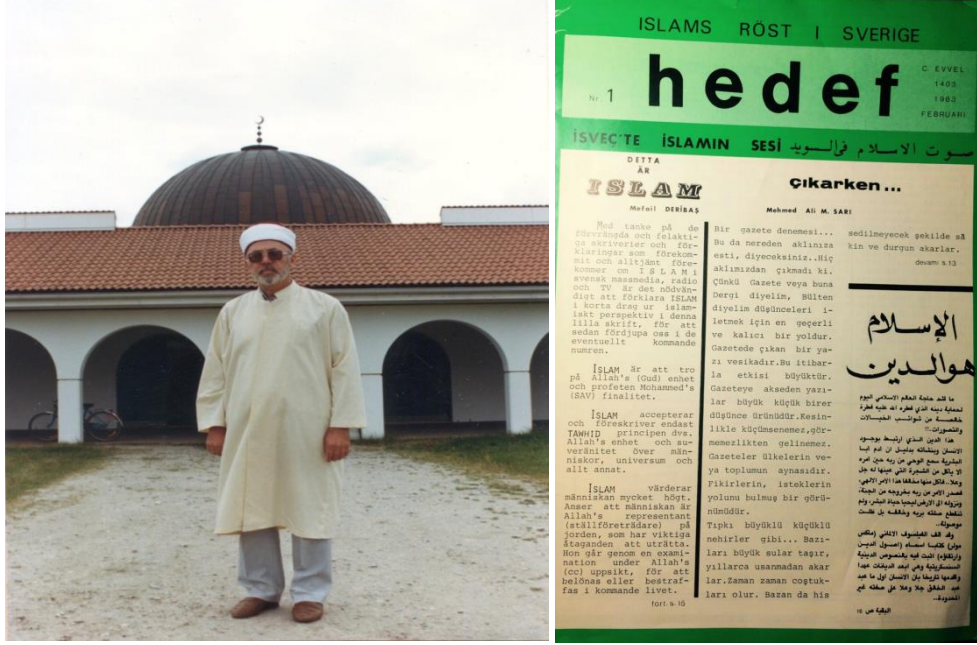
Fotoğraf 20: Kuala Lumpur Yarışma

Fotoğraf 21: İran Kur'an Okuma Jüri üyeliği

Fotoğraf 22: İsveç Malmö Camii, Yanda Mehmet Ali Sarı'nın İsveç'te Üç Dilde Yayınladığı Hedef Dergisi

Fotoğraf 23: İsveç Malmö Camii Çocuklarla İlgilenirken

Fotoğraf 24: 2011’de Tayyibe Okuduđu Hocası, (Merhum) Mahmut Sarıcaoğlu İle.

Fotoğraf 25: Diyanet Pendik Haseki Eđitim Merkezi Musiki Dersi, 2011

Fotoğraf 26: Diyanet Pendik Haseki Eğitim Merkezi Musiki Dersi, 2011

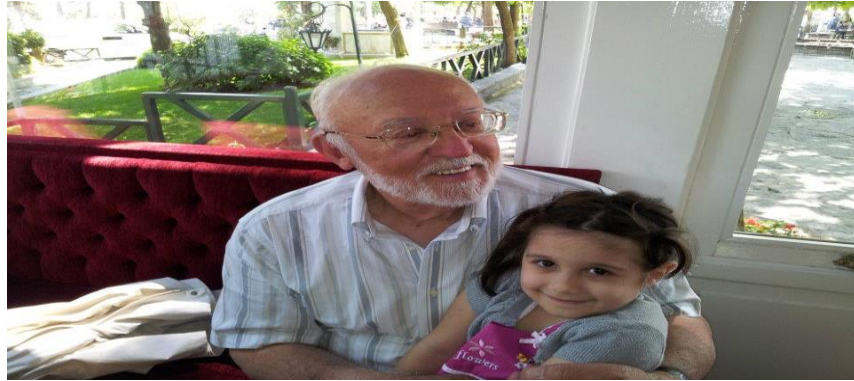
Fotoğraf 27: Bir Konserde, 2009

Fotoğraf 28: Mehmet Ali Sarı - Tuğba Savran, 29 Mayıs Üniversitesi, 2014

Fotoğraf 29: Onuruna verilen bir yemekte 2012, Çamlıca Tepesi

Fotoğraf 30: Mülakattan sonra İSAM Yemekhanesinde 2015

Fotoğraf 31: Mülakat Sonrası Tanbur Fash 2016 (Kemal Batanay'ın Tanburu, yanda Ercüment Batanay'ın (zenne) Tanburu)

Fotoğraf 32: Kemal Batanay'ın Mektupları

27 - 2 - 1967
کتابخانه - دانشگاه تهران

2 - 2 - 1969

برجک ادعلم محمد علیکم !

برکوه نور با به بایرانک بستی کونی . خواجہ خانم حبیبی دظیفہ دہ .

بہ دم فقیر خانہ دہ بازی چندی ایندلمہ شفق اولیور بر طرفہ دہ کفنگلکم حبیبیہ

کندی کندی میری فلاںوب دویویم . بر آلمہ قیودہ پوسندہ جیک سنی ردیدم !

قیوبہ وار رفیعہ آلفدہ آلمہ بر قات بولدم . با قدم ناہنجرا اما امضا سیک

فوارک دہ کوزل بر منظرہ سنی کوسندہ بر قات و زیت او آندہ بی اوقادار سوسندہ

کہ اکلانا مام . کماک مختومہ و جود ناکنندہ بر حیات جاو رانی کلدی . کندی دلسا

ای صلیتیم . جودکے حدتک طاشمندی آلمہ سنی در پوزنی کورمک سیر اولاسی .

کچہ . مقامہ بایرامندہ دم بریہ بر قاتنی آلمہ و مقابله بندہ

بولدیرمہ نزاکندہ قصوہ ایندیم . نہ یا پیم کولدم اوقدہ داغینور و کشف کئی کیورک

برکوه یار بہ دیکہ اکلانہ فرصت بولوب ایی سطر بی بایرامندہ و قندل کیوب کیویر .

بر سوزہ عیبہ سنی اولاسی در سونجہ سیلہ المہ کی ایی بر قیوب لھما

شوقا لاماری قطبہ شتاب ایندیم . خبرینامہ دم سطر کلمہ سنی صدارتہ باہر شمسک

اولوسی . . . آلمہ باہر اندہ دم بر قیوب املا عطاسی مہجور ایدی اما شیمی اندلی در قیوب

ایوبہ دقلم بریہ . سنی اوقدہ کورہ حکم کلدی کہ باہر اییلہ جلوبم انشا بہ بندہ کورمک سیر

اولوسی . . . حستہ کوزل اندہ دینا فلندہ در بر کلبتر خانم فریوزہ دیاور و کلبترہ سولی و دعا لیزہ

الفقید

خواجہ خانم ایلمہ بولدم . دقلم محمد علیکم . غنہ باہر دہ

محمد علیکم

کچہ باہر فرطلور و مقصدہ صمدتیماییزہ . . .

23/9/1969

فرزند عزیزم محمد علی

آن اولاد نه زیورن آیتللم سبیلله سئله برکه هک دهکوردنه سئیمه حوک ره برادرلله
بولیوریم. فقط اولاد به برادرلله اولدی که: مرحوم برادر دی و فه ایترک ایترک لوق بزم ارجند اولدیه حریف حیفه طدی.
اوراده ایترک بوز و طسه اولدی اوزینه هکانه سناجوله ددنگ روزنده اولیق دی ده برادرده لندی آبا ساجیه لوزده هک
سوی. لغزه قدیم اوراده برائی لوق دهکوردنه اولیق مقام غنداره سویلاییه سده احدا وایرام
ایله برادرلله ایتردی ویکله زه خاندن مساعده نایمایدی. به ده هم عائله آجیلدی اوزینه ترک ایتمه دهیم سه حقیقی و غمه
خبردی سده وکوردنه سده اوکا الحاده ایترک مجبور سنده قالمه اولدم. واهو سئله اولومه مساعدا و به برادرلله ایتردی
آیدلده سناجوله ددیم. به هالک اوز قس ایله شوع ایتردی اولدیندی ده لقیق سکا بیلدیملک دمنده ایتردی بوزده
غصه ایتردی ایترک مکتبه اولیق عیله اوز قس ایله غصه ایتریم. اولدیه سکا سونیمیم. بزم فقیرانه ده باراناد
ایتردی اولیق. به ایتردی وکوردنه سده هکوردنه لوردم که برایش یاییلا سیه. ایتردی اوج آیدر، هک بودورده ایترک
یاز دیو سبیلله یاییلا سیه ارم بولنا مور. ایتردی اولدیه مریضلک بودورلری قاف دغنده. ایتردی برادرلله ایترک ایتر
برقع رج حالده لورده ایتردی بارانا ایتردی بولنا ایتردی قالدی. اونی ورت به سوزده کلوب یاییلا سیه واده سنده سوزده
دیشک باشلاییه دالمی بودورده وقت بولوب ایتردی سلاسون بیتی یازلاریم. معلوم یاییلا سیه عسولله اولور.
اورده الماییه یازی یازیلوریم نه ده او قویاییلوریم. اوسته لک خواجه خاتم ده هم ادایدی ایله هم ده ایدور
قورسوا قویاییلر ایله فاهالده مشغول ویرغون. سن عالمده سکا کلیم خاتم ویرغول نه عالمده لارنا الله تعالی
جملدن ایتردی. هزاره به لیدیه برلاییه بحث ایترک. اولوب بکا ائنه سانه لورده ایتردی. ایتردی نه ایتردی اولدیلک مده ایتردی
برده فوط قویاییلر لورده بکا اولدیلک ده اسمدی و لیدلک نالیله اولدیلر بکا بیلدی برادرلله ایترک جوده محوره اولورم.
سویاییمه حمله بیه به بیدرلک نالیله یازدم. لک یازی یازمده لک اناده یازمده برادرلله ایتردی.
غده بیدر دملویه حوک دیریم. کلمه خاتم قیبه و یازورلر بیده جیمی آیه بکده جوده جوده سلام دغلا ایدر جملدن
لورل بیدر دینا ندرلوه ایدر. به فقیرانه آیه سنک یانلرله لال سناقله ایدر جناب عقیقه عیله ایتردی و عیله
نمیله هم کلایم یازم سولای ایدر محمد علی

الغیر

ع. لال باغی

